

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK ZA POVIJEST

Ivana Šupljika

Materijalna kultura Križovljan - grada,
dvorca obitelji Vragović (1724. – 1726.)

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Hrvoje Petrić

Komentorica: dr. sc. Dubravka Botica, docent

Zagreb, studeni 2013.

Zahvaljujem svome mentoru dr. sc. Hrvoju Petriću i komentorici dr. sc. Dubravki Botici na stručnoj pomoći, te iznimnom strpljenju i podršci koju su mi pružili tijekom pisanja ovoga rada. Veliku pomoć u obrađivanju arhivske dokumentacije osigurala mi je i dr. sc. Zvezdana Sikirić, te joj se zahvaljujem na uloženom trudu i vremenu. Također, veliko hvala dr. sc. Karmen Levanić, te ostalim zaposlenicima *Državnog arhiva u Varaždinu* koji su mi izašli u susret i omogućili rad na arhivskim materijalima, kao i Ivani Peškan iz Konzervatorskog odjela u Varaždinu koja mi je ljubazno omogućila uvid u dokumentaciju o Križovljan – gradu. Na srdačnoj pomoći zahvaljujem i gospodinu Franji Talanu iz Općine Cestica, te velečasnom Ivanu Košiću iz Župe Križovljan Uzvišenja Svetog Križa koji su svojim istraživanjima križovljanskog dvorca i ustupljenim materijalima doprinijeli momu radu. Na kraju, od srca hvala mojoj obitelji i dragim prijateljima koji su me podržavali u ljubavi prema istraživanju ove teme.

1. UVOD	5
1.1. Metodološki pristup i struktura rada.....	6
1.1.1. <i>Struktura rada</i>	9
1.2. Temelj istraživanja: Dokumenti o križovljanskom inventaru i imanju	11
1.3. Literatura	14
2. KULTURNO – POVIJESNE PRILIKE VARAŽDINSKOG KRAJA	
TIJEKOM XVII. I NA POČETKU XVIII. STOLJEĆA.....	18
2. 1. Korijeni varaždinskog centraliteta.....	19
2.2. Na putu prema gradu	24
2.2.1. <i>Značajni graditeljski projekti</i>	25
2.2.2. <i>Društvene prilike</i>	30
3. GOSPODARI KRIŽOVLJAN - GRADA	37
3.1. Obitelj Vragović	38
3.2. <i>Baro Christophorus Vragovich</i>	46
4. ANALIZA KRIŽOVLJANSKOG DVORCA S POSEBNIM NAGLASKOM NA	
POVIJESNO – UMJETNIČKU PERSPEKTIVU.....	53
4.1. Povijesni položaj	53
4.2. Križovljanski dvorac.....	57
4.2.1. <i>Tragovi XVII. stoljeća</i>	65
5. EKONOMSKO – HISTORIJSKI POGLED NA IMANJE KRISTOFORA	
VRAGOVIĆA	73
5.1. Vrste i vrijednost objekata, te zemljišnih čestica na imanju.....	74
5.2. Posjed u svijetlu podložničkih obaveza.....	77
5.2.1. <i>Kmetovi</i>	77
5.2.2. <i>Gornjaci</i>	78
5.3. Osobni dugovi	83
6. INVENTAR KRIŽOVLJANSKOG KAŠTELA	86
6.1. Pokućstvo	87
6.1.1. <i>Stolovi</i>	87
6.1.2. <i>Stolice</i>	88

6.1.3. Ormari.....	89
6.1.4. Škrinje	90
6.2. Oprema spavaonice.....	91
6.3. Posuđe i kuhinjska oprema	93
6.4. Odjeća i obuća	95
6.5. Dekorativni predmeti	98
6.6. Ostali predmeti u inventaru i sadržaji spremišnih prostora	102
7. REKONSTRUKCIJA ŽIVOTNOG PROSTORA	104
7.1. Prizemlje.....	105
7.2. Gornja etaža.....	107
7.3. <i>Jesti, primati goste, spavati</i>	111
7.4. Predmeti u kućama vjerovnika	113
8. INVENTAR KAO ODRAZ PLEMIČKOG MENTALITETA.....	116
8.1. Stanovanje imućnog sloja.....	116
8.2. Dekorativnost doma.....	121
8.2.1. <i>Portret nepoznatog Vragovića</i>	125
8.2.2. <i>Dekorativnost doma kroz prizmu društvenih poznanstava</i>	130
8.2.3. <i>Ostali predmeti umjetničkog obrta</i>	132
8.3. Za baroknim stolom.....	135
8.4. Knjige	140
9. ZAKLJUČAK.....	143
SAŽETAK.....	146
Summary.....	146
BIBLIOGRAFIJA	148
POPIS SLIKOVNIH PRILOGA	159
POPIS DIJAGRAMA, GRAFIKONA I TABLICA.....	163
PRILOZI	164
a) 2.5.1. Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (Varaždin, 20. listopada 1724.).....	165
b) Obiteljsko stablo Vragovića.....	197
c) Prošireno rodoslovlje obitelji Vragović (1351 - 1724).....	198

1. UVOD

Davnih dana naučavao je Juraj Mulih svojim „Regulama dvorjanstva“ mlado i staro, priprosto i imućno, pobožno i *hudodelno* pućanstvo o pravilima kreposnog i civiliziranog suživota. Savjetovao, između ostalog, kako postaviti stol, oprati ruke, pošteno sjesti, pristojno jesti ili pobožno leći.¹ I tako nam daleko vrijeme, kao što je 1744. godina kada su Regule objavljene u djelu *Škola Kristuševa kršćanskoga nauka obilno puna*, možda i ima mogućnost učiniti se puno bližim ako si predstavimo kako je izgledao stol za kojim je plemić sjedio, od čega su bili izrađeni na njemu postavljeni tanjuri, pehari i zdjele, koliko su se udobnima činile stolice primaknute stolnjacima prekrivenom stolu, kada su masne ruke brzopleto brisane u džepne rupce počele posezati za priborom za jelo i kakvim je tkaninama bila ukrašena postelja u koju je njen umorni vlasnik utonuo nakon pojedenog jela i ispijenog pića. Sve su to pitanja koja čine „onu stranu povijesti“, stranu koja se na prvi pogled ne čini presudnom, službenom, pa time i nezaobilaznom u učenju o dalekim nam precima, njihovim životima i odlukama koje su postupno oblikovale današnji svijet. No, raznovrsni predmeti i pisani izvori sačuvani u muzejskim prostorima ili arhivskim podrumima, tiho progovarajući, skreću pozornost na živote kojima su svjedočili i pozivaju na postavljanje otvorenih pitanja o nekim novim dimenzijama povijesne stvarnosti.

Jedno takvo pitanje je izazvalo veliku znatiželju, te bujicom dobivenih odgovora rezultiralo pisanjem ovoga rada. Označeno kao materijalna kultura vragovićevske faze križovljanskog dvorca, bavi se analizom povijesnih tragova zatečenih u životnom prostoru obitelji iz redova srednjeg plemstva smještenom na rubu Varaždinske županije. Kao temeljna okosnica postavljena je nekolicina dokumenata nastala u razdoblju od 1724. do 1726. godine, odnosno nakon smrti posljednjeg pripadnika obitelji, te posljedične revizije vrijednosti cjelokupnog imanja i njegovog smještanja pod vlasništvo vrhovne vlasti. Riječ je o spisima koji sadržavaju popise objekata, zemljišnih čestica, kmetova, gornjaka i njihovih podložničkih obaveza, te vjerovnika posljednjeg Vragovića što u konačnici predstavlja kvalitetan doprinos

¹ „Kada szedes, posteno szedi, date ne bude szám, akote gdo veksi najde.“

„Kadaszi Sztolnyak na Sztol preszterl, najpervich Szolenku na nyega posztavi, a najposzlednyu dolé vzei. Zatem druga kojeszú navadna, i potrebna doneszi, i na Sztol, ali na sztran posztavi, kaj bude potlam potrebno./ Kadaszi za rúk vmivanye vodu doneszel, ruke polejal, i sztolcze primeknul; onda ova obdersavaj.“

„Na koncu sztola, navada je na tanyer szlositi nos, vilicze, i sliczu, ter z rubcem pokriti.“

„Pervò, nego leses, z vodùm szvetùm poskrópi tebe, i posztelyu: zatemsze pobosno zdehnuch, kakti vu grob, na posztelyu tak posztavi; kakti dabisze k szmerti pripravlyal.“

„Prez odévke lesati ne zdràvo: à prez rubache ne postenò, niti szegurnò: ar neznamo, kajsze more naglò pripetiti,...“ (Juraj Mulih, *Škola Kristuševa kršćanskoga nauka obilno puna* [Zagreb: Ivan Weitz, 1744], 505 – 506., 513., 515. [Elektroničko izdanje izvornika u sklopu „Digitalizirane zagrebačke baštine“ Knjižnica grada Zagreba, 2009., preuzeto rujan 2013., <http://kgzdb.arhivpro.hr/?kdoc=301004426>])

analizi za ovaj rad presudnog dokumenta – popisa pokretnina u kaštelu Križovljan - grad. Taj rezultat detaljno provedene inventarizacije od strane Kraljevskog fiska nudi jedinstven uvid u raznovrsne predmete, namještaj i odjeću koji su se nalazili u vlasništvu Kristofora Vragovića. S obzirom da je riječ o nešto rijedoj mogućnosti analize neposrednog opisa zatečenog inventara čiji integritet nije toliko narušen pristupanjem nakon dužeg vremenskog odmaka, odnosno možebitnom dislokacijom sadržaja, za hvatanje u koštac s ovom temom nije bilo potrebno dva puta razmisliti.

1.1. Metodološki pristup i struktura rada

Sam pojam „materijalne kulture“ na polju humanističkih znanosti može poprimiti višestruke perspektive – od fokusa interesa arheoloških istraživanja izdvojenih kao najdirektnijeg pristupa, preko antropoloških i povijesno – umjetničkih do historiografskih analiza. Suštinu takvih istraživanja čine „stvari“, odnosno predmeti koje čovjek koristi bilo u vidu prijeke potrebe, bilo samovoljno ili suptilnim posredovanjem nametnute mu ovisnosti. Njihova raznovrsnost ukazuje na višedimenzionalnost ljudskoga djelovanja, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti, a time i na fenomenološko obilje u proučavanju materijalne kulture, te na nužnost povezanosti međusobno srodnih znanosti, odnosno na multidisciplinarnost pristupa. U znanstvenom časopisu *American Historical Review* izdan je članak pod nazivom „AHR Conversation: Historians and the Study of Material Culture“ (2009) u kojem je istaknuta nekolicina pitanja značajnih za historiografski doprinos istraživanju materijalne kulture: „U kojoj mjeri proučavanje materijalne kulture ovisi o tekstualnim izvorima? Koja je kvaliteta razumijevanja predmeta ili materijalnih uvjeta života u slučaju kada naša saznanja proizlaze isključivo iz pisanih izvora? Da li postoji značajna razlika između ljudskog i materijalnog? Kako možemo cijeniti ljudski odnos prema predmetima u prošlosti u slučajevima bilo njihove nedostupnosti, bilo preživljavanja tih predmeta? Koji je značaj smislenog, neposrednog i opipljivog saznanja o predmetima i da li takva vrsta intimnosti ili povezanosti obogaćuje povjesničare sa odlučujućim uvidima u prošlost kojima se ne može pristupiti na druge načine?“² Raznovrsnost analitičnih pristupa za kojima vane navedene smjernice očigledna je i po pitanju dosadašnjih istraživanja materijalne kulture izvedenih kako na mikrohistorijskim razinama, tako i u širim povijesno - kulturnim predjelima. Pritom bih, između ostalog, posebno izdvojila nezaobilazno djelo Fernanda Braudela *Civilizacija i kapitalizam*, 15. – 18. stoljeće (1979), zatim *O procesu civilizacije* Norberta Eliasa (1939) i *Socijalnu povijest umjetnosti* Arnolda Hausera (1951), analize koje jedinstvenošću pristupa predstavljaju temelje

² „AHR Conversation: Historians and the Study of Material Culture,“ *American Historical Review* 5 (2009), 1355.

afirmacije multidisciplinarnosti i sveobuhvatnosti raznovrsnih istraživačkih perspektiva u historiografski relevantnim temama.³ Produbljivanje problematike povijesti materijalne kulture je, prema tome, omogućeno istraživanjima sa područja antropologije, psihologije, sociologije i filozofije, te se u skupini zaista mnogobrojnih djela, može očitovati, primjerice, i u slučaju Thorstein Veblenove *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions* (1899) ili *Quellen der Sachforschung. Wörter, Schriften, Bilder und Sachen. Ein Beitrag zur Volkskunde der Gegenstandskultur* Otto Laufera (1943), zatim Pierre Bourdieuovog djela *Distinkcija: Društvena kritika suđenja* (1979), te *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspectives* Arjuna Appadurajja (1986), *History from Things: Essays on Material Culture* urednika Stevena Lubara i W. David Kingeryja (1991) ili *The Social Psychology of Material Possessions: to have is to be* Helge Dittmar (1992). Tu su i zbirke eseja *The Consumption of Culture, 1600 – 1800: Image, Object, Text* urednika Ann Bermingham i Johna Brewera (1997), te *Consumers and Luxury: Consumer Culture in Europe 1650 – 1850* urednica Maxine Berg i Helen Clifford (1999).⁴ Nezaobilazan je i znanstveni časopis *The Journal of Material Culture* koji pod uredništvom profesora sa University College London izlazi kvartalno od 1996. godine. Također, izdane su mnogobrojne publikacije u kojima su razmatranja usmjerena neposredno na problematiku pojedinog aspekta materijalne kulture (prehrane, odjeće, stanovanja i dr.) ili na preispitivanje povijesti materijalne kulture jasno definirane regije (grada, države ili pojedinog društva).

Namjera multidisciplinarnog karaktera istraživanja misao vodilja je i ovog *case studyja*, gdje se historiografski interes oslobađa ograničenja tradicionalnog pristupa povijesti, te poseže za povijesno – umjetničkim, ekonomsko – historijskim i historijsko – imagološkim smjerovima analize. Za početak, potrebno je naglasiti kako je riječ o temi koja dosada, nažalost, nije pobuđivala značajan interes istraživača. S obzirom na to, kao i na konkretnost slučaja, odnosno izdvojenost jedne lokacije i pripadajuće joj plemićke obitelji, pristupanje materijalnoj kulturi Križovljan – grada je u ovom radu zauzelo svojevrstan holistički pristup. Naime, analizi predmeta zatečenih u vragovićevskom domu se ne može pristupiti s

³ Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe-XVIIIe siècle*, 3 volumena (Paris: Armand Colin, 1979); Norbert Elias, *Über den Prozeß der Zivilisation*, 2 volumena (Basel: Verlag Haus zum Falken, 1939); Arnold Hauser, *Sozialgeschichte der Kunst und Literatur* (1951)

⁴ Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions* (Macmillan, 1899); Otto Laufer, „Quellen der Sachforschung. Wörter, Schriften, Bilder und Sachen. Ein Beitrag zur Volkskunde der Gegenstandskultur,“ *Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde* 17 (1943), 106 – 131.; Pierre Bourdieu, *La Distinction. Critique Sociale du Jugement* (Paris: Les Éditions de Minuit, 1979); Arjan Appadurai, *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (New York: Cambridge University Press, 1986); Helga Dittmar, *The Social Psychology of Material Possessions: to have is to be* (Hemel Hempstead, Hertfordshire : Harvester Wheatsheaf ; New York, N.Y. : St. Martin's Press, 1992); Steven Lubar, W. David Kingery, *History from Things: Essays on Material Culture* (London, Washington: Smithsonian Institution Press, 1991); Ann Bermingham, Johna Brewer, *The Consumption of Culture, 1600 – 1800: Image, Object, Text* (Kentucky: Routledge, 1997); Maxine Berg, Helen Clifford, *Consumers and Luxury: Consumer Culture in Europe 1650 – 1850* (New York: Manchester University Press, 1999).

nedostatkom saznanja o povijesti, naravi i značaju te obitelji, te je, upravo zbog činjenice da je to znanje gotovo pa zanemareno, važno shvaćanje kako istraživanje materijalne kulture ne mora predstavljati isključivo analizu predmeta, nego i doprinijeti širem historiografskom pothvatu – nedovoljno poznatoj povijesti jedne plemićke obitelji. Upravo su se stoga početni koraci ovog istraživanja bazirali na shvaćanju identiteta Vragovića, te njihove uloge ne samo na području Varaždina i okolice, nego općenito u redovima hrvatskog društva u ranonovovjekovnom razdoblju.

Temeljni fokus ovoga rada stavljen je na pitanje kvalitete vragovićevskog inventara, odnosno vrijednosti predmeta zatečenih na području kaštela koja u dužem vremenskom razdoblju određuje njihov obiteljski položaj u svijetu plemićke autorefleksivnosti i statusne prezentacije. Upravo je taj fenomen primarna odrednica materijalne kulture koja, pritom, služi kao sredstvo održavanja i potvrđivanja u vlastitom statusnom krugu. Samim time, u istraživanju nastaje potreba za otkrivanjem svih aspekata materijalizacije tog izraženog htijenja za društvenim odobravanjem. U slučaju križovljanskog inventara ta se potreba manifestira kao nekolicina glavnih potpitanja kojima se nastoji što kvalitetnije i vjerodostojnije približiti povijesnoj istini.

Naime, potrebno je zapitati se kojem su razredu financijske sposobnosti pripadali Vragovići, točnije njihov posljednji pripadnik Kristofor. Godišnja podložnička podavanja na imanju, te osobni dugovi zabilježeni u izvorima omogućavaju razotkrivanje isključivo njegove platežne moći, a popisi vrijednosti objekata nude samo okvirno predočavanje vrijednosti imanja. Zbog činjenice da su veliki dijelovi inventara nabavljeni zasigurno od strane njegovih predaka, Kristoforovo financijsko stanje ne predstavlja presudnu metodu u otkrivanju vrijednosti cjelokupnog inventara. Štoviše, jasno naznačuje kako je takvo što moguće isključivo analizama cijena raznovrsnih predmeta kroz dulje vremensko razdoblje. Takvo istraživanje nije dijelom ekonomsko – historijskog pregleda imanja koje se javlja u ovom radu, ali otvoreno ističe nužnost realizacije u daljnjim analizama obitelji Vragović i njihovih posjeda.

Nadalje, proučavanju materijalne kulture Križovljan - grada najlakše je pristupiti procjenjivanjem striktno fizičkih odlika pojedinih predmeta u inventaru, što znači da je potrebno zapitati se o njihovoj brojnosti, te boji, materijalu i kvaliteti izrade. Potom se nameće pitanje položaja kojeg zauzimaju u prostoru, odnosno važnosti koju uživaju u očima svojega vlasnika, a samim time ocrtavaju organizaciju i namjenu pojedinih prostorija. Slojevitost analize nas odvodi do zaključnih pitanja o dubljim značenjima koje dekorativnost i

funkcionalnost predmeta, te pojedinih dijelova stambenog prostora imaju u vidu standarda plemićkog stanovanja u ranom novom vijeku.

Potrebno je napomenuti kako se ova tema već na početku istraživanja nametnula kao značajan pothvat koji svojom kompleksnošću odaje raznovrsnost pristupa i perspektiva. Dakako da će u takvom slučaju biti izgledan samo osnovni pregled kojim se pokušava pokriti što više istraženih informacija, dok će njihove dublje analize u ovoj fazi istraživanja obitelji Vragović morati pričekati prikladnije vrijeme. Stoga naglašavam kako je nedostatke ovoga rada moguće pronaći prije svega u izostanku usporedbe sa drugim, na jednak način obrađenim plemićkim inventarima koji pripadaju istom ili višem financijskom razredu izabrane velikaške obitelji. Ovdje su takve paralele pronađene u nekolicini sporadičnih informacija o pojedinim predmetima iz inventara ilustrativno predstavljenih u literaturi, ali ne i iz njihovih cjelovitih opisa. Također, smatram da je potreban veći angažman u vidu konzultacije muzejskih izložaka koji odgovaraju istraživanom području i razdoblju, no, prilikom ovog istraživanja zbog određenih okolnosti to, nažalost, nije bilo moguće. Unatoč tome, istraživanje materijalne kulture Križovljan – grada je u ovoj početnoj fazi ponudilo razjašnjavanje prijašnjih nedoumica i predstavljanje novih informacija kojima je temeljna namjera ukazati na historiografski značaj obitelji Vragović i njihov Križovljan – grad koji zauzima vrijedno mjesto u povijesti hrvatske kulturne baštine.

1.1.1. Struktura rada

Naslovna tema je zastupljena u tri glavna poglavlja sa detaljnom obradom inventara Križovljan – grada i njegovog odnosa prema fenomenima ranonovovjekovnog stanovanja plemićkih krugova. Prethode im četiri pomoćna poglavlja u kojima se nastoji pojasniti pozadinski značaj kako križovljangradskog inventara, tako i njegovih vlasnika, odnosno šireg društvenog okruženja kojem su pripadali. Prvo od njih je rezervirano za analizu političkih i kulturnih prilika Varaždina i Varaždinske županije tijekom XVII. i na početku XVIII. stoljeća. Grad, čiji je značaj u ranonovovjekovnom razdoblju bio određen blizinom razmeđe kršćanskog i muslimanskog svijeta, postupno je zauzeo položaj političkog, ekonomskog i kulturnog središta ne samo na teritoriju Županije, nego i na širem hrvatskom području. U ovom je istraživanju naglasak stavljen na uvjete i procese kulturnog uzdizanja tamošnjeg društva, ali i na psihološke preokupacije varaždinskog stanovništva u jeku raznovrsnih političkih zbivanja koja su obilježila navedeno razdoblje. Namjera takvog pristupa se očituje u potrebi za rasvjetljavanjem općih društvenih prilika u kojima je sudjelovala i pod čijim je utjecajima bila obitelj Vragović.

Uz uvodni spomen o kasnijim vlasnicima Križovljan – grada, sljedeće je poglavlje koncentrirano na povijest Vragovića, njihovo sudjelovanje u političkom životu zemlje, te doprinos u kulturnim domenama šireg varaždinskog, a ponegdje i zagrebačkog područja. Detaljnija analiza odnosi se na posljednjeg pripadnika i vlasnika popisanog inventara. Jedno od temeljnih problema koje se odnosilo kako na Kristofora, tako i na cjelokupnu obitelj, je bilo pitanje vremena njegove smrti, odnosno izumrća roda. No, s obzirom na dostupnost nekolicine dokumenata, postoji mogućnost gotovo potpunog rasvijetljavanja tog odgovora, pa tako i određenih aspekata Kristoforovog života, poput njegovog braka, zdravlja i putovanja.

Također, uvršteno je poglavlje koje se bavi analizom samog križovljanskog dvorca, poviješću njegovog položaja, te pokušajem pronalaska približnog vremena njegove izgradnje, a poseban naglasak stavljen je na značaj koji zauzima na području povijesti umjetnosti. Naime, u dvorcu su zamijećeni određeni tragovi najvjerojatnije prve, vragovićevske faze koji se svojom motivikom i lokacijom izdvajaju na polju arhitektonske dekoracije profanih građevina na sjeverozapadnom hrvatskom području. Samim time, predstavljaju vrijedan doprinos hrvatskoj kulturnoj baštini, a po pitanju ovog istraživanja bacaju novo svjetlo na značaj obitelji Vragović.

S obzirom da se rad bavi analiziranjem materijalne kulture, posebno je izdvojeno poglavlje sa ekonomsko – historijskom analizom posjeda Kristofora Vragovića. Riječ je o popisivanju objekata, zemljišnih čestica, podložnika i njihovih obaveza, te izračuna cjelokupne vrijednosti imanja i godišnjeg dohotka dobivenog podložničkim porezima. Također, predstavljeni su i novčani iznosi potraživani od Kristoforovih vjerovnika u trenutku njegove smrti, čime je konkretiziran fenomen plemićkih dugovanja zamjetan od kraja XVII. stoljeća na hrvatskom području, ali i financijski kapacitet vlasnika popisanog inventara.

Šesto po redu poglavlje donosi detaljan pregled predmeta zatečenih u interijeru i manjim dijelom u eksterijeru Križovljan – grada. Kategoriziran je prema vrstama, odnosno obrađuje pokućstvo (stolovi, stolice, ormari, škrinje), opremu spavaonice (kreveti, posteljina), posuđe i kuhinjsku opremu, odjeću i obuću, dekorativne predmete (slike, skulpture, tepisi, ogledala), te ostale predmete koji su pripadali osobno plemiću ili općenito kućanstvu (knjige, osvjetljenje, dijelovi poljoprivrednih alata). Tu pripadaju i sadržaji spremišnih i podrumskih prostorija, poput vina i prehrambenih namirnica proizvedenih na imanju ili zakupljenih na drugim vlastelinstvima. Također, glavni pristup predstavljanju inventara čini analiza glavnih obilježja pojedinih predmeta – materijal izrade, boja, veličina, oštećenost i reprezentativnost služe kao indikatori kojima se pokušava okvirno odrediti stupanj kvalitete Vragovićevih stvari.

Sedmo poglavlje se odnosi na posebno pitanje proizašlo iz analize predmeta u inventaru i praćenja popisivačevih sporadičnih zabilješki o kretanju kroz kaštel – pokušaju rekonstrukcije organizacije Vragovićevog stambenog prostora. Naime, jasno je razlučiv broj, ponekad i položaj većine prostorija, ali ne i spremišnog ili služinskog prostora koji nižom vrijednošću svojega sadržaja vjerojatno nije zanimao popisivača. Tako je glavni interes stavljen na pitanje višestruke funkcionalnosti pojedinih soba, odnosno nemogućnost izdvajanja njihovog uporabnog karaktera, što je zamjetno na primjeru blagavaonica i spavaonica.

Zadnje se poglavlje fokusira na promatranje značaja Vragovićevog inventara kroz vizuru općih konvencija plemićke reprezentativnosti i njihove primjene u stambenom prostoru ili predmetima koje su ih određivale na svakodnevnoj osnovi. Paralele se mogu pronaći kako na europskim primjerima, tako i u slučajevima drugih pripadnika hrvatskoga plemstva. Posebno je izdvojeno pitanje portreta nepoznatog muškarca iz obitelji Vragović, danas čuvanog u Gradskom muzeju Varaždin, koje uz pomoć arhivskih spisa nastoji donijeti preliminarni prijedlog njegove identifikacije, ali više ukazati na mogućnost pouzdanijeg odgovora uz pomoć daljnjih istraživanja. Također, predstavljen je i odnos obitelji sa pojedinim pripadnicima pavlinskog reda, odnosno značaj kojim takvo poznanstvo obilježava Vragoviće.

1.2. Temelj istraživanja: Dokumenti o križovljanskom inventaru i imanju

U sklopu *Obiteljskog fonda Vragović* u Državnom arhivu u Varaždinu čuva se oko 200 dokumenata raspoređenih u tri kutije, otkupljenih 1960. godine od Franciske Varady, pripadnice posljednje obitelji koja je gospodarila Križovljan – gradom. U gradivu su se nalazili dokumenti brojnih obitelji, no, prema riječima Karmen Levanić, arhivistice zaslužne za predstavljanje fondova široj javnosti (*Analitički inventari*, 2009), spisi koji su pripadali Vragovićima su zbog starosti i količine izdvojeni u poseban fond. Vjeruje se da je riječ o sačuvanom petom svežnju iz cjelokupne dokumentacije koja je početkom XIX. stoljeća čuvana u metalnoj škrinji unutar zidova Križovljan – grada. U razdoblju od 1848. do 1853. godine Ivan Kukuljević Sakcinski prenosi dokumente iz Budimpešte u zagrebački Zemaljski arhiv (budući Hrvatski državni arhiv), da bi u vrijeme bana Khuena Héderváryja oni ponovno završili na budimpeštanskoj adresi. Gradivo je vraćeno Hrvatskom državnom arhivu 1958. i već spomenute 1960. godine, no s obzirom na njegovu trenutnu količinu moguće je reći kako prijenos nije izvršen u cijelosti. Također, postoji pretpostavka kako bi se dio Vragovićevih

dokumenata mogao nalaziti u zagrebačkom arhivu u sklopu fonda br. 25. *Ugarska dvorska komora – hrvatske plemićke obitelji i vlastelinstva*.⁵

U proučavanju materijalne kulture Križovljan – grada posebno su mjesto zauzeli popisi imovine nastali nakon smrti posljednjeg pripadnika obitelji, Kristofora Vragovića. Riječ je o šest dokumenata koji su na sveukupno 70 stranica rukopisom izrađeni u ime sudca i podsudca Varaždinske županije za Kraljevski fisk ili izdani kao ovjereni prijepisi i odluke od strane Ugarske dvorske komore. Napomenula bih kako se, s obzirom na prepiske, podaci ponavljaju, te izvornih dokumenata i pratećih informacija potrebnih za ovo istraživanje ima znatno manje:

- Prijepis popisa pokretnina u kaštelu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka sa obavezama (Varaždin, 20. listopada 1724.)
- Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (Varaždin, 15. travnja 1725.)
- Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (Varaždin, 25. svibnja 1725.)
- Prijepis popisa i procjene vrijednosti zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanju Maruševac (Varaždin, 6. srpnja 1726.)

Prvi dokument sa zabilježenim predmetima u Vragovićevom inventaru predstavlja okosnicu ovog istraživanja, te je u transkribiranom i prevedenom obliku priložen na kraju rada. Napomenula bih kako s obzirom na rukopis, odnosno tendenciju autora prema nečitkosti pisanja riječi stranog podrijetla, primjerice naziva određenih predmeta zatečenih u inventaru nekolicina pojmova koji vjerojatno potječu iz mađarskog i njemačkog jezika nije mogla biti transkribirana i prevedena, te naposljetku uvrštena u analizu inventara.

Ostali dokumenti pružaju dodatne informacije potrebne za cjelovito sagledavanje njegove materijalne kulture – vrijednosti nekretnina i podložničkih podavanja, te brojna osobna dugovanja ukazuju na već spomenuto financijsko stanje vlasnika inventara, dok površinska ekonomsko – historijska analiza maruševčkog posjeda pruža mogućnost usporedbe dvaju međusobno različitih posjeda istoga vlasnika. Na kraju, u osvjetljavanju životnih okolnosti Kristofora Vragovića korišteno je nekoliko dokumenata nastalih tijekom njegovog života, a to su pismo osobnog prijatelja Ota Kulmera, bilježnica za vođenje izdataka, te račun izdan od strane zagrebačkog trgovca Leonarda Mülbachera.

⁵ Karmen Levanić, *Analitički inventari* (Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 2009), 22 – 23.

attritum unum; Item Placis unum et Summo unum Ciceris Penco. Item Pa.
 sed unum Turcici Labris attritus magnus. Item parva circa Candela.
 Item turca.
 Item Valgo Chocra duo, Clara una, Sede parva Numera duo, Cista Sim.
 Item ad Curram una, et Tabla et Cires una.
 De ceteris in inferiori Fornice apertum scriptis hinc inde inventa sunt;
 Scilicet scripta tria, fuscis et Summo Labris ad fenestram adaptat.
 Item in tribus Scutulis Rosa in Ornamento Altarium Ecclesie neapoli.
 Item Summo tres deaurat pro Imaginibus itidem adaptat; Item una Sim.
 Item Summa. Item ibidem in eodem fornice Reliquia cum fulcris suis una et
 Summe. Item Tabula una subductura et Pelle Ovina.
 Item Imagines majores decem, Octo quidem similes et eguales totidem
 Item Imagines alia decem diversi generis et speciei.
 Item ferrei Circuli seu Carpentis adaptat N. 2. Scularij tabris Columnas
 seu Candelis N. 5. Lampas una, sed Versuta et Circulis Vitis.
 Item Circuli ferrei duo, Tubos similes Summij N. 10. Scutella minores
 N. 6. Item, majores vero 4. Scutella itidem et Summa Targa
 una, Scutellula duo in simul in una Lira Congular. Pediculi ferri
 N. 2. Candelas et Summe una.
 Item Argentea atrita et Similicem N. 1. Circulus ferreus in Vitis
 Item Mensulae duo una rotunda, nigra deaurat, alia triangularis, testis
 itidem rotunda tecta Operticula et diversi Speciei Lira. Quarta quadrata
 de Super. ella magna, ha cum diversi generis Lira, acu Condit; Item mi.
 Item Celavola Penezest itis, cum Vitis suis, una cum Vitis 6. alia ad Vitis.
 Item in eodem fornice in fornice hinc Celavola Vestra Vitis 3. Cypis Lira hinc
 Lira ignoratur: quia quata non sunt, ibidem Vitis Vacua tria.
 Insuper in Demitad Patrum Palmata Labris tandem parvum est ad dema a.
 et Fornicem Domini Framis Pra. Anil, ite erede sancti Chi, postea
 Viagovich. Sed sequentes in Cypis in parvitate contemta
 Et novis aperta est Cista Cires educta, et in eadem deservat sunt ad anti.
 Te 1. sequentes.
 Vigint Tunicas duo. Dermatus Coler, una cum fulcris argenteis N. 10.
 Labris.

Slika 1. Detalj popisa predmeta u Vragovićevom inventaru
 (Državni arhiv u Varaždinu, Obiteljski fond Vragović)

1.3. Literatura

S obzirom na slabiji historiografski interes, početna bibliografija ovog diplomskog rada zauzimala je poprilično uske okvire i, nudeći isključivo najosnovnije podatke, pozivala na daljnji, sistematični istraživački rad. Osim spomenutih arhivskih dokumenta i njihove sistematizacije od strane K. Levanić, polaznu točku činio je članak Emila Laszowskog, „Povijesni podaci o obitelji Vragovića maruševčkih“, objavljenom u *Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu* 1904. godine.⁶ U njemu autor prati obitelj kroz najvažnije događaje koji su unaprijedili njihov plemićki status i povlastice, te navodi značajane unutarobiteljske odnose bitne za današnje genealoške analize. U istom je časopisu Gjuro Szabo izdao iscrpan članak pod nazivom „Spomenici kotara Ivanec“ (1919) u kojem, između ostalog, spominje Križovljan - grad i njegove gospodare u perspektivi pokrovitelja umjetničkih djela.⁷ Publikacijama temeljnim za ovu temu se pridružuje *Općina Cestica: Monografija* urednice Nevenke Suhić, te *Povijest župe Križovljan* velečasnog Ivana Košića koji je crkvenu i političku povijest svoje župe predstavio donošenjem novih informacija i korištenjem drugačijih izvora, te se time izdvojio od ranijih autora.⁸ Relevantno je djelo Mladena Obada Šćitarocija (*Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*) koji u drugom izdanju iz 1993. godine predočava zamjetno veći broj podataka o Križovljan - gradu i njegovim vlasnicima, ali i slikovnog materijala – osim tlocrta, fotografija interijera i katastarskih planova koje pronalazimo u prvom izdanju iz 1989. godine, novija publikacija sadrži i fotografije obiteljskog grba i arhitektonskih profilacija, te jasnije označava bibliografske jedinice koje nas upućuju na daljnju literaturu.⁹ Potrebno je napomenuti da se sva navedena izdanja više – manje zasnivaju na istraživanjima sa početka XX. stoljeća, te pogrešno navode godinu smrti posljednjeg Vragovića.

Najveću pomoć u istraživanju ponudilo je obilje knjiga, časopisa, zbornika i kataloga koji obrađuju političku i kulturnu povijest Varaždina i okolice. Ovdje bih posebno istaknula djelovanje Mire Ilijanić koja je u mnogobrojnim publikacijama svoj interes fokusirala na rekonstrukciju varaždinskog urbanizma u razdobljima srednjeg i ranog novog vijeka.¹⁰ Njeni su istraživački dosezi doprinijeli otkrivanju prisustva pojedinih pripadnika obitelji Vragović unutar varaždinskih zidina, kao što su ga rasvijetlile i zabilješke Adolfa Wisserta o

⁶ Usp. Emil Laszowski, „Povijesni podaci o obitelji Vragovića maruševčkih“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 7 (1904), 203 – 206.

⁷ Usp. Gjuro Szabo, „Spomenici kotara Ivanec“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 14 (1919), 22 – 97.

⁸ Usp. Ivan Košić, *Povijest župe Križovljan* (Radovec: Župni ured Križovljan, 1987)

⁹ Usp. Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* (Zagreb: Školska knjiga, 1993 [1989])

¹⁰ Usp. Mira Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, u: *Prilozi historiji Varaždina*, ur. Krešimir Filić, Mira Ilijanić (Varaždin: Narodno sveučilište „Braća Ribar“, Ogranak Matice Hrvatske, 1967), 5 – 38.; Mira Ilijanić, ur. *Urbanizam, graditeljstvo, kultura* (Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999)

smijenjivanju vlasnika što plemenitih, što trgovačkih ili crkvenih kuća u gradu (1995 [1935]).¹¹ Također, mnogobrojni novinski članci Mirka Androića pružaju mogućnost uvida u društvenu povijest grada iz višestrukih perspektiva, točnije pobliže ilustriraju živote plemića, trgovaca, obrtnika, običnih građana, ali i gradske uprave.¹² Vjerojatno najznačajniji doprinos sa istančanom vjerodostojnošću istraživanju varaždinske povijesti pruža nekolicina izdanja novijeg datuma u kojima znanstveni članci obrađuju niz historiografskih i povijesno – umjetničkih tema. Riječ je o *Varaždinskom zborniku 1181 – 1981.* urednika Andre Mohorovičića, potom zborniku *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu* urednika Klaudije Đuran i Eduarda Vargovića i zborniku *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu* urednika Slobodana Kaštele i Miroslava Šicela.¹³ Veliki doprinos ostvarila je i Mirela Slukan – Altić sa *Povijesnim atlasom gradova: Varaždin* (2009), te Ante Gabričević čiju predanu historijsko – demografsku analizu nikako ne treba zanemariti (*Stanovništvo Varaždina tijekom minulih stoljeća*, 2009).¹⁴

Po pitanju naslovne teme, odnosno literature kojom je analiza Vragovićevog inventara mogla biti povezana sa općim trendovima plemićkog stanovanja tijekom XVII. i početkom XVIII. stoljeća, a time i biti smještena u šire okvire koji bi sugerirali značaj istraživanog zasigurno je najznačajnije mjesto zauzela knjiga Raffaella Sarti (*Živjeti u kući – Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500 - 1800)*, 2006).¹⁵ Unatoč analitički obrađenim fenomenima života ranonovovjekovnog čovjeka, što ovo djelo čini nezaobilaznom referencom u istraživanju povijesti materijalne kulture, na analizi *case studyja* sa hrvatskog područja Sarti može ponuditi samo bazične i površne informacije čijom se primjenom u

¹¹ Usp. Adolf Wisert, „Bilješke o nekim varaždinskim kućama,“ u: *Spomenica Varaždinskog muzeja 1925 – 1935.*, predg. Andre Mohorovičić, Ljerk Šimunić (Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, 1995 [1935]), 29 – 55.

¹² Usp. Mirko Androić, „Nesigurni putovi u XVII. stoljeću,“ *Varaždinske vijesti*, 12. veljače 1953.; „Kako su se zabavljali naši stari,“ *Varaždinske vijesti*, 12. ožujka 1953.; „Raskoš i bijeda XVII. stoljeća,“ *Varaždinske vijesti*, 26. ožujka 1953.; „Gozbe mesarskog ceha,“ *Varaždinske vijesti*, 16. travnja 1953.; „Grad osamstoljetne dokumentirane historije,“ *Varaždinske vijesti*, 12. lipnja 1968.; „Centar Hrvatske.“ *Varaždinske vijesti*, 4. ožujka 1970.

¹³ Usp. Andre Mohorovičić, ur., *Varaždinski zbornik 1181 – 1981.* (Varaždin: JAZU, Skupština Općine Varaždin, 1983); Klaudija Đuran, Eduard Vargović, ur., *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu* (Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003); Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, ur., *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu* (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009)

¹⁴ Usp. Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, sv. 5 (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Varaždinu, 2009); Ante Gabričević, *Stanovništvo Varaždina tijekom minulih stoljeća* (Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin, Grad Varaždin, 2002)

¹⁵ Usp. Raffaella Sarti, *Živjeti u kući – Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500 – 1800)* (Zagreb: Ibis grafika, 2006)

slučaju Križovljan – grada ne bi mogla izbjeći nepoželjna generalizacija. Upravo iz tog razloga veliku pomoć u istraživanju nudi katalog izložbe *Od svagdana do blagdana* urednika Vladimira Malekovića (1993), koji odličnim tekstovima Olge Maruševski, urednika i drugih autora pokazuje istinsku namjeru u osvjetljavanju hrvatskog društva u razdoblju baroka.¹⁶ Takve je naravi i katalog *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.: Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, umjetnički obrt, književnost, glazba, prosvjeta, ljekarstvo, gospodarstvo* (1989) koji, između ostalog, pruža kvalitetnu ilustraciju suživota crkvenog reda i plemićke zajednice na hrvatskom području, što se posebno ističe po pitanju suradnje obitelji Vragović sa pavlinskim redom.¹⁷ Potrebno je spomenuti i Josipa Matasovića koji je svojim jedinstvenim pristupom povijesti hrvatske kulture učvrstio temelje novih historiografskih smjerova. S obzirom na vremensko razdoblje kojem pripada tema rada, njegovo djelo *Iz galantnog stoljeća* (2. izdanje., 2008) moglo je samo površinski dotaknuti ovo istraživanje, no članak „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, izdan 1925. godine u *Narodnoj starini*, predstavlja vrstu rezultata koja je bila zamišljena tijekom analize materijalne kulture Križovljan – grada, a sastoji se od predočavanja ranije navedenih karakteristika predmeta zatečenih u onovremenim hrvatskim kućanstvima.¹⁸

Na kraju, posebno mjesto bih htjela posvetiti nekolicini publikacija koje su, s obzirom na prostorni i društveni odmak, mogle samo djelomice sudjelovati u ovom radu, ali čije izdavanje osigurava nezaobilazni i prijeko potrebni znanstveni doprinos istraživanjima materijalne kulture srednjoeuropskog prostora. Riječ je o slovenskoj historiografiji u kojoj se u novije vrijeme posebno istaknuo dr. sc. Marko Štuhec, profesor sa ljubljanskog Filozofskog fakulteta,¹⁹ a slijede ga dr. sc. povijesti umjetnosti Maja Lozar Štamcar iz Narodnog muzeja Slovenije i mnogi drugi znanstvenici koji redovno surađuju na izdavanju *Kronike – časopisa za slovensko krajevno zgodovino* (izdavač: Zveza zgodovinskih društva Slovenije, Ljubljana). Kao primjer takvog istraživanja navest ću izdanje *Iz zgodovine gradu – Tuštanj pri Moravčah* (*Kronika* 2 [2009]) u kojem više autora obrađuje povijest jedne ili više plemićkih obitelji koje su gospodarile dvorcem, dostupnu arhivsku dokumentaciju, ekonomsko – historijsku analizu

¹⁶ Usp. Vladimir Maleković, ur., *Od svagdana do blagdana* (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993)

¹⁷ Usp. Đurđica Cvitanović et al. *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.: Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, umjetnički obrt, književnost, glazba, prosvjeta, ljekarstvo, gospodarstvo* (Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989)

¹⁸ Usp. Josip Matasović, *Iz galantnog stoljeća (kulturnohistorijski fragmenti)*, 2. izd., prir. Teodora Shek Brnardić (Zagreb: Dora Krupićeva, 2008); Josip Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, *Narodna starina* 10 (1925), 46 – 78.

¹⁹ U ovom radu korištena su sljedeća Štuhecova djela: „Kranjska suita za zrcalo, vilico, nož, žlico, kavno ročko, čajnik in njuhalni robec“, *Zgodovina za vse* 1 (1994), 1 – 9.; „Slava na polici, cesar na steni in podgane v damastnih prtih – Zapuščinski inventar kot vir za plemiški vsakdanjik v 17. stoletju“, u: 27. *zborovanje slovenskih zgodovinarjev - Zbornik*, ur. Aleš Gabrič (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društva Slovenije, 1994), 59 – 66.; *Besede, ravnanja in stvari – Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja* (Ljubljana: Slovenska Matica, 2009)

podložnika, povijesno – umjetničku analizu arhitektonske izvedbe, perivojnog rješenja, interijera i pripadajućeg mu namještaja, dekorativnih predmeta umjetničkog obrta i obiteljske knjižnice.²⁰ Cjelokupnost i sistematičnost pristupa istraživanju povijesti određene građevine i njenih vlasnika glavni je cilj i u slučaju ovog diplomskog rada, a osnovna namjera rekonstrukcija materijalne kulture stambenog prostora u kojem su se ocrtavali njihovi životi, poznanstva, osobne želje i duhovne preokupacije.

²⁰ Usp. Miha Preinfalk, ur., *Kronika 2: Iz zgodovine gradu – Tuštanj pri Moravčah* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana 2009)

2. KULTURNO – POVIJESNE PRILIKE VARAŽDINSKOG KRAJA TIJEKOM XVII. I NA POČETKU XVIII. STOLJEĆA

Godine 1652. na zahtjev generala isusovačkog reda, svećenici Juraj Habledić i Juraj Geiler podnose izvještaj o životu isusovačke zajednice u gradu Varaždinu.

„... U Varaždinu rijetki boluju... U blizini su vrlo zdrave toplice, u koje grnu bolesnici sa svih strana, a dolaze i naši iz Graza. Neki naši, koji su drugdje tek životarili, u Varaždinu su se osjećali dobro, a ja to mogu reći i o sebi... Plod duhovnog rada veći je u Varaždinu nego li je u Steyeru, Judenburgu, Leobenu, Rijeci, Trstu i nekim drugim kolegijima, gdje nema toliko naroda, niti je prilika za tolike odlaske u mjesta okružena herezom i shizmom.“

„U Ptuju bi škole bile prazne, jer je tamo mladeži malo, a roditelji je radije šalju u zanate. Mladež iz Hrvatske ne bi išla onamo, jer bi imućniji radije išli u Graz ili Beč, a siromašniji bi lakše živjeli u krajevima Slavonije i Hrvatske gdje ima svega u obilju, osobito u Varaždinu, gdje i sami gramatiste i principiste kao instruktori dobivaju opskrbu. Uz to Hrvati ne mare za obrt nego vole izabrati knjigu ili oružje.“²¹

S obzirom da je bila riječ o izvještaju koji je trebao odgoditi premještanje varaždinske rezidencije isusovaca u nedaleki Ptuj, ne čudi nas krajnja pozitivnost napisanih riječi. Da li je i koliko je ona odstupala od povijesne istine sredine XVII. stoljeća, ne možemo sa sigurnošću potvrditi. No, upravo bih Habledićevim i Geilerovim navodima htjela započeti analizu kulturno – povijesnih prilika Varaždina i njegove okolice. Krajnji je cilj predložiti kako, unatoč čestim promjenama polariteta hrvatske vojno – političke situacije u razdoblju od gotovo dvjesto godina, Varaždin nije prestao biti utočištem privrede, kulture i društvenog razvoja.

²¹ Mijo Korade, „Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 122.

Slika 2. Veduta Johannesa Ledentua s prikazom Varaždina iz smjera zapada, 1639.
(danas u *Österreichische National Bibliothek, Handschriftensammlung*)

Na desnome rubu grada vidljiva je utvrda (čije su kule pogrešno prikazane uglatima umjesto kružnima), pri sredini se ističe toranj gradske vijećnice i razrađeni krov nedavno dovršenog franjevačkog samostana (1626. – 1630./ 1633.), dok je na lijevoj strani toranj župne crkve sv. Nikole

2. 1. Korijeni varaždinskog centraliteta

U razdoblju ranog novog vijeka grad Varaždin je za hrvatsko područje predstavljao važno političko i gospodarsko središte, čime je bila uvjetovana i njegova neizostavna zasluga u jačanju kulturnih potencijala hrvatskih krajeva. Glavni uzrok ovakvog položaja se, naravno, nalazio u tadašnjoj vojno – političkoj situaciji zemlje, odnosno opasnosti od strane Osmanskog Carstva koje je svoje osvajačke pretenzije na habsburškom prostoru intenziviralo tijekom XVI. stoljeća. U slavonskom dijelu tada uspostavljene Vojne krajine Varaždin je zauzeo središnje mjesto budućeg Varaždinskog generalata. Naime, iako su čvrsti okviri organizacije vojnokrajiskog sustava stvoreni 1578. godine na saboru unutarnjoaustrijskih zemalja u Brucku na Muri, te je tek od 1595. godine Varaždin zaprimio status glavnog grada Slavonske krajine (*Windische Gränitz/ Confinia Slavonica*), pripreme za intenzivan otpor osmanlijskim prodorima su započele mnogo ranije.²² To se, primjerice, očituje u formiranju

²² Danijela Cofek, Nataša Štefanec, „Vojnokrajiske institucije u praksi: Slavonska krajina 1578. godine,“ *Podravina* 19 (2011), 7.; *Varaždinski generalat* (autori kataloških jedinica Dora Bošković... [et al.], Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 2005), 19.; Hrvoje Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 251.

Koprivničke krajine 1544. godine kada je imenovanjem Luke Sekelja za kapetana utvrda Koprivnice, Đurđevca i Prodavića stvoreno prvo vojno uporište Kraljevine Slavonije rezervirano za neovisan smještaj vojske unutarnjoaustrijskih staleža.²³ Također treba spomenuti i centralizaciju vojne administracije od strane cara Ferdinanda koja dovodi do uspostave bečkog Dvorskog ratnog vijeća (*Hofkriegsrata*) 1556. godine ili, pak, izvještaje o stanju obrambenih linija kapetana Ivana Lenkovića, te graničnog inspektorata (*Grenz - Bereisungskommission*) 1563. godine.²⁴

Na koji način se učvršćivanje vojnokrajiškog sustava, odnosno njegovog obrambenog potencijala očitovalo na primjeru Varaždina? Već spomenuta 1544. godina je za cjelokupnu povijest ovog grada jedna od značajnijih. Tada, naime, vrhovni kapetan pomoćne hrvatsko – slavonske vojske, te vlastelin varaždinske utvrde Ivan Ungnad, dovodi u grad štajerskog graditelja Domenica dell' Allia.²⁵ Riječ je o autoru brojnih fortifikacijskih projekata u Habsburškoj Monarhiji koji je na tadašnjem hrvatskom obrambenom sustavu radio u Koprivnici, Križevcima i Ivanić Gradu.²⁶ Njegova najvažnija ostavština u varaždinskom je slučaju pregradnja srednjovjekovne utvrde u funkcionalniji, te za suvremena vojno – tehnološka dostignuća prikladniji renesansni *Wasserburg*.²⁷ Ovaj dell' Alliov projekt dobiva na značaju zbog činjenice da pojedini dijelovi utvrde²⁸ predstavljaju jedne od najznačajnijih tragova slabo afirmirane renesansne umjetnosti kontinentalne Hrvatske.²⁹

Nadalje, značajan aspekt središnjeg vojno – političkog položaja grada se odnosi na promjene u broju, te strukturi stanovništva čime je neminovno prouzročeno stvaranje druga -

²³ Hrvoje Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 247.

²⁴ Gunther Erich Rothenberg, *The Austrian Military Border in Croatia, 1522 – 1747* (The University of Illinois Press Urbana, 1960), 35 – 37.

²⁵ Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ 248.

²⁶ Domenico dell' Allio je obnašao funkciju glavnog graditelja i projektanta vojnokrajiških utvrđenja (superintendent) čija se pratnja sastavljala od brojnih pomoćnika poznatih kao *servitori del magistro Domenico*. Važno je spomenuti kako je dell' Allio pripadao krugu sjevernotalijanskih graditelja koji su svojim ostvarenjima promovirali novi renesansni stil zabilježen u varaždinskoj varoši. Plasiranje njihovog rada na varaždinskom tržištu je dovedeno u odnos sa konfesionalnim previranjima na austrijskom području, odnosno pomanjkanjem austrijskih graditelja koje je otvorilo potražnju za onima sa talijanskog prostora (*magistri comacini*, tzv. *Komaski*). Druga graditeljska grupacija zabilježena na onovremenom varaždinskom području je potjecala sa venecijanskog, goričkog, tršćanskog i riječkog područja (Mira Ilijanić, „Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrde u 16. stoljeću,“ u: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić (Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999) 139 – 140.; Mira Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina,“ u: *Prilozi historiji Varaždina*, ur. Krešimir Filić, Mira Ilijanić (Varaždin: Narodno sveučilište „Braća Ribar“, Ogranak Matice Hrvatske, 1967), 12.

²⁷ Ilijanić, „Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrde u 16. stoljeću,“ 138 – 139.

²⁸ Milan Pelc, *Renesansa* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2007), 54. – 55.; Ilijanić, „Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrde u 16. stoljeću,“ 143 – 144.

²⁹ Više o renesansnom naručiteljstvu uvjetovanom ratnim neprilikama u: Pelc, *Renesansa*, 11.; *Usp.* Ilijanić, „Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrde u 16. stoljeću,“ 143 – 145.

Tablica 1. Kretanje promjene broja stanovnika Varaždina u usporedbi sa zagrebačkim Gradecom³⁰

	Sredina 16. stoljeća	Kraj 16. stoljeća/ početak 17. stoljeća	Sredina 17. stoljeća (1653.)	Kraj 17. stoljeća/ početak 18. stoljeća	1770 - te
Varaždin	1200 - 1400 (o. 250 kuća)	2800 (o. 600 kuća)	3500	4000	5500 (o. 700 kuća)
Gradec	1500 - 2000	1750	2000	2300	3500

čijih ekonomskih prilika.³¹ Naime, nakon sredine XVI. stoljeća izvori bilježe stagnaciju trenda demografskog pada koji je, uslijed povećane osmanlijske opasnosti, ali i vlastelinskih ometanja slobodne poljoprivredne trgovine, bio karakterističan za prvu polovicu stoljeća.³² Demografski i gospodarski oporavak je uslijedio nakon spomenutog jačanja njegove vojno – strateške i upravne funkcije, čime je kao jedna od najznačajnijih posljedica revitalizacije Varaždina nesumnjivo bilo učvršćivanje njegovog središnjeg položaja u političkom životu zemlje.³³ To se očitovalo u održavanju banskih instalacija, zatim u čestim zasjedanjima Hrvatskog sabora u gradu i sudjelovanju varaždinskih zastupnika u njemu, te varaždinskih nuncija u Hrvatsko – ugarskom saboru.³⁴ Varaždin je predstavljao i glavno odredište za brojna sastajanja i rasprave „Vlaške“ i „Krajiške komisije“ u prvoj polovici XVII. stoljeća.³⁵

³⁰ Unatoč dosadašnjim istraživanjima, kretanje broja žitelja ranonovovjekovnog Varaždina zahtjeva nove, detaljnije analize, posebno iz razloga što su objavljeni rezultati ponegdje vrlo kontradiktorni, dok za dugotrajno razdoblje od početka XVII. stoljeća do 1770. godine ne postoje poznati popisi. Iz tog razloga ovdje donosim zaključke H. Petrića koji su nastali kritičkim razmatranjem više relevantnih izvora: Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš: Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću* (Zagreb, Samobor: Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Meridijani, 2012), 264 – 267., 279.; podaci o broju kuća i stanovnika sedamdesetih godina XVIII. stoljeća potječu iz: Ante Gabričević (*Stanovništvo Varaždina tijekom minulih stoljeća* [Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin, Grad Varaždin, 2002], 98 – 100., 101 – 102., 107 – 108., 111 – 113., 121 – 122., 125., 127 – 130., 235.);

³¹ Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata“, 245 – 246.

³² Mirela Slukan Altić, „Razvoj i gradnja Varaždina u 16. stoljeću“, *Podravina* 14 (2008), 76 – 77.; Josip Adamček, „Sukobi grada Varaždina i varaždinske vlastele u XVI. i XVII. stoljeću“, u: *Varaždinski zbornik 1181 – 1981.*, ur. Andre Mohorovićić (Varaždin: JAZU, Skupština Općine Varaždin, 1983), 238.

³³ Slukan Altić, „Razvoj i gradnja Varaždina u 16. stoljeću“, 86.

³⁴ *Ibid.*; Poznato je da se tijekom XVII. stoljeća Hrvatski sabor sastajao jednom, ako ne i više puta tijekom godine. Mjesto saborovanja se u većini slučajeva odnosilo na Zagreb ili Varaždin, izuzev posebnih prilika kada je sazivano u ratnim taborima (primjerice, u listopadu 1605. godine u Krapini, u listopadu 1620. godine u Šemovcu, u kolovozu 1682. godine „u logoru na Dravskom polju“, u rujnu iste godine „na livadama ispod crkve Svetih Triju kralja blizu Lonje“, u kolovozu 1683. godine u Budinščini). U *Povijesti grada Varaždina* navedena su mnoga varaždinska zasjedanja, ali s obzirom na uobičajenu učestalost saborovanja i autorov izbor spominjanja pojedinog Sabora, znamo da ti podaci ne sugeriraju njihov konačan broj u razdoblju XVII. stoljeća (1600., 1605., 1616., 1620. – 1622., 1624. – 1626., 1628., 1631., 1640., 1642., 1649., 1652., 1654. – 1655., 1660. – 1661., 1663. – 1664., 1683., 1693., 1695. – 1696. godine). Prema: Vjekoslav Klaić, „Hrvatski sabori do godine 1790.“, u: *Zbornik Matice Hrvatske: hrvatskome narodu njegovim prošlim naraštajima na spomen sadašnjima i budućim na pobudu o tisućitoj godišnjici Hrvatskog kraljevstva*, knj. 1., sv. 1., ur. Filip Lukas (Zagreb: Matica Hrvatska, 1925), 286., 293.; Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina* (Zagreb: Zavod za znanstveni rad HAZU, 1993), 136., 141., 150., 154., 158., 160 – 162., 165., 167., 177 – 178., 183., 187., 193 – 194 – 195., 198., 204., 207., 209.

³⁵ „Vlaška komisija“ započela je s radom 1632. godine kao tijelo koje će riješiti pitanje nezadovoljstva hrvatskih staleža posljedicama masovnih preseljenja vlaškog stanovništva na područje Vojne krajine, odnosno na posjede hrvatskih vlastelina. Iako je Komisija bila sastavljena i od hrvatskih plemića, njezini su prijedlozi i odredbe bili pod kraljevom direktivom, zbog čega su se njeni stavovi razlikovali od želja Hrvatskog sabora.

Dolazak sve većeg broja vojnika u središte Generalata je direktno utjecao na jačanje trgovačko – obrtničkog sloja čijim je proizvodima snabdijevano ne samo stanovništvo Varaždina, nego i drugih gradova, te zemalja. Naime, u svojem istraživanju stanovništva i urbanog razvoja grada do zaključno XVI. stoljeća (1999.), M. Ilijanić navodi važnost puta Varaždin – Ptuj – Maribor – Graz – Beč koji je povezivao i ugarske krajeve sa češkim i unutarnjoaustrijskim krajevima.³⁶ Pritom upozorava na važnost cestovnog ogranka Varaždin – Nedelišće – Nagykanizsa – Budim koja se očituje u činjenici da se preko Varaždina, Nedelišća i njihovih filijala u drugoj polovici XVI. stoljeća odvijalo oko 60% ugarsko – talijanske trgovine.³⁷ Nadalje, zamahu varaždinske trgovine svjedoči i zavidno financijsko stanje pojedinih trgovaca među kojima se vjerojatno najviše istaknuo Vinko Perger. On je na kraju stoljeća raspolagao kapitalom od 81 553 forinte koji bi u protuvrijednosti odgovarao broju od 551 kuće, odnosno od oko 50 kuća više nego što ih je bilo u Varaždinu tijekom XVIII. stoljeća.³⁸ U članku u kojem navodi ovu zanimljivost, M. Androić napominje kako u istraživanju intenziviranosti varaždinske trgovine u drugoj polovici XVI. stoljeća nije toliko važna brojnost varaždinskih trgovaca, koliko opseg njihovog kapitala.³⁹ Činjenica koja također pouzdano ilustrira tadašnju financijsku moć trgovačkog sloja jest podatak kako je spomenuti Perger do 1608. godine financirao husarsku postrojbu kapetana Vragovića.⁴⁰ Naposljetku, i obrtnički su krugovi u to vrijeme doživjeli vlastiti preporod koji je očigledan u porastu broja upisanih obrtnika, te u donošenju prvih cehovskih pravila.⁴¹ Uzdizanju

Od 1649. godine spominje se i „Krajiška komisija“ koja je za prvenstveni cilj imala rješavanje problema prisustva njemačkih vojnika u varaždinskoj utvrdi, ali se isto tako bavila i spomenutim vlaškim pitanjem. „Vlaška komisija“ se u Varaždinu sastajala 1632., 1626., 1628. i 1635. godine, a „Krajiška komisija“ 1650. godine. Prema: Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 151., 158 – 159., 160., 162 – 163., 165., 167 – 169., 172 – 174., 184 – 186.

³⁶ Mira Ilijanić, Slavko Kapustić, „Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća,“ u: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić (Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999), 100.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Mirko Androić, „Grad osamstoljetne dokumentirane historije,“ *Varaždinske vijesti*, 12. lipnja 1968; Ljubica Radović, „Društvene, gospodarske i kulturne prilike u Varaždinu na početku 18. stoljeća,“ u: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović (Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003), 92.

³⁹ Androić, „Grad osamstoljetne dokumentirane historije“; Trgovci koji su djelovali u Varaždinu se mogu kategorizirati na više načina – prema statusu građanina, sjedištu, vrsti i mjestu prodaje, te prema staležu. Tako su, osim stranih, djelovali domaći trgovci koji su u gradu imali sjedište ili, pak, samo skladište u svrhu trgovačkih putovanja. Dio je trgovaca prodavao robu u vlastitim dućanima, a dio, primjerice, na trgovima. Postojali su, naravno, i preprodavači, te prodavači vlastitih obrtničkih proizvoda. Također, nisu isključivo seljaci ili građani bez plemenitog statusa sudjelovali u privrednom životu grada, nego i plemstvo. (Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ 258.; Androić, „Grad osamstoljetne dokumentirane historije“)

⁴⁰ Radović, „Društvene, gospodarske i kulturne prilike u Varaždinu na početku 18. stoljeća,“ 92.

⁴¹ M. Ilijanić i S. Kapustić su pregledima zapisa Magistrata između 1454. i 1469. godine ustvrdili sveukupno 135 upisanih obrtnika, dok je u razdoblju između 1587. i 1589., odnosno 1592. i 1602. godine zabilježeno njih 330. (Gabričević, 79 – 80.)

Pravilnik ceha ranarnika i kupalištara iz 1557. godine se smatra najranijim poznatim cehovskim pravilom u gradu Varaždinu. Uslijedila su pravila ceha tkalaca 1561. godine, ceha krojača 1569. godine, ceha lončara i

obrtničke proizvodnje pomogla je i saborska odluka 1603. godine kojom izučeni djetići, inače kmetski sinovi, nisu bili obavezni vratiti se nakon obrazovanja u inozemstvu na vlastelinski posjed, čime im je omogućeno slobodno bavljenje obrtom u gradu.⁴²

Varaždin je, dakle, do početka XVII. stoljeća bitno učvrstio svoju poziciju. Opći napredak grada je nastavljen zahvaljujući žitvanskom mirovnom sporazumu sa Osmanskim Carstvom 1606. godine,⁴³ te saborskom proglašenju Varaždina kao grada sa stovarišnim pravom 1610. godine (potvrđeno kraljevskom povlasticom 1618. godine).⁴⁴ U takvim je uvjetima uvelike pomoglo i pretvaranje Varaždina u glavno spremište krajiške soli.⁴⁵ Nadalje, iako su varaždinsku povijest sve do XIX. stoljeća obilježavali sukobi građana sa upraviteljima utvrde,⁴⁶ 1649. godine je skopljen značajan dogovor kojim su varoški sudac i senat postali neovisni o samovolji vlastelina.⁴⁷

Niti u XVII. stoljeću nije nedostajalo vojno – političkih previranja, bilo da se radilo o domaćem ili stranom tlu, Osmanlijama ili kmetovima.⁴⁸ „... Na političkom nebu hrvatskog

pećara, te mesara 1589. godine. Spomenuti su cehovski statuti gotovo istovjetnima onima u Zagrebu, Ptuj, Radgoni, Mariboru i Ormožu. (Ilijanić, Kapustić, „Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća,“ 98.)

⁴² Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 141.

⁴³ Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ 250.

⁴⁴ Karmen Levanić, „Položaj grada Varaždina u feudalnome svijetu na temelju izdanih isprava,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 32.

⁴⁵ Neven Budak, „Varaždin – od postanka do 'zlatnog doba',“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 6.

⁴⁶ Usp. Josip Adamček, „Sukobi grada Varaždina i varaždinske vlastele u XVI. i XVII. stoljeću,“ 233 – 244.

⁴⁷ Levanić, „Položaj grada Varaždina u feudalnome svijetu na temelju izdanih isprava,“ 35.; Bitno je spomenuti kako krajem XVI. stoljeća posjednik varaždinske utvrde postaje Toma Bakač Erdödy, dok mu je 1607. godine mu izdana darovnica posjeda, služba gradskog kapetana i nasljedna funkcija župana Varaždinske županije. S obzirom na potonje, obitelj Erdödy će Županijom, uz manje prekide, upravljati do 1925. godine (Levanić, „Položaj grada Varaždina u feudalnome svijetu na temelju izdanih isprava,“ 34.; Radović, 90.)

⁴⁸ Hrvatski su vojnici ratovali 1605. godine u Erdelju s banom Draškovićem, 1619. godine pod zapovjedništvom bana Nikole Frankopana stupaju u Tridesetogodišnji rat (više o sudjelovanjima hrvatskih vojnika u ovom ratu u dijelu rada o „portretu nepoznatog Vragovića“) u Moravskoj, a 1620. godine se bore protiv pobune erdeljskog vojvode Gábora Bethlena (kao i 1623. godine pod A. E. von Wallensteinom). U prvoj polovici stoljeća je bilo aktualno i pitanje vlaških doseljenika. Od 1663. godine se nastavljaju službeni habsburško – osmanlijski sukobi u kojima se ističu Nikola i Petar Zrinski (velika kršćanska pobjeda kod St. Gottharda/Mogersdorfa 1664. godine). Godine 1683. je pod vodstvom Karla Lotarinškog i Jana Sobieskog spašen Beč, a sljedeće godine započinje sustavno oslobađanje Slavonije i Like. Uslijedile su carske pobjede kod Slankamena 1691. i kod Sente 1697. godine. I početak XVIII. stoljeća je obilježen mobilizacijom hrvatskih vojnika: sudjeluju u *Ratu za španjolsko nasljedstvo* (1701. – 1714.), istovremeno pokušavaju suzbiti pobunu ugarskog velikaša Ferenc II. Rákóczyja (borbe trajale do 1711. godine), u razdobljima od 1716. do 1718., te od 1736. do 1739. godine se bore protiv Osmanlija na području Srijema i Banske krajine. (Neven Budak, *Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku* [Zagreb: Leykam international, 2007], 26 – 37.; Vladimir Maleković, „Od blagdana do svagdana. Ka prepoznavanju duha baroka u Hrvatskoj,“ u: *Od blagdana do svagdana – barok u Hrvatskoj*, ur. Vladimir Maleković [Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993], 12 – 16.)

Na hrvatskom tlu XVII. i početka XVIII. stoljeća podignute su brojne bune nezadovoljnih podložnika: od 1608. do 1612. vođena je pobuna stanovnika Varaždinskih Toplica posjednika Zagrebačkog kaptola, od 1608. do 1610. godine trajala je *prva štibrenska buna* (preostale dvije od 1633. do 1637. i 1654. godine), zatim 1609.

baroka gospodovao je sve vrijeme bog Mars“,⁴⁹ slikovito je istaknuo V. Maleković. No, unatoč tome što je oružje vrlo rijetko mirovalo, Varaždin je od druge polovice XVI. stoljeća postupno osiguravao temelje svog centraliteta, kako u političkom, tako i u ekonomskom, te kulturnom aspektu. Naposljetku je, zahvaljujući uspješnim izvedbama na kulturno – društvenoj pozornici XVIII. stoljeća, opravdano zaslužio epitet najbaroknijeg hrvatskog grada.

2.2. Na putu prema gradu

Varaždin je sjedištem Generalata bio sve do 1731. godine, kada je tu funkciju ponovno preuzela Koprivnica.⁵⁰ Ubrzo nakon toga grad je počeo „zaboravljati“ na nekadašnju ulogu glavne oružarnice i smočnice Vojne krajine,⁵¹ istovremeno akumulirajući u sebi sve više elemenata državne uprave. Taj je proces postao očigledan u drugoj polovici stoljeća kada preseljenjem bana Franje Nadasdyja u palaču glavnoga trga Varaždin postaje sjedištem Banskoga stola (od 1756. godine), a svoj je vrhunac doživio proglasom grada za sjedište Hrvatskog kraljevskog vijeća 1767. godine.⁵² Značajnih posljedica navedenog razvoja bilo je mnogo, no, po pitanju povijesti gradske kulture Varaždina jednu od istaknutijih zasigurno

godine otpor seljaka u Mičevcu, 1610. godine buna žitelja Brezovice na velikokalničkom vlastelinstvu i Vugrovečka buna, 1620. godine u Donjoj Stubici (kao i 1658.), 1633. godine kmetova Narta, Novaka, Otoka i Sopa, a iste godine i kmetova sisačkog vlastelinstva koji su svoje nezadovoljstvo izrazili i u razdoblju od 1653. do 1659. godine. Na vlastelinstvu Božjakovina bunili su se 1644. godine, 1653. izbila je višegodišnja i na kraju krvavo ugušena pobuna posavskih kmetova Emerika Erdödyja kojima su se pridružili štibrenski i sisački podložnici (posavske bune obilježile su i razdoblje od 1663. do 1664., te 1670. do 1671. godine). Godine 1655. zabilježene su bune u Varaždinskim Toplicama i Letovanićima (u potonjem i 1670.), u Kamenskom 1660. i 1668. godine, 1674. u Hrašćini i 1683. u Rečici, a 1689. godine napad susjedgradskih kmetova na njemačke vojnike. Posljednje desetljeće XVII. stoljeća obilježili su buntovnički pokret protiv „vještica“ na posjedima Brdovec, Lobor, Pušća, Zabok, Kostel i Bistrica 1691., zatim pobuna kmetova na vlastelinstvu Bosiljevo 1696. i 1698., te u Farkašiću u razdoblju između 1698. i 1700. godine. Izvori upućuju i na pobune na vlastelinstvu Vukovina, na posjedima zagrebačke biskupije u Križevačkoj županiji i na otpore plaćanju crkvene desetine u Turopolju, dok su u dužem vremenskom razdoblju pobune zabilježene u Šenkovcima (1596. – 1660.), u Pokuplju (1613. – 1695.) i apatovečkih kmetova (1634. – 1682.). Što se tiče nezadovoljstva seljaka i kmetova na početku XVIII. stoljeća, poznato je da su 1710. i 1719. godine kmetovi isusovačkih posjeda Apatovec i Glogovnica tražili priključenje Vojnoj krajini, dok je 1730. godine izbila jača pobuna podložnika kaptolskih posjeda Gore i Međureča. (Josip Adamček, *Bune i otpori* [Zagreb: Globus, Filozofski fakultet u Zagrebu, OOUR za humanističke i društvene znanosti, Zavod za hrvatsku povijest, 1987]; Budak, *Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku*, 150 – 152.)

Također, nije potrebno posebno spominjati zrinsko – frankopanski otpor politici bečkoga dvora, te atmosferu dubokih nezadovoljstava hrvatskih velikaša koja je vladala nakon sklapanja „sramotnog“ *Vasvárskog mira* 1664. godine. (Budak, *Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku*, 29 – 31.)

⁴⁹ Maleković, „Od blagdana do svagdana. Ka prepoznavanju duha baroka u Hrvatskoj,“ 16.

⁵⁰ U analizi preustroja Vojne krajine, Ž. Holjevac spominje imenovanje povjerenstva za reorganizaciju Varaždinskog generalata 1730. godine, zatim rasprave po tom pitanju na Štajerskom saboru krajem 1731. godine, te sankcioniranje plana preustroja carskom rezolucijom 1732. godine i konačno dovršavanje preustroja krajem četrdesetih godina XVIII. stoljeća (Željko Holjevac, Nenad Moačanin, *Hrvatsko – slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*, sv. 2 [Zagreb: Leykam international, 2007], 37 – 38., 44. – 45.); *Varaždinski generalat*, 19.

⁵¹ Petrić, „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata,“ 256.

⁵² Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina,“ 23. Ilijanić u svojoj analizi pogrešno govori kako je 1767. godine osnovano Namjesničko vijeće sa sjedištem u Zagrebu. (*Usp. Budak, Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku*, 81.)

predstavlja izgradnja velikog broja reprezentativnih palača. S obzirom da je već do početka XVIII. stoljeća grad obilovao brojnim građevinama, što sakralnog, što profanog karaktera, te s obzirom da su i tematski okviri ovoga rada jasno određeni, prezentacija velebnih zdanja baroknog razdoblja ovdje neće biti potrebna. Umjesto toga, odlučila sam postaviti sljedeće pitanje: kakva je bila urbanistička i društvena vizura Varaždina u vrijeme posljednjeg Vragovića, te njegovih predaka?

2.2.1. Značajni graditeljski projekti

U razdoblju ranog novog vijeka gradski se život odvijao na tri različita prostora. Središnji je dio činio ograđeni prostor utvrde, odnosno *Starog grada (Castrum/ Arx Varasdiensis)*, na njega se prema jugoistoku nastavljalo područje varoši koje je od trećeg dijela, predgrađa, tijekom XV. i XVI. stoljeća odvojeno zemljanim bedemima, grabištima, drvenim palisadama i zidinama.⁵³ Već u XVII. stoljeću formirana je gotovo cijela gradska jezgra čiji je najznačajniji dio predstavljao središnji trg (*forum ciuitatis*). Osim vijećnice, na njemu su bile smještene kamene kuće uglednih varaždinskih građana, plemića i bogatijih trgovaca.⁵⁴ Doseljavanje plemićkog sloja u grad započinje tek krajem XVI. stoljeća, što se može potvrditi činjenicom da su prilikom saborskog zasjedanja 1588. godine velikaši morali odsjedati u kućama građana.⁵⁵ Tijekom XVII. stoljeća odvija se njihovo masovnije doseljavanje, pa će krajem stoljeća i početkom idućeg, odnosno u vrijeme Kristofora Vragovića, biti zabilježene sljedeće plemićke obitelji i ugledni građani: Batthany, biskup Selišćević, Bonicelli, Drašković, Herberstein, Keglević, Kulmer, lepoglavski pavlini, Rattkay de Tarnok et Mittenau, Patačić, Prassinsky, Praunsperger i mnogi drugi.⁵⁶ Na glavnome trgu i okolnim ulicama brojni su trgovci imali svoje kamene kuće, odnosno dućane sa zidanim svodovima. Primjerice, trgovac Magother, koji se u popisu potraživanja nakon smrti posljednjeg Vragovića spominje kao *Matthia Magotter*, imao je kuću pri sredini današnje

⁵³ Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, 9 – 10.; Mirko Androić, „Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću“, u: *Varaždin u XVIII. stoljeću i političko - kameralni studij*, ur. Mirko Androić, Vladimir Bayer, Eugen Pusić, Slobodan Štampar (Zagreb, Varaždin: Sveučilište u Zagrebu, Historijski arhiv u Varaždinu, 1972), 19; Te su zidine srušene u razdoblju od 1792. do 1851. godine: Mirko Androić, „Neke značajke razvoja Varaždina u XVIII. stoljeću“, u: *Varaždinski zbornik 1181 – 1981.*, ur. Andre Mohorovičić (Varaždin: JAZU, Skupština Općine Varaždin, 1983), 211.

⁵⁴ Usp. Ilijanić, „Prilog istraživanju historijsko – urbanističke dokumentacije Varaždina“, u: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić (Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999), 36 – 44.

⁵⁵ Budak, „Varaždin – od postanka do 'zlatnog doba'“, 6.; Rudolf Horvat je predstavio sve saborske zastupnike, kao i njihove domaćine u: *Povijest grada Varaždina*, 114 – 115.)

⁵⁶ Adolf Wissert, „Bilješke o nekim varaždinskim kućama“, u: *Spomenica Varaždinskog muzeja 1925 – 1935.*, predg. Andre Mohorovičić, Ljerka Šimunić (Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, 1995 [1935]), 31 – 54.

Gundulićeve ulice, nekada zvane Dućanska.⁵⁷ Kako su otprilike izgledale varaždinske kuće možemo donekle saznati iz dnevnika Engleza Simona Clementa koji je na proputovanju kroz hrvatske krajeve krajem ljeta 1715. godine o stambenoj arhitekturi Varaždina zabilježio sljedeće: „Ima više dobrih kuća od cigle i kamena sagrađenih po austrijskom načinu, ali ne bez mješavine drvene arhitekture, koja mnogo nadmašuje mađarsku od pleta i maltera, jer se građevine sastajahu iz čitavih greda i debelih brvana, postavljenih jedno na drugo, a široki i dugački komadi tako su uglavljeni jedni u druge na krajevima da zatvaraju sastavke i održavaju građu. Ovdje ima i nekoliko ugodnih kuća na jedan ili dva kata. To je vrsta građevina kakve su obično u Slavoniji, Hrvatskoj, Kranjskoj i Štajerskoj...”⁵⁸

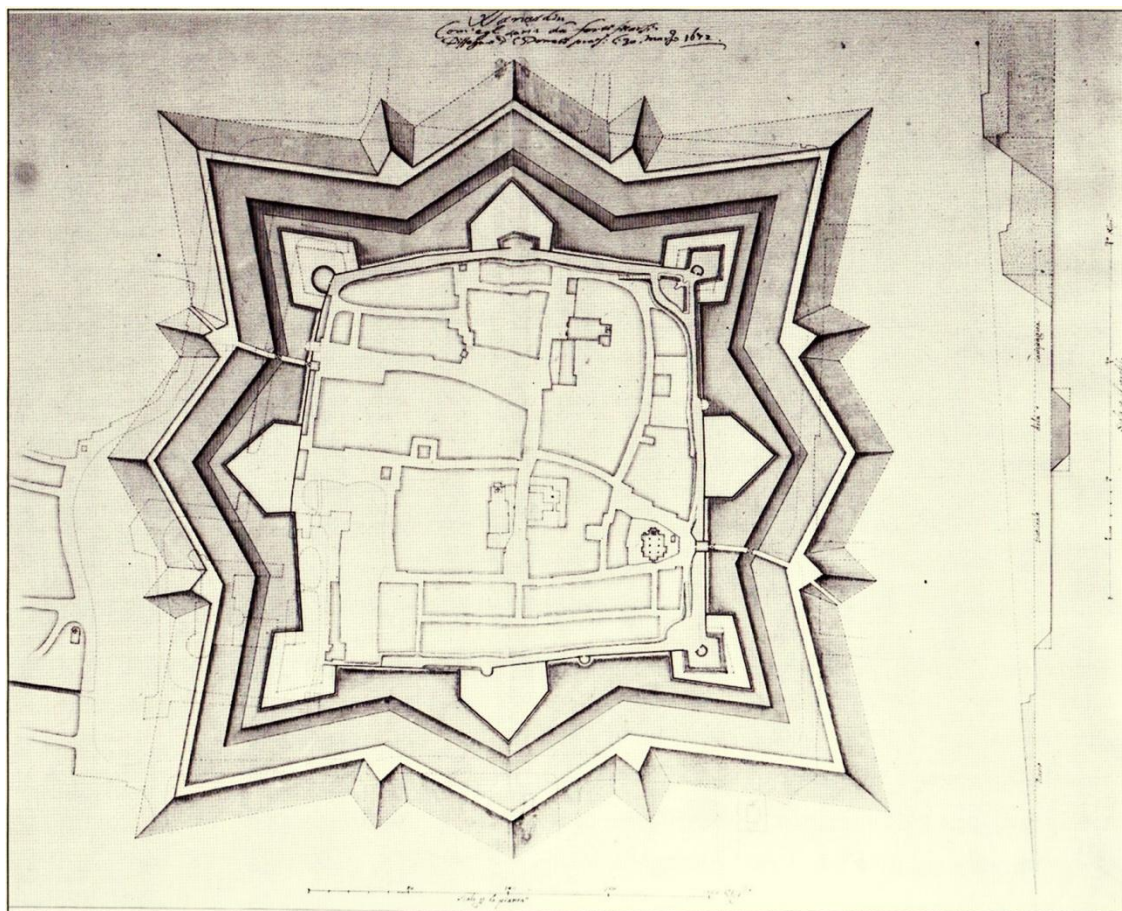
Drugi značajan primjer kulturnog uzdizanja grada svakako su sakralne građevine. Većina njih je izgrađena do početka XVIII. stoljeća, prilikom čega župna crkva sv. Nikole sa svojim srednjovjekovnim izvorištem zasigurno predstavlja jednu od najdugovječnijih varaždinskih crkvi.⁵⁹ Za ranonovovjekovnu su povijest od veće važnosti izgradnje isusovačkog i franjevačkog kompleksa. Naime, krajem XVI. stoljeća na sjevernohrvatskom prostoru je zabilježena pojava protestantskog nauka koji je, nakon nekoliko desetljeća prakticiranja, gorljivo osuđen i sankcioniran od strane hrvatskih vlasti.⁶⁰ Zbog želje za učvršćenjem ugrožene katoličke vjeroispovijesti u ovim krajevima, plemićki su krugovi zahtijevali dolazak isusovačkog reda u Varaždin. Uz manje poteškoće i veću donatorsku ispo -

⁵⁷ Wissert, 34.; Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, 19.; „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića“, Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.5., str. 12.

⁵⁸ Clementove primjedbe o Varaždinu nalaze se u „Dnevniku mojih putovanja u Južnu Ugarsku, Slavoniju, Hrvatsku, Friuli, Kranjsku i Štajersku 1715 godine“, tj. drugom od tri dijela *Dnevnika putovanja Simona Clementa po Njemačkoj i tako dalje, od 1710 do 1716* (12. – 29. list): Tihomir R. Đorđević, „Putovanje Simona Klementa kroz severozapadne krajeve naše zemlje 1715 godine“, *Časopis za zgodovino in narodopisje* XVI (1921), 91.

⁵⁹ Crkva sv. Ivana koju su franjevci dobili na korištenje prilikom svog prvog dolaska u grad 1242. godine je postojala do 1641. godine kada red odlučuje sagrađiti novu građevinu. (Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, 10.; Ivan Damiš, „Prisutnost franjevaca (OFM) i njihovo djelovanje u prošlosti Varaždina“, u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 98 – 99.

⁶⁰ Osim kod obitelji Zrinski u Čakovcu i tiskare u Nedelišću, protestantizam je zabilježen u slučaju varaždinskih upravitelja utvrde, Ivana i Krste Ungnada, te književnih djela Blaža Škrinjarića, Ivana Pergošića i Antuna Vramca koja su tiskana krajem stoljeća u varaždinskoj tiskari Manliusa – Mandla (Mandel - Manlius). Plodnost tla na koji je protestantizam naišao očitovala se i u činjenici da je oko 1613. godine gotovo cijeli magistrat bio te vjeroispovijesti i to nedugo nakon što je Hrvatski sabor priznao isključivo katoličanstvo (1609. godine). Iako se, kako J. Adamček navodi, čini da je upravo ova magistratska postava iskreno zastupala interese građanstva, saborskim i kraljevskim proglasima, te bansko – županskim djelovanjem, varaždinski su protestanti protjerani. (Adamček, „Sukobi grada Varaždina i varaždinske vlastele u XVI. i XVII. stoljeću“, 241.; Androić, „Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću“, 21.; Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, 20.

Slika 3. Plan P. C. Donata s prikazom unutrašnjosti grada i prijedlogom dogradnje utvrđenja, 1672.
(danas u *Heeresgeschichtliche Museum Wien*)

Na planu je zanimljivo primijetiti formirani ulični raster, novoizgrađene objekte (isusovačka crkva, gimnazija i rezidencija u gornjem desnom dijelu), te građevine koje nisu jasno prepoznatljive na Ledentuovoj veduti: kompleks sa sjedištem Varaždinskog generalata (od 1621.) u središtu i groblje s kapelicom sv. Mihovila uz župnu crkvu sv. Nikole u donjem desnom dijelu

moć,⁶¹ njihova je misija službeno započela 1632. godine dolaskom Petra Ljubića i Martina Lauša, a rezultirala je gotovo trenutnim uzdizanjem gradske kulture. Gimnazija je osnovana 1634. ili 1636. godine, a crkva Marijina Uznesenja građena je od 1642. do 1646. godine. Zbog oštećenja u požaru 1648. godine, obje su građevine obnavljane do 1651., odnosno 1656. godine, a pretrpjele su i požar 1665. godine. Novi toranj crkve napravljen je 1676. godine, dok su inventar i pročelje dovršeni tijekom XVIII. stoljeća. Isusovački kompleks se sastojao od sveukupno četiri građevine – crkvi i gimnaziji treba pribrojiti i samostan građen od 1679. do 1691. godine, te tzv. Zakmardyjevo sjemenište, odnosno *Ksaverianum* građen od 1668. do

⁶¹ O problemima prihvatanja isusovačkog dolaska u grad Varaždin više u: Ivan Matić, „Varaždinski kolegij i gimnazija u mreži isusovačkih europskih škola,“ *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 18 (2007), 221 - 222.

1672. godine.⁶² Plemička velikodušnost prema isusovcima vidljiva je u donacijama grofa Gašpara Draškovića, njegove žene Marije Magdalene, grofice Sofije Zrinski, generala grofa Walter de Leslieja, grofa Gabrijela Erdödyja, te udovice Jurja Erdödyja, rođ. Wagensperg.⁶³

Za razliku od isusovaca, franjevačka je prisutnost u varaždinskom kraju imala mnogo dužu tradiciju. Naime, djelovali su od 13. stoljeća do 1582. godine, kada im crkva i samostan bivaju teško oštećeni u požaru. Zbog ratnih uvjeta u kojima su financijska sredstva rezervirana samo za najnužnije popravke ili vojno značajne objekte, franjevački je red morao pričekati dolazak povoljnijih vremena. Novi se samostan gradio od 1626. do 1630. (ili 1633.) godine, a potom i crkva od 1641. do 1657. godine (1650. – 1655.). Skromnost financijskog stanja franjevacu, uvjetovana manjim brojem donacija, vidljiva je i u slučaju dugotrajne obnove samostana i crkve (1678. i 1685. godine) nakon požara 1665. godine.⁶⁴ Najstariji sačuvani dio crkvenog inventara predstavlja raskošna propovjedaonica napravljena i ukrašena do 1670. godine.⁶⁵ Za povijest varaždinskih franjevacu bio je značajan Ivan Korciški, odnosno fra Maksimilijan koji je svojim zaređenjem priskrbio redu svoju ljekarnu kupljenu 1676. godine od poznatog ljekarnika Karla Sardegne, a istaknuo se i u ubožničkom radu. Varaždinska franjevačka ljekarna je zasigurno najpoznatija po zidnom osliku Ivana Rangera iz 1750. godine,⁶⁶ dok je za ovaj rad bitna iz razloga što je posljednjem Vragoviću služila kao izvor raznovrsnih medicinskih pripravaka.⁶⁷

Potrebno je spomenuti i baroknu crkvicu sv. Florijana koja je u drugoj polovici XVII. stoljeća izgrađena u sjevernom pregrađu (srušena 1733. godine i na starim temeljima zazidana

⁶² Isusovački samostan izgrađen je na mjestu nekadašnje rezidencije iz 1648. godine koja je uzdignuta u status kolegija 1678. godine. Rezidencija je stradala u požaru 1665. godine; Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina“, 20.; Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, sv. 5 (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Varaždinu, 2009), 227 – 228.; Korade, „Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos“, 79 – 80., 121 – 123.

⁶³ Sanja Cvetnić, „Umjetnička baština Varaždina – između zavičajnoga i europskog identiteta“, *Hrvatska revija* 2 (2009) [online – preuzeto veljača 2013.] http://www.matica.hr/HRRevija/revija2009_2.nsf/AllWebDocs/Izmedju_zavicajnoga_i_europskoga_identiteta;

Ivy Lentić – Kugli, „Prilog istraživanju dokumentacije o pavlinskom (bivšem isusovačkom) sakralno – samostanskom kompleksu u Varaždinu“, u: *Isusovačka crkva i samostan u Varaždinu*, ur. Vlado Ukrainčik (Zagreb, 1988), 20 - 21.

⁶⁴ Problematiku vremena i okolnosti dolaska franjevacu u Varaždin detaljno je predstavio P. Cvekan u svojem djelu *Djelovanje franjevacu u Varaždinu: povijesno – kulturni prikaz sedamsto godišnje prisutnosti Franjevacu u Varaždinu* (Varaždin: Vlastita naknada, 1978), 40 – 46. O gradnji samostana i crkve vidi str. 64 – 66., 68., 70. Također, u tome djelu Cvekan nerijetko donosi usporedbe sa zaključcima koje je, po ovim pitanjima, iznio Krešimir Filić u djelu *Franjevci u Varaždinu* (1944.); Damiš, 98 – 99.; M. Slukan Altić produžuje gradnju samostana za tri godine: *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 73., 81.

⁶⁵ Damiš, 101.; Više informacija u: Velimir Ivezić, „Propovjedaonica franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu iz 17. stoljeća: konzervatorsko – restauratorska istraživanja“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 16 – 17 (2006), 187 – 209.

⁶⁶ Damiš, 105.

⁶⁷ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića“, 9.

nova 1752. godine⁶⁸), te kapelicu sv. Fabijana i Sebastijana (prvi puta spomenutu 1688. godine) koja je povodom zavjetovanja u vrijeme epidemije kuge „niknula“ na kraju Optujske ulice.⁶⁹

Na samom početku XVIII. stoljeća nastala su dva crkvena kompleksa koji će svojim tornjevima upotpuniti baroknu sliku grada. Riječ je o građevinama kapucinskog i uršulinskog reda. Naime, iako je želja za dolaskom kapucina u Varaždin postojala još od sredine XVII. stoljeća, ona se, zahvaljujući zauzimanjima Hrvatskog sabora i varaždinske općine, obistinila tek krajem stoljeća. Nakon svečano proslavljenog dolaska 1699. godine, u južnom predgrađu je započela gradnja kompleksa i to uz pomoć velikodušnih donacija hrvatskog plemstva, (Draškovića, Erdödyja, Bedekovića, Črnkovečkih i bana Ivana Pallfyja), te Zagrebačkog kaptola i kanonika Tome Augustića, zatim gradačke Unutarngo – austrijske komore i korušskog kneza Porzia. Plemići i ugledni građani su potpomogli i unutarnje opremanje crkve, a među njima je bila i pripadnica obitelji Vragović, Dora ud. Vačić, o čemu će i kasnije biti riječi.⁷⁰

Gradnja uršulinske crkve i samostana je predstavljala drugu značajnu graditeljsku aktivnost na početku stoljeća. Jačanjem evangeličkog pokreta, te njegovim povezivanjem sa raznovrsnim političkim pokretima na srednjoeuropskom tlu u prvoj polovici XVII. stoljeća, počela se sve više provoditi ideja rekatolizacije.⁷¹ Pritom su uršulinke, poznate po tradiciji pobožnog odgoja siromašnih i plemićkih djevojaka, odigrale veliku ulogu. Širenje njihove samostanske mreže, ali i nepovoljnih političkih utjecaja poput ugrožavanja Požuna od strane pobunjenog Ferenc II. Rákóczyja, rezultirale su dolaskom uršulinskog reda u Varaždin 1703. godine.⁷² Potrebno je naglasiti kako je jedna od požunskih uršulinki bila kći grofa Ivana Draškovića i Magdalene rođ. Nadasdy. Naime, grofica Magdalena je u strahu za život svoje kćeri Elizabete obećala pomaganje izgradnje crkve i samostana u slučaju doseljenja

⁶⁸ Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 231.; Cvekan navodi kako je crkva sv. Florijana podignuta 1669. godine (Cvekan, 37.)

⁶⁹ Cvekan spominje dopuštenje za gradnju kapele dobiveno 1680., te izgradnju 1681. godine (Cvekan, 39.); Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina,“ 21.; Gustav Piasek, *Zdravstvo Varaždina do konca 19. stoljeća* (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad Varaždin, 1996), 72.

⁷⁰ Mirko Kemiveš, „Kapucinski samostan u Varaždinu,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 112 – 113.

⁷¹ Jaroslav Pecnik, „Splet društvenih i crkvenih prilika u vrijeme dolaska uršulinki iz Bratislave u Varaždin 1703. godine,“ u: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović (Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003), 59 – 60.

⁷² Pecnik, 60., 62., 63 – 64.

nekolicine redovnica u Varaždin. Samostan je građen od 1712./ 1713. godine do sredine stoljeća, a crkva Rođenja Isusova od 1722. do 1724. godine.⁷³

Također, 1715. godine izgrađena je zavjetna kapelica sv. Roka u znak zahvalnosti varaždinskih građana koji su uspješno izbjegli širenje epidemije kuge sa ugarskog prostora 1712. godine.⁷⁴

2.2.2. Društvene prilike

Za istraživanje društvenih prilika varaždinske povijesti bitnu podlogu predstavljaju analize demografskih statistika i socijalnih struktura koje, unatoč značajnim dosadašnjim rezultatima, iziskuju daljnji i povećani historiografski interes. Ipak, sažetoj analizi varaždinskog društva tijekom XVII., te na početku XVIII. stoljeća odlučila sam pristupiti iz perspektive koja bi me usmjerila više prema razumijevanju onovremene psihološke atmosfere. Brojni su izvori koji nam mogu ponuditi uvid u načine na koje su Varaždinci živjeli na stranu svojih uobičajenih poslova, odnosno službene svakodnevnice.

Primjerice, zanimljiva su zapažanja M. Androića koji govori kako se varaždinsko građanstvo nakon velike pobjede nad Osmanlijama 1691. godine kod Slankamena psihički umirilo, te počelo okretati lagodnijim oblicima života. U tom razdoblju postupno dolazi do porasta raznovrsnog ugošćavanja i slavlja, čemu kao najbolji primjer nesumnjivo može poslužiti „društvo vinskih doktora od pinte“ (*Pinta*) koje je u srpnju 1696. godine osnovao grof Baltazar Patačić. *Pintaši* su se sastajali u grofovom dvorcu Krkancu pored Vidovca do njegove smrti 1719. godine, a brojali su 173 (175) članova iz redova velikaša, crkvenih velikodostojnika, članova državne uprave i doktora medicine među kojima su bili Pavao Ritter Vitezović, protonotar Juraj Plemić, budući zagrebački biskup Juraj Branjug, ali i grofica Barbara Fallusy Pethő. Sam Patačić je o njima vodio brojne zapisnike šaljivog karaktera.⁷⁵ Nadalje, da je rastrošnost građanskog društva i plemićkog sloja dosegla svoj vrhunac krajem XVII. stoljeća govori i podatak kako je Hrvatski sabor 1695. godine propisao

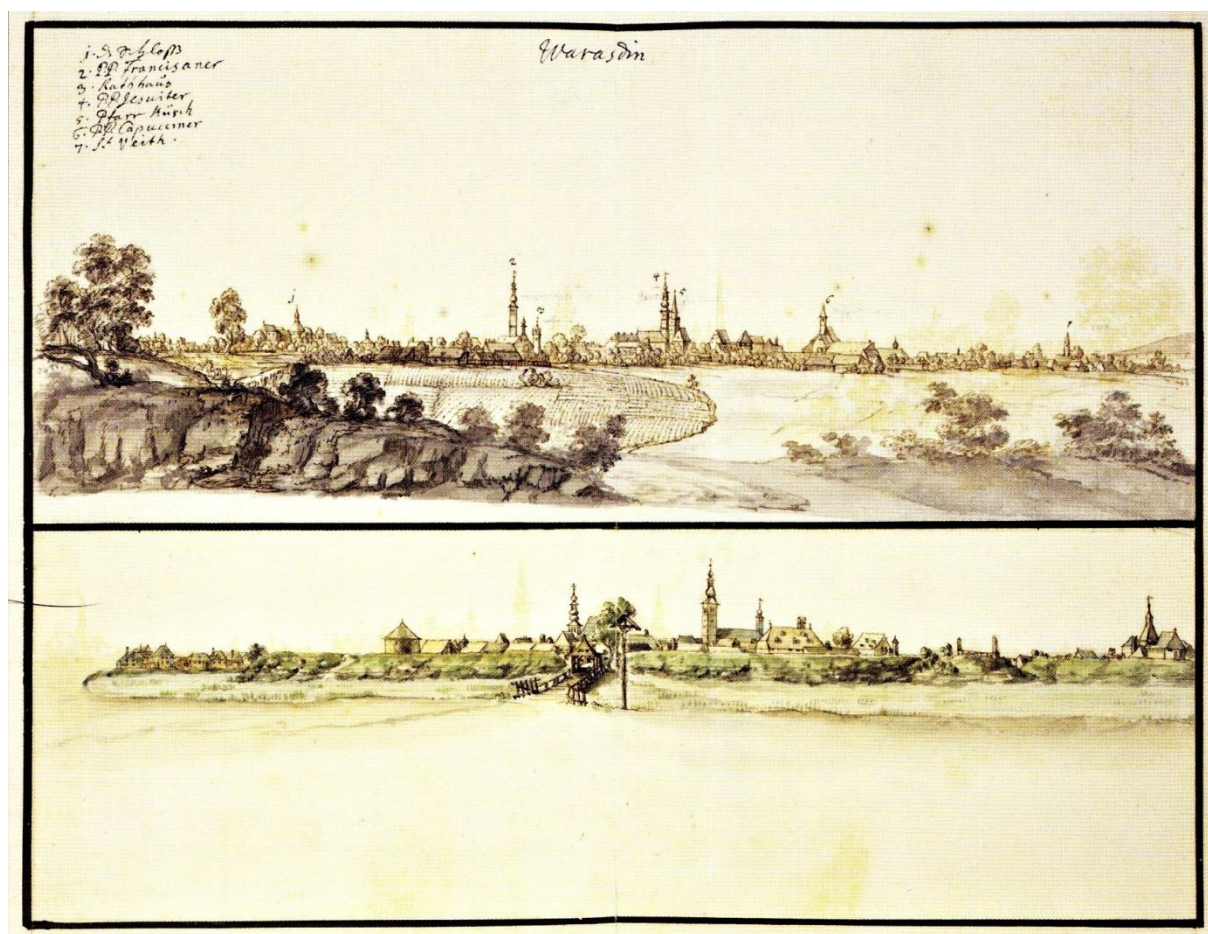
⁷³ Magdalena Lončarić, „Podrške i potpore plemstva uršulinkma u Varaždinu,“ u: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović (Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003), 67., 70., 72.; Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 230 – 231.

⁷⁴ Piasek, *Zdravstvo Varaždina do konca 19. stoljeća*, 75.

⁷⁵ Broj *Gazophylaciuma* posvećen plemićkoj obitelji Patačić donosi članak V. Dugačkog u kojem je pobliže predstavljeno društvo *Pinta*, a priložen je i faksimil Patačićevih zabilježki o članovima: Vladimir Dugački, „'Doktori neomedicinskog fakulteta' Baltazara Patačića (1696. – 1719.),“ *Gazophylacium* 1-2 (2004), 5 – 49.; Mirko Androić, „Raskoš i bijeda XVII. stoljeća,“ *Varaždinske vijesti*, 26. ožujka 1953. (pogrešno naveden broj od 117 članova); Teodora Shek Brnardić, „Josip Matasović (1892 - 1962) – uskrisitelj ranonovovjekovne hrvatske kulture,“ poglavlje u: Josip Matasović, *Iz galantnog stoljeća (kulturnohistorijski fragmenti)*, ur. Branimir Donat (Zagreb: Dora Krupićeva, 2008), 92 - 93.

odredbe o zakonski prihvatljivom materijalu za izradu odjeće. Naime, tradicionalna prerada tkanina koju povezujemo sa domaćim obrtom postala je ugrožena intenzivnijim priljevom stranih obrtnika i trgovaca čiji su proizvodi, slijedeći nove modne trendove, uvjetovali povišenje cijena odjeće, a time i opću rastrošnost, te brojna zaduživanja.⁷⁶

Službene društvene svečanosti varaždinskih građana povezujemo uglavnom sa razdobljem druge polovice XVIII. stoljeća, odnosno političko – upravnim jačanjem grada. Tradiciju javnih i krakuljnih plesova započelih u Zagrebu 1749. i 1750. godine, Varaždin nastavlja zalaganjima Draškovića, Patačića i Nadasdyja.⁷⁷ Razmišljajući o postojanju ovakvih društvenih običaja javnoga slavlja u ranijem razdoblju, susrela sam se s podatkom koji govori

Slika 4. Prikaz Varaždina sa zapada i sjevera, Mathias Anton Weiss, 1729.
(danas u Österreichische National Bibliothek)

Na gornjoj veduti istaknuti su s lijeva na desno utvrda, franjevačka crkva, gradska vijećnica, isusovački kompleks, župna crkva sv. Nikole, kapucinski samostan i crkva, te crkva sv. Vida, dok su na donjem prikazu u istom smjeru prepoznatljivi isusovačka, franjevačka, župna i uršulinska crkva

⁷⁶ Saborskom su odlukom jasno određene „nošnje“ građana i građanki koji ne pripadaju magistratu, općinskih prisežnika, izvangradskih neplemića, običnih građana, plemenitih slobodnjaka i služavki. (Androić, „Raskoš i bijeda XVII. stoljeća“)

⁷⁷ Mirko Androić, „Kako su se zabavljali naši stari,“ *Varaždinske vijesti*, 12. ožujka 1953.

kako su „*nečuvene i nevidjene* pojave“ poput „javnih plesova i njemačkog kazališta“ izazivale plemićko i građansko nezadovoljstvo. Razlog tomu možemo pronaći u citatu J. Matasovića: „Doslije se za takve stvari nije marilo, a najmanje, da se znalo, što je jedan *baal*... A nije čudo, kad se prije toga činjahu krinka i maškare kao stvari gjavolske.“⁷⁸ Prema tome je moguće zaključiti kako su u vremenu prije oslobađanja visokobaroknog mentaliteta velikodušne svečanosti bile rezervirane samo za privatne gozbe poput one *pintaša* ili, pak, cehova. Na takvoj jednoj proslavi mesarskog ceha uoči Božića 1693. godine zabilježene su zapanjujuće količine hrane i pića, pri čemu je 17 mesara, koliko ih je tada službeno bilo u cehu, osiguralo 155 pinti, odnosno 434 litre vina.⁷⁹ Ne smijemo zaboraviti da je fenomen javnog slavlja u XVII. stoljeću moguće pratiti i u slučajevima banskih instalacija. Na primjeru Jurja i Nikole Zrinskog (1622. i 1649. godine) vidljivo je kako je nakon službene banske prisege u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja, prilikom koje su sa gradskih bedema odjekivale topovske paljbe, a pred crkvom svirali bubnjevi i trublje, organizirano slavlje na kojem se „... po starom hrvatskom običaju pogostio narod na trgu, gdje se pekao vol, a dijelilo vino i kruh“.⁸⁰

S obzirom na navedene podatke nameće se zaključak kako je nakon prolaska glavnine osmanlijskih opasnosti varaždinsko društvo odlučilo poprilično frivolno nadoknaditi vrijeme izgubljeno u masovnim strahovima za vlastiti život. No, takvo razmišljanje ne bi bilo legitimno, posebno kada znamo da u isto vrijeme postoje i potpuno suprotne duševne preokupacije koje se očituju u raznovrsnim oblicima promicanja duhovnosti. Jedna od njih se odnosi na isusovačke predstave koje su najvjerojatnije od 1637. godine započele sa dramskim uprizorenjima antičkog svijeta, raznovrsnih legendi i moralno – biblijskog sadržaja, pri čemu je izvođenje povijesnih drama ili komedija bilo relativno rijetko (između ostalih, 1699. godine izvedena je „*Marija Stuart*“, a 1725. godine drama o borbama bana Ivana Draškovića protiv Osmanlija).⁸¹ Također, postojali su stalni pjevači i glazbenici isusovačkog kolegija koji su, osim na raznovrsnim crkvenim proslavama i spomenutim predstavama, nastupali i prilikom dolaska uglednika u grad, ustoličenja banova, izbora magistrata, državnih i crkvenih blagdana.⁸²

⁷⁸ Josip Matasović, *Iz galantnog stoljeća (kulturnohistorijski fragmenti)*, 26.

⁷⁹ Mirko Androić, „Gozbe mesarskog ceha,“ *Varaždinske vijesti*, 16. travnja 1953.

⁸⁰ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 158., 183 – 184.

⁸¹ Korade, „Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos,“ 123.

⁸² Korade, 124.; Dobar primjer posjećenije gradske svečanosti je uvođenje kapucinskog reda u grad 28. listopada 1699. godine prilikom kojeg se skupilo mnoštvo crkvenih uglednika, članova Magistrata, plemića i građana. Slavlje se sastojalo od pozdravnih govora, služenja svete mise, pjevanja i svečanog ručka koji je priredio grof Ivan Drašković. (Kemiveš, 111.)

Osim direktnih kritika Jurja Habelića upućenih slobodnijem načinu života,⁸³ tadašnja se duhovnost odnosila i na već spomenuta plemićka nastojanja za dolaskom novih crkvenih redova u grad ili na izdavanje raznih književnih djela s ciljem naglašavanja pobožnog načina života. Tako je primjerice, 1696. godine grofica Marija Magdalena Drašković kod Pavla Rittera Vitezovića dala tiskati prijevod molitava na baroknoj kajkavštini sa mađarskog izvornika Pavla I. Esterházyja, a 1718. godine je na kajkavskome narječju u Beču izdala svetačke životopise sestara Marte i Marije Magdalene.⁸⁴ Dakako, neizostavan je i primjer Barbare Katarine Vragović, ud. Patačić, koja je izdala rukopis molitvene knjižice na slovenskom jeziku „Tomaša Kempisa od nasledovanja Kristuševog knjige“.⁸⁵ Navedena djela, kao i neizostavan „Putni tovaruš“ Ane Katarine Zrinski iz 1661. godine, nam mnogo govore o plemićkom razvoju navike prevođenja, ilustriranja i izdavanja molitvi s ciljem promicanja duhovnih vrijednosti i povećanja pobožnosti u pučanstvu.⁸⁶

Također, vrlo je važno spomenuti kako su isusovci na varaždinskom području intenzivno promicali duhovnost propisanu protureformacijskim odlukama, te su se pritom oslanjali ponajviše na kult Djevice Marije, ali i redu karakterističnih svetaca (sv. Ignacije Loyola, sv. Franjo Ksaverski) kojima je isticano njihovo specijalizirano usmjeravanje prosvjetnoj djelatnosti među pučanstvom.⁸⁷ Navedeno je vidljivo u analizi S. Cvetnić koja naglašava povezanost sakralnih spomenika sa poštivanjem odluka Tridentskog sabora, odnosno intenzivno osiguravanje nove, preobražene pobožnosti koju bilježimo nakon sredine XVII. stoljeća.⁸⁸ Zanimljivo je, pritom, kako se isusovački ideal *Marije Pomoćnice* (*Marije Lauretanske/ Mariahilf*), zamjetan još od XVI. stoljeća, raširio kršćanskim prostorom – u Beču, u četvrti Mariahilf, između 1686. i 1689. godine građena je crkva Marija Pomoćnice u koju je car Leopold I. dao postaviti istoimenu sliku kao znak zahvale uspješnoj obrani grada 1683. godine.⁸⁹

Istovremeno spomenutim nastojanjima za oživljavanjem svekolike duhovnosti, psihološki profil ranonovovjekovnog čovjeka nalazio se i pod utjecajem opće „psihoze praznovjerja i straha“.⁹⁰ Tomu nam svjedoče brojni podaci o, primjerice, opsesivnoj potrebi

⁸³ Androić, „Raskoš i bijeda XVII. stoljeća“

⁸⁴ Cvetnić, „Umjetnička baština Varaždina – između zavičajnoga i europskog identiteta.“ [online]

⁸⁵ O Barbari Vragović više u poglavlju o križovljanskim gospodarima.

⁸⁶ Cvetnić, „Umjetnička baština Varaždina – Između zavičajnoga i europskog identiteta.“ [online]

⁸⁷ *Ibid.*; Anđelko Badurina, ur., *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000), 262, 287.

⁸⁸ Cvetnić, „Umjetnička baština Varaždina – Između zavičajnoga i europskog identiteta“ [online]

⁸⁹ Zvonko Maković, „Prostor i vrijeme jedne slike – Mariahilf,” u: *Sic ars deprenditur arte: zbornik u čast Vladimira Markovića*, ur. Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl (Zagreb: IPU, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog Fakulteta, 2009), 371.

⁹⁰ A. Gabričević prenosi citat iz *Varaždinskih vijesti*: „Dugotrajni rat 1701. do 1714. godine, pa onda opća nesigurnost, teške epidemije, veliki pomor ljudi i stoke, glad, vremenske nepogode i druge nevolje, sve to

pronalaženja uzroka nedaća u nečemu magičnom i zlom, ali i „krivovjernim“ radnjama od strane tih istih optuživača koji nisu nužno pripadali neukom, nego nerijetko i učenom, plemićkom sloju.⁹¹ Unatoč tome, varaždinski se prostor uspješno prilagođavao duhovima vremena koji su za sobom nosili brojne promjene političkih i kulturnih prilika. Unatoč ratnim uvjetima, te neprekidnim nadmudrivanjima sa vlasnicima utvrde, varaždinski građani nisu propuštali svoj duhovni razvoj. Još od XVI. stoljeća u gradu je zabilježen velik stupanj učenosti. Tada su u gradskim zapisnicima zabilježena 33 literata i veći broj prokuratora, te asesora, a posebno su se istakli protestantski nastrojani književnici i gradski bilježnici Ivan Pergošić (? – Varaždin, 1592.) i Blaž Škrinjarić (okolica Varaždina, ? – Varaždin, 1592.), te župnik Antun Vramec (okolica Ormoža, 1538. – Varaždin, 1588.), zatim gradski odvjetnik i autor proslavljenih pravnih djela Ivan pl. Kitonić (1561. – 1619.). Također, izvori bilježe uspostavu redovne škole i usvajanje običaja tutorstva siročadi.⁹²

Analizu povijesnih prilika ovoga grada završila bih sa nekoliko opaski o varaždinsko – križovljanskom prometnom putu kojeg je obitelj Vragović nesumnjivo koristila za svoje privatne, odnosno službene poslove. Naime, cestovna su putovanja u povijesti predstavljala poprilično riskantno iskustvo, a sudeći prema M. Androiću, spomenuti je put od Koprivnice prema Štajerskoj u XVII. stoljeću nudio upravo takvu vrstu „pustolovine“. Tada su ga nerijetko ugrožavale skupine razbojnika, odbjeglih vojnika, skitnica i pobunjenih seljaka, što je predstavljalo osobitu opasnost u njihovim okupljalištima - obližnjim krčmama. Ponekad nije bilo potrebno otići na put, jer su razbojstva i napadi vršeni i na plemićkim posjedima, te u župnim dvorovima. Nakon što su zločinačka djelovanja počela uzrokovati smanjenje trgovačkih putovanja, a time i utjecati na privredu varaždinskog grada i kraja, Hrvatski je sabor 1664. godine proglasio obavezu oružane pratnje trgovačkim putnicima na potezu od Varaždina do Zavrča.⁹³ Iako je utvrđeni gradski prostor pružao mnogo veću sigurnost nego li lokalne županijske ceste, niti u njemu stanovnici nisu mogli biti potpuno spokojni. Primjerice, 1722. godine su na snagu stupile stroge policijske mjere koje su za cilj imale spriječavanje če-

zajedno stvorilo je neku tešku atmosferu u Europi, zasićenu psihozom praznovjerja i straha. Javni i porodični život bio je zaokupljen tmurnim i teškim mislima što su poput more tištale običnog, malog čovjeka, stvarajući kojekakova neobična i fantastična pitanja. Zloglasne, razbojničke krčme, guste tajanstvene šume, 'začarana' raskršća, lješine obješenih na stratištu, coprnice, zatim, pojave 'duhova', grdoba, nakaza i nemani, sve te neobičnosti i mirakule, zaogrute plaštem tamne noći, bijahu prikladna građa za bolesnu maštu i pričanja pojedinih jezovitih događaja.“ Prema: Gabričević, 63.; „Iz starog Varaždina: Pod plaštem praznovjerja i stradanja vještica,“ *Varaždinske vijesti*, 23. travnja 1953.

⁹¹ „Iz starog Varaždina: Plemeniti razbojnici i oni drugi,“ *Varaždinske vijesti*, 5. ožujka 1953.

⁹² Zanimljiva je potvrda iz kolovoza 1583. godine prema kojoj je vidljivo kako je Ivan pl. Kitonić, odnosno *Ivan Kythonych de Kozthainycza* podučavao sinove Kristofora Vragovića († 1616.). Karmen Levanić, *Analitički inventari* (Varaždin, Državni arhiv u Varaždinu, 2009), 35.; Slukan Altić, „Razvoj i gradnja Varaždina u 16. stoljeću“, 86.; Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina,“ 15.; Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 142., 144.; *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemec, Darko Novaković (Zagreb: Školska knjiga, 2000), 571., 701., 777 – 778.

⁹³ Androić, „Nesigurni putovi u XVII. stoljeću,“ *Varaždinske vijesti*, 12. veljače 1953.

Slika 5. Detalj prikaza Varaždina s juga, Sigismund Kopp, 1732.
(List iz albuma bratovštine Blažene Djevice Marije, danas u *Gradskom muzeju Varaždin*)

Zbog više umjetničkog načina prikazivanja najznačajnijih gradskih objekata olakšano nam je poimanje gradske vizure prije velikog požara 1776. godine. Na veduti se ponovno ističu krov utvrde, uršulinska crkva, u sredini niži toranj crkve sv. Florijana, zatim župna crkva i toranj franjevačke crkve, dok su na desnom dijelu prikaza vidljivi toranj vijećnice i isusovačke crkve ispred koje je Zakmardyjevo sjemenište

stih fizičkih obračuna gimnazijalaca i obrtničkih djetića, te smanjenje broja skitnica.⁹⁴ U izvorima je zabilježeno kako su đaci često bili naoružani mačevima, sjekirama, kosama, toljagama, ponekad i puškama, te su, osim uništavanja gradske imovine, znali ugrožavati i građane u njihovim domovima.⁹⁵ Nasilja su bila povezana i sa održavanjem gradskih sajмова prilikom kojih bi skupine kmetova organizirane od strane susjednih plemića pljačkale građanske kuće i dućane domaćih, te šatore stranih trgovaca.⁹⁶ Navedeni podaci ne predstavljaju činjenice koje su neuobičajene za ranonovovjekovne gradove, nego isključivo zanimljive ilustracije „druge strane medalje“. Ona prva je osiguravala središnje mjesto Varaždina na području visoke kulture.

⁹⁴ Ilijanić, „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina,“ 22 – 23.

⁹⁵ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 231.

⁹⁶ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 209 – 210.; O problemu razbojnika, skitnica i varalica više u: Androić, „Iz starog Varaždina: Plemeniti razbojnici i oni drugi“, Julije Janković, *Pabirci po povijesti Županije varaždinske* (Varaždin, Brzotiskom Stjepana Platzera, 1898), 33 – 34., 36 – 37.

3. GOSPODARI KRIŽOVLJAN - GRADA

Kroz svoju dugu povijest posjed u Križovljanu je promijenio mnoge vlasnike i upravitelje. Njegovi najdugovječniji gospodari bili su Vragovići (od XIV. do XVIII. stoljeća), no, zbog nedostatka izvora iz tog vremena upravo su kasniji upravitelji dvorca, odnosno imanja ostavili najviše traga u narodu i literaturi. Križovljanski je posjed nakon smrti posljednjeg pripadnika obitelji Vragović vraćen kralju, te je stavljen pod upravu Kraljevskog fiska, a odlukom Ugarske dvorske komore iz 1732. godine nakon licitacije prelazi u ruke braće Bakić.⁹⁷ Na njemu je tada živio Petar Bakić (1670. – 1749.), prvotno srijemski, a potom bosansko - đakovački biskup, koji je nakon sukoba sa vojnom i komorskom upravom stavljen pod sekvestraciju. Rehabilitiran je 1741. godine od strane Marije Terezije, ali njenu darovnicu je Kraljevski fisk potvrdio njegovom rođaku Pavlu Bakiću tek 1752. godine.⁹⁸ S obzirom da je križovljanski dvorac očigledno pregrađivan tijekom XVIII. stoljeća, možemo pretpostaviti kako se to dogodilo upravo nakon sredine stoljeća. Udajom Marije Ane Bakić (1765. – 1800.), kćeri Petrovog unuka Pavla i Judite Grošić rođ. Lepossa, Križovljan – grad prelazi u vlasništvo obitelji Paszthory. U vrijeme njezina sina Karla Eduarda, suca Varaždinske županije, zabilježene su brojne anegdote kojima se križovljanski vlasnik umilio narodu.⁹⁹ Udajom njegove praunuke Elizabete za Aleksandra Šandora Varadyja 1877. godine dvorac postaje vlasništvom obitelji Varady koji na imanju borave do 1945. godine kada bivaju protjerani zbog kolaboracije Eleka Varadyja sa njemačkom vojskom i udruženjima. U njihovo vrijeme križovljanski je posjed bio poznat po naprednoj gospodarskoj proizvodnji, te suradnji sa zagrebačkim Poljoprivrednim fakultetom po pitanju uzgoja novih biljnih kultura.¹⁰⁰ Nakon Drugog svjetskog rata Križovljan – grad je postao državnim vlasništvom, a 20. listopada

⁹⁷ Levanić, *Analitički inventari*, 29.; Obitelj Bakić je u Bojničićevom djelu predstavljena kroz dva različita prezimena: Bakics de Lak se odnosi na šestero braće srpskog podrijetla koji su 1522. godine došli na ugarsko područje i zahvaljujući svojoj hrabrosti od kralja Ludovika II. dobili plemstvo, te posjed Lak u Šomodskoj županiji. Kasniji članovi obitelji bili su srijemski i bosanski biskup Petar Bakić de Lak i prebendar u Nitri Antun Bakić de Lak. Zanimljivo je da grb Bakića zabilježen na varaždinskom području nije istovjetan grbu koji im dodjeljuje Bojničić, nego grbu obitelji Bachich predstavljenom u istom djelu. Ta je obitelj dobila plemstvo 1699. godine kada je grbovnica predana Gabrijelu Bačiću. (Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (Zagreb: Golden Marketing, 1999 [1899]), 8., Tablica 6.) Iz tog razloga je zanimljiv Krčelićev navod „... u to vrijeme umro u Križovljanu bosanski biskup Bakić, inače Bačić, ...“ (Baltazar Adam Krčelić, *Annuae ili historija: 1748-1767 - Annuae sive historia: ab anno inclusive 1748 et subsequis (1767) ad posteritatis notitiam*, prev. Veljko Gortan [Zagreb: JAZU, 1952], 555.) Na kraju, potrebno je spomenuti i vjerojatnog naručitelja pregradnje križovljanskog dvorca, Pavla Bakića, koji je zabilježen kao kandidat za podžupana Virovitičke županije, te svjedok u značajnoj polemici tog doba (Krčelić, *Annuae*, 291 – 294.) Više o podrijetlu i istaknutim pojedincima obitelji u: Nikica Kolumbić, ur., *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983), 364.

⁹⁸ Kolumbić, 364 – 365.; Krčelić, *Annuae*, 108.

⁹⁹ Tomislav Đurić, Dragutin Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske* (Čakovec: Kulturno – prosvjetno društvo „Zrinski“, 1971) 71 – 72.

¹⁰⁰ Franjo Talan, „Kako zaustaviti propadanje dvorca i perivoja u Križovljangu?“, *Varaždinske vijesti*, 22. lipnja 2005.

1949. godine teško je oštećen u požaru koji je prema jednoj teoriji bio dijelom brojnih požara koji su u to vrijeme zahvatili okolne dvorce, a namjerno su izazvani u svrhu prikrivanja krađe njihovih inventara.¹⁰¹ U svom prikazu dvorca iz 1971. godine T. Đurić i D. Feletar (*Stari gradovi i dvorci Sjeverozapadne Hrvatske*) govore kako imanje pripada varaždinskom Poljoprivrednom kombinatu i služi za pohranu vina varaždinskog kraja.¹⁰² Danas je križovljanski dvorac napušten, ali je nekolicinom intervencija Konzervatorskog odjela u Varaždinu njegovo potpuno propadanje barem na neko vrijeme izbjegnuto.

3.1. Obitelj Vragović

Iako nije bio sjedište Vragovića, Križovljan – grad se nalazio u njihovom vlasništvu gotovo od samih početaka ove obitelji. Porijeklo prezimena Vragović¹⁰³ nije potpuno razjašnjeno - povezano je sa Ulrikom Erdőeghom (Vragom) od Maruševca koji je živio krajem XV. stoljeća ili sa njegovim ocem Ivanom Erdewgom de Mariassocz koji je umro do 1466. godine.¹⁰⁴ U *Popisu povijesnih imena mađarskog plemstva* spominje se nekoliko prezimena koja podsjećaju na Vragoviće (*Eördögh de Mariasócz, de Eördögkeresztúr, Erdő alias..., Ördög de Ördögkeresztúr*).¹⁰⁵ Navedena je i inačica bliža hrvatskoj (*Vragovich báró*).¹⁰⁶ S obzirom da navedeni primjeri u nekim slučajevima dijele ime mjesta, postoji velika mogućnost da su u popisu obuhvaćena plemićka prezimena zabilježena tijekom čitave povijesti, odnosno da je riječ o prezimenima koja se odnose na istu obitelj, ali su zabilježeni u različitim povijesnim razdobljima.¹⁰⁷ Također, u *Monografiji općine Cestica* je spomenuta mogućnost kako Vragovići potječu od plemena roda Akoš, odnosno od njihovog potomka ba -

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Đurić, Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, 71 – 72.

¹⁰³ I. Bojničić popisuje i obitelj „Wragouvich“ za koju nisu poznate direktne veze s križovljansko – maruševčkim Vragovićima. Naime, autor je naveo Michaela Wragouvicha i Georga Turchyna kao primaooce plemićkog statusa u listopadu 1628. godine (što je službeno objavljeno sljedeće godine na zasjedanju varaždinskog Magistrata), te opisao i prikazao njihov grb, drugačiji od grba Vragovića (Bojničić, 202., Tablica 147.)

¹⁰⁴ Emil Laszowski, „Povijesni podaci o obitelji Vragovića maruševčkih“, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 7 (1904), 203 – 206.; Karmen Levanić, *Analitički inventari*, 20.; Bojničić, 202.

¹⁰⁵ Stephen Tötösy de Zepetnek, ed. *nobilitashungarie: List of historical surnames of hungarian nobility. A magyar történelmi nemesség családneveinek listája* (West Lafayette: Purdue University Press, 2010), 55., 146. [objavljeno 7. lipnja 2012., preuzeto rujan 2012].
(<http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/nobilitashungariae>)

¹⁰⁶ Tötösy de Zepetnek, 205.

¹⁰⁷ Prezime Eördögh je povezano sa *de Szekeresi, de Töki, de Akna, de Bágyon, de Eördögkeresztúr, de Gyapol, de Nagymihály, de Lászlófálva, de Papos, de Pölöska, de Ujtorda*, prezime Erdő sa *alias Bérese, alias Bogdány, alias Györgyei, alias Hakoca, alias Holupka, alias Pap, Bakay, de Bodok, de Fele, de Kozmás, de Krathna, de Sellye, de Sepsiszentkirály, de Uglya*, prezime Ördög sa *de Esküllő, de Hilib, de Lászlófálva, de Nagyesküllő, de Oláhszilvás, de Ördögkeresztúr* (Tötösy de Zepetnek, 55., 146.)

Slika 6. Grb obitelji Vragović
(Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, 1899.)

Prepoznatljivi dio grba čini prikaz na štitu - grifon raširenih krila kandžama drži drvo jabuke sa zvijezdom u krošnji i istrgnutim korijenjem¹⁰⁸

na Mikca, čiji je unuk Stjepan od Prodavića¹⁰⁹ zbog svojih nasilnih djela i opozicije kralju Sigismundu Luksemburškom prozvan „Vragom“.¹¹⁰ Jedini poznati Stjepan koji je u to vrijeme zabilježen u genealoškoj povijesti Vragovića je Stjepan de Tharnowcza, čijem je sinu Benediktu 1466. godine zajedno sa ostalim članovima obitelji dodijeljena grbovnica.¹¹¹ Mjesto Tharnowcza bi moglo odgovarati današnjem Trnovcu Bartolovečkom, smještenom u varaždinskoj okolici, dok je Prodavić (Prodavić, Predeuych, Pradauiz, Prodawiz, Prodanić, Podravić) ime koje se do XVI. stoljeća koristilo za današnje Virje u koprivničkom kraju.¹¹² Postavlja se pitanje da li je Mikčev unuk Stjepan u svom vlasništvu imao i varaždinski

¹⁰⁸ Grifon sa tijelom lava i pandžama, te krilima orla predstavlja mitološku životinju ukorijenjenu u mnogim vjerovanjima. U heraldici reflektira osobine navedenih životinja – oprez i hrabrost, a u kršćanstvu dvojnu narav Isusa Krista (ptica kao božansko, zvijer kao ljudsko). James Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti* (Zagreb: Školska knjiga, 1998), 104.

¹⁰⁹ Nakon Krvavog križevačkog sabora 1397. godine, Stjepan je na Dravi postavio neuspješnu zasjedu za kralja Sigismunda, potom je pobjegao u đurđevačku utvrdu koja nije mogla izdržati snagu napada kraljeve vojske, a naposljetku se sakrio u Bosni (Rudolf Horvat, *Povijest Hrvatske*, sv. 1. [Zagreb, 1924], 138.)

¹¹⁰ Nevenka Suić, ur. *Općina Cestica: monografija* (Varaždin: TIVA Tiskara Varaždin, 2005), 52.

¹¹¹ Levanić, *Analitički inventari*, 20.

¹¹² Branko Nadilo, „Podravske utvrde u blizini Koprivnice“, *Građevinar* 56 (2004), 579.

Trnovec. No, s obzirom da zasada nema pouzdanog odgovora, njegova povezanost sa Vragovićima bi mogla biti odbačena, kao i mogućnost daljnje povezanosti sa rodom Akoš. Također, potrebno je naglasiti kako su do pojave nadimka koji im je oblikovao prezime Vragovići u izvorima bili bilježeni prema posjedima koje su imali. Tako se uz imena javljaju pridjevci „Maruševečki“ (*de Mariasocz, de Mariasovcz, de Mariasowcz, de Maryassowcz, de Marusolcz*), „Trnovečki“ (*de Tharnowcza*), „Črnovečki“ (*de Nigredine*).¹¹³

Prema izvorima se pouzdano zna kako je zadobivanje njihovog plemićkog statusa ostvareno 1351. godine kada kralj Ljudevit I. osigurava sinove i rođake Stjepana od Maruševca sa plemićkim pravima i povlasticama. Godine 1360. taj je status proširen na nekolicinu drugih pripadnika obitelji, a pritom je zabilježeno i oslobođenje njihovih imanja Maruševca (*Mariassocz*), Križovljana (*Keresztur*) i Volinca od podaničkog položaja prema gradu Varaždinu.¹¹⁴ Nakon sukoba sa Ulrikom Celjskim i Katarinom Branković, 1458. i 1459. godine kralj Matija Korvin Vragovićima potvrđuje imanja Maruševac, Križovljan (*Kereztur*), Virje (*Virie*), Selce (*Zeeltz*), Volinec, Čalinec, Belinec i Novu Gredu.¹¹⁵ Godine 1466. Vragovićima je dodijeljena grbovnica.¹¹⁶ Od 1469. do 1470. godine zabilježena su previranja sa Vitovcima po pitanju sela Belinec i Nova Greda, te šume u Cerju. Godine 1504. kralj Ladislav uvodi Ambroza i Petra, sinove Grge Ewrdewgh i Lovru, sina Jakoba Syberlyn de Maryassowcz u posjede Maruševac (*Maryassowcz*), Križovljan (*Kereztner*), Selnice (*Zelnycze*), Čalinec (*Chalyncz*), Volinec (*Wolyncz*), Brezje (*Brezye*), Selca (*Zelcza*), Virje (*Wyrze*) i Zentgyewrgh (?).¹¹⁷ Spomenuti Petar je 1514. godine dobio *ius gladii* („pravo mača“, odnosno pravo izricanja smrtne presude kmetovima na svojim posjedima, ali osobama koje mu nisu bile podložne).¹¹⁸ J. Adamček ukazuje na povremeno izjednačavanje *ius gladii* i *ius patibulorum erigendi* u ispravama, te navodi kako je Petar te godine dobio upravo „pravo podizanja vješala“. ¹¹⁹ Izvori bilježe kako je sa sinom Jurajem ostvario i *ius credentiales* („pravo ovjeravanja spisa“).¹²⁰

¹¹³ Levanić, *Analitički inventari*, 22.; Bojničić 44., 202.; Ivan Košić, *Povijest župe Križovljan* (Radovec: Župni ured Križovljan, 1987), 7.

¹¹⁴ Navedeni su Stjepanovi sinovi Grgur (zaslugama u ratu protiv Mlečana kod Zadra osigurao plemićki status), Ivan i Petar, te njihov bratić Šimun sa sinom Torminom 1351. godine, a 1360. godine Matijin sin Jakov, Nikolin sin Kliment i unuk Nikola, Stjepanov sin Grgur. (Laszowski, 203.)

¹¹⁵ Laszowski, 203 – 204.; Levanić, *Analitički inventari*, 31.

¹¹⁶ Osim Ivanu i Jurju/ Grguru, sinovima Ivana Erdewg de Mariasocz, plemstvo je dodijeljeno i magistru i bilježniku Kraljevske kurije Benediktu koji je bio sin Stjepana de Tharnowcza, te sinovima Nikole de Tharnowcza, Šimunu i Jurju (Levanić, *Analitički inventari*, 20.)

¹¹⁷ Levanić, *Analitički inventari*, 31.

¹¹⁸ Laszowski, 204.; Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980.), 450.

¹¹⁹ Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, 450.

¹²⁰ Košić, 6.

Tijekom XVI. stoljeća nastavili su se sukobi Vragovića s drugim plemićkim obiteljima, primjerice Sekeljima, gospodarima obližnjeg Ormoža koji su uživali sve veću moć. Neprestane razmirice su rezultirale odlukom kralja Ferdinanda I. iz 1561. godine o zaštiti maruševčkih vlastelina, Kristofora, Gašpara, Ladislava i dvojice Petra od strane bana Petra Erdödyja i varaždinskog kapetana Kristofora Ungnada.¹²¹ U spisima iz obiteljskog fonda nalazi se pismo tada već bana Ungnada iz 1583. godine kojim su na vjenčanje njegove kćeri Ane Marije i Tome Erdödyja u Bratislavi pozvani dikator Varaždinske županije Juraj Kristofor Vragović i njegova supruga.¹²² Kristofor je obnašao i brojne druge funkcije – bio je podžupan Varaždinske županije, saborski izaslanik, kraljevski vijećnik i član komisije za ispitivanje spora između Tome Erdödyja i grada Varaždina.¹²³ Zabilježen je kao sudionik trodnevnog Hrvatskog sabora 1588. godine, a s obzirom da kao mnogi plemići tog doba nije imao vlastitu kuću u Varaždinu, odsjeo je u kući udovice Andraš.¹²⁴

U drugoj polovici stoljeća zabilježena je i iscrpljujuća borba braće Vragović, Jurja Kristofora († do 1616.), Ladislava († 1607.) i Petra Vuka/ Wolfganga († 1598.) sa njihovim sestričnama, kćerima strica Grgura, Anom Druškovečki i Margaretom Petričević, ženama uglednika Varaždinske županije (trajala do 1588. godine).¹²⁵ Određene životne okolnosti i obiteljski dogovori utjecali su na Anino i Margaretino stjecanje nasljednog prava na žensku četvrtinu (*quarta puellaris*) pri čemu je zanimljivo nekoliko činjenica. Naime, nakon smrti roditelja Kristofor i Ladislav su na kratko vrijeme bili pod skrbništvom Nikole Zrinskog što upućuje na zaključak o dobrim odnosima dvije plemićke obitelji. No, za ovaj rad od veće je važnosti navođenje njihovih posjeda 1552. godine prilikom kojeg se spominju zidani objekt u Maruševcu i drveni objekt u Križovljanu (uz sela Maruševac, Križovljan, Volinec, Virjevo, Selce, Brezje, Selničko).¹²⁶ Što se tiče ishoda ovog sudskog rata, Juraj Kristofor i Ladislav su dobili trećinu imovine, pri čemu je Maruševac pripao Ladislavu, a prema tome Križovljan Jurju Kristoforu.¹²⁷ S obzirom da se nalazio u nezakonitoj vezi, te da ga se sumnjičilo za prihvatanje protestantskog nauka, Petar Vuk je dobio samo posjed u Dubravi (op. a. Križovljanskoj) i kuću u Varaždinu.¹²⁸ Pritom je zanimljivo spomenuti kako je taj objekt izazvao nove sudske sporove. Naime, Petar Vuk je u nezakonitoj vezi postao ocem troje djece

¹²¹ Laszowski, 204.

¹²² Levanić, *Analitički inventari*, 36.

¹²³ Levanić, *Analitički inventari*, 21.

¹²⁴ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 114 – 115.

¹²⁵ Levanić, *Analitički inventari*, 21.; Laszowski, 204 – 205.; Iako je sukob sa Grgurovim kćerima vjerojatno najznačajniji, braća Vragović su sudjelovala i u drugim parnicama po pitanju nasljedstva: njihov otac Juraj Baltazar je bio skrbnik svojim nećakinjama, unukama strica Ambroza, koje su nakon Jurjeve smrti 1547. godine polagale pravo na nasljedstvo (1562. – 1564.). To je radila i Ana Budor rođ. Herkffy, kći njihove tete, oko 1590. godine. (Levanić, *Analitički inventari*, 30 – 32.)

¹²⁶ Laszowski, 205.

¹²⁷ *Ibid.*; Suhić, 53.

¹²⁸ Suhić, 53.

koju su, nakon smrti roditelja, pod skrbništvo uzeli ban Ivan Drašković i Gašpar Petričević.¹²⁹ Između 1617. i 1630. godine trajao je spor između Petrovog nezakonitog sina Ivana Vragovića i Draškovićevih sinova po pitanju „domum lapideam muratam“ na gradskom trgu. Prema mišljenju M. Ilijanić, Vragovićeve je kuća sagrađena pored Draškovićeve, te su Draškovići vjerojatno htjeli prisvojiti susjedni objekt,¹³⁰ pritom iskorištavajući činjenicu skrbništva u svoju korist. Vragovićeve kuća procijenjena je na 1100 rajnskih forinti, a ako znamo da je tadašnja cijena kuća u manjim, pokrajnjim ulicama iznosila od 150 do 300 forinti, onda možemo zamisliti veliku vrijednost sporne građevine. Također, potrebno je naglasiti kako je riječ o objektima koji tvore današnju palaču Drašković – Nadasdy smještenu na glavnom varaždinskom trgu.¹³¹ U izvorima se spominju još dvije varaždinske kuće u vlasništvu Vragovića – *Protocolla Magistratus* za razdoblje od 1587. do 1589. godine navodi kuću Kristofora u *platea mala gaza qua itur ad arcem*, odnosno u blizini utvrde i staja, no ponovno se navodi kuća Petra Vuka koja je nakon njegove smrti namijenjena za ksenodohij.¹³² S obzirom da se ksenodohij nalazio na približnoj lokaciji gdje i Kristoforova kuća, postoji mogućnost da je riječ o istom objektu u današnjoj Kranjčevićevoj ulici.

Slika 7. Grb Baltazara Vragovića na maruševečkom dvorcu, 1618.

¹²⁹ *Ibid.*; Levanić, *Analitički inventari*, 33.

¹³⁰ Ilijanić, „Prilog istraživanju historijsko – urbanističke dokumentacije Varaždina“, 36.

¹³¹ Ilijanić, „Prilog istraživanju historijsko – urbanističke dokumentacije Varaždina“, 37.

¹³² Mira Ilijanić, Slavko Kapustić, „Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća“, 88., 91.; R. Horvat navodi kako su prilikom zasjedanja Hrvatskog sabora 1588. godine samo Patačić i Turoczy imali vlastite kuće za odsjedanje, dok su ostali plemići bili zbrinuti u kućama uglednijih građana, poput Kristofora Vragovića koji je odsjeo u kući udovice Andrassy (*Povijest grada Varaždina*, 115.)

Križovljanska grana obitelji, ako je možemo tako nazvati, se u prvoj polovici XVII. stoljeća odnosila na djecu Jurja Kristofora. Prema K. Levanić pouzdano se zna za dva sina, Ivana († 1635.) i Jurja († 1650.), no postoji velika mogućnost da je bilo i drugih potomaka, pogotovo ako znamo da se Juraj ženio dva puta (Helena Szep, Katarina Keczer).¹³³ Tako su u *Monografiji općine Cestica* navedeni Nikola, Kristina, Elizabeta, zatim Dora Eva, supruga utjecajnog Gabrijela Črnkovečkog¹³⁴ koja je 1646. godine ugostila red klarisa u Zagrebu.¹³⁵ Spomenut je i Petar o kojem M. Vanino (1969) piše kao o isusovcu koji je 1602. godine pratio o. Ivana Zanića u Zagreb radi izviđanja prilika za prihvaćanje isusovačkog reda. Petar je u izvorima naveden kao propovjednik prve isusovačke nedjeljne mise u crkvi sv. Marka, održanoj nakon svečanog dolaska reda u grad u listopadu 1606. godine, te kao prvi isusovački propovjednik nakon uvođenja stalne isusovačke propovjedi u istoj crkvi 1610. godine.¹³⁶ Zanimljivo je kako je na putu iz Požuna prema Zagrebu 1602. godine Petar posjetio svog umirućeg oca Jurja Vragovića¹³⁷ u Križovljanu, izdvajajući se tako u skupini od sveukupno tridesetšestero Vragovićeve djece koja su oca zakinula za posjet. Poprilično začuđujuća brojnost Jurjevih potomaka bi se, prema Vaninovim riječima, trebala objasniti činjenicom kako se pojam pod kojim se oni navode (*liberi*) ne odnosi nužno na djecu, nego i na unuke ili praunuke,¹³⁸ čime je dodatno otvoreno pitanje identiteta Jurjeve djece, ali i naglašeno pomanjkanje odgovarajućih izvora i dodatnih, prijeko potrebnih istraživanja. Nadalje, u zapisnicima hrvatskih sabora iz 1640. i 1642. godine spominje se Juraj Vragović koji je zadužen za zabranu ulaska štajerskog vina u zemlju kod Ormoža i Zavrča, a u slučaju izljevanja Drave za spriječavanje plavljenja prostora između Križovljana i Zavrča uz pomoć kmetova koje mu dodjeljuje Sabor.¹³⁹ Nije sa sigurnošću utvrđeno o kojem se točno Jurju radi, jer je u prvoj polovici stoljeća na maruševečkoj strani živio Juraj Vragović čija godina smrti nije poznata, a u drugoj polovici na križovljanskom posjedu Juraj († 1684.), otac posljednjeg Vragovića. *Monografija općine Cestica* navodi kako se nakon smrti križovljanskog vlasnika Jurja 1650. godine, na tom posjedu nastanio Vragović iz

¹³³ Levanić, *Analitički inventari*, 21.

¹³⁴ Gabrijel Črnkovečki je bio nuncij koji je u Beču uručio tužbu protiv Vlaha 1631. godine, na zastupanjima Vlaške komisije bio je član predstavništva interesa hrvatskog plemstva, na saboru 1637. godine sudjelovao je kao varaždinski podžupan, a 1642. zabilježen je kao protonotar koji surađuje sa Ivanom Zakmardijem (Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 167 – 168., 175 – 176., 178.)

¹³⁵ Suhić, 53.

¹³⁶ Suhić, 53.; Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 1. (Zagreb: Filozofsko – teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969), 81., 84., 319.

¹³⁷ Prema K. Levanić, Juraj Kristofor umire prije 1616. godine (Levanić, *Analitički inventari*, 20/21. – „Rodoslovlje obitelji Vragović“)

¹³⁸ Vanino, 81.

¹³⁹ „Varaždinski spomendani u mjesecu studenom,“ *Varaždinske novosti*, 14. studenog 1940; Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 178 – 179.

maruševečke grane, zadnje navedeni Juraj.¹⁴⁰ No, o kojem se Vragoviću zaista radi možemo samo nagađati.

Što se tiče maruševečke strane, s obzirom da nisu poznati potomci Ladislava Vragovića, ne možemo pouzdano znati tko je nakon njegove smrti 1607. godine naslijedio maruševečki posjed. No, sudeći prema obiteljskom grbu na dvorcu iz 1618. godine (natpis: **BALTHASAR WRAGOWICH/ ANNO DOMINI 1618 DIE 17 JULI**)¹⁴¹ možemo pretpostaviti da je riječ o pradjedu posljednjeg Vragovića Kristofora (Slika 7). U izvorima je između 1597. i 1613. godine zabilježen spor između Jurja Kristofora i njegovog bratića Baltazara, za kojeg K. Levanić iznosi mogućnost da je bio sin Juraj Kristoforovog strica Ivana,¹⁴² te je očigledno tom linijom naslijedio posjed. Baltazar je uz pomoć Jurja Keglevića obranio utvrdu Gušćerovac od Tatara koje su Osmanlije na kraju XVI. stoljeća dovele na područje južne Ugarske i tako uvjetovale opasnost za podravski i međimurski prostor.¹⁴³ Njegova se nadgrobna ploča i danas nalazi uz svetište maruševečke župne crkve Svetog Jurja. I u drugoj polovici stoljeća su se preci posljednjeg Vragovića istaknuli svojim djelovanjem – njegov stric Baltazar († 1690.) je od 1681. do 1690. obnašao dužnost hrvatskog podbana, te zagrebačkog i križevačkog podžupana¹⁴⁴, a teta Dorotea Vagić/ Vačić je 1701. godine bila donatorica kapucinske crkve u Varaždinu i Oltara Presvetog Trojstva u istoj crkvi.¹⁴⁵ Baltazarova supruga Ana Patačić je bila donatorica glavnog oltara i kapele Majke Božje Škapularske u varaždinskoj franjevačkoj crkvi.¹⁴⁶ Sin Franjo Adam († prije 1716.), carski pukovnik i zapovjednik kostajničke krajine koji je 1705. godine u Beču je objavio djelo vojne tematike „*Arena Martis pluribus proficuis et magis scitu necessariis observationibus et articulis bellicis etc. referta*“,¹⁴⁷ a 1700. godine zabilježen je kao vlasnik Maruševca. Kći

¹⁴⁰ Suhić, 54.

¹⁴¹ Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* (Zagreb: Školska knjiga, 1993 [1989]), 168. Potrebno je naglasiti kako autor navodi pogrešnu poziciju grba – ne nalazi se na pročelnoj fasadi, nego na zidu unutrašnje kule dvorca.

¹⁴² Levanić, *Analitički inventari*, 20/ 21. („Rodoslovlje obitelji Vragović“)

¹⁴³ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 139 – 140.

¹⁴⁴ Ozren Blagec, „Hrvatski podbanovi i župani Varaždinske i Križevačke županije od sredine 16. do sredine 18. stoljeća“, *Cris* 1 (2011), 311.

¹⁴⁵ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 219.

¹⁴⁶ Košić, 8.

¹⁴⁷ U radnoj, odnosno elektronskoj verziji *Bibliografije hrvatskih latinista (Croatiae scriptores Latini recentioris aetatis)* koju Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu namjerava izdati kao konvergirano izdanje djela autora Šime Jurića (*Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis Pars I: Opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita. Bibliographiae fundamenta. Additamentum I: Ad tomos I et II/ collegit et digessit Šime Jurić. Zagrabiae: Bibliotheca nationalis et universitaria Zagrabiensis, Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1982. - VII*), djelo Franje Adama Vragovića je navedeno na sljedeći način: *Arena Martis pluribus proficuis et magis scitu necessariis observationibus et articulis bellicis ex diversis scriptoribus collectis ac in praesens compendium redactis... Labore generosi Francisci Vragovich de Mariassocz... in lucem: prodit anno Domini MDCCCV Viennae Austriae Typis Leopoldi Voigts. a. /8/ + 232 pag., cum tab.; 8o XX* *Jurić. *Scriptores NSK Zagreb RIIF-80-1647*. (objavljeno 2011., preuzeto travanj 2013.)

Slika 8. Nadgrobni spomenik Ladislava Patačića, supruga Barbare Vragović, s obiteljskim grbovima (crkva sv. Marije, Lepoglava, 1710.)

Barbara Katarina († do 1718.)¹⁴⁸ objavila je rukopis molitvene knjižice na slovenskom jeziku „Tomaša Kempisa od nasledovanja Kristuševog knjige“.^{149 150} Poznata je po narudžbi kapele u lepoglavskoj crkvi sv. Marije u kojoj je od 1710. godine smještena nadgrobna ploča njezinog supruga, križevačkog vicekolonela Ladislava Patačića, a nakon smrti 1718. godine kapela je oporučnim dogovorom u njeno ime ukrašena štukaturama (Slika 8).¹⁵¹

<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.2:3955.juric>

Potrebno je napomenuti kako isti izvor navodi još jedno Vragovićevo djelo: *Fasciculus vitae. Ex binis temperantiae hortulis collectus et variorum authorum plurium vero rerum omnium magistrae experientiae ope in unum colligatus per g. d. F/ranciscum/ W/ragovich/S.* l.s. n.1700 46 pag.; 16o III * Jurić. Scriptores * VII * Jurić. Scriptores NSK Zagreb RIIF-160-144 (objavljeno 2011., preuzeto travanj 2013.)

<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.2:3956.juric>

¹⁴⁸ Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982), 266.

¹⁴⁹ Laszowski, 205.; Levanić, *Analitički inventari*, 22.

¹⁵⁰ Tomaš Kempis ili Toma Kempenac (Thomas von Kempen/ Thomas Hemerken, o. 1380. – 1471.) najvjerojatniji je autor djela „Imitacija Krista“ (*De Imitatione Christi*), objavljenog anonimno do 1427. godine, a 1441. godine u proširenom izdanju sa Kempisovim autografom. Djelo, čija se uspješnost uspoređuje sa djelovanjem sv. Augustina (354. – 430.), smatra se vrhunskim spomenikom srednjovjekovnog latiniteta, te je kao takvo bilo toliko utjecajno da je do današnjeg vremena nastalo oko 700 rukopisnih kopija, te sveukupno oko 3000 raznovrsnih izdanja na 95 jezika. (Alojz Jembrih, „Ivan Krištolovec kao kajkavski pisac“, u: *Lepoglavski zbornik 1994.: Radovi sa znanstvenog skupa Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi* [Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1995], 42.; „Thomas à Kempis“, *Catholic Encyclopedia*, 2009. (preuzeto travanj 2013.) <http://www.newadvent.org/cathen/14661a.htm>

¹⁵¹ Izvršiteljica oporuke je bila Marija Tereza grofica Lamperg. U *Monografiji općine Cestica* je navedena kao supruga Barbarinog brata Franje Adama (Suhčić, 54.), no prema K. Levanić se u rodoslovnom stablu

Što se tiče vragovićevske pokroviteljske djelatnosti, uz već navedene donatorice, odnosno naručiteljice Doru Vagić, Anu Patačić i Barbaru Katarinu Patačić, treba spomenuti i slučaj stare crkve smještene u podnožju brda Prekorje koju su Vragovići izgradili vjerojatno za potrebe svojih kmetova.¹⁵² U sudskim spisima u parnici braće Vragovića sa kćerima Grgura Vragovića spomenuta je kao zidani objekt s opkopom.¹⁵³ U vizitaciji 1649. godine predloženo je da se zbog oštećenosti brdskim vodama umjesto ove crkve koristi kapela sv. Marije u Radovcu. Gj. Szabo smatra kako je tu kapelu izgradio član obitelji Vragović kao znak pokore za vrijeđanje župnika,¹⁵⁴ no, I. Košić ga ispravlja govoreći kako su početkom XVII. stoljeća u svrhu podupiranja saborske odluke o zatiranju protestantskog nauka 1604. godine kapelu izgradili vlasnici Radovca ženidbeno vezani za Vragoviće (obitelj Ketzer de Radovan).¹⁵⁵

3.2. *Baro Christophorus Vragovich*

O životu Kristofora Vragovića nije poznato mnogo. Otac mu je bio Juraj († 1684.), a majka Suzana Török de Telekes († do 1721.).¹⁵⁶ Zanimljiv je navod u literaturi koji govori kako je 1689. godine u franjevačkoj crkvi u Varaždinu uz Jurja pokopana njegova žena Helena.¹⁵⁷ S obzirom da se Suzana u dokumentima spominje kao Jurjeva udovica, potrebno je detaljnije istražiti o kakvim je točno odnosima bila riječ. Također, Košić upućuje na podatak u matici umrlih prema kojem je 1690. godine Stjepan Török (Kristoforov djed, op. a.) u podrumu križovljanskog kaštela usmrtio svoga brata Ivana, provizora imanja zaposlenog od strane Kristoforovog oca Jurja.¹⁵⁸ Jedan od vjerojatno najznačajnijih trenutaka u povijesti obitelji je bilo Kristoforovo proglašenje barunom 1716. godine. Poznato je da je gospodario Križovljanom i Maruševcem,¹⁵⁹ koji mu je zasigurno pripao nakon smrti maruševčkog gospodara Franje Adama, odnosno spora oko nasljedstva sa sestričnom Barbarom Katarinom koji je u izvorima zabilježen između 1712. i 1715. godine.¹⁶⁰ Na pročelnom zidu prvog kata križovljanskog dvorca nalazi se kamena pločica oštećenog desnog ruba na kojoj piše (Slika 9):

Vragovića nalazi kao kći Barbare Katarine i Ladislava Patačića koja se udala za Nikolu Lamperga (Horvat, Matejčić, Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, 266.; Levanić, *Analitički inventari*, 20./ 21.)

¹⁵² Košić, 14.

¹⁵³ Laszowski, 205.; Suhić, 53.

¹⁵⁴ Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje* (Zagreb: Izdanje Vasić i Horvat, 1939), 123.

¹⁵⁵ Košić, 15.

¹⁵⁶ Levanić, *Analitički inventari*, 22.

¹⁵⁷ Košić, 8.; Suhić, 54.

¹⁵⁸ Košić, 8.

¹⁵⁹ Levanić, *Analitički inventari*, 22.; Laszowski, 205.

¹⁶⁰ Levanić, *Analitički inventari*, 22., 34.

„ANNO DOMINI M (?)
SPE AVDAX FIDE FORTIS LA (?)
CHRISTOFORVS WRAGO (*vich de?*)
MARIASSOWC (*z?*).“

Postavlja se pitanje da li se Kristofor počeo nazivati „Maruševečkim“ nakon što je naslijedio imanje, dakle poslije bratićeve smrti i završetka sudske bitke sa sestričnom. U tom slučaju, natpis je morao nastati između 1715. godine i njegove smrti, vjerojatno 1724. godine. S druge strane, postoji mogućnost da su svi Vragovići koristili taj pridjevak iz razloga što je maruševečki posjed bio njihovo tradicionalno sjedište, te je spomen – ploča postavljena nakon što je Kristofor, smrću oca Juraja, postao gospodarem Križovljana.

U literaturi postoje raznovrsna mišljenja o godini i uzroku Kristoforove smrti, odnosno o sudbini križovljanskog posjeda nakon izumrća obitelji. Gotovo je istovjetno mišljenje da je umro oko 1717. godine u borbi protiv Turaka kod Zrina.¹⁶¹ Pritom je zanimljiva teza I. Košića koja, temeljem usporedbe Krčelićevih navoda i župnih matica umrlih, poistovjećuje plemićke

Slika 9. Natpis na pročelju križovljanskog dvorca (snimila I. Šupljika, 2012.)

¹⁶¹ I. Bojničić navodi kako je obitelj izumrla smrću baruna Kristofora Vragovića 1716. godine (*Der Adel von Kroatien und Slavonien*, 202.); E. Laszowski navodi kako su Kristoforovom oporučnom odlukom vragovićevska imanja prešla u vlasništvo njegovog suradnika Kristofora Črnkovačkog od Črnkovca koji je već 1717. godine poginuo u borbi protiv Osmanlija kod Zrina („Povijesni podaci o obitelji Vragovića Maruševečkih“, 206.); Gj. Szabo govori o potpuno drugačijoj smjeni vlasnika: Kristofor Vragović umire 1717. kod Zrina, od 1734. do 1772. dvorac pripada Patačićima, od 1772. Stjepanu Sigheru, od 1775. Josipu Loseku, od 1778. Ivanu Lendvayu, od 1808. Eleonori Patačić, od 1824. Ivanu i Franji Domanickom (Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, 112, 124.); T. Đurić i D. Feletar govore o Franji Adamu Vragoviću, carskom pukovniku i kostajničkom zapovjedniku čiji je baštinik Kristofor Črnkovečki poginuo 1717. godine kod Zrina (*Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, 137 – 138.), a to mišljenje slijedi i Obad – Šćitaroci, 168.; *Monografija općine Cestica* govori o smrti kod Zrina 1717. godine (Suhic, 54.).

obitelji Vragović i Črnkovečki (*Povijest župe Križovljan*, 1987.). Spominje Krčelića koji je Vragoviće oslovio pridjevkom *de Nigredine* (Črnovečki) prema posjedu Črnec, što je slično prezimenu Chernkoczy s kojima su bili rodbinski vezani (supružnici Dora Eva Vragović i Gabrijel Črnkovečki). Također, piše kako je Krčelić zabilježio Franciscusa Chernkoczyja kao varaždinskog podžupana koji je 1689. godine postao zapovjednikom Kostajnice i Dubice. Košić ga poistovjećuje sa Franjom Adamom Vragovićem, koji je umro 1705. godine u Maruševcu, a za svog baštinika izabrao Kristofora Črnkovečkog, indirektno spomenutog kao Kristofora Wragovicha 1702. godine u matici umrlih, te poginulog kod Zrina 1717. godine.¹⁶² Iako takvu sličnost imena Košić objašnjava različitim načinom pisanja osobnih imena u maticama umrlih, nikako je ne možemo prihvatiti s obzirom da su Črnkovečki poznati plemići sa zagrebačkog područja, te da se u pojedinom izvoru istovremeno spominju obje obitelji.¹⁶³ Nadalje, podatak koji dodatno odbacuje Košićevu tezu je navod P. Mačeka koji govori kako je, uslijed nedostatka potomaka, Kristofor Vragović posvojio Kristofora Črnkovečkog, podžupana Zagrebačke županije, kapetana banskog banderija i bojnika hrvatske milicije rođenog vjerojatno 1690., a umrlog 19. rujna 1717. godine kod Novog Zrina.¹⁶⁴ Također, u novije se vrijeme istaknula teza K. Levanić o 1724. godini kao godini smrti posljednjeg Vragovića, temeljena na dokumentima u Državnom arhivu u Varaždinu (*Analitički inventari*, 2009.).¹⁶⁵ Nadalje, zadnji spomen Kristofora u *Fondu* datiran je u lipanj 1721. godine, kada nastaje koncept Kristoforovog dopisa Kraljevskoj dvorskoj kancelariji sa žalbom na otuđenje djela imanja Beczkovo u županijama Trencsén i Nyitra koji je naslijedio od majke Suzane Török.¹⁶⁶ Prema tome, teorija o njegovoj ranijoj smrti prije ili tijekom borbe kod Zrina slobodno može biti odbačena.

Prema dokumentima iz *Obiteljskog fonda Vragović* u Državnom arhivu u Varaždinu (DAVŽ)¹⁶⁷ imamo mogućnost barem donekle rekonstruirati zbivanja u životu posljednjeg Vragovića. Kao gospodar imanja imao je brojne dužnosti pisanja raznih potvrda, upravljanja kmetovima i njihovim obavezama ili, pak, odobravanja izbora kandidata za mjesta župnika u obližnjim crkvama.¹⁶⁸ Poznato je kako je od 1696. godine bio članom Patačićeve *Pinte* u kojoj se pod imenom „doktor Vogel“ pridružio bratiću Franji Adamu, posinku Kristoforu

¹⁶² Košić, 8.

¹⁶³ Primjerice, 1700. godine nastao je dokument o namiri Franje Chernkoczyja izdanoj udovici Baltazara Vragovića (Levanić, *Analitički inventari*, 39.)

¹⁶⁴ Pavao Maček, *Dva stara roda Zagrebačke županije: Mikulići od Brokunovca i Črnkovečki od Črnkovca* (Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2007), 297-299.

¹⁶⁵ Levanić, *Analitički inventari*, 22.

¹⁶⁶ Levanić, *Analitički inventari*, 41. („Koncept dopisa Kristofora Vragovića Kr. Dvorskoj kancelariji u kojem se žali da mu je otuđen dio imanja Beczkovo u županijama Trencsén i Nyitra koji je naslijedio od majke Suzane Török i djeda Stjepana Töröka,“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut.3., sign. 15.1.3.)

¹⁶⁷ DAVŽ, Br. fonda: 115, Klasifikacija: K. 3.

¹⁶⁸ Levanić, *Analitički inventari*, 41 – 42.

Črnkovečkom i svojim vjervnicima - Ivanu Antolčiću, pavlinu Ivanu Krištolovecu i doktoru Godefridu Karleku.¹⁶⁹ Izvori otkrivaju kako je Kristofor bio oženjen sa Evom Elizabetom Rozalijom Meško¹⁷⁰ koja bi mogla biti portretirana na prikazu supružnika zabilježenom u inventaru Križovljan - grada. Potrebna su detaljnija istraživanja koja bi rasvijetlila njenu obiteljsku pozadinu i povezanost sa Vragovićima, no, zasada je poznato kako je Kristoforova majka Suzana na mađarskom jeziku korespondirala sa Adamom Meško 1693. godine,¹⁷¹ što znači da su dvije obitelji bile u doticaju, možda i po pitanju braka između Kristofora i Eve. Također, na nekoliko mjesta u literaturi, ali bez spomena u imovinskim spisima nastalima nakon njegove smrti, navodi se Kristoforova kuća unutar varaždinskih zidina. Naime, M. Androić govori o dvojnoj kući potpukovnika Matije Patačića i njegove supruge Kristine Falussy koju je 1711. godine Kristofor kupio za 1100 rajnskih forinti,¹⁷² dok Zapisnici Poglavarstva grada Varaždina razjašnjavaju kako se kupoprodaja nekadašnje Zinićeve i kuće Varaždinske tridesetnice sa pripadajućim zemljištima i objektima, zabilježena 1. siječnja iste godine, odvijala u ime Vragovića i supruge Eve.¹⁷³ Sudeći prema opisima A. Wisserta riječ je o dva susjedna objekta koji su smješteni u stambenom bloku neposredno uz zapadni gradski bedem, odnosno u današnjoj Kačićevoj ulici. Obje su kuće navedene 1701. godine kao vlasništvo „zakupnika carine“ Matije Patačića, a prilikom kasnijih kupoprodajnih ugovora otkriveno je kako je ona sjeverna bila u potpunosti drvena, dok je južna imala zidano prizemlje, te drveni kat.¹⁷⁴ S obzirom da se ne navode u Kristoforovom popisu imovine između 1724. i 1726. godine, njihova sudbina u vrijeme Vragovićevog vlasništva nažalost nije poznata.

Najviše podataka o Kristoforovom životu pronalazimo u popisu potraživanja njegovih mnogobrojnih vjervnika. Izuzev značajnijih svota kojima se obvezao drugim plemićima i crkvenim osobama, poznato je da je velik udio njegovih dugovanja otpadao na trgovačke usluge Andreja Helčića (*Andreas Helchich*), Ivana Krašnika (*Ioannes Krasznyk*) i Matije Magotera (*Matthia Magotter*). Također, koristio je proizvode krznara Luke Hasza (*Lucas Hasz*), gumbara/ gajtanara Antuna Fukera (*Antonius Fuker*) i Jurja Kranza (*Georgius Kranz*), te krojača Jurja Vodopije (*Georgius Vodopia*), a za potrebe svoga doma i imanja usluge kositrara Karla Lampla (*Carolus Lampl*), limara Franje Antuna Ponthela (*Franciscus*

¹⁶⁹ Dugački, 8 -9., 18 – 19., 33.

¹⁷⁰ Suhić, 54.; Prezime Meško se u popisu povijesnih prezimena ugarskog plemstva navodi u tri inačice - *Meskő de Csanád*, *Meskő de Felsökubin* i *Meskő de Széplak et Enyiczke* (titula baruna), u: Tötösy de Zepetnek, 129.

¹⁷¹ Levanić, *Analitički inventari*, 40.

¹⁷² Androić, „Prilog poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću,“ 20.; Mirko Androić, „Centar Hrvatske,“ *Varaždinske vijesti*, 4. ožujka 1970.

¹⁷³ Josip Barbarić, ur. *Zapisnici Poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina*, sv. 9 (Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 2003), 345.

¹⁷⁴ Wissert, 44., 55.

Antonius Ponthel), kovača Vuka Hauptmona (*Volfgangus Hauptmon*), ostrugara/ mamuzara Ivana Onthauera (*Ioannes Onthauer*) i kavanara/ slastičara Petra Fiorinija (*Petrus Fiorini*).¹⁷⁵

Zanimljivo je kako se u spomenutom, te nekolicini drugih dokumenta nalaze i informacije o Kristoforovim putovanjima, no, uslijed tek sporadično navedenih podataka, njihovu učestalost i opseg, nažalost, nije moguće istražiti. Naime, izvori bilježe kako je Vragović nepravomoćno bio u posjedu šećernice izrađene od srebra u vrijednosti od 29 lota i posuđene na štetu njenog proizvođača, augsburškog zlatara Izaka Rudela (*Isaaca Rudela*).¹⁷⁶ Iako ovaj slučaj ne može jamčiti Kristoforov odlazak u spomenuti grad, nego vjerojatno nabavu predmeta izrađenog u renomiranim zlatarskim krugovima,¹⁷⁷ dva se navoda izdvajaju kao pouzdaniji izvori njegovih inozemnih kretanja. Naime, gumbar Antun Fuker je prilikom potraživanja naplate duga istaknuo kako je svojim proizvodima opskrbljivao Vragovića od 1723. godine sve do njegovog odlaska u Požun, a kovač Vuk Hauptmon popravio kočiju sve do njegovog preseljenja u isti grad.¹⁷⁸ Također, gospođa Millerova udovica je u istoj prilici istaknula kako je Vragović od njenog supruga posuđenu škrinjicu ponio sa sobom u Ugarsku pred kraj svojega života.¹⁷⁹ Što se tiče hrvatskog područja, u *Arhivu* je sačuvan račun izdan za Kristofora Vragovića 1697. godine od strane trgovca potpisanog kao „?... *Leond: Milbacher...*“.¹⁸⁰ Vjerojatno je riječ o trgovcu Hans Leonard Mülbacheru (Milpoheru, Milpaheru) koji je do svoje smrti 1700. godine na zagrebačkom Kaptolu prodavao mješovitu robu, vršio novčane transakcije, a kasnije i dužnost sakupljača dike. Izvori bilježe kako je određeno vrijeme imao trgovinu u kući Aleksandra Mikulića, zagrebačkog prepušta i od 1688. do 1694. godine zagrebačkog biskupa, a u devedesetim godinama vlastiti kaptolski dom najvjerojatnije na kućnom broju 3, te skladište za robu u kući kanonika Ivana Znike.¹⁸¹ J. Matasović je Mülbachera opisao kao trgovca koji posjećuje raznovrsne sajmove, te opskrbljuje plemićka imanja sa tekstilom, krznom, začinima, agrumima, papirom, kalendarima, posuđem, željezarijom, odnosno proizvodima koji se ne mogu proizvesti na imanju, te se odnose isključivo na materijale kojima će mjesni obrtnici oblikovati gotov proizvod.¹⁸² S obzirom da je onovremeni Varaždin predstavljao značajno trgovačko središte

¹⁷⁵ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića,“ 4., 7 – 12.

¹⁷⁶ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića,“ 170., 8.

¹⁷⁷ Više o augsburškim zlatarima i njihovim utjecajima na onovremeno hrvatsko područje u poglavlju o odrazu plemićkog mentaliteta na njihov životni prostor.

¹⁷⁸ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića,“ 4., 8.

¹⁷⁹ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića,“ 14.

¹⁸⁰ „Račun izdan Kristoforu Vragoviću od Leonarda ?Mulbachera? (1697.)“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 3., sign. 15.4.2.

¹⁸¹ Josip Matasović, „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar“ (I. dio), *Narodna starina* 28 (1932), 112 – 114.; Josip Matasović, „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar“ (II. dio), *Narodna starina* 29 (1932), 201.

¹⁸² Matasović, „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar“ (II. dio), 173.; Josip Matasović, „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar“ (III. dio), *Narodna starina* 32 (1933), 187.

preko kojega su zagrebački trgovci ostvarivali svoje veze sa Štajerskom i Ptujem, Mülbachera se zasigurno moglo zateći i u tom gradu. S druge strane ne smijemo isključiti mogućnost da je Vragović boravio i kupovao robu upravo u Zagrebu. O učestalosti takvog poslovanja vjerojatno šute mnogi izvori, no u varaždinskom *Arhivu* se krije pismo prijateljski nastrojenog Otta Kulmera koje govori o posjetu gradu („... *doidi doide moi Dragi Brate knam ia idem vtork vu Zagreb zapovedai zmenu...*“) ¹⁸³ i time površinski dotiče pitanje kako Kristoforovih putovanja, tako i međusobnih odnosa unutar plemićke zajednice. No, iako nemaju mogućnost pouzdanih odgovora, navedene informacije o Vragovićevom kretanju otvaraju pitanje lokacije njegove smrti. S obzirom na osvjedočene okolnosti pojedinih dugovanja, navodi o njegovom odlasku u Požun sugeriraju jednosmjernost putovanja. Na žalost, vjerodostojnost takvog zaključka je uslijed značajnog nedostatka pisanih tragova krajnje upitna, posebno ako je poznato da se za *Refrigerium defuncti animae* („olakšanje pokojnikove duše“), odnosno posljednju Kristoforovu ispovijed brinuo neimenovani gvardijan ormoškog samostana. ¹⁸⁴ Vragovićovo je zdravstveno stanje donekle moguće ilustrirati nekolicinom navoda o osobama zaduženim za njegovo zdravlje. Tako je u popisu vjerovnika zabilježen kirurg/ ranarnik Ivan Henrik Holčaj (*Ioannes Henricus Holczhaii*) koji je Vragovića opskrbljivao raznovrsnim ekstraktima i Andrej Leopold Miller (*Andreas Leopoldus Miller*) koji je svoju dužnost obnašao dvije godine. Doktor medicine ¹⁸⁵ Gotfrid Karlek (*excellentissimus Dominus Medicinae Doctor Godefridus a Karlegh*) ¹⁸⁶ je redovito obilazio Kristoforovu bolesničku sobu, te izdavao recepte po kojima su ljekarnici izrađivali lijekove za pacijenta. Konkretno, riječ je o franjevcu Franji Benno (*Reverendus Pater Franciscus Benno*) koji je bio zaposlen u glasovitoj franjevačkoj ljekarni smještenoj u središtu Varaždina, te o Henriku Valthu (*Henricus Valth*). ¹⁸⁷ Navedeni nas podaci upućuju na pretpostavku da je posljednji Vragović duže vrijeme bolovao od određene bolesti ili zdravstvenih poteškoća u starosti. No, s obzirom da nije poznato o čemu je točno riječ, nije moguće zaključiti u kojoj mjeri je njegovo ugroženo zdravlje bilo uzrokom smrti. U razdoblju ranog novog vijeka epidemije kuge

¹⁸³ „Pismo od Ota Kulmera (s. d.)“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 3., sign. 15.3.12.

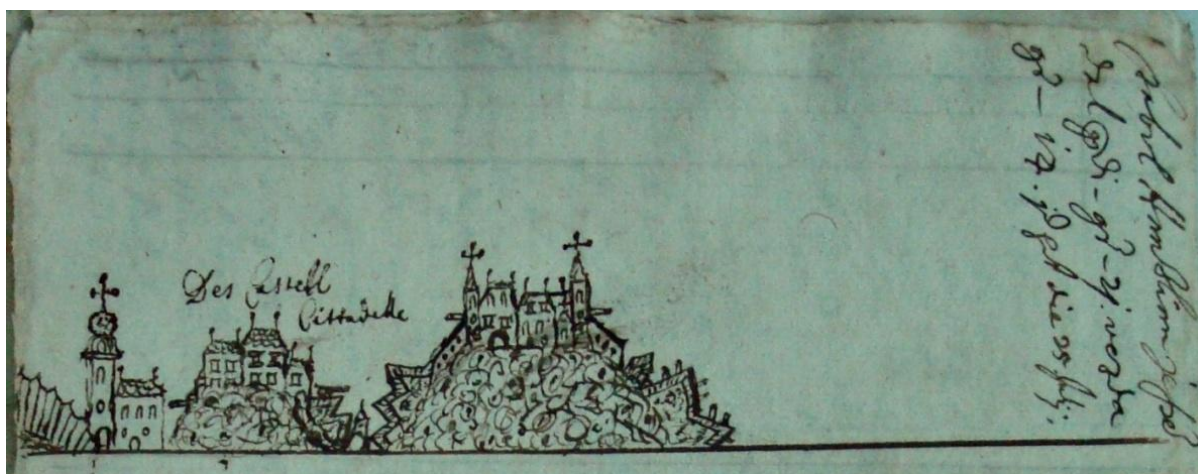
¹⁸⁴ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića,“ 15.

¹⁸⁵ Važno je razlikovati onovremene „doktere medicine“ koji, kao učeni fizici, a time i jedini podobni kandidati za funkciju državnog liječnika, nisu pripadali kategoriji kirurga, odnosno ranarnika/ briača koji su kao obrtnici stupali u cehovska udruženja. Prema: Piasek, 27.

¹⁸⁶ Ivan Gotfried Karlek (Godefried Carlegg) je 1689. godine postao državni liječnik za grad Varaždin gdje je živio u drvenoj kući na uglu današnjeg Trga kralja Tomislava i Ivana Kukuljevića Sakcinskog. Do smrti 1729. godine preuzeo je i funkciju gradskog senatora, te protomedika, a ostao je zapamćen i po istovremenom obnašanju funkcije zagrebačkog državnog liječnika u vremenu od pola godine. O Karlekovoj povezanosti sa brojnim hrvatskim plemićima govore podaci o njihovom kumovanju njegovoj brojnoj djeci. (Piasek, 43.)

¹⁸⁷ „Popis onih koji imaju potraživanja u Križovljangu“, 4., 6., 7., 9., 10 – 11.; Henrik Valth naslijedio je gradsku ljekarnu od oca Franje Antuna Waltha, a time i dozvolu ljekarničke opskrbe vojske (Piasek, 33.) Prema Wissertu, njegova se ljekarna do 1719. godine nalazila pri sredini današnje Gundulićeve ulice. (Wissert, 49.)

predstavljale su jednu od većih opasnosti po ljudski život,¹⁸⁸ pa je razumljivo zapitati se da li je upravo ta bolest bila presudna za Kristoforovo očigledno oslabljeno zdravlje. No, u prvoj polovini XVIII. stoljeća prijetnje kuge na hrvatskom području, pa tako i u varaždinskom kraju zabilježene su 1709., 1712. i 1739. godine,¹⁸⁹ prema čemu je moguće zaključiti kako je odgovor na navedeno pitanje negativan.

Slika 10. Ilustracija grada iz bilježnice u vlasništvu Kristofora Vragovića (fragment lista)

(Snimila I. Šupljika, 2013.)

¹⁸⁸ Epidemije kuge zabilježene su 1552. godine u Varaždinu, 1553. godine u Zagrebu, 1554. godine u Križevcima, Vrbovcu, Gradecu i sv. Petru u Međimurju. Veća epidemija na tadašnjem hrvatskom teritoriju trajala je od 1599. do 1601., a sljedeća 1629. godine. U razdoblju druge polovine XVII. stoljeća kuga je u sjevernim područjima zemlje bila česta pojava: zbog prijetnji širenja epidemije iz mađarskih krajeva, 1664. godine su postavljene brojne straže na rijeci Dravi; bolest se širila i 1674., zatim 1677., a u varaždinskom kraju je bila prisutna od 1678. do 1681., zatim od 1682. do 1683., te 1691. godine. Sredinom XVIII. stoljeća na varaždinskom području prestaje opasnost od kuge. Prema: Piasek, 71 - 74.)

¹⁸⁹ Piasek, 74 – 75.

4. ANALIZA KRIŽOVLJANSKOG DVORCA S POSEBNIM NAGLASKOM NA POVIJESNO – UMJETNIČKU PERSPEKTIVU

4.1. Povijesni položaj

Križovljanski dvorac smješten je u ravnici zapadnog dijela Varaždinske županije, u Općini Cestica na gotovo samoj granici s Republikom Slovenijom, na oko 18 kilometara zračne udaljenosti od centra Varaždina. Njegov je geografski položaj određen rijekom Dravom, Ormoškim umjetnim jezerom i Maceljskim gorjem ispod čijih obronaka prolazi povijesno značajan prometni put Varaždin – Ptuj.¹⁹⁰ U njegovoj blizini nalaze se brojni objekti koji nemaju samo opći kulturno – povijesni značaj, nego kroz prizmu svojih vlasnika predstavljaju i važne točke utjecaja na križovljanski posjed. Iz tog razloga poznavanje onodobnih društvenih prilika bližeg susjedstva znatno olakšava poimanje života obitelji Vragović.

Promotrimo li situaciju na današnjoj slovenskoj strani,¹⁹¹ u značajnoj blizini nalazi se ormoški dvorac kojeg su u ranom novom vijeku posjedovali Sekelji, obitelj s kojima su Vragovići tijekom XVI. stoljeća imali brojne razmirice, te od 1605. godine obitelj Pethő.¹⁹² Godine 1532. dvorac je oštećen u napadu Osmanlija, a 1704. u pobuni *kuruca*, te ga na početku XVIII. stoljeća obnavlja obitelj Pethő.¹⁹³ Dvorac u Velikoj Nedelji je u srednjem vijeku bio poznat po Teutonskim vitezovima, te je upravo po njihovoj pobjedi nad Mađarima na Uskrs 1199. godine dobio ime.¹⁹⁴ Bogate renesansne, te barokne nadogradnje¹⁹⁵ upućuju na prisustvo imućnije plemićke obitelji tijekom ranog novog vijeka. No, odnos ova dva grada sa križovljanskim posjedom dobiva krajnje zanimljivu, ali i historiografski vrijednu

¹⁹⁰ Na pravcu Budim – Nagykanizsa - Varaždin – Ptuj – Maribor – Graz – Beč odvijala se opsežna trgovinska aktivnost između ugarsko – hrvatskog i unutarnjoaustrijsko – češkog prostora. Prema: Ivan Obadić, „Međuodnos ljudi i rijeke Drave na području varaždinske Podravine u novom vijeku“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 18 (2007), 309. U istom su djelu opsežno navedena hidrografska obilježja Drave, te njen utjecaj na gospodarski život i prometnu povezanost varaždinske Podravine.

¹⁹¹ Zanimljivo je uopće zapitati se o tadašnjem pojmu razgraničenja između štajerskog prostora i teritorija Varaždinske županije koje se manifestiralo ne samo u strogo političko – upravnom aspektu, nego i društveno – kulturnom suživotu dvije regije, što otvara pitanje diferencijacije njihovih društava, te općenito obilježja regionalnosti pripadajućih im prostora, a u dalekosežnom pogledu i pitanje odnosa „centra“ i „periferije“, odnosno šireg habsburškog i unutarnjoaustrijskog područja sa onim hrvatskim. Dubina istraživanja problematike pojmovlja „granica“ i „regija“, te općenito razgraničenja hrvatskog ranonovovjekovnog prostora detaljno je predstavljena u djelu Drage Roksanđića *Triplex Confinium ili O granicama i regijama hrvatske povijesti 1500 – 1800*. (Zagreb: Barbat, 2003)

¹⁹² Laszowski, 204.; Ivan Stopar, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji - Med Prekmurjem in porečjem Dravinje* (Ljubljana: Založba Park, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani, 1991), 177 – 178.

¹⁹³ Stopar, 178.; „Ormož castle“, *Pokrajinski muzej Ptuj Ormož* [online], 2013. (preuzeto rujan 2013.) <http://pmpo.si/en/zbirke-in-razstave/stalne-zbirke/>

¹⁹⁴ „Par redaka o povijesti Križovljan – grada i okolice“, *Narodno jedinstvo*, 17. svibnja 1928.

¹⁹⁵ „Velika Nedelja Castle“, *Pokrajinski muzej Ptuj Ormož* [online], 2013. (preuzeto rujan 2013.) <http://pmpo.si/en/zbirke-in-razstave/stalne-zbirke/>

perspektivu u članku neimenovanog autora izašlom 1928. godine u varaždinskom časopisu *Narodno jedinstvo*.¹⁹⁶ Tekst upućuje na nesavršenosti obrambenog potencijala Velike Nedelje i Ormoža koji su zaštićeni brojnim brežuljcima samo na sjevernoj strani, dok su prema jugu kao ravničarska utvrđenja izloženi napadima koje rijeka Drava ne može uvijek spriječiti.¹⁹⁷ Iz tog razloga, 1540. godine ormoški su gospodari naložili temeljito poboljšanje obrambenog sustava u opsegu od oko 6, 43 kilometra (4 milje), što je uključivalo izgradnju jaraka i nasipa. Pritom, autor spominje kako je šire područje oko Križovljan – grada, točnije od mjesta Brezje preko ormoškog mosta do otprilike kraja Ormoškog jezera, omeđeno Dravom na način koji omogućuje da se ljudskom intervencijom križovljanska ravnica, a time i susjedna utvrđenja, dodatno zaštite od napada. Konkretnije, riječ je o širokom jarku dugom 7 do 8 kilometara koji započinje sjeverozapadno od Križovljan – grada, na mjestu na kojem je iskopan i kanal za dovodenje vode u opkop oko same utvrde. U vrijeme pisanja članka dio kanala uz utvrdi više nije prepoznatljiv, no njegov zemljani produžetak proteže se do rijeke, a najvidljiviji je južno od sela Virje – visok je 2 metra, a dugačak od 20 do 25 metara. Na kraju, autor zaključuje kako je prvenstvena namjena križovljanskog jarka i nasipa bila zaštita obližnjem stanovništvu u vrijeme osmanlijskih provala. Također, spominje vojničku kartu koja je u mjerilu 1: 75 000 prikazivala određene dijelove nasipa, no, nažalost, ne donosi detaljnije podatke o njenom porijeklu.¹⁹⁸

Prvo vlastelinstvo susjedno onom križovljanskom s današnje hrvatske strane predstavljao je posjed Vinica sa srednjovjekovnim gradom koji je u XV. stoljeću bio u vlasništvu Celjskih, Vitovaca i Korvina (također suparnički nastrojenih prema obitelji Vragović), a u XVI. i XVII. stoljeću pripadao je obitelji Gyulay i Istvanffy. Krajem XVII. stoljeća vinički je posjed podijeljen između brojnih obitelji koje su na različitim lokacijama izgradile stambene objekte, poput dvoraca Vinica donja obitelji Köröskény i Vinica gornja obitelji Patačić.¹⁹⁹ Sljedeće vlastelinstvo Zelendvor, kojem je pripadao i posjed Opeka, u XVII. stoljeću bilo je u vlasništvu obitelji Nadasdy, a potom Drašković koji su zdanje u Zelendvoru početkom XVIII. stoljeća zamijenili novoizgrađenim dvorcem u Opeki.²⁰⁰ Dvorac Maruševac, drugi značajni objekt Vragovića, prvi puta se spominje 1547. godine kao zidano

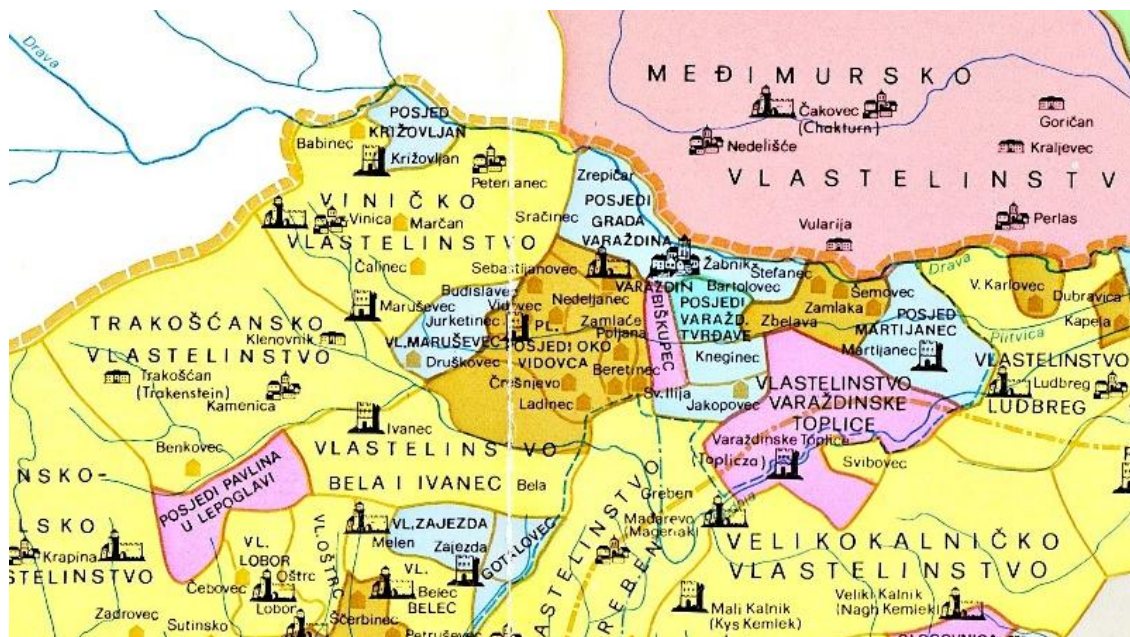
¹⁹⁶ „Par redaka o povijesti Križovljan – grada i okolice.“

¹⁹⁷ Nepouzdanost zaštite rijekom Dravom najviše se odnosila na klimatske značajke ranog novog vijeka. Naime, u razdoblju od oko 1400. do oko 1850. (u tzv. „malom ledenom dobu“) zabilježeno je nekoliko intervala iznimne hladnoće koji su, između ostalog, utjecali na zaleđenje rijeka, a time i povećanu opasnost od napredovanja neprijateljskih vojski (oko 1550., te između 1700. i 1850. godine): Ivan Obadić, „Međuodnos ljudi i rijeke Drave na području varaždinske Podravine u novom vijeku“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 18 (2007), 304.

¹⁹⁸ „Par redaka o povijesti Križovljan – grada i okolice.“

¹⁹⁹ Obad Šćitaroci, 300., 302.

²⁰⁰ Obad Šćitaroci, 202., 316.

Slika 11. Položaj križovljanskog posjeda u feudalnoj mreži sjeverozapadnog hrvatskog područja sredinom XVI. stoljeća (detalj karte „Vlastelinstva i plemićki posjedi u Hrvatskoj sredinom XVI. stoljeća“, J. Adamček, 1980.)

zdanje koje izumrćem svojih vlasnika prelazi u ruke plemićkih obitelji Paszthory, Kanotay i Patačić.²⁰¹ Tijekom XVI. stoljeća u vlasništvu Vragovića bio je i kaštel Čalinec, smješten u blizini maruševčkog zdanja, a u XVII. i XVIII. stoljeću postupno je pregrađivan u dvorac.²⁰² U XVII. stoljeću u susjedstvu je osnovano vlastelinstvo Bajnski dvori sa pripadajućim dvorcem obitelji Bot (Both) de Bajna.²⁰³ Naposljetku, križovljanski se posjed nalazio pod velikim utjecajem grada Varaždina o čijoj je političkoj, ekonomskoj i društvenoj važnosti već bilo riječi.

U istome poglavlju su ukratko predstavljena i obilježja riskantnog ranonovovjekovnog putovanja na području Varaždinske županije. Opasnostima koje su prijetile križovljanskoj okolini htjela bih pridodati i dugotrajniju pobunu Ferencu II. Rákóczyja (od 1701. do 1711. godine) koji je u svojoj borbi protiv habsburških apsolutističkih pretenzija od 1703. godine surađivao sa kuručkim snagama. Kuruci su, između ostalog, opustošili prostor Međimurja i izravno ugrozili grad Varaždin 1704. i 1708. godine, a pustošili su i područje u neposrednoj blizini Križovljan – grada, odnosno mjesta između Ormoža i Središća ob Dravi.²⁰⁴

²⁰¹ Obad Šćitaroci, 168.

²⁰² Obad Šćitaroci, 54.

²⁰³ Obad Šćitaroci, 34.; U obitelji Both de Bayna istaknuo se Andrija Both kao hrvatski ban 1492. i od 1505. do 1511. godine (Bojničić, 20.)

²⁰⁴ Kuruci (izvorno „križari“ protiv Osmanlija) su kao ugarski pobunjenici pod vodstvom Emerika/ Imre Tökölyja u drugoj polovici XVII. stoljeća ustali protiv bečkoga Dvora, a time su bili prisiljeni i na suradnju sa Sultanom. Hrvatski su im staleži na Saboru „u logoru između Ormoža i Varaždina“ 1704. godine odbili

Nadalje, križovljanskom su kraju nerijetko prijetile epidemije kuge. Jedna od većih zabilježena je 1678. godine kada se iz Ptuja preko Zavrča proširila na varaždinsko područje na kojem je spominjana sljedeće tri godine. Veliki su ljudski gubici bili uzrokovani i epidemijom između proljeća 1682. do siječnja 1683. godine, kada je, između ostalih, direktno ugroženo i selo Križovljan.²⁰⁵ Također, zbog svog neposrednog položaja uz Dravu, križovljanski se kraj stoljećima razvijao u suživotu sa rijekom koja je istovremeno pružala pogodnosti i predstavljala prijetnju. Već je spomenuto kako je 1642. godine Juraj Vragović dobio saborski nalog za rješavanje problematičnog plavljenja Drave kojim se kraj između Križovljana i Zavrča odvojio od hrvatskog i sjedinio sa štajerskim prostorom. Velika je poplava zabilježena i 1707. godine kada je zbog potopljenih dravskih obala bilo nemoguće putovati iz, primjerice, Međimurja u Varaždin, a zbog čestih poplava kojima je riječno korito nerijetko bivalo izmijenjeno Hrvatski je sabor 1718. godine posebno raspravljao o načinu spriječavanja tih nemilih događaja u budućnosti. Ozbiljnost posljedica koji je uzrokovao nepouzdan karakter ove rijeke može potvrditi i podatak kako, uslijed velikih kišnih oluja, bujicama uništenih prometnih puteva i poplavljenih područja, u srpnju 1724. godine mnogi hrvatski plemići nisu mogli prisustvovati saborskom zasjedanju u Varaždinu.²⁰⁶ S druge strane, Drava je imala raznovrsni gospodarski potencijal koji je kod obitelji Vragović vidljiv na primjeru njihovog riječnog mlina. Prema riječima I. Obadića mlinovi koji su služili za prerađivanje sjemena žitarica od XVII. stoljeća su zbog novonastale potrebe za proizvodnjom čistog pšeničnog brašna imali najmanje dva, ako ne i više kotača.²⁰⁷ Značaj mlina na križovljanskom dijelu Drave ilustrira i podatak iz 1835. godine koji upućuje na postojanje „skele sa mlinom“ na kojoj je živio veći broj osoba, njih 29.²⁰⁸ Da li se radi o unaprijeđenju nekadašnjeg vragovićevskog mlina, nije poznato.

pružanje tražene pomoći. Kuruc je među žiteljima Murskog polja i Slovenskih gorica označavao „korenjaka, neprestrašenega in predrznega, zdaj, divjaka brez vsakega sočutja in vere, kateremu ni sveto ne blago, ne življenje.“ Prema: Janez Evangelist Kociper, Franc Kovačič, Matej Slekovec, *Kruci na Slovenskem Štajerskem* (Maribor: Murski, 1905), 21.; Đurdica Cesar, „Političke i kulturne prilike u Hrvatskoj krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća,“ u: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović (Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003), 1., 6.; Androić, „Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću,“ 52.

²⁰⁵ Piasek, 71 – 72.

²⁰⁶ Horvat, *Povijest grada Varaždina*, 222., 229 – 230., 232.

²⁰⁷ Obadić, 312.

²⁰⁸ Obadić, 313.

Slika 12. Križovljanski dvorac danas – pogled sa sjevera na kontraforno pojačanje iz XVII. stoljeća i klasicistički portik (snimila I. Šupljika, 2012.)

4.2. Križovljanski dvorac

Križovljan – grad se danas nalazi pod zaštitom Ministarstva kulture Republike Hrvatske u čijem je Registru kulturnih dobara njegov pravni status okarakteriziran kao „zaštićeno kulturno dobro“ koje pripada spomeničkoj kategoriji II/I.²⁰⁹ Unatoč takvom položaju, dvorac je od kraja Drugog svjetskog rata suočen sa neminovnim propadanjem koje ne uzrokuju samo prirodni čimbenici devastacije, nego i ljudski nedostatak empatije prema tragovima prošlosti. On se očituje prvenstveno u krađi dekorativno - reprezentacijskih dijelova građevine, a potom i u sustavnom nagrđivanju unutrašnjosti raznoraznim natpisima. Na fotografiji, koja vrlo vjerojatno datira iz prve polovice XX. stoljeća²¹⁰ još uvijek je vidljivo ukrasno stupovlje kamene ograde (*balustri*) na terasi iznad portika, te željezna ograda na terasi južne dogradnje. Tih elemenata danas više nema, kao niti grba obitelji Bakić koji se nalazio na baroknom portalu.²¹¹ Devastirano stanje dvorca vidljivo je već u njegovom

²⁰⁹ „Cestica, Dvorac Križovljan – grad“, *Registar kulturnih dobara*, Ministarstvo kulture [online], 2013. (preuzeto 11. svibnja 2012.) [<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=47087196>]

²¹⁰ Tomislav Đurić, Dragutin Feletar, *Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske* (Koprivnica: Biblioteka „Cvrčak“, 1992), 29.

²¹¹ U svom kratkom opisu Križovljana iz 1920. godine Gjuro Szabo grb pogrešno smješta iznad unutrašnjeg prolaza koji je u vragovićevo vrijeme predstavljao glavni ulaz u kaštel, a I. Košić ga, također pogrešno,

eksterijeru – posvuda, najčešće u prizemnom dijelu, nedostaje žbuke, na samom pročelju u razini prvog kata i tavanskog prostora nalazi se duboka raspuklina zida, profilacije brojnih prozora, pogotovo onih u prizemlju, imaju vidljiva oštećenja, te samo njih par još uvijek sadržava drvene „kapke“. No, najveća oštećenja pronalazimo upravo u unutrašnjosti, gdje u potpunosti nedostaju stropovi dvije prizemne sobe. Također, malobrojni drveni elementi koji su se očuvali, poput drvenih podnica ili stepeništa, su očigledno nagriženi zubom vremena. Što se tiče okolice dvorca, odnosno prostora nekadašnjeg imanja, oko građevine se još uvijek nalazi plitak, ali vidljiv kružni opkop. Ostatke nekadašnjeg perivoja koji se sastojao od prostranih livada i izdvojenih skupina drveća danas pronalazimo u pojedinom drveću smještenom oko linije jarka, te u gusto izrasloj šumi južno, ali u najvećoj mjeri sjeverno od dvorca gdje se spaja s obalnim raslinjem rijeke Drave.

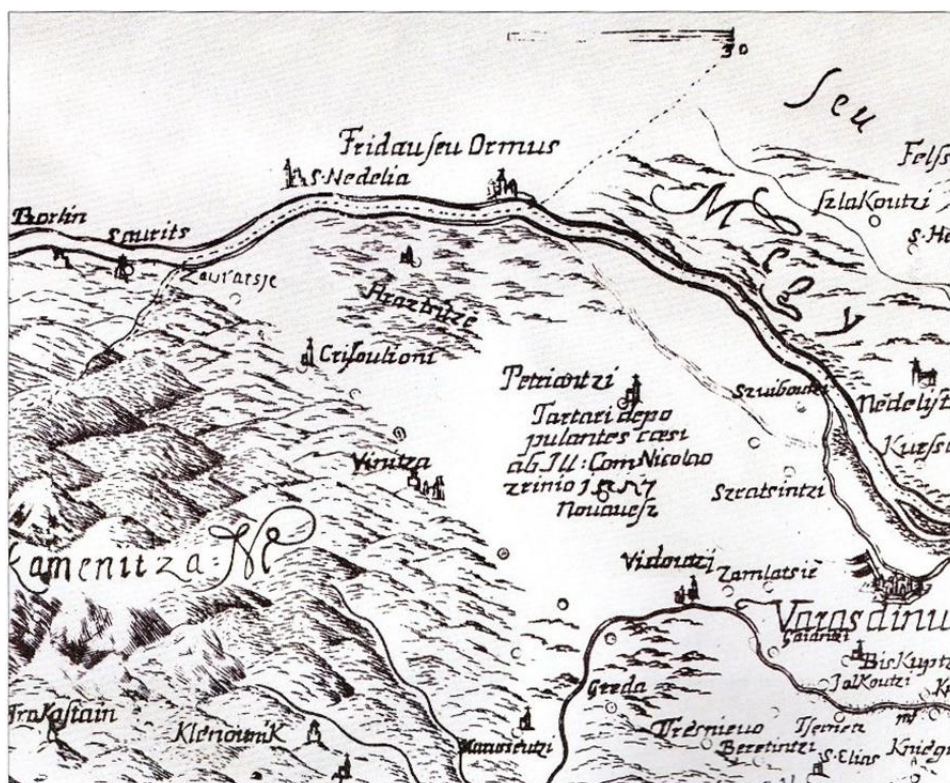
Dvorac je kroz svoju povijest bio više puta nadograđivan i preoblikovan, te u današnje vrijeme na njemu, osim kasnorenesansnih, možemo uočiti i barokna, te neoklasicistička stilska obilježja dekorativnih elemenata i organizacije prostora. Rekonstrukcija vragovićevskog Križovljan – grada predstavlja zahtjevan istraživački izazov, ponajprije zbog nedostatka detaljnijih informacija u izvorima. U njima se prvi put spominje 1552. godine kao drvena građevina.²¹² Pojedini arhitektonski i dekorativni elementi, te opis dvorca u popisu Kristoforove imovine iz 1725. godine upućuju na zaključak o sedamnaestostoljetnoj izgradnji zidanog zdanja (*Castellum Muratum*).²¹³ Iako ne možemo pouzdano znati točno vrijeme izgradnje, u izvorima je zabilježena nekolicina informacija kojima nam je omogućena barem približna datacija nastanka zidanog Križovljan - grada. Radi se o karti Martina Stiera iz 1657. godine na kojoj je prikazan kaštel u mjestu *Crisulan* (Slika 14), te o karti Stjepana Glavača iz 1673. godine koja bilježi kaštel smješten na području zvanom *Hraztsitze*, odnosno u blizini crkve u mjestu *Crisoulioni* (Slika 15).²¹⁴ S druge strane, na ranijoj karti Nicole Angielinija (1560. godine) zabilježene su utvrde u obližnjima Vinici i Maruševcu, ali ne i u Križovljanu koji je niti puno desetljeće prije izrade karte u izvorima zabilježen kao drveni objekt (Slika 13). Potrebno je istaknuti kako na spomenutim kartama iz XVII. stoljeća nije prikazan zidani Maruševac, no mala je vjerojatnost da su ga kartografi odlučili zanemariti istovremeno prikazujući drveni križovljanski grad. Takav postupak možemo opravdati značajnijim strateškim položajem Križovljan – grada o kojemu je ranije bilo riječi. Iz tog razloga moguće

pripisuje obitelji Pászthory: Gjuro Szabo, *Sredovječni gradovi Hrvatske i Slavonije* (Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 2006 [1920]), 88.; Košić, 33.

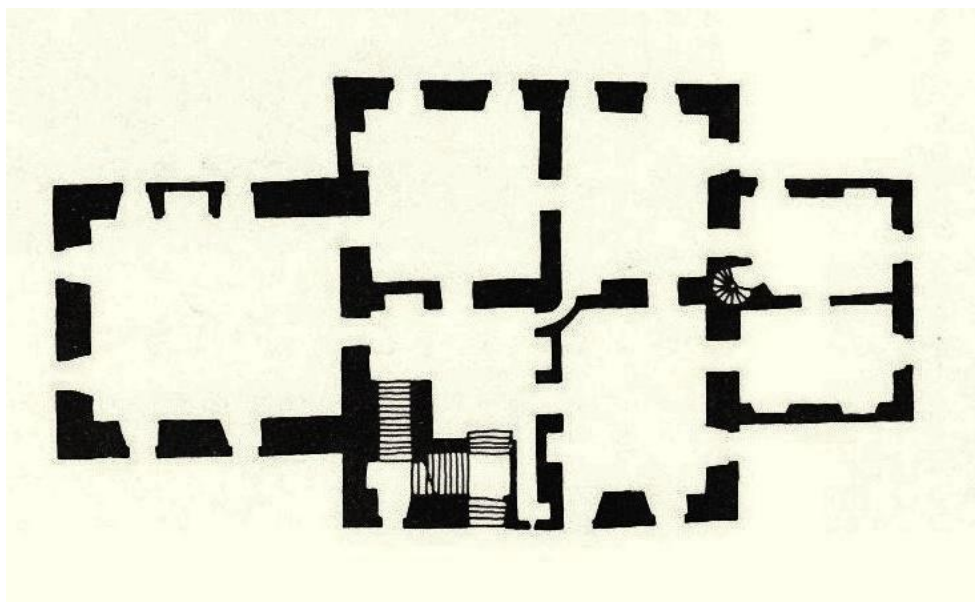
²¹² Laszowski, 205.

²¹³ „Prijepis popisa pokretnina Križovljangrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s njihovim obvezama koji su izradili sudac i podsudac Varaždinske županije nakon smrti Kristofora Vragovića u korist kraljevskog fiska,“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 10.

²¹⁴ Slukan – Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 13 – 14.

Slika 15. „Nova hactenus editarum mendis expugatis ac multis quae ommissa erant additis accurate conncinata partium Regni Slavoniae et Croatiae a Christianitate etiamnum possessarum confiniumque descriptio. 1673.“, Stjepan Glavač, 1673.
(danas u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Zagreb)

Slika 16. Tlocrt kata Križovljan - grada

je zaključiti kako je zidani križovljanski kaštel bio izgrađen najkasnije krajem šestog desetljeća XVII. stoljeća.

U analizi trendova sedamnaestostoljetne arhitekture na kontinentalnom hrvatskom području, A. Horvat svrstava Križovljan – grad u grupaciju dvoraca koji svojim arhitektonskim rješenjima upućuju na nastavljanje građevnih koncepata XVI. stoljeća.²¹⁵ Riječ je o modelu kaštela pravokutnog tlocrta, s unutrašnjim dvorištem i ugaonim kulama koji je svoje renesansne značajke prenio u XVII. stoljeće ne samo na razvedene dvorce većih dimenzija, nego i na one manje zatvorenog tipa ili reduciranog oblika, kakav je, primjerice, mogao biti Križovljan – grad.²¹⁶ Iako zbog manjih dimenzija križovljanski kaštel najvjerojatnije nije imao unutrašnje dvorište, danas teže čitljiva kasnorenesansna obilježja njegovog prostora u vragovićevisko su se vrijeme zasigurno odnosila na tešku kubičnu masu i statičnu formu uobičajenu za tadašnje kaštele. Istovremeno su građeni i dvorci koje nije karakterizirala skladnost prostorne koncepcije, nego naprotiv, maniristička nesimetričnost, neproporcionalnost, te nejasnoća osnovne kompozicije (kaštel *Slavetić* u blizini Jatrebarskog 1521. – 1636. godine), ali i dvorovi s naznakama baroknog duha (*Novi Dvori klanječki*, 1603. godine).²¹⁷ S obzirom da nije poznat datum nastanka, te da nije izvršeno detaljnije konzervatorsko istraživanje građevine, nije lako ustanoviti da li je u križovljanskom kaštelu kasnorenesansni koncept gradnje bio prisutan u čistom ili maniristički uvjetovanom obliku. Mogućnost barem djelomičnog predočavanja sedamnaestostoljetnih feudalnih sjedišta daju mnogobrojni slikovni prikazi nastali tijekom XVII. stoljeća. Takvo je, primjerice, djelo Georga Matthiasa Vischera (1628. – 1695.) pod nazivom „*Topographia Ducatus Stiriae*“ iz 1681. godine, čiji su prizori kaštela i dvoraca reproducirani u „*Statusu Familiae Patachich*“ nastalom 1740. godine.²¹⁸ Imena štajerskih građevina zamijenjena su imenima hrvatskih

²¹⁵ Navode se dvor *Horvacka* nedaleko Tuhelja iz 1611. godine, kaštel *Fortica* u Otočcu iz 1619. godine, *Gornja Rijeka* podno Malog Kalnika iz 1663. godine i dr.; Anđela Horvat, *Između gotike i baroka – umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.* (Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1975), 129 – 136., 251 – 263.

²¹⁶ Sličan primjer predstavlja dvor *Krkanec* pokraj Vidovca izgrađen 1616. godine; Horvat, *Između gotike i baroka*, 129 – 136.

²¹⁷ Horvat, *Između gotike i baroka*, 144 – 146., 191 – 192.

²¹⁸ Reprint originala *Topographia Ducatus Stiriae 1681: Avthore et Delineatore Georgio Matheo Vischer*. Online: digitalizirano izdanje University of Toronto Libraries pod nazivom „*Topographia Ducatus Stiriae* (1900)“ (preuzeto travanj 2013.)

[<http://archive.org/details/topographiaducat00visc>]

Rodoslovni album grofa Aleksandra Patačića (1697.–1747.) iz 1740. godine *Status Familiae Patachich sive notitia illius universalis honorifica aequae ac utilis ex archivis et documentis authenticis desumpta*. Online: digitalizirani primjerak iz „Zbirke rukopisa i starih knjiga“ *Nacionalne i sveučilišne knjižnice* u Zagrebu (objavljeno 2005., preuzeto listopad 2012.)

[<http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=481>]

objekata, pri čemu su zanimljive riječi G. Szabe (1939.) koje sugeriraju kako je maruševčki dvorac u *Statusu* prikazan na najvjerniji način (Slika 18).²¹⁹

Promatrajući arhitektonske značajke Križovljan – grada, moguće je ustanoviti kako se radi o kompaktnom objektu ucrtanom u nepravilni križni tlocrt (Slika 16). Dimenzijama je istaknut središnji četverokut na koji se sa lijeve i desne strane nadovezuju veće pročelno (istočno) i manje začelno (zapadno) krilo. U svome eksterijeru dvorac slijedi jednostavnost arhitektonskog izraza i dekorativnih elemenata: grubi fasadni sloj etaža odijeljen je glatkim horizontalnim trakama koje na određenim mjestima imaju sačuvane tragove barokne ornamentacije (vitičaste trake), a bridovi krila su rizalitno obrađeni. Bogatije i razrađenije dekoracije očigledne su na baroknom portalu raskošno izvedenog gređa i pilastara korinskog reda, te u artikulaciji kamenih prozorskih okvira smještenih na zidovima gornjih etaža. Riječ je o nekoliko različitih rješenja – na tavanskom prostoru su manji prozori baroknog, *kartuša* oblika, a na prvom katu doprozornici sa florealnom ornamentikom nepoznatog datuma, zatim s prikazima vinove loze koji su, sudeći prema urezanom natpisu, nastali 1799. godine,²²⁰ te reljefima prozorskog i ulaznog okvira pročelne terase.

Raznovrsnost stilskih obilježja vanjšine dvorca nastavlja se i u unutrašnjosti. U prizemlju je ukupno 13 prostorija koje različitim dimenzijama i debljinama pregradnih zidova, a posebice neuobičajenom izvedbom pojedinih svodova tvore prostor brojnih dogradnji i prenamjena. To je očigledno prije svega u ulaznom krilu koje se sastoji od pet prostorija međusobno različitih dimenzija i oblika, u kojima se nalazi čak deset različitih rješenja svođenja. S druge strane, čitanje prostorne dispozicije reprezentativnog kata dvorca olakšano je manjim brojem prostorija pravilnijih oblika (8), koje su bile uobičajeno rezervirane za privatne odaje vlasnikove obitelji, a time dekorirane u interijeru i eksterijeru.

Barokna nadogradnja kaštela izvršena je najvjerojatnije nakon 1752. godine, odnosno prelaska u ruke obitelji Bakić. Tragovi te intervencije se ne odnose samo na promijenjenu tlocrtnu organizaciju i svodove prostorija zapadnog krila, nego i na spomenuti portal sa obiteljskim grbom, prozorske otvore tavana, dekoraciju fasadnog plašta, te oslikani zidni pokrov čije je tragove još uvijek moguće vidjeti u nekolicini prostorija prizemlja, te sobama gornje etaže istočnoga krila. Nadalje, druga polovica XIX. stoljeća obilježena je novim dogradnjama na Križovljan – gradu, što je vidljivo prilikom usporedbe dviju katastarskih karata iz 1859. i 1911. godine (Slika 17). U tom je razdoblju izgrađena neoklasicistička altana

²¹⁹ Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, 112.

²²⁰ Prema I. Košiću, florealna ornamentika pridodana je doprozornicima kata u razdoblju vlasništva obitelji Paszthory, odnosno od 1793. do 1877. godine. (Košić, 36.)

na pročelju, čime se tijelo građevine približilo glavnoj cesti, a prilazne staze se smanjile. Jugozapadnom zidu dvorca prigradene su dvije prostorije.²²¹ Ove karte potvrđuju navode u literaturi koji upućuju na nastanak perivoja oko 1800., odnosno na njegovo preoblikovanje 1869. godine, dakle u vrijeme Pászthoryjevih.²²² Tijekom XIX. stoljeća parcela južno od dvorca izgubila je svoju namjenu koja prema slikovnom materijalu nije lako dokučiva. Naime, riječ je o ogradenim parterima koji flankiraju široku cestu, a u njihovoj blizini nalaze se zgrada žitnice, te još jedan objekt. S obzirom da ti parteri ne slijede načela stroge simetrije koja je bila karakteristična za barokno – klasicističke vrtove²²³, iz katastarske karte nije moguće sa sigurnošću zaključiti da li je riječ o poljoprivrednom zemljištu ili zaista o nepravilnije izvedenom ukrasnom vrtu. Pritom ne smijemo zaboraviti na činjenicu da je na karti morao biti prikazan perivoj oblikovan oko 1800. godine²²⁴, no, postavlja se pitanje da li je on bio ograničen samo na užu blizinu dvorca ili na spomenuta uređenja južne parcele. Što se tiče sjeverne strane posjeda, ona je sredinom XIX. stoljeća predstavljala najvjerojatnije poljoprivredno iskoristivu površinu sa gospodarskim zgradama. No, na karti iz 1911. godine njena je namjena drastično promijenjena. Riječ je o novoizgrađenom perivoju velikih dimenzija koji se prostirao gotovo do Drave.

Slika 17. Katastarske karte iz 1859. i 1911. godine

²²¹ Obad Šćitaroci, 234. („Katastarska karta iz 1859.“, „Katastarska karta iz 1911.“)

²²² Obad Šćitaroci, 232., 234.

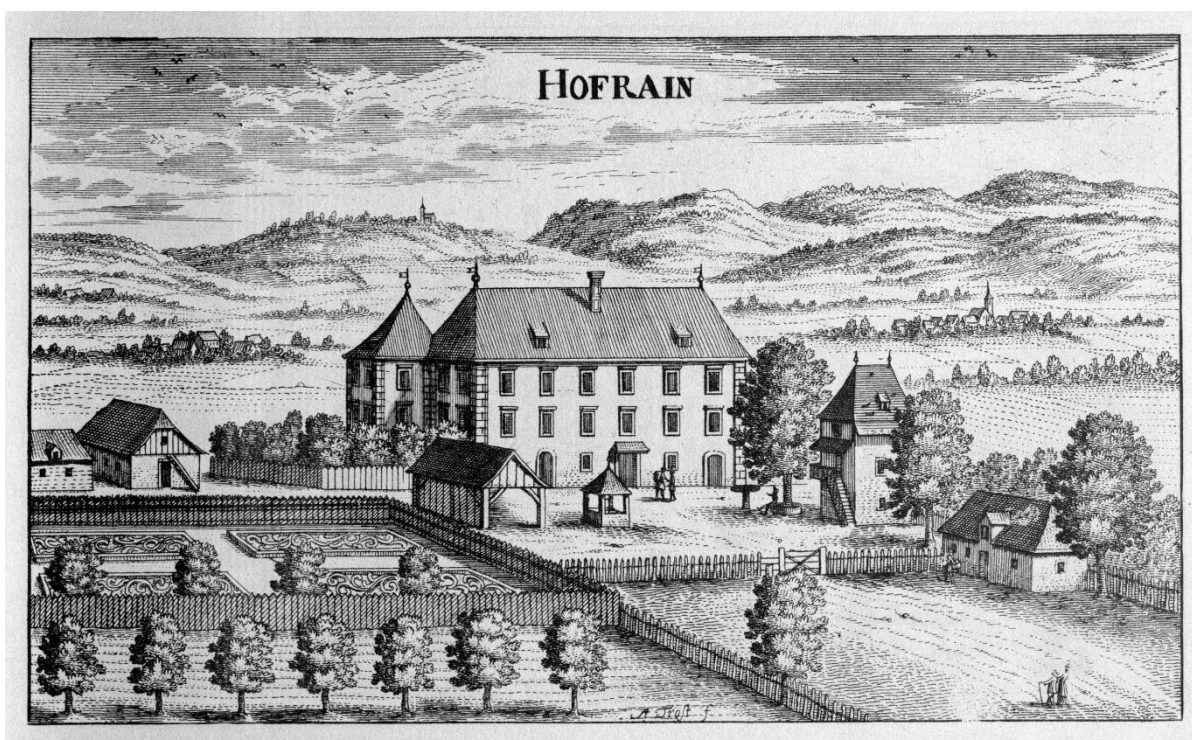
²²³ Obad Šćitaroci, 22 – 23.

²²⁴ Obad Šćitaroci, 234.

Slika 18. „Castellum et Bona Marusevz – Possedit Paulus Patachich“, *Status Familiae Patachich*, 1740.
(danas u „Zbirci rukopisa i starih knjiga“, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb)

Izrađeno prema „Burg Schleiniz“, *Topographia Ducatus Stiriae*, Georg Matthias Vischer, 1681.

Slika 19. Prikaz sedamnaestostoljetnog dvorca s imanjem

(„Hofrain“/ Grmovje pri Pirešici, *Topographia Ducatus Stiriae*, Georg Matthias Vischer, 1681.)

4.2.1. Tragovi XVII. stoljeća

Zbog nedostatka detaljnijeg istraživanja građevine (poput sondiranja zidova), naglašena nedosljednost unutrašnjosti križovljanskog dvorca ne može omogućiti pouzdane pokušaje rekonstrukcije vragovićevske faze dvorca. Iz tog je razloga u ovoj preliminarnoj fazi istraživanja moguće samo ustanoviti tragove XVII. stoljeća. Pri sredini prizemnog dijela, odnosno na liniji doticaja zapadnog krila i središnjeg četverokuta na prvi je pogled zamjetna široka zidna ploha u kojoj je smješten lučni otvor sa otvorima za koloture kojima je dizan most (Slika 21). Boja i tekstura kamena tog u vragovićevsko vrijeme glavnog ulaza odgovaraju i ulazima u nekadašnju kapelu, te u podrumске prostorije (Slika 22). Na mjestu gdje se taj zid spaja sa svodom, sa svake strane ulaza krije se po jedan plitko izrađen reljefni medaljon sa poprsjem koje je uokvireno jednostavnim pletrom (Slika 20). Bitno je naglasiti kako je nadogradnjom svoda lijevi medaljon gotovo u potpunosti zazidan, dok je na desnom vidljiva samo donja polovica prikaza. S obzirom na veliki nedostatak svjetla u pojedinim dijelovima građevine, ne čudi da dosadašnja istraživanja Križovljan – grada nisu dokumentirala ovaj nalaz. Riječ je o tipu arhitektonske dekoracije koja je izuzetno rijetka u ovom dijelu hrvatskog područja – ljudske likove namijenjene dekoraciji vanjskog zidnog plašta stambene, odnosno svjetovne arhitekture moguće je pronaći u sporadičnim slučajevima poput niza plitkih reljefa na fasadi prve etaže dvorca Lužnice ili serije od 16 portretnih poprsja odjevenih u velikaške odore XVII. stoljeća koja se nekada nalazila na unutarnjim pročeljima čakovečkog Starog grada.²²⁵

Nadalje, na gornjoj etaži, na mjestu iznad navedenog ulaza nalazio se donedavno portal na čijem su stupovlju bili isklesani *tritoni*, a na gredu *maskeron* flankiran nedovršenim lozinim viticama (Slika 23). Ovo je, također, jedan od rijetko sačuvanih kontinentalnih primjera profane arhitektonske plastike iz XVII. stoljeća, no, na žalost, zid na koji je portal bio pričvršćen sada je do svoda urušen, a dijelovi portala razneseni su po unutrašnjosti dvorca (Slika 24). Riječ je o ulazu u najveću sobu kata, tzv. *crvenu sobu*²²⁶ čija je reprezentativnost bila izražena i reljefnim profilacijama doprozornika, te dovratnika terase. Prisutnost tih reljefa još jednom potvrđuje posebnost značaja koji Križovljan – grad ima u povijesti hrvatske

²²⁵ Obad – Ščitaroci, 151.; „Visoko plemstvo,“ u: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 154.

²²⁶ Prema ispovijestima zaposlenika obitelji Varady koja je u dvorcu obitavala do kraja Drugog svjetskog rata F. Talan je u svom članku u *Varaždinskim vijestima* tzv. *crvenom sobom* imenovao reprezentativni salon gornje etaže u čijem su se produžetku nalazile prostorije namijenjene pojedinim članovima obitelji. I. Košić spominje i kapelicu s oltarom Majke Božje koja su u gornjem hodniku uredili Paszthoryjevi. Nadalje, u Talanom članku je o ostatku dvorca rečeno vrlo malo – podrum je služio kao spremište vina, u prizemlju se nalazila soba za prijem gostiju, te pomoćne prostorije, primjerice kuhinja u kojoj se hranila ženska služinčad, smočnica, tri prostorije za kuharicu, skrbnicu o hrani i guvernantu, te sanitarni čvor. (Franjo Talan, „Kako zaustaviti propadanje dvorca i perivoja u Križovljangradu?“ *Varaždinske vijesti*, 22. lipnja 2005.; Košić, 36.)

umjetnosti i kulture. Naime, pridružujući se rijetkim primjerima sačuvane kasnorenesansne arhitektonske dekoracije u obliku profanih figuralnih prikaza na sjeverozapadnom hrvatskom području, ovi reljefi predstavljaju iznimno vrijedne tragove vragovićevske faze križovljanskog dvorca.²²⁷ Radi se o dva pravokutna okvira jednog prozora i vrata na kojima su raspoređene po dvije figure smještene u zasebne plitke niše, dok se iznad njih nastavljaju reljefi voća, vinove loze i girlandi (Slika 25). Zahvaljujući karakteristikama odjeće tri muškarca i jedne žene (suvremena plemićka odora), A. Horvat je reljefe datirala u drugu polovicu XVII. stoljeća.²²⁸ Sustavnijim analizama, što njihove odjeće, što drugih detalja poput molitvenika u desnoj ruci ženske figure ili gotovo plesnog raskoraka muškarca na istom dovratniku, formira se mogućnost za daljnju karakterizaciju i konkretniju dataciju prikaza. Nadalje, potrebno je naglasiti kako su reljefni okviri jednake dužine, prema čemu je moguće pretpostaviti da su oba bili predodređeni za funkciju doprozornika, a kasnijim premještanjem desni je doprozornik poprimio funkciju dovratnika, što je očigledno u drugačijoj izvedbi kamene konzole na koju je „oslonjen“. Također, profilirani doprozornici su skraćeni za oko trećinu širine kako bi im mogli biti pridruženi drveni okviri, a kamen iz kojega su izrađeni reljefi se svojom bojom proizašlom iz teksture (zrnatosti materijala) razlikuje se od kamena ukrasnih greda i konzola horizontalno smještenih iznad i ispod reljefnih okvira. Te činjenice upućuju ne samo na oštećenost vrijedne spomeničke ostavštine, nego i na mogući premještaj pojedinih doprozornika (dovratnika) pri čemu je otežano razumijevanje njihove prvotne lokacije, a time i povijesne slojevitosti građevine.

Sedamnaestostoljetnoj fazi dvorca bi trebalo pridodati i dva *kontrafora* (Slika 12), odnosno kamena pojačanja sjevernog vanjskog zida koja su u tom razdoblju bila uobičajen fortifikacijski prilog izgradnji dvoraca.²²⁹

Na kraju, zanimljivo je razmotriti pitanje projektanata i izvoditelja graditeljskih radova na Križovljan – gradu. S obzirom da u ovom slučaju nije riječ o sakralnom objektu ili o mnogo značajnijoj profanoj građevini za čije građenje postoje pomnije čuvane specifikacije, do izražaja ponovno dolazi nedostatak odgovarajućih izvora koji bi ponudili konkretan odgovor, a koji se možda kriju u mnogobrojnim, trenutno nedostupnim, dokumentima. Ovdje je, prije svega, potrebna svjesnost o tome kako su na gradnji kaštela smještenog podalje od većih gradova mogli sudjelovati kmetovi podređeni križovljanskom imanju, ali i članovi

²²⁷ Sličan primjer arhitektonske dekoracije vidljiv je na vanjskim zidovima prvog kata dvorca Lužnica, dok je 18 kamenih poprsja kao prikaza velikaša u odjeći iz XVII. stoljeća vrlo vjerojatno bilo smješteno na pročelju čakovečke utvrde (sada u *Muzeju Međimurja*): Obad Šćitaroci, 148 – 151.; Horvat, *Između gotike i baroka*, 338 – 339.

²²⁸ Horvat, *Između gotike i baroka*, 338 - 339.

²²⁹ U današnje vrijeme *kontrafore* je moguće uočiti primjerice na dvorcu Gorica u Pregradi izgrađenom krajem XVI. stoljeća ili na dvorcu u Kerestincu (Obad Šćitaroci, 61.; Horvat, *Između gotike i baroka*, 254.)

varaždinskog ceha zidara, klesara i tesara i zidarski majstor kao autor nacrtu graditeljske izvedbe s kojima su Vragovići stupili u kontakt putem poznanstava ili jednostavno svojom tradicionalnom povezanošću sa Varaždinom. Njihovo prisustvo je zasada poznato samo u vremenu nakon Vragovića, odnosno prilikom procjene vrijednosti imanja, te njemu pripadajućih nekretnina 1725. godine kada izvori bilježe kako su službenicima zaduženima za izradu dokumenata o imovini Kristofora Vragovića u stručnu pomoć pristupili neimenovani tesarski i zidarski majstori (*Artis Fabrilis lignariae ac Muraria Magistri*).²³⁰ No, s obzirom da njihov identitet nije poznat, u ovoj fazi istraživanja je moguće predstaviti samo općeniti profil graditeljskih majstora koji su tijekom XVII. i na početku XVIII. stoljeća zatečeni na varaždinskom području. Tako je, primjerice, poznato da je toranj isusovačke crkve sv. Marije u Varaždinu izgradio ptujski zidar Peter Julian (ugovor iz 1674. godine), isusovački kolegij izveo Jacob Schmerlaib iz Leibnitza (1679. – 1691.), a Zakmardyjevo sjemenište varaždinski zidari braća Jacobus i Blasius Jančić (1668. – 1672.). Prema arhivskim dokumentima u Varaždinu su u to vrijeme zatečeni i Blasius Hohenecker, te zidar Plozlin, a tijekom prve polovice XVIII. stoljeća zidarski majstori (*Magister murariorum*) Bartholomeus Kukoly iz župe sv. Petra u Kranjskoj (do 1748. godine), zatim cehmeštar zidara, klesara i tesara Vitus Kenczel (1728. godine), te domaći majstori (*murarius domesticus*) poput Matthiasa Fojtha ili Georgiusa Candora. Posebno su se istaknuli *extraneus* Josephus Hauk (Hank) koji je vrlo vjerojatno izveo gradnju dijela palače Patačić – Puttar (1745. godine), te ptujski majstor Matthias Mayerhoffer (u Varaždinu od 1748. do 1758. godine) kojem je pripisana realizacija nacrtu obnove župne crkve sv. Nikole, izrađenog od strane Simona Ignaza Wagnera, te adaptacija gradske pivovare 1753. godine. Pretpostavlja se da je, s obzirom na svoju dužnost *Bürgerlicher Mauermeisters*, vjerojatno bio autorom brojnih graditeljskih radova na privatnim i javnim građevinama toga vremena.²³¹ Prisustvo stranih majstora se nastavilo i u drugu polovicu XVIII. stoljeća, prema čemu je moguće zaključiti kako je njihovo dugotrajno sudjelovanje u varaždinskom urbanizmu označavalo tradicionalnu i duboko ukorijenjenu suradnju, a posljedično tome i snažan utjecaj inozemnih, mahom unutarnjoaustrijskih, graditeljskih ideja.²³²

²³⁰ „Prijepis popisa i procjene vrijednosti zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanju Maruševac (6. srpnja 1726.)“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.4., str. 1.

²³¹ Ivy Lentić – Kugli, *Varaždinski graditelji i zidari* (Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1981), 14 – 17., 128.

²³² Lentić – Kugli, 16.; Konkretni utjecaj štajerskih graditelja na varaždinsko područje je, između ostalog, moguće pratiti na primjeru župne crkve sv. Nikole i gradačkog majstora Josepha Huebera (Više u: Dubravka Botica, Lana Domšić, „Župna crkva sv. Nikole u Varaždinu. Prilog sakralnoj arhitekturi kasnobaroknog razdoblja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj,“ *Peristil* 51 [2008], 37.)

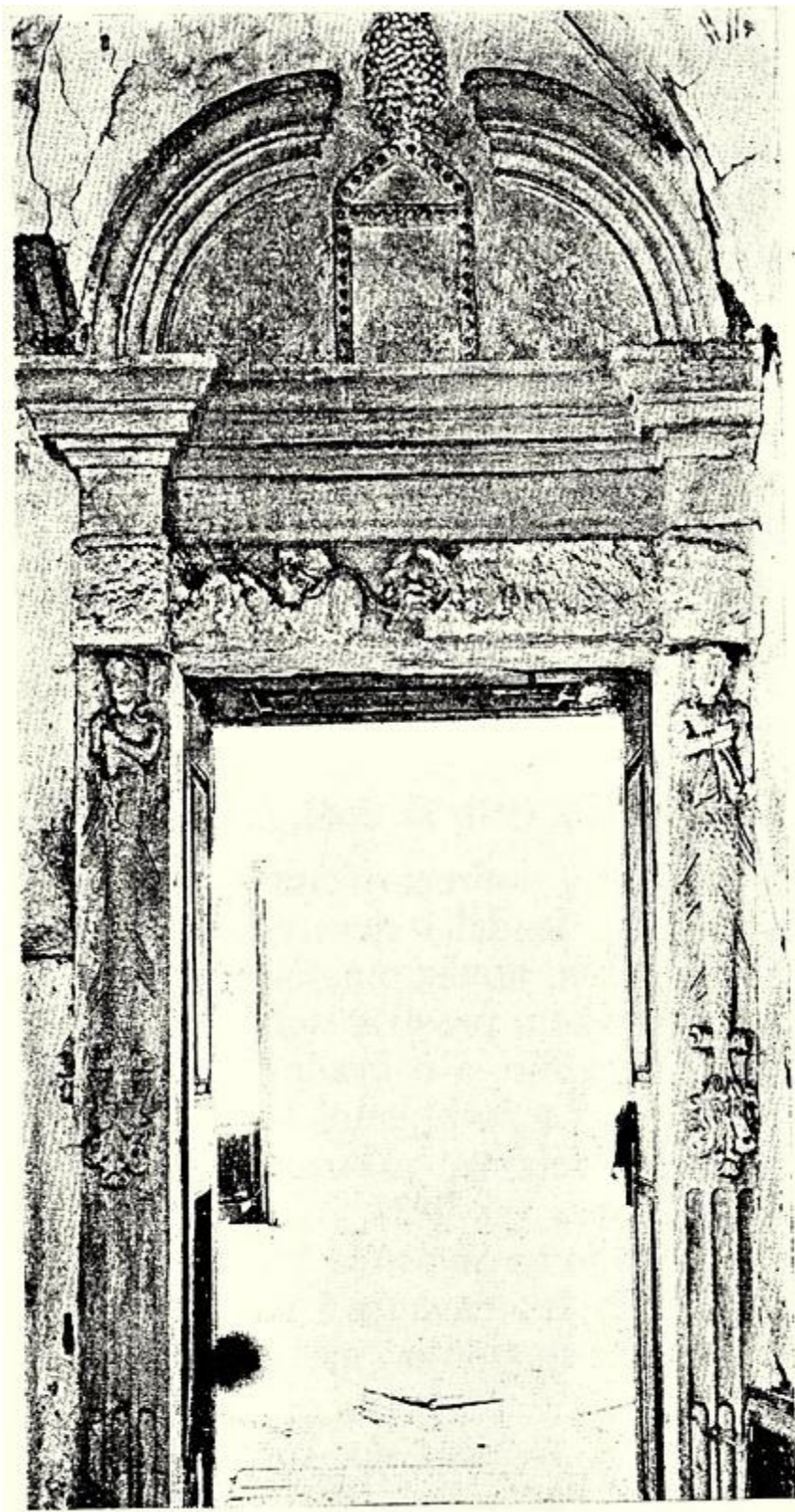
Slika 20. Reljefni medaljoni iznad Vragovićevog ulaza u kaštel Križovljan – grad
(snimila I. Šupljika, 2013.)

Slika 21. Nekadašnji ulaz sa pokretnim mostom (XVII. stoljeće)
(snimila I. Šupljika, 2012.)

Slika 22. Pogled na obje strane ulaza u kapelu, te na dovratnik unutarnjeg podrumskog ulaza (XVII. stoljeće)
(snimila I. Šupljika, 2012.)

Slika 23. Fotografija danas uništenog kamenog portala na katu dvorca (XVII. stoljeće)

Slika 24. Dio sačuvanih fragmenata lijevog i desnog nosača portala – *tritoni* (XVII. stoljeće)
(snimila I. Šupljika, 2012.)

Slika 25. Doprozornik i dovratnik pročelne terase dvorca - detalji (druga polovica XVII. stoljeća)
(snimila I. Šupljika, 2012.)

5. EKONOMSKO – HISTORIJSKI POGLED NA IMANJE KRISTOFORA VRAGOVICA

Najpouzdanije podatke o nekadašnjoj organizaciji života na imanju moguće je pronaći u ispovijestima zaposlenika obitelji Varady iz prve polovice XX. stoljeća (Talan, 2005.) u kojima mnogo riječi ima upravo o objektima i gospodarski značajnim površinama.²³³ S druge strane, za razdoblje prve polovice XVIII. stoljeća najbolju ilustraciju ekonomskih potencijala posjeda predstavljaju popisi kraljevskog fiska koji su nastali nakon smrti posljednjeg Vragovića, a danas se čuvaju u *Obiteljskom fondu Vragović*, u Državnom arhivu u Varaždinu (DAVŽ): prijepis popisa pokretnina u dvorcu, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka za kraljevski fisk iz 20. listopada 1724. godine (kut. 1., sign. 2.5.1. str. 11 – 18.), zatim popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanju izdan po Ugarskoj dvorskoj komori istog datuma (kut. 1., sign. 2.5.3.), te procjena vrijednosti nekretnina na imanju izdana također od Komore iz 15. travnja 1725. godine (kut. 1., sign. 2.5.4.).²³⁴ Potonji izvor predstavlja niz raznovrsnih komponenti križovljanskog vlastelinstva s njihovim novčanim protuvrijednostima prema kojima je određena sveukupna vrijednost imanja od 22525 forinti.

Nije naodmet spomenuti kako dokumenti otkrivaju i detaljnu razradu vrijednosti maruševečkog imanja koje se nalazilo u zakonskom vlasništvu Kristofora Vragovića, ali je bilo zakupljeno od strane Pavla Patačića. Sveukupna vrijednost je određena na 19933 rajnske forinte i 30 krajcara, pri čemu je kaštel Maruševac procijenjen na 4928, a drveni objekti u blizini na 482 rajnske forinte.²³⁵ Povodeći se za iskustvom ekonomskog izračuna

²³³ U blizini dvorca i u današnje se vrijeme nalazi žitnica sa podrumom, prizemljem, dva kata i tavanom. U podrumu, u koji se ulazilo posebnim stepeništem lijevo od glavnog ulaza, skladištilo se povrće, od kojeg je posebno naglašen krumpir, a sadržavao je i dvije velike betonske bačve ugrađene u južni zid okrenut prema polju – na taj način se vino moglo ulijevati u spremnike izvana. Na višim etažama skladištilo se žito. Istočno od žitnice se i danas nalazi ciglena zapuštena građevina koja bi mogla odgovarati zgradi vrtlarije. U njenom donjem dijelu nalazilo se skladište i prostori u kojima su se sluškinje brinule o rublju i poslovima vezanima za čistoću dvorca. Južno od vrtlarije nalazio se vrt i voćnjak, a njima se brinuo vrtlar koji je i živio u toj zgradi. Na posjedu se nalazio i velik broj stambenih zgrada namijenjenih svim zaposlenicima – u zgradi sjeveroistočno od dvorca prema selu Virje živjele su dvije obitelji od sveukupno 16 članova, a u blizini su bile još dvije zgrade, jedna za osmeročlanu obitelj koja se brinula i o svinjcu, te jedna za dvije manje obitelji. Lijevo od dvorca izgrađene su staje za konje uz koje su bile kovačnica, kolarnica, stolarija i tzv. „ruska vila“. U ostalim stajama boravila je stoka gospodara, te radnika koji su obrađivali gospodareva polja. Iza staja nalazile su se još dvije stambene zgrade izgrađene za obitelji konjušara i kočijaša. Nasuprot dvorca u parku na lijevoj strani izgrađena je ledenica – podrumski prostor širine 5 metara i dubine 3 metra koja je imala pojačane svodove prekrivene slojem zemlje. U nju se dovodio led iz rijeke Drave koji je mogao biti visok do 1 metra. Što se tiče perivoja, sastojao se od livada ispresijecanih skupinama drveća i staza širine 1, 2 metra koje su bile pošljunčane ili popločene. Također, spominje se i dvorska kapela koja je ponekad služila za izvođenje mise. Prema: Talan, „Kako zaustaviti propadanje dvorca i perivoja u Križovljangu?“

²³⁴ Karmen Levanić, *Analitički inventari*, 29.

²³⁵ „Prijepis popisa i procjene vrijednosti zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanju Maruševac (6. srpnja 1726.),“ 1., 7., poledina dokumenta

križovljanskog imanja prilikom kojeg su se istaknule određene pogreške u računanju od strane autora dokumenta, istinitost svota navedenih u maruševčkom slučaju je, također, potrebno provjeriti detaljnijim analizama koje su ostavljene za buduća istraživanja.

5.1. Vrste i vrijednost objekata, te zemljišnih čestica na imanju

Zahvaljujući navedenim dokumentima moguće je rekonstruirati ne samo najznačajnije dijelove posjeda, nego i preostale elemente koji su činili cjelokupno vlastelinstvo. Središnjicu je činio *Castellum muratum* u vrijednosti od 4200 rajnskih forinti uz koje su bile smještene dvije staje. Zemlja na kojoj je kaštel podignut bila je ograđena, a u blizini se nalazio i vrt sa voćnjakom. Nedaleko je bila ruševna *Curia lignea* koja je zajedno sa manjim komadom zemlje, te još jednim objektom na njemu vrijedila 200 rajnskih forinti. Sadržavala je kuhinju i sobu, a uz nju su bili smješteni staja, alodijalni dom s vrtom, tor za životinje i spremište za žito. Posebno mjesto u popisu nekretnina zauzima most na rijeci Dravi koji se, sudeći po opisu, tamo nalazio duže vrijeme (*valde vetusta*).²³⁶ Također, zabilježeno je i iskorištavanje vlastelinskog prava ribolova na Dravi, ali pritom nije izvršena procjena njegovog obujma, odnosno vrijednosti.²³⁷

Od poljoprivredno iskoristivih zemljišnih čestica navedeno je sedam vinograda od kojih su tri imala izgrađen manji objekt (*Humecz, Mali Humecz, Trombetas*). Ukupna vinogradarska površina izmjerena je na 284 kopača (359 ako se uzme da se broj radnika u *Velikom Vinogradu* na *Mehnateczu* povremeno povećavao sa 125 na 200), dok je vrijednost vinograda iznosila 2890 rajnskih forinti.²³⁸ Oranice (*Terrae arrabiliae*) su podijeljene na dvije klase: prva se odnosila na devet čestica ukupne površine od 94 jugera pri kojima se juger vrednovao sa 20 forinti, a druga na pet čestica ukupne površine 40 jugera, odnosno vrijednosti od 320 forinti (8 forinti po jugeru). U izračunima navedenih obradivih površina autor (potpisano od strane podsuca Varaždinske županije Juraja Glika) je napravio nekoliko grešaka

²³⁶ Još u XVI. stoljeću pravo mlinarenja, odnosno podizanja vodenica na rijekama predstavljalo je vlastelinski regal dobiven istovremeno sa posjedom. U praksi je ono označavalo iskorištavanje svih voda koje su potpadale pod vlastelinstvo, a ostvarivalo se na feudalnim mlinovima, te na onima koje su kmetovi uzimali u zakup. Prema: Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, 714.

²³⁷ Pravo ribolova (*jus piscationis/ piscaturae*) u razdoblju XVI. stoljeća se odnosilo na rezerviranje pojedinih rijeka za isključivo vlastelinski ribolov, pri čemu je dozvola ribarenja od strane podložnika bila uvjetovana daćama. U sljedećem stoljeću sve je veći broj kmetova i seljaka dobivao tu dozvolu; „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.)“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 10.; „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.)“ Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.4., str. 2 – 3., 6.; Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, 457., 714.

²³⁸ „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.)“, 3 – 4.

Tablica 2. Objekti i zemljišne čestice križovljanskog posjeda, 1724. - 1725.

I. Objekti		
Objekt i njegova neposredna blizina	Površina (juger)	Vrijednost (rajske forinte)
Zidani kaštel	?	4200
Ograđena zemlja na kojoj je kaštel podignut	?	75
2 staje	?	35
Vrt sa voćnjakom	3	200
Drvena kurija sa kuhinjom i sobom	?	150
Staja	?	50
Alodijalni dom s vrtom	?	80
Dom imanja kurije	?	50
Tor za životinje, spremište žita	?	/
Mlin na rijeci Dravi	/	100
<i>Ukupno:</i>	?	4940
II. Poljoprivredne površine		
Vinograd (Brijeg/ područje)	Broj kopača	Vrijednost (rajske forinte)
Veliki Vinograd (Mehnatecz)	125 (200)	1500
Humecz (Humecz)	90	480
Objekt		20
Mali Humecz (Mali Humecz)	50	280
Objekt u pripremi		20
Budolen (Prekorie)	50	150
Zaszad (Prekorie)	50	150
Trombetas (Veliki Szenci)	30	200
Objekt		40
Zaszad (Zaszad)	14	50
<i>Ukupno:</i>	284 (359)	2890
Oranice		
	Površina (juger)	Vrijednost (rajske forinte)
1. klasa		
Pod Ternaczom	30	600
Brezina dodatni izdvojen sloj	14	280
Za Dvorom versus Zatona	12	240
Brezina	11	220
Proti Dvoru za Ledveniczum	6	120
Dolinschicza	5	100
Duge Nive	4	80
U neposrednoj blizini kurije	4	80
Dva mjesta blizu vrta	8	160
<i>Ukupno</i>	94	1880
2. klasa		
Va Kerchi/ Kerochi	12	96
Sztruge	7	56
Virie	7	56
Ekstirpaturistička zemlja na nepoznatom mjestu	10	80
Kiszeljacha	4	32
<i>Ukupno</i>	40	320
<i>Ukupno oranice:</i>	134	2200
Livade		
	Broj sjenokoša	
Treschicze	45	/
Poljane	25	/
Kramarschicza	6	/
<i>Ukupno:</i>	76	/
III. Ostale površine		
	Površina (juger)	Vrijednost (rajske forinte)
Hrastova šuma	20	500
Šuma uz Dravu, Draškovičev posjed i štajersku granicu	o. 200	3000
Šipražje za ispašu životinja	15	75
<i>Ukupno:</i>	235	3575
Sveukupna vrijednost nekretnina na križovljanskom posjedu		
	13605 rajskih forinti	

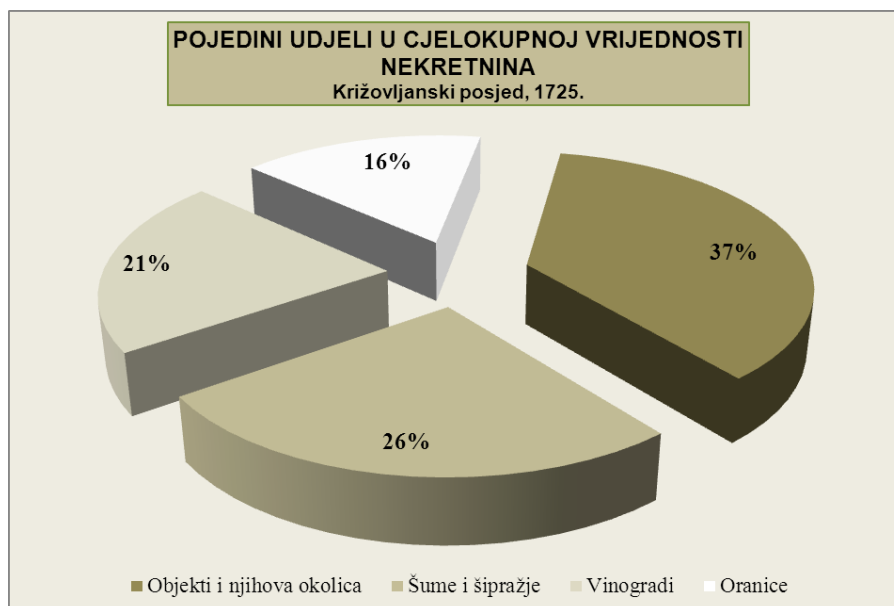
Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*

kut. 1., sign. 2.5.1., str. 10 – 11.; sign. 2.5.3., str. 1 – 2.; sign. 2.5.4. str. 2 – 5.

za koje ne možemo sa sigurnošću ustvrditi da li su slučajne ili se iza njih kriju smislene kalkulacije. Prema njemu, površina drugoklasne skupine oranica nije iznosila 40, nego 30 jugera, a ukupna vrijednost koja bi odgovarala tom broju jugera nije 240, nego samo 200 rajnskih forinti. Iz tog je razloga predstavljena i neodgovarajuća ukupna vrijednost oranica od 2080, umjesto 2200 forinti.²³⁹ Vinogradima i oranicama su pridodane i tri livade ukupne površine 76 kosaca, ali nepoznate vrijednosti.²⁴⁰ Preostale, neobradive, ali gospodarski iskoristive površine (vrijednost 3575 forinti) odnosile su se na hrastovu šumu od 20 jugera u vrijednosti od 500 rajnskih forinti, veliku šumu uz rijeku i granice sa Draškovićevim teritorijem, te štajerskim područjem u površini od 200 jugera i vrijednosti od 3000 forinti. Na 15 jugera prostiralo se šipražje blizu staje uz kuriju koje je služilo za ispašu životinja, a vrijedilo je 75 forinti.²⁴¹

Sveukupna vrijednosti objekata i zemljišnih čestica križovljanskog posjeda iznosila je 13605 rajnskih forinti, dok je prema izračunima autora popisa ona ustanovljena na 13485 forinti (Tablica 2, dijagram 1).

Dijagram 1. Udjeli objekata i zemljišnih čestica u ukupnoj vrijednosti nekretnina na križovljanskom posjedu, 1725.

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.4. str. 2 – 5.

²³⁹ „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 4 – 5.

²⁴⁰ Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 11.

²⁴¹ „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 5.

5.2. Posjed u svijetlu podložničkih obaveza

5.2.1. Kmetovi

Sustavu podložnika i njihovih podavanja na križovljanskom vlastelinstvu pripadalo je sveukupno 47 kmetova podijeljenih prema pet pripadajućih teritorijalnih jedinica – kaštelu i kuriji (12 kmetova), te selima Virje (*Virja*, 9 kmetova), Hrašćica? (*Haczcziczka*, 6 kmetova), Selca (*Szelcza*, 12 kmetova) i Brezje (*Brizia*, 8 kmetova). Njihove obaveze bile su sljedeće: izvršavanje radne rente, darivanje vlastelina i plaćanje desetine u grošima (Tablica 3). S obzirom na broj dana izvršavanja tlake, kmetovi su bili podijeljeni u tri klase (dijagram 2): njih 24 radilo je tri dana i bilo obvezano na davanje 9 jaja, te 9 groševa desetine (51%), 21 kmet je radio dva dana i davao 6 jaja, te 6 groševa desetine (45%), dok je dvoje radilo jedan dan i davalo 3 jaja, te 3 groševa desetine (4%).²⁴² Izvršavanju radne rente se pristupalo sa ili bez životinjske pomoći, prema čemu je 57,45% kmetova tlaku vršilo na stočni način, 36,17% na manualni, a 6,38% na nepoznat način (dijagram 3). Sveukupno gledajući najviše je kmetova radilo 3 dana sa stokom (38,30%), zatim dva dana bez stoke (23,40%) i dva dana sa stokom (19, 15%), dok ih je najmanje (8,51% i 4,26%) radilo tri i jedan dan bez životinja (grafikon 1). Svi su kmetovii bili obvezani darivati po jednog kopuna, kokoš, pile i svinjsku plećku, čime je vlastelin godišnje bio opskrbljen sa 60 komada iz svake kategorije. Sveukupan broj darivanih kokošjih jaja i desetinskih groša je jednak – 348. Razvrstavajući kmetove u klase, autor procjene vrijednosti na križovljanskom posjedu je napomenuo kako se prva skupina vrednovala sa 150, druga sa 100, a treća sa 50 rajnskih forinti, prema čemu je izračun vrijednosti prihoda od kmetskog podavanja za Vragovića iznosio 3600, 2100 i 100 forinti, odnosno sveukupno 5800 forinti godišnje.²⁴³

U popisima su primjetne određene kontradiktornosti podataka. U dokumentu sign. 2.5.1.. navedeno je kako *Joannes Posavec* (*Poszavec*), kmet koji pripada dvorcu i kuriji, ima obavezu darivanja 6 jaja i 6 desetinskih groša.²⁴⁴ U dokumentu br. 167. podatak je ispravljen na 9 jaja i 9 groša desetine što bi i odgovaralo obavezi prve kategorije kmetova koji su tri dana stočno izvršavali tlaku.²⁴⁵ Također, *Andreas Satko* iz sela Virja prema prvom je

²⁴² Autor procjene vrijednosti posjeda govori o 23 pripadnika prve klase: „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 5 – 6.

²⁴³ S obzirom da je autor naveo jednog kmeta manje, njegova procjena znosi 5650 rajnskih forinti: „Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 6.

²⁴⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 12.

²⁴⁵ „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (15. travnja 1725.),“ 3.

dokumentu tlaku izvršavao dva dana, a prema drugom tri dana.²⁴⁶ S obzirom da je u popisu i njegovom prijepisu za ovog kmetova naveden istovjetan podatak darivanja 9 jaja i 9 groša desetine, moguće je zaključiti kako je A. Satko radnu rentu izvršavao ipak tri dana. Na kraju, kod *Mathiasa Czesara (Czeszara)* iz sela Selca u prvom su popisu zabilježene obaveze uobičajene za drugu kategoriju kmetova, no u prijepisu popisa nedostaje navod o darivanim kokošima, pilićima i svinjskim plečkama.²⁴⁷ Iako je nepoznat točan razlog takvog izostavljanja, u tabličnim podacima je ovaj kmet predstavljen prema navodima iz dokumenta sign. 2.5.1.

5.2.2. Gornjaci

S obzirom da su vinogradi predstavljali važno poljoprivredno iskoristivo zemljište križovljanskog vlastelinstva (sedam vinograda pod 284/ 359 kopača u vrijednosti od 2890 rajnskih forinti) značajna podložnička davanja su se odnosila i na redovitu vinsku daću gornicu, gornjačke kopune i vinsku desetinu (Tablica 4). Gornica je u pravilu bila određena prema veličini vinograda, odnosno broju kopača, ali se tijekom XVII. stoljeća određivanje njene vrijednosti individualiziralo, čime je svako vlastelinstvo imalo svoj sustav mjerenja i regulacije.²⁴⁸ U križovljanskom slučaju izvor je zabilježio 52 gornjaka, pri čemu su dvojica bili obvezani na osnovno i dodatno podavanje (*Colmannus/ Colmanus Stiber* i *Georgius Kovascisch/ Kovachich*), a zabilježen je i stanoviti *Dominus Joannes Henricus Hom* (?). Prilikom procjene vrijednosti križovljanskog imanja, autor je 1725. godine zabilježio darivanje 157 kubula vina, 99 kopuna i nedefinirane vinske desetine koja je ovisila o godišnjem urodu. Cjelokupna vrijednost gornice zabilježena je na 3140 forinti.²⁴⁹ Iako su gornjaci popisani u dva dokumenta datirana u isto vrijeme, podaci u originalnom popisu i njegovom prijepisu niti u ovom slučaju nisu u potpunosti istovjetni. Kod *Joannesa Tollana (Tallana)* iz vinograda *Czvetkovich* u prvom je popisu navedeno darivanje 4 kopuna, a u drugom samo jednog.²⁵⁰ Također, kod *Colmanusa Stibera*, koji je imao obavezu dvostrukog

²⁴⁶ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 13.; „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3.

²⁴⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 15.; „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 6.

²⁴⁸ Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, 583.

²⁴⁹ Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 6.

²⁵⁰ Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 16.; „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7.

podavanja, u slučaju vinograda Pehacs (*Pehach*) u drugom je dokumentu zabilježeno davanje 10 pinti vina, dok u prvom popisu tog podatka nema.²⁵¹

Uvažavanjem različito navedenih podataka, moguće je zaključiti kako izračun autora procjene vrijednosti nije bio sasvim točan. Prema mojim analizama, gornjaci su sveukupno dali 156 kubula i 86 ili 96 pinti vina, te 99 ili 102 kopuna i 332 desetinska dinara (Tablica 4). Na području Varaždinske županije vrijedile su posebne „varaždinske mjere“ prema kojima se nakon 15. stoljeća, a prije uvođenja požunskih mjera 1734. godine kubul vina kretao između 119,95 i 139,94 litre.²⁵² Do iste godine na hrvatskom je prostoru pinta odgovarala količini od 1, 5879 litri,²⁵³ prema čemu postoji mogućnost kako je naturalna vinska daća 1724. godine sveukupno iznosila između 18864, 63 i 21983, 69 litre vina. Nepouzdanost odgovora na pitanje količinskih vrijednosti vinske daće je očigledna i u istraživanju V. Dugačkog o Patačićevoj društvu *Pinta*, gdje je predstavljen niz raznovrsnih vrijednosti mjere pinte.²⁵⁴ Prema tome, potrebno je naglasiti kako postoji mogućnost revizije ovdje predstavljenih vrijednosti. No, jedno je sigurno - s obzirom da je autor popisa vrijednost gornjačkih prihoda temeljio na kubulima, pri čemu je jedan kubul vrednovan kao 20 rajnskih forinti, ukupna vrijednost gornice križovljanskog posjeda iznosila je 3120 forinti.²⁵⁵ Prema tome, sveukupna vrijednost prihoda dobivenih podložnjačkim podavanjima iznosila je 8920 rajnskih forinti.

²⁵¹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 17.; „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 8.

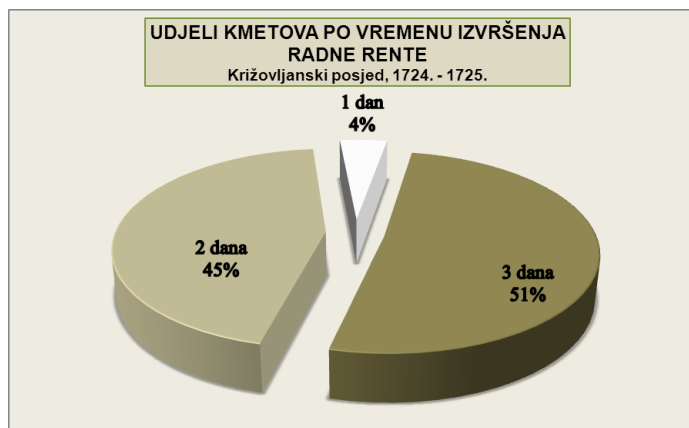
²⁵² Zlatko Herkov, *Naše stare mjere i utezi* (Zagreb: Školska knjiga, 1973), 82., 99.

²⁵³ Herkov, 100.

²⁵⁴ Dugački, 6.

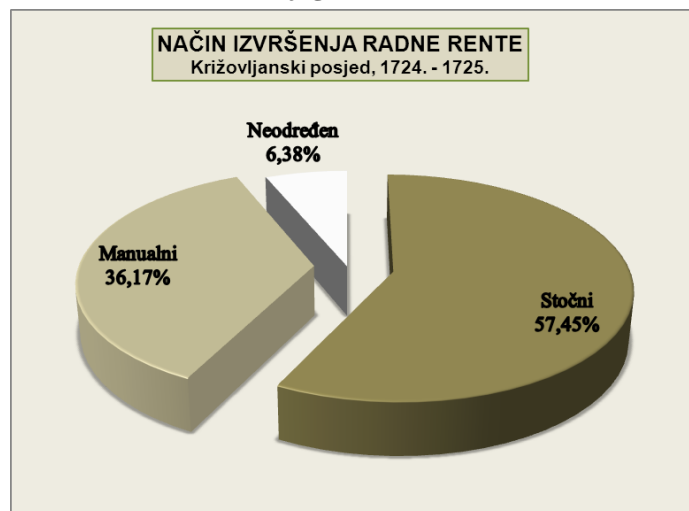
²⁵⁵ Autor navodi 157 kubula vina, prema čemu ukupna vrijednost iznosi 3140 forinti: „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 16 – 18.; „Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7 – 10.; Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (15. travnja 1725.),“ 6.

Dijagram 2.

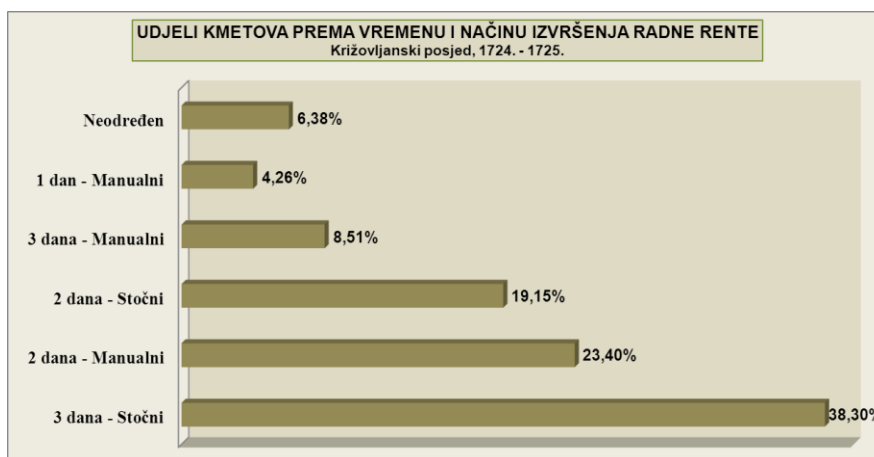
Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1. str. 12 – 18.; kut. 1., sign. 2.5.3., str. 2 – 7.

Dijagram 3.

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1. str. 12 – 18.; kut. 1., sign. 2.5.3., str. 2 – 7.

Grafikon 1.

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1. str. 12 – 18.; kut. 1., sign. 2.5.3., str. 2 – 7.

Tablica 3. Popis kmetova i njihovih podavanja prema česticama uključenim u križovljansko vlastelinstvo, 1724. (bojama izdvojeni po danima radne rente)

Castellum et Curia								
	Radna renta u danima	Način izvršenja radne rente	Kopuni	Kokoši	Pilad	Plečke	Jaja	Desetina u grošima
1. Joannes Kovach	3	stočni	1	1	1	1	9	9
2. Mathias Gregorich	3	manualni	1	1	1	1	9	9
3. Jacobus Penez	3	stočni	1	1	1	1	9	9
4. Jacobus Vinczetich (Vinczetics)	2	manualni	1	1	1	1	6	6
5. Georgius Zagorecz	3	?	1	1	1	1	9	9
6. Joannes Vinczetich	2	stočni	1	1	1	1	6	6
7. Andreas Kudak	2	stočni	1	1	1	1	6	6
8. Mathias Zagorecz (Zarogecz)	2	manualni	1	1	1	1	6	6
9. Joannes Posavecz (Poszavecz)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
10. Joannes Birus	2	stočni	1	1	1	1	6	6
11. Kranjecz Maczelakovo aliter Polianecz iz Krisovlyan (Poljanecz iz Krisovlyan)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
12. Andreas Balthicza	2	manualni	1	1	1	1	6	6
12 kmetova:	30	7 stočnih, 4 manualna, 1 nepoznat	12	12	12	12	90	90
Pagus Virja								
	Radna renta u danima	Način izvršenja radne rente	Kopuni	Kokoši	Pilad	Plečke	Jaja	Desetina u grošima
1. Andreas Valich (Balich)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
2. Andreas Satko	3	manualni	1	1	1	1	9	9
3. Michael in Virja	3	stočni	1	1	1	1	9	9
4. Marcus Mikolisnjak (Mikolesnjak)	2	stočni	1	1	1	1	6	6
5. Andreas Gregorics jam Sirek (Szirek)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
6. Petkecz in Virja	3	manualni	1	1	1	1	9	9
7. Andreas Germecz (Germecs)	2	manualni	1	1	1	1	6	6
8. Petrus Skerblin jam Paulus Zagorecz	2	manualni	1	1	1	1	6	6
9. Martinus Paulovecz	2	?	1	1	1	1	6	6
9 kmetova:	23	4 stočna, 4 manualna, 1 nepoznat	12	12	12	12	69	69
Pagus Haczticz								
	Radna renta u danima	Način izvršenja radne rente	Kopuni	Kokoši	Pilad	Plečke	Jaja	Desetina u grošima
1. Paulus Vidacz jam Kerklec	2	manualni	1	1	1	1	6	6
2. Petrus Sostar jam Marcus	3	stočni	1	1	1	1	9	9
3. Georgius Globucharech (Klobucharek)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
4. Joannes Mlinar	3	stočni	1	1	1	1	9	9
5. Georgius Kubez (Gubecz)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
6. Georgius Posavech (Poszavecz)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
6 kmetova:	17	5 stočnih, 1 manualni	12	12	12	12	51	51
Pagus Szclza								
	Radna renta u danima	Način izvršenja radne rente	Kopuni	Kokoši	Pilad	Plečke	Jaja	Desetina u grošima
1. Franciscus Zajech (Zajecz)	2	stočni	1	1	1	1	6	6
2. Stephanus Lazar	2	manualni	1	1	1	1	6	6
3. Thomas Vori (Vory)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
4. Kollmann (Kolman)	2	manualni	1	1	1	1	6	6
5. Stephanus Kavecz (Gavecz) jam Joannes Furjan (Furian)	2	manualni	1	1	1	1	6	6
6. Michael Turschak	3	stočni	1	1	1	1	9	9
7. Georgius Varga	3	?	1	1	1	1	9	9
8. Martinus Vori (Vory)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
9. Andreas Furian	2	manualni	1	1	1	1	6	6
10. Paulus Furian	1	manualni	1	1	1	1	3	3
11. Relicta Piskanka (Pichkanka)	1	manualni	1	1	1	1	3	3
12. Mathias Czesar (Czeszar)	2	stočni	1	1	1	1	6	6
12 kmetova:	26	5 stočnih, 6 manualnih, 1 nepoznat	12	12	12	12	78	78
Pagus Brizia								
	Radna renta u danima	Način izvršenja radne rente	Kopuni	Kokoši	Pilad	Plečke	Jaja	Desetina u grošima
1. Crni? köösz (koosz) jam Petrich (Petrics)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
2. Michael Petrich	3	stočni	1	1	1	1	9	9
3. Mathias Grech (Krich)	3	stočni	1	1	1	1	9	9
4. Paulus Grumpach (Krumpach)	3	manualni	1	1	1	1	9	9
5. Michael Rugany	2	stočni	1	1	1	1	6	6
6. Martinus Rugany	2	stočni	1	1	1	1	6	6
7. Andreas Makar	2	stočni	1	1	1	1	6	6
8. Joannes Pazar	2	manualni	1	1	1	1	6	6
8 kmetova:	20	6 stočnih, 2 manualna	12	12	12	12	60	60
Sveukupno 47 kmetova:	115	27 stočnih, 17 manualnih, 3 nepoznata	60	60	60	60	348	348

Izvor: DAVŽ,
Obiteljski fond
Vragović,
kut. 1., sign.
2.5.1. str. 12 –
16.;
kut. 1., sign.
2.5.3., str. 2 –
7.;
kut. 1., sign.
2.5.4., str. 5 –
6.

Tablica 4. Popis gornjaka i njihovih obaveza, 1724. - 1725.

Gornjak	Kubuli	Pinte	Kopuni	Desetina (denari)
1. Michaël Polianecz (Poljanecz)	6	/	4	6
2. Nicolaus Rakovich (Rakovics)	4	10	3	6
3. Andreas Mariass (Marias)	3	/	1	6
4. Joannes Zagorecz	2	/	1	6
5. Martinus Paulovich	1	10	1	6
6. Joannes Tollan (Tallan) a Vinea Czvetkovich	1	/	4 (1)	6
7. Joannes Forian ex <i>Krisovlnjan</i> (Krisovljan)	7	/	4	6
8. Jacobus Korotany	4,5	/	3	6
9. Nicolaus Sckrinar (Skrinar)	1	/	1	6
10. Jacobus (Corpor) Korpar	1,5	/	2	6
11. Andreas (Tessok) Tesak	5	/	3	6
12. Georgius Brchessak	3,5	/	3	6
13. Fabianus (Szpevan) Zpevan	3	/	2	6
14. Vidua Gregurich	2,5	/	2	6
15. Martinus (Hurusskach) Hruskach	4,5	/	2	6
16. Michaël Lazar	2,5	/	2	6
17. Michaël Oster (Ostres)	3	/	1	6
18. Josephus Koller (Kollar)	2	/	1	6
19. Petrus Ramffy (Ramfy)	3	/	2	6
20. Joannes Strok Successor Mathiae Horbecz	1	/	1	6
21. Michaël Valent	3	6	4	6
22. Joannes Fitkovich (Fitkovics)	8	/	4	6
23. Colmannus (Colmanus) Stiber	3	/	1	6
Isti u vinogradu Pehacs (Pehach)	2	/ (10)	1	6
24. Mathias Kolmachich	2	/	3	6
25. Stephanus Kraly	2	/	1	6
26. Martinus Gaves (Gavecz)	4,5	/	4	6
27. Stephanus Krech	3,5	/	2	6
28. Michaël Rogany	1	10	1	6
29. Marcus Ivancsich (Ivancsics)	3	/	1	6
30. Paulus Forian	3	/	1	6
31. Andreas Bednaich (Bedniaich)	2	/	1	6
32. Nicolaus Supanich (Supanics)	8	/	4	6
33. Joannes Forian	6	10	2	6
34. Andreas Forian	3	/	1	6
35. Georgius Kovacsich (Kovachich)	2	/	1	6
Isti Georgius Kovacsich (Kovachich)	3	/	2	6
36. Michaël Suppanich (Suppanich)	4	/	2	6
37. Joannes Skrujanecz (Skurjanecz)	1	10	1	6
38. Michaël Gradinschak	3	/	2	6
39. Nicolaus Paulovich	2	10	2	6
40. Georgius Rodes	4	10	2	6
41. Joannes Bzyk	1	/	1	6
42. Andreus Korpar	2	/	1	6
43. Dominus Joannes Henricus Hom?	4	/	2	6
44. Jacobus Czesar (Czeszar)	3	/	2	6
45. Georgius Gencz	1	10	1	14
46. Michaël Vohanecz (Vochanecs)	1,5	/	1	6
47. Georgius Zkok	1,5	/	1	6
48. Josephus Lazar	2	/	1	6
49. Georgius Czvetkovich	1,5	/	2	6
50. Lucas Sterlekar	2	/	2	6
51. Georgius Senich Successor Turchin	1,5	/	1	6
52. Mathias Haitich	1	/	1	6
Sveukupno	156	86 / 96	102 / 99	332
Vrijednost prihoda - 3120 rajnskih forinti				

Izvor: *Obiteljski fond Vragović, DAVŽ, kut. 1., sign. 2.5.1. str.16 – 18.; kut. 1., sign. 2.5.3., str. 7 – 10.; kut. 1., sign. 2.5.3., str. 6.*

5.3. Osobni dugovi

U ranijem poglavlju je bilo riječi o fenomenu gotovo nepromišljene rastrošnosti koji je, uslijed pozitivnih promjena po pitanju kršćanskog uspjeha nad osmanlijskom vojskom, ali i značajnog utjecaja priljeva proizvoda stranih trgovaca i obrtnika, obilježio plemićki mentalitet krajem XVII. stoljeća (vidi str. 29.). Sudeći prema arhivskim dokumentima, posljedice prihvaćanja novog, oslobođenog *modusa vivendi* lako je uočiti i na primjeru dugotrajnih dužničkih neprilika Kristofora Vragovića. Naime, od 1675. do 1699. godine izdavane su namire Zagrebačkog kaptola kojima se potvrđuju naplate kamata na dug Jurja Vragovića, a potom njegove udovice Suzane i sina Kristofora. Godine 1700. zabilježena je Kristoforova posudba 100 rajnskih forinti od Ivana Görkönya i njegove žene Judite Kanisay. Nadalje, zbog čestog povezivanja Vragovića i Črnkovečkih u literaturi, vrijedno je spomenuti 1703. godinu kada pukovnik Črnkovečki predlaže preuzimanje Kristoforovog duga prema Zagrebačkom kaptolu. Vragović je iste godine posudio 150 rajnskih forinti koje su od strane njegove tete Dorotee Vagić bile namijenjene pavlinskom samostanu u Remetincu, što bi se vjerojatno moglo povezati sa oduzimanjem četiri njegova kmeta u korist istoga samostana 1711. godine. Šest godina poslije uslijedila je zasigurno najznačajnija dokumentirana financijska šteta koju je Kristofor pretrpio – u veljači 1717. godine on je Pavlu Patačiću pred Zagrebačkim kaptolom na pet godina založio maruševsko imanje u vrijednosti od 17000 rajnskih forinti, a 1720. godine mu prepustio i određen broj kmetova i njihovih davanja na istome imanju.²⁵⁶

U trenutku smrti Vragović je ostao dužan brojnim pojedincima, što crkvenim licima, što plemićima ili, pak, obrtnicima i trgovcima (Tablica 5). Najveća svota novca zabilježena je u dugovanju prema svećenstvu, sveukupno 1719 rajnskih forinti, 10 groša i 20 krajcara. To je vidljivo na slučaju priora lepoglavskog samostana Ivana Krištoloveca (1115 forinti – otprilike odgovara cijeni koju je Kristofor platio za zemljište sa dvije kuće u Varaždinu 13 godina ranije), zatim ravnatelja Zakmardyjevog sjemeništa Ivana Donatija (537 forinti, 10 groša), župnika Davida Lizjaka (57 forinti), franjevačkog ljekarnika oca Franje Benno (10 forinti, 20 krajcara), te neimenovanog gvardijana ormoškog samostana (nepreciziran trošak, potražnja simbolične milostinje).²⁵⁷ Također, značajnu svotu od 1095 rajnskih forinti dugovao je Vragović plemićima – barunu Antunu Franji Serburghu (300 rajnskih forinti), vrhovnom

²⁵⁶ Levanić, *Analitički inventari*, 26 - 28., 40 - 41.

²⁵⁷ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 1 – 3., 5 – 6., 15.

blagajniku varaždinske tridesetnice Ivanu Antolčiću (700 forinti) i plemenitoj gospođi Katarini de Laqui, udovici Jurja Jankovića (95 forinti).²⁵⁸

Od 487 rajnskih forinti neplaćenih trgovačkih usluga, 400 je forinti pripadalo varaždinskom trgovcu Ivanu Krašniku u čijoj se kući nalazio dio Kristoforovog inventara.²⁵⁹ Iz obrtničkih je redova zabilježeno deset Vragovićevih vjerovnika, te ukupan dug od 144 rajnske forinte, 30 groša, 36 krajcara i 36 denara, pri čemu bi najveće dugovane svote mogle potvrditi plemićku naviku luksuznosti samoprezentacije – potraživali su ih gumbar Antonio Fuker (40 forinti) i krojač Juraj Vodopija (38 forinti, 36 denara).²⁶⁰ Nadalje, Kristofor je koristio usluge trojice brijača, odnosno ranarnika, te jednog uglednog doktora medicine (zajedno 176 rajnskih forinti).²⁶¹ Priključimo li navedenima ljekarnike, uključujući franjevačkog redovnika, možemo zaključiti kako je posljednji Vragović na brigu o svome zdravlju i tijelu utrošio sveukupno 206 rajnskih forinti i 20 krajcara. Na kraju, preostali vjerovnici, koji su se razlikovali u svojim dužnostima, pa tako obnašali funkciju, primjerice, Kristoforovog komornika (Juraj Konczer), provizora imanja (Ivan Saffarius) ili pak izvršitelja viničke tridesetnice (Stjepana Blaškovića) su nakon Vragovićeve smrti potraživali sveukupno 402 rajnske forinte, 14 groša i 56 krajcara.²⁶²

U slučaju nekolicine vjerovnika zabilježeno je zanemiravanje dijela duga, odnosno potražnja povratka umanjene novčane svote. Tako se u nekim primjerima radilo o odbacivanju sitne količine forinti, groša i krajcara, o jednostavnom „zaokruživanju“ iznosa ili o svođenju duga na njegovu najnižu vrijednost.²⁶³ Zanemarivanjem prvotne vrijednosti usluge, proizvoda i predmeta kojima su vjerovnici opkrbljivali Kristofora, te uvažavanjem krajnje potraživanih svota moguće je zaključiti kako je na kraju svog života posljednji Vragović živio u dugu od 4027 rajnskih forinti i 12 groša (Tablica 5).

²⁵⁸ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 3., 5 – 6., 9.

²⁵⁹ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 4., 11 – 12.

²⁶⁰ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 4 – 5., 7 – 11.

²⁶¹ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 4., 6 – 7., 14.

²⁶² „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 5, 170., 12 – 15.

²⁶³ Primjerice, trgovac Helčić je od zateznog duga od 7 forinti i 47 krajcara zatražio samo 7 forinti, dok je Millerova udovica zahtijevala novčanu protuvrijednost oduzete kutijice u dvostruko smanjenom iznosu. („Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 4., 14.)

Tablica 5. Popis potraživanja vjerovnika Kristofora Vragovića, 1725.

Vjerovnik	Iznos duga
Crkveno lice	
Ivan Krištolovec	1115 rf
David Lizjak	57 rf
Ivan Donati	537 rf, 10 g
Franjo Benno	10 rf, 20 x
Gvardijan samostana u Ormožu	Milostinja
Plemić	
Franjo Antun Sernburgh	300 rf
Ivan Antolčić	700 rf
Katarina de Laqua	95 rf
Trgovac	
Andrija Helčić	7 rf
Ivan Krašnik	400 rf
Matija Magotter	80 rf
Obrtnik	
Antun Fuker	40 rf
Karlo Lampl	7 rf
Petar Fiorini	7 rf
Franjo Antun Ponthel	1 rf, 36 x
Vuk Hauptmon	3 rf, 15 g
Barbara Magyer	5 rf
Luka Hasz	22 rf
Ivan Onthauer	1 rf, 15 g
Juraj Vodopija	38 rf, 36 d
Henrik Valth	20 rf
Doktor, ranarnik	
Ivan Henrik Holčaj	6 rf
Godefrid Karlek	150 rf
Andrej Leopold Miller	10 rf
Ivan Sebastijan Czihl	10 rf
Ostali	
Antun Lerhinger	1 rf, 56 x
Franjo Joakim Delanius	Šećernica od 29 lota
Antun Ivan Standho/ Standoh?	60 rf
Stjepan Blašković	126 rf, 14 g
Udovica Millera	15 rf
Ivan Saffarius	50 rf
Juraj Konczer	150 rf
Sveukupni dug: 4027 rf, 12 g, 36 denara	

(rf – rajnska forinta, g – groš, x – krajcar, d – denar)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.5.

Detaljan pregled križovljangradskih predmeta i namještaja koji su u prvim desetljećima XVIII. stoljeća bili u vlasništvu Kristofora Vragovića, pripadnika nižeg plemstva iz varaždinske okolice, omogućen je današnjim istraživačima zahvaljujući dokumentu koji je „pažnjom i marljivošću u par donjih prostorija istoga kaštela sastavljen“ krajem listopada 1724. godine.²⁶⁴ Iako ovim riječima autor aludira samo na nekoliko prizemnih soba u kaštelu, cjelokupno se popisivanje pokretnina odnosilo i na podrumске, te gornje prostorije, na sadržaje spremišta u neposrednoj blizini kaštela, ali i na velik broj Kristoforovih predmeta koji su u trenutku njegove smrti iz najvjerojatnije dužničkih razloga bili držani u varaždinskim kućama lepoglavskih pavlina i trgovca Ivana Krašnika (*Ioannes Krasznýk*). Popisivanje križovljanskog interijera se po nalogu Ugarske dvorske komore odvijalo između 13. rujna i 4. listopada kada je započeto pregledavanje zemljišnih čestica i podložničkih obaveza na imanju, ali je u tom vremenskom razdoblju u jednom trenutku prekinuto s ciljem popisivanja pokretnina u spremištima, podrumima i škrinjama spomenutih Kristoforovih vjerovnika.²⁶⁵

U popisu je zabilježeno sveukupno 109 komada namještaja, najmanje 583 umjetnička predmeta, 26 odjevnih predmeta, te mnogobrojno posuđe, tkanine za objedovanje, posteljina, oprema za krevet i raznovrsni predmeti nepходni u jednom plemićkom domu izvan grada. Nesklad između stanja očuvanosti, odnosno vrijednosti pojedinih predmeta je izražen primjetan. To je, primjerice, očigledno usporedimo li brojnost slika i istovremenu značajnu zastupljenost manje kvalitetnije izrađenih stolnih tkanina ili prevladavajuću istrošenost dekorativnih tepiha. Također, prilikom analize je nužno obratiti pozornost na popisivačev pristup inventarizaciji kaštela - kao glavna građevina na imanju predstavljao je potencionalno vrijedan element novostečenog vlasništva Kraljevskog fiska, ali i u trenutku potraživanja Vragovićevih vjerovnika financijski zanimljiv izvor podmirivanja brojnih dugova. Tako je nemoguće ne primijetiti kako je autor na više mjesta u popisu nerijetko navodio predmete čija brojnost, zbog manje kvalitete, a time i beznačajnosti, nije pobliže definirana. Takvo što upućuje na mogućnost da je autorova namjera bila zabilježiti što više, ako ne i sve zatečene predmete u kaštelu, te možemo vjerovati kako je popis inventara odgovarao stvarnom stanju i količini predmeta u Križovljan – gradu.

²⁶⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 1.

²⁶⁵ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 1., 6., 8 – 9.

6.1. Pokućstvo

6.1.1. Stolovi

U križovljanskom kaštelu je popisano 18 stolova i stolića, a u cjelokupnom inventaru njih 22. Pritom su posebno izdvojena tri pisaća stola (*Schreibtisch*) koja su u svojim spremnicima ili na površini sadržavali „stvari nevrijedne spomena“ i pisma. Poznato je da je jedan bio crne boje sa pozlaćenim detaljima, a drugi jednostavniji izrađen od čvrstog drveta. Zahvaljujući dodatnim bilješkama možemo ustvrditi izgled većine preostalih stolova (*mensa* i *mensula*) – dva manjih dimenzija su bili izrađeni od kamena, jedan manji je bio presvučen kožom, dva jednostavnije izrade su bili bijele boje, a jedan je bilo zbog načina izrade, bilo zbog svoje starosti imao nezamjetnu vrijednost.²⁶⁶ U podrumu pavlinskih kuća u Varaždinu su zabilježena dva okrugla stolića od kojih je jedan bio crne boje, zatim jedan trokutnog oblika i poseban stolić od orahovog drveta zvan *damastill*.²⁶⁷ S obzirom da su zatečeni kod Vragovićevih vjerovnika, njihova je vrijednost vjerojatno bila veća od stolova razmještenih u sobama Križovljan – grada. Usporedimo li sve popisane stolove (Tablica 6), možemo zaključiti kako je njih 11, odnosno polovica u cjelokupnom inventaru bilo uobičajene veličine, njih pet, odnosno 23% su imali manje dimenzije, stolića je bilo četiri komada (18%), a samo su dva stola opisana kao velika (9%). Promotrimo li njihovu reprezentativnost, vidjet ćemo da za 19 stolova nije naznačen komentar o njihovom obliku, a s obzirom da je za tri stolića jasno označen ovalni, odnosno trokutni oblik, možemo pretpostaviti kako je većina Vragovićevih stolova bila četverokutna. S druge strane, ne možemo biti sigurni da li je autor popisa podrazumijevao kako ne treba posebno naglasiti da su stolovi za objedovanje većeg broja ljudi ovalni. No, s obzirom da je nerijetko imao običaj detaljizirati određene predmete, povodit ćemo se za pretpostavkom da su stolovi koji nemaju dodatni komentar u popisu zaista bili četverokutnog oblika. Također, za većinu stolova nije posebno naznačen kolorit, što upućuje da su bili izrađeni u prirodnoj boji drveta, odnosno kamena – njih 23% su obojani u crnu ili bijelu boju, odnosno presvučeni kožom. Za osam stolova (36% od ukupnog broja stolova) je zabilježena jednostavnija izrada, čime je sugerirana njihova manja kvaliteta i vrijednost (Tablica 7).

²⁶⁶ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 2 – 3., 5 – 6., 9 – 10.

²⁶⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 8.

Tablica 6. Veličina stolova u inventaru

<i>Velik (2)</i>	<i>Uobičajen (11)</i>	<i>Manji (5)</i>	<i>Stolić (4)</i>
2 (S5)	3 (S1)	2 (S1)	4 (PK)
	1 (S2)	1 (S2)	
	3 (S3)	1 (S3)	
	4 (S4)	1 (S5)	
9%	50%	23%	18%

(S1,... – soba br. 1,...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2 – 3., 5 – 6., 8 – 10.

Tablica 7. Zastupljenost stolova prema obliku, koloritu i kvaliteti izrade

Oblik		Kolorit		Kvaliteta izrade	
<i>Određen (3)</i>	<i>Neodređen (19)</i>	<i>Obojani (5)</i>	<i>Boja materijala/ Neodređeno (17)</i>	<i>Jednostavan (8)</i>	<i>Neodređen (14)</i>
2 ovalna (PK)	5 (S1)	1 (S1)	4 (S1)	1 (S1)	4 (S1)
1 trokutni (PK)	2 (S2)	3 (S3)	2 (S2)	3 (S3)	2 (S2)
	4 (S3)	1 (PK)	1 (S3)	4 (S4)	1 (S3)
	4 (S4)		4 (S4)		3 (S5)
	3 (S5)		3 (S5)		4 (PK)
	1 (PK)		3 (PK)		
14%	86%	23%	77%	36%	67%

(S1,... – soba br. 1,...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2 – 3., 5 – 6., 8 – 10.

6.1.2. Stolice

Uz stolove su bile vezane stolice (*sellae*), iako na primjeru Križovljan - grada to nije uvijek bio slučaj. Sveukupno ih je u inventaru popisano 49, ali u samom kaštelu samo 26 komada. Detaljnije informacije koje nam je o njima ostavio popisivač nažalost ne preciziraju njihov oblik ili vrstu, nego isključivo materijal izrade i boju (Tablica 8 i 9). U prostoriji sa tri pisaća stola su spomenute tri raznobojne stolice – velika žuta, velika od crvenog sukna (*Rubri Coloris panno*) i veća izrađena od raznovrsno obojanog pamuka. U susjednoj sobi je smješten komplet od šest stolica presvučenih crvenom kožom (*cum Coreo Rubro*), te jedna veća od crvenog sukna. Na gornjoj etaži je zabilježeno njih deset značajno oštećenih i šest u osrednjem stanju, ali ujednačenih presvlakom od baršuna (*ex Bysso*).²⁶⁸ U kući pavlina je zatečen komplet od šest novih stolica od crvene kože, zatim šest velikih i deset manjih od raznovrsnog pamuka, te mala stolica (*sellula*) od kože. Najveći udio stolica je bio izrađen od raznobojnog pamuka (35%), a potom od kože (27%). Za žutu stolicu u prizemlju i deset oštećenih u gornjoj blagavaonici nije poznat materijal izrade, dok je najmanje stolica prekriveno baršunom i suknom (12% i 4%). Što se tiče odabira boja, u slučaju sjedećeg namještaja najzastupljenija je bila šarolikost pamučnog materijala (35%), a u istom su

²⁶⁸ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 5., 9.

postotku prisutne i stolice čiji kolorit nije naznačen. Iako su se vjerojatno najviše isticale, crvene stolice su imale manji, ali ipak solidni udio – 29%.

Tablica 8. Udjeli stolica prema materijalu izrade

Pamuk (17)	Koža (13)	Baršun (6)	Sukno (2)	Neodređeno (11)
1 (S1)	6 (S2)	6 (S4)	1 (S1)	1 (S1)
6 (PK)	6 (PK)		1 (S2)	10 (S3)
10 (PK)	1 (PK)			
35%	27%	12%	4%	22%

(S1,... – soba br. ,...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 3., 5., 8 - 9.

Tablica 9. Zastupljenost boja stolica u inventaru

Raznobojno (17)	Crvena (14)	Žuta (1)	Neodređeno (17)
1 (S1)	1 (S1)	1 (S1)	10 (S3)
6 (PK)	7 (S2)		6 (S4)
10 (PK)	6 (PK)		1 (PK)
34,7%	28,6%	2,0%	34,7%

(S1, ... – soba br. 1, ,...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 3., 5., 8 - 9.

6.1.3. Ormari

Vrsta namještaja koja se upravo poput stolova svojom brojnošću isticala u interijeru, te zbog svoje veličine i opremljenosti istovremeno dominirala Vragovićevim stambenim prostorom su bili ormari (*armarium*). U kaštelu ih je zabilježeno 15, a u cjelokupnom inventaru 17 komada (Tablica 10). U prvoj prostoriji se nalazio „stol namješten za spremanje odjeće“ sa četiri kutijice u kojima se čuvalo raznovrsno rublje. Sudeći prema količini sadržaja (ubrusa, rupčića, stolnjaka i ručnika), sljedeći ormar sa tri ladice je bio mnogo veći, zatim u blizini manji crni, još jedan sa odjećom, te jedini spomenuti uzidani ormar sa raznovrsnim stvarima i na kraju ormarić sa „sadržajem malog značaja“. U sljedećoj prostoriji su se nalazila tri jednostavna ormara i „jedan ormar ili pisaći stol“ u čijih se devet ladica čuvalo sušeno voće. Na katu je zabilježen veliki duguljasti ormar izrađen od raznovrsno obojane borovine, zatim crni ormarić sa „bezvrijednim stvarima“, jedan veliki u kojem su držani kositreni obruči, jedan veći ormar neidentificiranog sadržaja, te jedan na zidu koji je sadržavao raznovrsno staklovinje.²⁶⁹ U pavlinskoj kući u Varaždinu su posebno mjesto zaslužila dva ormara zvana *Pinczetok*, a imali su šest, odnosno pet „pripadajućeg staklovinja“ (*cum Vitris*

²⁶⁹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 2 – 5., 9 – 10.

Suis).²⁷⁰ Razmatrajući dimenzije popisanih ormara moguće je zaključiti kako je bilo šest velikih komada, jedan manji i dva ormarića. Za osmero ormara koji predstavljaju najveći udio (47%) nije jasno naznačena veličina, pa možemo pretpostaviti kako su im dimenzije bile uobičajene. Kolorit je naglašen u slučaju samo tri ormara, što upućuje na pretpostavku kako je većina (82%) ipak bila u prirodnoj boji drveta.

Tablica 10. Udjeli ormara prema dimenzijama i koloritu

Dimenzije				Kolorit	
<i>Veći (6)</i>	<i>Uobičajen (8)</i>	<i>Manji (1)</i>	<i>Ormarić (2)</i>	<i>Prirodna boja drveta (14)</i>	<i>Obojani (3)</i>
1 (S1)	3 (S1)	1 (S1)	1 (S1)	5 (S1)	1 (S1)
2 (S3)	4 (S2)		1 (S3)	4 (S2)	2 (S3)
1 (S4)	1 (S5)			1 (S3)	
2 (PK)				1 (S4)	
				1 (S5)	
				2 (PK)	
35%	47%	6%	12%	82%	18%

(S1,... – soba br. 1,...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2 – 5., 8 – 10.

6.1.4. Škrinje

Unatoč tome što se uz ormare veže početna asocijacija na njihovu spremnišnu funkciju, iz navedenih je primjera, pa tako i onih u križovljanskom slučaju, vidljiv značaj njihove reprezentativne uloge. Iako u manjem opsegu, takvo poimanje pokušava je primjenjivo i na škrinje koje su kvalitetom izrade i istančanošću dekoracija mogle predstavljati vrijedan statusni simbol. U križovljanskom kaštelu je zabilježeno osam škrinja, a sveukupnom inventaru bi trebalo pribrojiti još jednu u pavlinskoj kući, te dvije sa Vragovićevim stvarima koje su se čuvale u podrumu Krašnikove kuće. U popisu se spominju pod riječi *cista* koja označava „kutiju ili košaru od pruća za držanje odjeće ili novca“,²⁷¹ no s obzirom na opise kojima ih je autor popratio moguće je pretpostaviti kako se radilo o drvenim spremnicima. U kaštelu su zatečene u po jednoj sobi donje i gornje etaže, pri čemu se većina nalazila u prizemlju (62,5%). U većoj, otvorenoj je vlasnik držao raznovrsna pokrivala, od dvije stare škrinje jedna je bila presvučena crnom kožom, a druga obojana crvenom bojom, škrinja okarakterizirana kao obiteljska ostavština je sadržavala morsku sol u količini od 1 *varaždinske*

²⁷⁰ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 8.

²⁷¹ Jozo Marević, „Cista,“ *Latinsko – hrvatski enciklopedijski rječnik*, sv. 1 (Zagreb: Matica Hrvatska, 2010), 647 – 648.

mjere, te je potom ispražnjena i odnešena na kat. Ovdje se posebno ističe „lijepo izrađena i prekrivena“ željezna škrinja koja se nije mogla otvoriti, ali se pretpostavilo da sadrži raznovrsne dokumente. S obzirom da je zapečaćena i izrađena od trajnijeg materijala, postoji mogućnost kako je upravo ovu škrinju 1829. godine otvorio autor prvog sustavnijeg popisa Vragovićevih dokumenata, a možebitno koristio i Ivan Kukuljević Sakcinski kada je dva desetljeća kasnije prenosio hrvatske povijesne spise iz Budimpešte u Zagreb.²⁷² Na gornjoj etaži se nalazila jednostavna mala škrinja sa sjemenom vrtnih biljaka, jedna nova u kojoj je bio spremljen ženski mantil, već spomenuta ispražnjena od morske soli, te u ormaru jedna škrinjica (*cistula*) sa nedefiniranim željeznim alatom.²⁷³

6.2. Oprema spavaonice

U Križovljan – gradu je bilo deset kreveta (*lectus*). Od njih četiri u prizemlju jedan je bio jednostavan od obojanog drveta i u potpunosti opremljen, drugi pozlaćen sa djelomičnom opremom, treći je sadržavao samo pokrivač, a četvrti, manji je imao jedno veliko uzglavlje. Na katu su se nalazila dva veća, jedan manji, tri jednostavna i oštećena kreveta, te nisu sadržavali posteljinu i ostalu opremu iz razloga koji je naveo autor popisa – sadržaji gornjih kreveta su radi očuvanja donešeni u veliku prizemnu sobu.²⁷⁴ Unatoč tome, zbrojem predmeta navedenih u pojedinom krevetu, na jednoj gomili u spomenutoj prostoriji i u varaždinskoj kući pavlina može se zaključiti kako broju križovljanskih kreveta odgovara broj madraca i uzglavlja (10). Velikih jastuka je bilo 15, malih šest, a onih nedefinirane veličine tri, dakle sveukupno 24 komada. Uz to su zabilježena tri pokrivača, jedna jednostavna perina, jedan „poklopac ili šator“ za krevet (*Cooperculum unum ad lectum, Sive Pavilion*), te četiri zavjese na krevetu, što znači da su dva kreveta bila ukrašena baldahinima.²⁷⁵

Navodeći opremu za spavanje, popisivač je nerijetko donosio zabilješke o materijalu izrade, te stanju očuvanosti madraca (*Madrats*), jastuka (*Pulvinar*), uzglavlja (*Cervicalia*) i drugog. Iako je uz većinu opreme zabilježena isključivo njena kvantitativna vrijednost, ipak je donekle moguće uočiti i njenu kvalitetu (Tablica 11). Najvećio udio opreme (42%) nije detaljno opisan, ali je s druge strane čak 36% predmeta izrađeno od cviliha (*ex Cvilich*),

²⁷² Levanić, *Analitički inventari*, 22 - 23.

²⁷³ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 5., 8 – 9.

²⁷⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 5., 9 – 10.

²⁷⁵ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 4., 7.

odnosno vrlo grubog dvonitno tkanog sukna,²⁷⁶ nešto manji dio od tzv. *parchat*, a najmanji dio od grubljeg materijala, te od obojane „njemačke tkanine“ (*ex Tela Germanica decolorata*). Tako niti za 66% opreme nemamo podataka o očuvanosti, ali popisivač naglašava kako su dva madraca i osam jastuka bili „novi“, pet uzglavlja i jedan madrac „dobri“ ili „lijepi“, dok je jedan madrac bio u poprilično oštećenom stanju (Tablica 12). Zanimljivo je kako se potonji nalazio u pavlinskoj kući, ali ne i većina preostalih predmeta kojima je autor posvetio riječi hvale. Naime, poboljšano stanje u kojem su se nalazili sugerira povećanu vrijednost koju je Vragović lako mogao iskoristiti za privremeno podmirenje svojega duga. Takvo što će se kasnije vidjeti na primjeru pozlaćenog i posrebrnog posuđa, te raskošno izvedenih odjevnih predmeta, ali u slučaju posteljine moguće je zaključiti kako se zaduženi plemić ipak nije htio u potpunosti odreći svojega luksuza.

Tablica 11. Materijali posteljine i opreme za krevet

<i>Cvilih</i>	<i>Ex parchat</i>	<i>Grublja tkanina</i>	<i>Njemačka tkanina</i>	<i>Neodređeno</i>
Madrac 6 uzglavlja 3 jastuka 6 većih jastuka 2 manja jastuka	2 madraca 2 velika uzglavlja Veći jastuk 3 manja jastuka	2 madraca	Baldahin	5 madraca 2 uzglavlja 8 većih jastuka Mali jastuk 3 pokrivača Perina Baldahin
36%	16%	4%	2%	42%

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str., 4., 7.

Tablica 12. Kvaliteta opreme za krevet

<i>Novo</i>	<i>'Dobro', 'Lijepo'</i>	<i>Staro</i>	<i>Neodređeno</i>
2 madrac 8 većih jastuka	2 veća uzglavlja 3 uzglavlja Madrac (PK)	Madrac (PK)	Perina 6 madraca 5 uzglavlja 3 jastuka 7 većih jastuka 6 manjih jastuka 3 pokrivača 2 baldahina
20%	12%	2%	66%

(PK – pavlinska kuća), Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 4., 7.

U otvorenoj škrinji prizemne sobe kaštela su zatečena i pokrivala čija namjena nije u potpunosti jasna – riječ *tegumentum* može označavati „pokrivače“ na namještaju poput

²⁷⁶ Bratoljub Klaić, *Riječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1978), 241.

kreveta, ali i „odijelo“ ili „haljinu“.²⁷⁷ No, s obzirom na njihov opis očigledno je da se radi o posteljini – dva pokrivača su bila izrađena od lagane svilene tkanine zelene boje (*ex Taffet*)²⁷⁸, dva su bila crvene boje, pri čemu jedan potpuno od svilenog sukna prošivenog pamučnim ušivcima, te jedan svileni zimski pokrivač većih dimenzija.²⁷⁹

6.3. Posuđe i kuhinjska oprema

U križovljanskom kaštelu posuđe je zatečeno u po jednoj prostoriji donje i gornje etaže, te u kuhinji, a izvan imanja u kućama pavlina i Ivana Krašnika. Najbrojniji su zasigurno bili metalni obruči (više od 90 komada) od kojih je većina bila izrađena od kositra, a jedan od željeza. Posuđe koje je svoje mjesto pronašlo na stolovima, ormarima, pa čak i zidovima se odnosilo na tanjure i šalice. Pojmovi pod kojima se javljaju u inventaru nemaju jednostavno značenje, te se moraju promatrati kroz njihovu funkciju koja je povremeno naglašena u popisu. Riječ *scutella* označava „zdjelicu, mali duboki tanjur, pliticu ili poslužavnik“, a izvodi se od riječi *scuta*, odnosno *scutra* koja predstavlja „duboki tanjur, zdjelu ili lonac“.²⁸⁰ *Scutellula* je daljnja umanjenica, a prevodi se samo kao „zdjelica“.²⁸¹ S obzirom na kontekst spomena ovih pojmova u inventaru, njihov prijevod je nužno prilagoditi. Glavni kriterij za prihvaćanje *scutellulae* kao „šalice“ je zasigurno popisivačev navod o šest raznovrsnih *scutellula* za ispijanje kave koje su se nalazile na zidu, te šest manjih *scutellula* zajedno povezanih sa kožnim remenom.²⁸² Postoji mogućnost da se radilo o sitnim zdjelicama, ali radi jasnijeg razlikovanja od tanjura, one će u ovoj analizi biti protumačene kao šalice. Također, pojam *scutella* će biti preveden kao „tanjur“, iako se možda u nekim slučajevima radilo o plićim zdjelicama. Prema tome, moguće je ustanoviti kako su u inventaru zabilježena dva tanjura za pripravljanje lijekova, zatim šest manjih i 17 većih, te jedan u kuhinji - sveukupno 26 komada. Od njih je 19 izrađeno od kositra, tri od bakra, a četiri komada od nenavedenog materijala. Točan broj šalice nije poznat, jer je autor nerijetko naglasio samo njihovu množinu, ali je nabrojao minimalno 23 komada. Vragovići su ih koristili za posluživanje raznovrsnih poslastica i već spomenute kave. Materijal od kojeg su bile izrađene šalice za to piće, kao i one povezane remenom nije posebno naznačen, ali je prema popisu moguće

²⁷⁷ Marević, „Tegumentum“, 5289.

²⁷⁸ Marević, „Taffeta“, 5259.

²⁷⁹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.)“, 3.

²⁸⁰ Marević, 4752 – 4753.

²⁸¹ Marević, 4753.

²⁸² „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.)“, 5., 8.

ustanoviti kako je 11 komada bilo kositreno, pet komada tzv. „ugarske izrade“ (*Hungarici Laboris*), te jedna i više limenih.²⁸³

Jedno od brojnijeg, ali ponovno neprecizno navedenog posuđa su bili pehari (*poculum*). Popisana su samo dva, jedan od njih kositreći, više komada naznačenih „za piće“ koji su držani na kaminu jedne od prizemnih prostorija, te u Krašnikovoj kući vrijedan pehar od pozlaćenog srebra.²⁸⁴ Boce (*flasco*) iz kojih se u njih moglo točiti domaće vino nisu zabilježene u blizini, nego u spremištima pavlinskih kuća (tri komada od kojih dvije izrađene od kositra), ali je s druge strane, na katu kaštela popisano bakreni lonac za hlađenje vina (*Lebes Cupreus*).²⁸⁵ Piće i hrana su se mogli posluživati u mnogobrojnom staklovinju koje, nažalost, nije precizno pobrojano. U prizemnoj sobi se čuvalo u jednom spremniku pokrivenom plavom tkaninom, te je zabilježeno kako se u njemu osušila voda. Posuđe izrađeno od stakla ili kristala (*Vitrum*) je držano i na gornjoj etaži, a s obzirom da je uz košare za voće i poslastice navedeno „kao i drugo staklovinje“, postoji mogućnost kako je popisivač bilježio staklene posude upravo za hranu. U kući pavlina su zatečena dva već spomenuta ormara naziva *Pinczetok* za koje postoji mogućnost da su kao spremišta posebno određena za staklo sadržavali ukupno 11 staklenih, odnosno kristalnih komada posuđa. Ovim, vjerojatno vrijednijim predmetima je potrebno dodati i dvije soljenke, jednu srebrnu od 4 lota sa antikvarnim zlatnim resama od 5 lota, te drugu od novih zlatnih resa i 1,5 lot. Također, u podrumu Krašnikove kuće je popisano 12 srebrnih noževa (*culter*) sa kožnom navlakom, te odgovarajući broj žlica (*cochlere*).²⁸⁶

Preostali predmeti koji su se u Vragovićevom domu koristili za pripremanje, posluživanje i konzumiranje hrane i pića su bila dva mjedena mužara sa tučcima (jednim oštećenim), zatim vrč (*amphora*) koji sadržavao 3 varaždinske pinte, limeno sito, sveukupno četiri tave od kojih dvije bakrene, dvije željezne sprave za loženje vatre, dvije rešetke za pečenje, dva manja i dva veća ražnja, pladanj, tri oštećena poklopca i posuda sa kovanom lijevkom.²⁸⁷ Također, uz objedovanje je usko povezan velik broj raznovrsnih tkanina koje su instinktivno zadovoljavanje potrebe za hranom podizale na suptilniju razinu. U križovljanskom inventaru je zabilježeno sveukupno 209 komada tkanina vezanih uz proces

²⁸³ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 5., 7 – 8.

²⁸⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 5., 9.

²⁸⁵ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7 – 9.

²⁸⁶ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7., 9.

²⁸⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 4., 8 – 10.

objedovanja. Držale su se u spremnicima stola adaptiranog za držanje odjeće, u ladicama velikog ormara prizemne sobe, te u Vragovićevoj škrinji u Krašnikovom podrumu. Navedeni su stolnjaci (*mappa*), ubrusi (*strophiola mensalia*), rupčići (*strophiola*), ručnici (*manutergia*) i pamučne tkanine skupnog naziva *linreamina* čija vrsta nije pobliže opisana, ali s obzirom na skladištenje sa ostalim stolnim rubljem njihova je namjena jasna. Stolni rupčići, odnosno ubrusi su bili najbrojniji (Tablica 13). Razmatranjem materijala izrade cjelokupne grupe, moguće je primijetiti kako je većina tkanina (38%) napravljena od grubog konopca rogozine (*ex Thomosk/ Thomosck*)²⁸⁸, a slijede materijali koje je autor popisa opisao kao „dobre“, „bolje“ ili „lijepe“, dakle kvalitetnije izrade (Tablica 14).

Tablica 13. Zastupljenost stolnih tkanina po vrstama

Stolnjaci (28)	Ubrusi (87)	Rupčići (24)	Ručnici (24)	Pamučne tkanine (46)
13,40%	41,63%	11,48%	11,48%	22,01%

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2., 9.

Tablica 14. Podjela stolnih tkanina prema materijalu izrade

<i>Ex Thomosk</i>	Kvalitetnija izrada	Jednostavni materijal	Grublji materijal	Neodređeno
21 stolnjak 1 novi stolnjak 9 novih ubrusa 12 istrošenih ubrusa 36 ubrusa	16 ručnika 38 komada tkanine 8 komada nove tkanine (IK)	8 rupčića 6 običnih rupčića	5 stolnjaka	17 ubrusa 10 rupčića 1 stolnjak (IK) 8 boljih i lošijih ručnika (IK) 13 ubrusa (IK)
38%	30%	7%	2%	23%

(IK – Kuća Ivana Krašnika)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2., 9.

6.4. Odjeća i obuća

Odjevni predmeti Kristofora Vragovića su pronađeni u sva tri dijela inventara. U prizemnoj sobi kaštela u stolu za držanje odjeće se, između ostalog, nalazilo sedam djelomično jednom se ormaru nalazila tunika (*tunica*), odnosno „donje odijelo“²⁸⁹ od plavog svilenog sukna i svilenog pojasa protkanog srebrnim nitima, zatim čizme (*caligae*) identične boje i materijala, te jedna oštećena halja (*vestis*) plave boje od talijanske svile, sa svilenim pojasom i bez podstave. Postoji mogućnost da se uz navedeno nalazilo još odjeće, ali autor popisa ih zbog oštećenosti nije precizirao (*Res Vetustae quae Conscriptione non Sunt*

²⁸⁸ Marević, „Thomix“, 5371.

²⁸⁹ Divković, „Tunica“, *Latinsko – hrvatski riječnik za škole*, 8.izdanje (Zagreb: Naprijed, 1997), 1093.

dignae).²⁹⁰ Brojnost i kvaliteta Vragovićeve odjeće se najviše ističu u slučaju predmeta ostavljenih u pavlinskoj kući u Varaždinu. Tamo je pronađeno pet ogrtača predstavljenih sa riječi *chlamys* koja označava „hlamidu, grčki kaput, ogrtač vojnika i građana“,²⁹¹ a u prijevodu popisa čakovečkog inventara Zrinski od strane I. K. Sakcinskog je označena kao „menten“, odnosno „vrsta mađarskog ogrtača“.²⁹² Jedan je bio novi od crvene svile, sa zlatnim manjim i većim resama, 15 pletenih gumbi (*ex Scoffio*)²⁹³ i podstavom od krzna *Czobolinae* (?); drugi, također novi, ali manje kvalitetnije izrade (*Vulgo arbeits*), od svilenog sukna pepeljaste boje, sa 12 novih, srebrnih gumbi filigranske izrade, većim i manjim srebrnim resama koje su vjerojatno bile smještene s prednje strane, na leđima i rukavima, te pojasom protkanim svilenim nitima i podstavom od krzna kune (*ex pellibus Martis*); treći novi menten, također od svile pepeljaste boje, je imao 14 pozlaćenih srebrnih gumbiju, pojas sa utkanim zlatnim nitima, podstavom od vučjeg krzna zvanog „malovina“, te na određenim mjestima zašivke od vučjeg krzna (*ex Pelle Vulpina*); četvrti menten manje kvalitetne izrade nazvan Kandussl je bio izrađen od crvenog svilenog sukna protkanog zlatnim i srebrnim nitima, te je imao podstavu od krzna šumskog puha (*ex Pelle Glirium Sylvestrium*); peti menten je bio izrađen od nedefiniranog materijala zlatne boje, imao je svileni pojas, svilene gumbice sa resama i crnu podstavu od krzna zvanog *enutin* (nepoznata skraćenica).²⁹⁴ Na istom je mjestu pronađen i dosta oštećeni svileni *caeputium* (?)²⁹⁵ zlatne boje sa isto tako oštećenom podstavom od krzna *Czobolinae*, zatim relativno novi ogrtač ili kabanica (*Pallium Sive Penula*) zlatne boje i dva nabora za odjeću (*tabula*), jedan napravljen od krzna *Czobolinae* na čijim je rubovima zašiveno drugačije krzno, a drugi sa podstavom od ovčje kože.²⁹⁶ Na kraju, u kući Ivana Krašnika su popisane dvije tunike germanske boje, jedna sa 13 srebrnih kopči filigranske izrade, druga sa 20 gumbi također filigranske izrade, potom četiri para čizama (jedne germanske boje, svilenog pojasa, bez kopči, druge crvene boje sa srebrnim kopčama, treće plave boje sa jednostavnim svilenim pojasom, četvrte plave boje), te jedan pojas sa srebrnim nitima i 12 srebrnih gumbi spremljenih u manju kutiju.²⁹⁷

²⁹⁰ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3.

²⁹¹ Marević, „Chlamys“, 592.

²⁹² Ivan Kukuljević Sakcinski, „Dragocjene i umjetne stvari grofovah Zrinjskih u gradu Čakovcu“, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* I (1851), 155 – 172.; Klaić, *Riječnik stranih riječi – tudice i posuđenice*, 869.

²⁹³ Sakcinski,

²⁹⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7.

²⁹⁵ „Capucium“ – prekrivač za glavu, kapa, kukuljica? (Marević, 4572.)

²⁹⁶ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 6 – 7.

²⁹⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 9.

Pregledom popisane odjeće i obuće je moguće ustanoviti kako se u Kristoforovom vlasništvu u određenom trenutku nalazilo sedam muških košulja i perizoma, pet mentena i pet pari čizama, tri tunike, te po jedna halja, *caeputum* i palij (Tablica 15). Tome bi trebalo pridodati i jedan ženski mantil iz škrinje u kaštelu koji je osim „obrisača, ručnika“ i „ubrusa od krzna“, mogao označavati i „kabanicu, plašt“ ili „ogrtač sa kukuljicom“.²⁹⁸ Glavni komadi odjeće, odnosno tunike, halje, menteni, *caeputum* i palij su bili izrađeni od raznovrsnih boja, pri čemu se plava neznatno ističe kao najzastupljenija (Tablica 16). S druge strane, dodaci poput pojasa, gumbiju, kopči ili resa su prisutni samo u srebrnoj i zlatnoj, odnosno bojama koje su označavale materijal njihove izrade, pri čemu je srebrna nešto zastupljenija (60%, Tablica 17). Što se tiče materijala od kojeg je bila izrađena Vragovićeva odjeća, poznato je su četiri od pet mentena bili od svile, ali su svi imali krznenu podstavu, svilena je bila halja, *caeputum* i jedna od tri tunike, dva para čizama, te tri pojasa na mentenima i jedina dva pojasa na dva od pet para čizama. Ostalim odjevnim predmetima nije preciziran materijal izrade.

Na kraju je potrebno spomenuti i nepoznate vrste tkanina koje je popisivač uvrstio u inventar. U uzidanom ormaru prizemne sobe kaštela su, između ostalog, pronađena dva komada tkanine grublje izrade, zatim u pavlinskoj kući 33 većih i manjih komada tkanine od obojane i pozlaćene kože za izradu perizoma, te u Krašnikovoj kući dva komada potpuno svilene tkanine žute boje i jedan komad zvan *Prokotell* u dužini od dva lakta, odnosno 90 centimetara.²⁹⁹

Tablica 15. Odjevni predmeti u inventaru Kristofora Vragovića

Košulja	Perizoma	Tunika	Halja	Menten	<i>Caeputum</i>	Palij	Mantil	Čizme
7	7	3	1	5	1	1	1	5 pari

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 3., 6 – 7., 9.

Tablica 16. Zastupljenost boja odjeće u inventaru

Plava	Zlatna	Crvena	Germanska	Pepeljasta
Tunika Halja 3 para čizama	Menten <i>Caeputum</i> Palij	2 mentena 1 par čizmi	2 tunike 1 par čizmi	2 mentena
31,25%	18,75%	18,75%	18,75%	12,50%

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 6 – 7., 9.

²⁹⁸ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 9.; Marević, „Mantile/ Mantele“, „Mantelum“, 3039 – 3040.

²⁹⁹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 7., 9.

Tablica 17. Boja dodataka odjeći i obući

Srebrna	Zlatna
3 pojasa	Pojas
38 gumbi	20 gumbi
13 kopči	14 pozlaćenih gumbi
Rese	Rese
60%	40%

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 6 – 7., 9.

6.5. Dekorativni predmeti

Po pitanju dekorativnosti plemićkog stambenog prostora u Križovljanu, ali i na razini cjelokupnog popisa najbrojnije predmete iz Vragovićevog inventara zasigurno predstavljaju slike kojih je bilo sveukupno 578 (u kaštelu je zatečeno 496 komada). Nažalost, autor nije pretjerano detaljizirao njihov opis, ali zahvaljujući povremenim primjedbama ipak postoji mogućnost djelomičnog razumijevanja prikazanih motiva, te određenih vanjskih karakteristika slikovnih prikaza. U velikoj prizemnoj sobi, na zidu oko ogledala je visjelo 26 slika „raznih vrsta“ djelomice pozlaćenih, a djelomice crno obojanih okvira, zatim općenito na zidovima 110 slika „raznih vrsta i oblika“ sa pozlaćenim pločicama ili daščicama, izvedenima na način zvan *Pild*, a u jednom od stolova devet slika „raznih vrsta“. Osim navedenih u ovoj se prostoriji nalazilo nekoliko slika koje je popisivač odlučio izdvojiti. Na jednom zidu se nalazio prikaz zakletve ugarskoga kralja pred Raspećem Isusa Krista, na zidu uz istočni prozor prikaz Najblaženije Djevice (*Imago Beatissimae Virginis*), „u staklu“, a u istoj sobi i tzv. *controffe* „nekada zagrebačkog, trenutno vesprimskog biskupa, Najuzvišenijeg župana Mirka Esterhazyja“. Veliki značaj imala je velika slika Blažene Djevice Marije Čenstohovske (*Imago Beatae Virginis Mariae Chestakoviensis*) koja „zasigurno predstavlja čudo“.³⁰⁰

U susjednoj prostoriji su se nalazile tri slike *depictae* na zidu, te 49 komada „raznih vrsta i oblika“ izrađene na način *Pulv?* (nečitko). Na gornjoj etaži je u jednoj prostoriji sa strane zatečeno tri *pictae* slika i 43 raznovrsna komada napravljena *ex Charta*, u drugoj 121 raznovrsne *chartaceae* slike *pictae* na zidovima, u trećoj osam većih *pictae*, te 120 raznovrsnih manjih *papyraceae*.³⁰¹ S ciljem boljeg razumijevanja u navođenju ovih prikaza su naglašene autorove dodatne zabilješke o načinu njihove izrade. Nažalost, zbog višeznačnosti i

³⁰⁰ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3 – 4..

³⁰¹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 5., 9 – 10.

općenitosti tih pojmova ne postoji mogućnost detaljnije analize. Naime, riječ *depictus* označava nešto „slikano, naslikano, obojano, izvezeno, prikazano“, a *pictus* nešto „naslikano, nacrtano, opisano, izvezeno, okićeno, išarano“.³⁰² S obzirom da popisivač nije razlikovao način slikanja prilikom spominjanja prikaza na različitim mjestima, te da se obje riječi javljaju u lociranju slika na zidovima, ne možemo znati da li su pojedini prikazi bili naslikani na samoj površini zida ili su se cjelokupno odnosili na slike obješene na zidne stijene. Također, autor popisa spominje materijale na kojem su prikazi izvedeni. Riječ *charta* može označavati materijal od papira, papirusa, kože ili biti jednostavno prevedena kao „list papira“, a s time poistovjećujemo i riječ *papyraceae*.³⁰³ Prema tome, u slučaju pojedinih križovljanskih slika se očigledno radilo o prikazima na raznim vrstama papira, odnosno grafičkim reprodukcijama koji su predstavljali uobičajeno sredstvo prenošenja umjetničkog izražaja diljem Europe.³⁰⁴

Tablica 18. Popis slika, njihove lokacije u kaštelu i položaja u prostoru

Prostorija	Vrsta	Položaj
S1	"Blažene Djevice Marije Čenstohovske"	Na zidu
S1	"Zakletva ugarskog kralja pred Rapećem Isusa Krista"	Na zidu
S1	Prikaz Mirka Esterházyja	?
S1	"Blažene Djevice Marije"	Na zidu uz istočni prozor
PK	2 prikaza Veličanstva i supruge	?
S2	3 slike (<i>depictae</i>)	Na zidu
S3	3 slike (<i>pictae</i>)	Sa strane u sobi
S5	8 većih slika (<i>pictae</i>)	?
S1	9 raznovrsnih slika	U stolu pored prozora
PK	10 većih (8 ovalnih) slika	?
PK	10 raznovrsnih slika	?
S1	26 raznovrsnih slika (pozlaćene i crne)	Oko ogledala na zidu
S3	43 raznovrsne slike (<i>ex Charta</i>)	?
S2	49 raznovrsnih slika (<i>modi</i> ?)	Na zidu
PK	60 raznovrsnih slika	?
S1	110 raznovrsnih slika (pozlaćene tabele (<i>modi Pild</i>))	Na zidovima
S5	120 raznovrsnih, manjih (<i>papyraceae</i>)	?
S4	121 raznovrsna slika (<i>pictae, chartaceae</i>)	Na zidovima

(S1, ... – soba br. 1, ...; PK – pavlinska kuća)

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 3 – 5., 7 – 10.

³⁰² Marević, „Depingere“, „Pingere“, 1226 – 1227., 3884.

³⁰³ Marević, „Charta“, 586.

³⁰⁴ Zvonko Maković, „Prostor i vrijeme jedne slike – Mariahilf“, u: *Sic ars deprenditur arte: zbornik u čast Vladimira Markovića*, ur. Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl (Zagreb: IPU, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog Fakulteta, 2009), 366 – 368.; Sanja Cvetnić, „Umjetnička baština Varaždina – između zavičajnoga i europskog identiteta“, *Hrvatska revija* 2, 2009. [online, preuzeto veljača 2013.]

http://www.matica.hr/HRRevija/revija2009_2.nsf/AllWebDocs/Izmedju_zavicajnoga_i_europskoga_identiteta

U dijelu inventara popisanom u varaždinskoj kući pavlina zabilježeno je 60 slika raznih vrsta, oblika i dimenzija, zatim deset većih od kojih je osam bilo ovalno, još deset raznovrsnih slika, tri pozlaćena i jedan jednostavan okvir (*Rama*). Na istom se mjestu posebno ističu dva kovana prikaza (*Controfe in lamine*) Njegovog Presvetog Veličanstva i Najuzvišenije Carice (*Suae Maestatis Sacrissimae aliud vero Augustissimae Imperatricis*).³⁰⁵ S obzirom da nije poznat datum njihovog nastanka, odnosno dužina vremenskog perioda u kojem ih je obitelj Vragović mogla imati, ne možemo sa sigurnošću tvrditi kako su na umjetnički iskovanim pločicama bili prikazani vladari iz Kristoforovog vremena, Karlo VI. (vladavina od 1711. do 1740. godine) i njegova supruga Elizabeta Kristina od Brunswick – Wolfenbütella (1691. – 1750.).³⁰⁶

U popisu inventara je izdvojena i nekolicina drugih predmeta naglašene dekorativne, te kulturno - povijesne vrijednosti. Naime, na površini manjeg ormara prizemne sobe se nalazila skulptura Svete obitelji (*Familiae sacrae Statua*) čiji nam izgled, materijal izrade i eventualno kolorit, nažalost, nisu poznati.³⁰⁷ Isti je slučaj sa dva umjetnički izrezbarena djela od drveta (*duo Tureumata pro ornamento Domus*) koja su držana u sobi gornje etaže na jednostavnom, bijelom stolu prekrivenom oštećenim tepihom turske izrade.³⁰⁸ Nadalje, u pavlinskoj kući među Kristoforovim stvarima je pronađen prikaz njega i supruge, vjerojatno Eve Rozalije (*effigies defuncti Domini Baronis ac ejusdem Dominae Conthoralis*). Zanimljivo je kako ovaj predmet autor nije definirao već korištenim riječima poput *imago* ili *statua*, nego jednostavnim pojmom koji označava općenito „prikaz, priliku, lik, kip, sliku“ ili „model“ i „siluetu“.³⁰⁹ Na istom mjestu je u tri kutije zatečeno ukrasno ružino cvijeće ili ružini vijenci (*Rosae*) namijenjeni ornamentiranju crkvenog oltara, a u Krašnikovoj kući jedan prsten sa tri veća i osam manjih dijamanta (*annulus cum majoribus tribus et minoribus 8. adamantibus*). Također, unatoč tome što je njihova primarna funkcija bila rasvjetljavanje prostora, dekorativnim predmetima iz inventara je nužno pribrojiti i tri mjedena svijećnjaka manjih dimenzija, te šest potpornja za svijeće.³¹⁰ Popisivačeva napomena kako je potonje izradio draguljničar, odnosno škrinjar naglašava činjenicu da se prijeko potrebnim, a time i

³⁰⁵ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7 – 8.

³⁰⁶ „Karl VI.,“ *Neue Deutsche Biographie*, sv. 11, ur. Walter Bußmann (Berlin: Duncker & Humblot, 1977), 211. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.)
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz57293.html>

³⁰⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3.

³⁰⁸ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 6.; Marević, „Toreuma“, „Toreumatum“, 5412.

³⁰⁹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7.; Marević, „Effigies“, 1477.

³¹⁰ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 8 – 9.

uobičajenim kućnim predmetima u plemićkom svijetu naglašene reprezentativnosti i svijesnosti o svome društvenom položaju pristupalo s posebnom pažnjom.

Posebnu skupinu dekorativnih predmeta čine ukrasne tkanine. U slučaju Križovljan – grada riječ je o tepisima i zavjesama. U cjelokupnom inventaru popisano je sveukupno deset tepiha (*Tapes*) čija je konkretna pozicija dokučiva u slučaju da se promatraju na svojoj izvornoj lokaciji, odnosno u kaštelu. U jednoj od prizemnih prostorija oštećeni tepih se nalazio iznad malog kamenog stola, a preostalih šest u sobi gornje etaže – tepih većih dimenzija, sašiven od raznovrsnih i raznobojnih suknenih komadića, te dva mala, oštećena su pronađena u blizini velikog ormara od borovine; iznad crnog ormarića i stola nezamjetne vrijednosti se nalazio po jedan tepih, a iznad jednostavnog bijelog stola jedan poprilično oštećen turske izrade. U pavlinskoj kući je zabilježen tepih istog stanja i izrade, a u Krašnikovom podrumu dva turske izrade.³¹¹ Prvenstveno je potrebno objasniti pojam kojim se karakterizira četvero od deset križovljanskih tepiha – *turcici laboris*. Iako sam naziv izvedbe sugerira kako se radi o tepihu osmanlijske provenijencije, riječ je isključivo o simetričnom načinu vezenja koje je vjerojatno slijedio turski uzor.³¹² Također, popisivačeva naznaka kako su se tepisi nalazili „iznad“ namještaja ne sugerira nužno ispunjavanje njihove dekorativne funkcije na zidovima kaštela, nego vrlo vjerojatno označava ukrasne tkanine kojima se prekrivao namještaj poput stolova, ormara, pa čak i kreveta. Većina tepiha (sedam od deset) je zatečeno u kaštelu, pri čemu je pet komada bilo oštećeno ili poprilično uništeno, dok se, s druge strane, u popisu istaknuo veliki tepih složenije izrade držan u prvoj prostoriji gornje etaže.

U Vragovićevom inventaru su zabilježene i mnogobrojne zavjese (*fürhangh*). U prostoru kaštela je popisano 12 raznovrsnih komada nedefiniranog kolorita.³¹³ S obzirom da su držane u stolu namještenom za čuvanje odjeće, poništena je svaka mogućnost za pokušaj eventualne rekonstrukcije broja prozora. Takvo što bi samo po sebi moglo biti poprilično neutemljeno pretpostavljanje, ne samo zbog činjenice da zavjese nisu ukrašavale svaki prozorski okvir, nego i zbog nepoznanice broja zavjesa na pojedinom prozoru, odnosno običaja dekoracije prozora sa većim brojem ovih tkanina. To je, primjerice, vidljivo u slučaju zavjesa čuvanih u kući pavlina gdje su na dva prozora bile adaptirane četiri veće bijele i četiri zelene manje zavjese. Uz njih je naveden nepoznat broj zavjesa od jednostavnog sukna crvene

³¹¹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 5 – 6., 8 – 9.

³¹² Gregor Moder, „Zbirka preprog na gradu Strmol,“ *Kronika – Iz zgodovine gradu Strmol na Gorenjskem* 2 (2006), 342.

³¹³ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 2.

boje zatečenih „na dvije strane“ nedefiniranog prostora. Također, na jedan prozor pavlinskog spremišta bile su adaptirane još tri zavjese od crvenog sukna.³¹⁴

Na kraju, dekorativnost Vragovićevog stambenog prostora je bila izražena i ogledalima (*Speculum*) kojih je u cjelokupnom inventaru zabilježeno pet komada. U većoj prizemnoj prostoriji jedno veliko se nalazilo iznad pisaćeg stola, jedno manje iznad ormarića pored vrata i prozora, te još jedno veliko sa pozlaćenim kamenim okvirom iznad malog kamenog stola. U kući pavlina zapisano je jedno novo, crveno ogledalo, te drugo srebrno, jednostavno obojano.³¹⁵

6.6. Ostali predmeti u inventaru i sadržaji spremišnih prostora

U inventaru su bili popisani i raznovrsni predmeti koji što zbog specifične namjene, što zbog smanjene brojnosti ne ulaze u prethodno kategorizirane skupine. Tako su na kaminu u jednoj od prizemnih soba bile namještene nedefinirane bakrene stvari i u blizini knjige, nepreciziran broj kutija, u susjednoj prostoriji jedna obična i jedna stara sjekira od željeza. Ovdje se posebno izdvaja viseći sat (*Horologium unum pendens*). U prvoj sobi gornje etaže se u škrinjici čuvala nedefinirana željezna spravica, zatim lončić za gašenje vatre i tijesak za drvene stvari? (*torcular*). U staroj palači na katu su spremljene drvene podnice, četiri oštećena konjska ovratnika („komota“), jedna konjska sprava za vršenje ili vuču (*apparatus Equestris pro Trahis*) i stara posuda. Među Kristoforovim stvarima u pavlinskim kućama zatečena su dva „obično“ izrađena šatora i dvije malene sjedalice za koje postoji mogućnost da su predstavljali dijelove natkrivene kočije, zatim toljaga (*clava*) i baklja (*lampas*).³¹⁶ U cjelokupnom popisu autor nerijetko spominje stvari koje zbog slabije vrijednosti ili beznačajnosti nisu bile vrijedne spomena – u ormaru sa odjećom nalazile su se „stare stvari“, u uzidanom ormaru konjska sprava turske izrade sa brojnim detaljima i raznovrsne male stvari pored nagomilanih karata, pored kamina uz kutije i knjige male stvari, u staroj palači stvarčice nevrijedne primjećivanja, a u hodniku nekolicina stvari od drveta. Njima bi trebalo pribrojiti i u nekoliko pisaćih stolova, te ormariću pored vrata i prozora prizemne sobe mnogobrojne „beznačajne stvari“.³¹⁷ I dok su svi ti predmeti popisivaču predstavljali uobičajene sitnice koje je plemić usputno odlagao po prostoriji ili, pak, s određenim razlogom držao na radnoj

³¹⁴ „Prijeпис popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 7 – 8.

³¹⁵ „Prijeпис popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 3., 7.

³¹⁶ „Prijeпис popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 4 – 6., 8 – 10.

³¹⁷ „Prijeпис popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 2 -3., 10.

površini i čuvao u ladici za trenutke kada će mu zaista zatrebati, današnjim istraživanjima materijalne kulture čak i najmanje sitnice, poput pera za pisanje, tintarnice ili metalne spravice za gašenje plamena svijeće predstavljaju vrijedan historiografski izvor.

U inventaru su svoje mjesto našli i predmeti, odnosno sadržaji zatečeni u neposrednoj okolini kaštela. Ispred njega se nalazilo šest nedefiniranih nakupina koje se zbog starosti mogu slabo iskoristiti, a kod obližnje staje je stajao jedan karpenat, odnosno kočija ili kola na dva kotača koja su mogla biti korištena za poljoprivredne radove, zatim jedna *Schesa* (?), jedna vršalica sa željeznim dijelovima, odnosno poljodjelska naprava za mlaćenje žita, a u staji ista takva velika naprava.³¹⁸

Glavni spremišni prostori Križovljan - grada su bili podrum, dvije sobe ispod kurije i bliža okolica kaštela. Ispred podruma je zatečen veliki lonac za gašenje vatre, a u njemu staro i novo vino u količini od 15 stertina (od kojeg se u trenutku popisa koristilo pola stertina), pola stertina octa, te 20 stertina domaćeg vina iz Vragovićevih vinograda koje je odgovaralo količini od 12 urni. Na istom mjestu se čuvalo 5 stertina vina koje je proizvedeno u zakupljenom vinogradu Franje Skoczayja, te je nakon Kristoforove smrti ispražnjeno za istog. Nadalje, u jednoj sobi ispod drvene kurije čuvalo se domaće vino u količini od 15 polovina stertina, a u drugoj 21 polovinu stertina, pri čemu je potonje odgovaralo otprilike 6 kubula.³¹⁹ U dijelu inventara pohranjenom u pavlinskim kućama zatečeno je dodatnih 3 stertina neispitanog, nekušanog vina.³²⁰ Nadalje, pod kurijom su bile pohranjene i 24 posude, odnosno oko 12 metreti voćne mješavine (*frumenti Mixturae*), zatim u hodniku ispod kurije sveukupno 66 metreti kvalitetnog brašna (*Siliginis*), 25 metreti prosa (*Milei*), 12 metreti mješavine, 18 metreti boba (*Fabarum*) i oko 4 metrete pšenice (*Tritici*). Također, u blizini vrta 8 nedefiniranih nakupina, zatim 4 nakupine slame (*Straminei*), te oko 100 *currusa* starog i novog sjena (*foeni*).³²¹

³¹⁸ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 10.

³¹⁹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 10., 18 – 19.

³²⁰ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 8.

³²¹ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 19.

7. REKONSTRUKCIJA ŽIVOTNOG PROSTORA

S obzirom na nedostatak odgovarajućih povijesnih zapisa, te detaljnijih konzervatorskih ispitivanja, mogućnost oživljavanja vragovićevskog stambenog prostora u slučaju Križovljan – grada u ovoj fazi istraživanja ovisi prvenstveno o već spomenutom dokumentu iz 1724. godine. U samom kaštelu izdvojeno je sveukupno šest soba (*cubiculum* ili *domus*), uz koje su navedeni gornji hodnik, stepenište, kuhinja i podrum. Spomenuti prekid u opisivanju inventara gornje etaže, odnosno prve prostorije na katu bi mogao na trenutak sugerirati kako je popisivač prije prebacivanja na varaždinske kuće završio opisivanje jedne sobe, a nakon odrađenog posla u Varaždinu nastavio sa opisom sljedeće sobe. No, s obzirom da je inventar te prve prostorije nedjeljiv, te da autor naglašava nastavak s riječima „i prvenstveno u istoj sobi“, možemo sa sigurnošću reći kako su na katu bile četiri sobe, odnosno njih šest na razini cijele građevine.

Iz navedenog je vidljivo kako, izuzev hodnika, stepeništa, kuhinje i podruma, autor nije imenovao, odnosno jasno razlučio prostorije rezervirane za boravak plemenitog vlasnika. Rekonstrukcija je time otežana, ali ne i onemogućena. Naime, uspoređivanjem učestalosti određene vrste namještaja i predmeta u kaštelu, pruža se mogućnost karakterizacije pojedine sobe. Relativnost, koja se pritom javlja, proizlazi iz činjenice da je funkcionalnost prostorija rijetko bila jednoznačno determinirana u dužem vremenskom periodu. Popisivanjem je ustanovljeno kako se u svakoj sobi djelomično nalazio gotovo istovjetan inventar (stolovi, ormari i slike), ali s druge strane, u njima su zabilježeni očigledni nedostaci, odnosno dodaci određenog namještaja i predmeta kojima je pojednostavljeno razumijevanje upotrebljivosti pojedine prostorije. Ovdje može biti riječ o, primjerice, pisaćim stolovima i knjigama koje se javljaju isključivo u jednoj sobi, ili, pak, o stolicama koje su zapisane u svim prostorijama osim u onoj posljednjoj. U ovakvim primjerima je moguće zaključiti kako je intelektualni rad većinski bio koncentriran na jednoj lokaciji ili je redovno ugošćavanje obitelji i prijatelja bilo svjesno izuzeto u jednoj od soba. Otegotna okolnost ovakvog načina rekonstrukcije je činjenica da je dio inventara bio pohranjen u kućama vjerovnika, dakle izvan svoje prvotne funkcije. I dok to ne predstavlja toliko problem za predmete poput odjeće ili posteljine, veći broj stolica, slika i posuđa, te nekolicina stolova neće moći posvjedočiti o važnosti prostora kojem su bili namijenjeni. No, moguće je osloniti se na vjerojatnost da su u takvoj situaciji prisiljenog okrnjivanja inventara vlasnici ipak nastojali sačuvati funkcionalnost svojeg životnog prostora, snalazeći se razmještajem preostalog namještaja.

Tablica 19. Zastupljenost pojedinih predmeta i namještaja prema prostorijama i etažama kaštela

	PRIZEMLJE			KAT			
	Prostorija 1	Prostorija 2	Ukupno	Prostorija 3	Prostorija 4	Prostorija 5	Ukupno
<i>Pisaći stol</i>	100%	/	100%	/	/	/	/
<i>Stol</i>	13%	13%	26%	27%	27%	20%	74%
<i>Stolice</i>	12%	27%	39%	38%	23%	/	61%
<i>Ormar</i>	40%	26%	66%	20%	7%	7%	34%
<i>Škrinja</i>	62,50%	/	62,50%	37,50%	/	/	37,50%
<i>Krevet</i>	20%	20%	40%	/	30%	30%	60%
<i>Zavjese</i>	100%	/	100%	/	/	/	/
<i>Tepih</i>	14%	/	14%	86%	/	/	86%
<i>Slike</i>	30,040%	10,484%	40,524%	9,274%	24,395%	25,806%	59,475%
<i>Ogledalo</i>	100%	/	100%	/	/	/	/
<i>Knjige</i>	100%	/	100%	/	/	/	/

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 2 – 6., 9 – 10.

I dalje se većina opisanog inventara nalazi upravo u kaštelu. Uspoređujući prizemnu i gornju etažu, moguće je uočiti kako pojedini predmeti i namještaj nisu jednako zastupljeni u prizemlju i na katu. Primjerice, na gornjoj etaži nije zabilježen niti jedan pisaći stol, zavjese, ogledala ili knjige, ali su tamo brojniji stolovi (74% od ukupnog inventara kaštela), stolice (61%), kreveti (60%), tepisi (86%) i slike (oko 59%). S druge strane, prizemlje sadrži nedostatke uočene na katu, te „predvodi“ i po broju ormara (66%) i škrinja (56%) (Tablica 19).

7.1. Prizemlje

U prizemnom prostoru su obrađene dvije sobe smještene jedna pored druge, no s obzirom da je malo vjerojatno da su to bile jedine prostorije donje etaže, moguće je zaključiti kako je popisivač svjesno zanemario manje, odnosno pomoćne prostorije rezervirane za služinčad i skladištenje. U prvoj je sobi zabilježen najveći broj i raznovrsnost predmeta, odnosno namještaja od kojeg se ističu prvenstveno ormari (čak 40% od ukupnog inventara kaštela), zatim pisaći stolovi, zavjese, ogledala i knjige koji su zabilježeni isključivo u ovoj prostoriji, te škrinje (62,5%). Također, ovdje se nalazi i najviše slika, njih 149, odnosno oko 30%. Iz dodatnih zabilješki kojima je autor povremeno nadopunjavao navedene podatke, moguće je donekle zamisliti izgled prve sobe. No, pritom treba obratiti pozornost na način njihova izricanja. Naime, predmeti ove prostorije su prilikom popisivanja na prvi pogled gotovo pravilno razvrstani u zasebne kategorije, čime bi se nametnuo zaključak kako ih je autor svjesno grupirao, s vremena na vrijeme, „razbijajući“ kategoriju s navodima o popratnim predmetima (poput ogledala na zidu iznad ormara). No, s obzirom da u ostalim sobama to nije slučaj, te da nerijetko možemo pročitati napomene kao što su „na istom mjestu“, „ispod“ ili „pored“, vrlo vjerojatno se radi upravo o uzastopnom popisivanju

zatečenog stanja i to s jedne na drugu stranu prostorije. Opis ove sobe je započet sa nekoliko raznovrsnih писаćih stolova – iznad jednog se nalazi veće ogledalo, drugi od crno obojanog drveta s pozlatom je odmah pored prozora, a na trećem jednostavnije izrade su poslagana pisma. Prva dva stola imaju spremnike u kojima je vlasnik, prema riječima popisivača, držao „beznačajne stvari“ (*Res vero parvae Considerationis, Sive Conditionis in Se Continens*). Nedaleko zadnjeg stola je smještena skupina od šest raznovrsnih ormara sa brojnim spremnicima koji kriju pamučno rublje, stolnjake, ubruse, ručnike i zavjese. Prvi je stol sa četiri kutije adaptiran za spremanje rubenine, slijedi veliki ormar s tri ladice, uz njega manji crni na kojem je skulptura *Svete obitelji* i još jedan ormar sa odjećom. Tu je i jedini spomenuti uzidani ormar u kojem se čuva tkanina, konjička oprema i stvari malog značaja. Posljednji ormarić se nalazi uz prozor i vrata, a iznad njega je maleno ogledalo. Slijedeće što autor opisuje je pet škrinja raznovrsnih boja i presvlaka. Tu su i tri raznobojne stolice (za tri писаća stola?), dva kreveta od kojih je jedan pozlaćen, te dva mala kamena stola, iznad jednog tepih, nadalje veliko kameno pozlačeno ogledalo i velik broj slika. Pritom se posebno izdvajaju prikazi *Blažene Djevice Marije Čenstohovske*, zakletve ugarskog kralja pred Raspećem Isusa Krista i biskupa Esterházyja. Kod prozora, za kojeg je napisano da se nalazi na istočnoj strani (*ad partem orientalem*), nalazi se još jedan prikaz *Blažene Djevice*, ali ovaj put u staklu. U blizini je velika gomila posteljine i opreme za krevet koja je, nakon premještaja iz ostalih soba, ovdje ujedinjena radi očuvanja. Spomenut je i kamin na kojem su neimenovane bakrene stvari, a oko njega kutije, knjige i preostale sitnice nevrijedne zapažanja.³²²

Susjedna soba je mnogo skromnija, vjerojatno i manjih dimenzija. Osim što sadržava osnovni namještaj, poput stolova i kreveta (u jednakom postotku kao i prethodna – 13% i 20%), te ormara, ukrašava ju samo malen broj slika (oko 10%). Jedan ormar sa šest spremnika je blizu kamina, drugi uz vrata i blizu visećeg sata, u trećem je spremljeno sušeno voće, a na četvrtom pehari za piće. Upravo potonje predstavlja posebnost ove sobe - navedeno je kositreno, bakreno i stakleno posuđe za jelo, piće ili pripravljanje lijekova koje se nalazi na ormarima i zidu. U sobi su dva kreveta, iznad manjeg je spremnik (kutijica) presvučen plavom tkaninom, a sadrži staklovinje u kojem se osušila voda. Manji stol je smješten uz jedini spomenuti prozor ove prostorije, dok je vjerojatno oko većeg poslagano šest jednakih stolica presvučenih crvenom kožom. U sobi se nalazi i jedna veća stolica od crvenog sukna, što ukupno čini 27%, odnosno drugo po redu mjesto zastupljenosti sjedećeg namještaja u

³²² „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 2-4.

kaštelu.³²³ Ovakvi podaci sugeriraju kako se radilo o prostoru za blagovanje, no slična, ali mnogo opremljenija prostorija nalazila se i na katu, o čemu će kasnije biti više riječi.

7.2. Gornja etaža

Gornja etaža se sastojala od tri sobe, te tzv. stare palače (*Palatium antiquum Superioris Contignationis*), koja je, sudeći prema konjičkom aparatu za vršenje, oštećenim komotima (konjskim ovratnicima), praznim posudama, škrinjama, nedefiniranim „beznačajnim stvarima“ i 27 daski za prekrivanje podova (*pro Pavimento adaptati*),³²⁴ služila kao spremište. Rijedak primjer popisivačeve identifikacije prostorije upućuje na njezin značaj, pa čak i ako on više nije aktualan. S obzirom na već spomenutu otežanost rekonstrukcije vragovićevskog kaštela koja može biti neutemeljena čak i u slučaju preliminarnih prijedloga, autorov spomen naziva i karaktera prostorije predstavlja vrijedan podatak za nepoznatu arhitektonsku povijest Križovljan – grada. Naime, očigledno je zastarijevanje funkcije značajne prostorije u kaštelu, što upućuje na činjenicu o nužnoj prenamjeni prostora, odnosno osposobljavanju novog koji bi nadomjestio izgubljenu reprezentativnost. Nedostatak detaljnijih informacija ne može odgovoriti na pitanja o opsegu takve prenamjene koji je mogao varirati između stanovitih graditeljskih zahvata i manje zahtjevnog razmještaja dekorativnih elemenata i namještaja.

Neposredno prije kratkog opisivanja sadržaja Stare palače posebno je izdvojen prostor ispred gornjih vrata (*ambitus ante Portam Superiorem*), odnosno ulaza u Palaču, a neposredno poslije prostor označen kao *in Pavimento*. S obzirom da je potonji u popisu zaslužio gotovo posljednje, ali ipak zasebno mjesto, te da je u Palači zatečeno 27 drvenih dasaka *pro Pavimento adaptati*, postoji mogućnost kako je, nakon popisivanja najznačajnijeg, autor krenuo sa pregledavanjem središnjeg prilaznog, odnosno prolaznog prostora gornje etaže. U njemu se nalaze „gornja vrata“ koja bi mogla upućivati na portal sa *tritonima* i *maskeronom*. Pored njih je velika škrinja, a dalje u prostoru prazna posuda i nekolicina drvenih stvari malog značaja. Na svakom od četiri prozora je namještena po jedna nova željezna rešetka, a pod bi trebalo obnoviti sa već pripremljenim drvenim daskama.³²⁵

Prostorija kojom započinje popisivanje inventara na katu smještena je uz stepenište na istočnoj strani kaštela, te se u njoj zatečeni namještaj i predmeti, u razmjerima gornje etaže,

³²³ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 5 – 6., 9 – 10.

³²⁴ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 10.

³²⁵ *Ibid.*

izdvajaju svojom brojnošću i raznovrsnošću. Ovdje se nalazi veliki raznobojni duguljasti ormar od borovine sa škrinjom, uz njega su tri tepiha, nakon čega slijedi crni ormarić sa stvarima bez vrijednosti, a iznad njega tepih i malena, jednostavno izrađena škrinja u kojoj se čuva sjeme raznovrsnih biljaka za vrt. U blizini je i lončić za gašenje vatre sa vodom iz vrta, dva jednostavna bijela stola, te jedan manji presvučen kožom. Na bijelom stolu se nalazi oštećen turski tepih i dva „izrezbarena umjetnička djela za ukrašavanje doma“. Slijedi stol nezamjetne vrijednosti, kao i prateći tepih koji je uslijed oštećenosti u istovjetnom stanju. Uz to je smješten *Torcular* (preša?) za pripremanje, spremanje drvenih stvari. U prostoriji se nalazi treći, veliki ormar u kojem se čuvaju kositrene obruči, tanjuri i šalice, posuda za umivanje zvana *Mosdo*, različite košare za poslastice, raznovrsno staklovinje, jedna nova škrinja sa ženskim mantilom i bakreni lonac za hlađenje vina. Sa strane je zabilježena stara škrinja, tri slike i 43 raznovrsnih, manjih na papiru, zatim dvije bakrene tave i deset starih, te oštećenih stolica.³²⁶

Osim u nabrojenom posuđu, posebnost ove prostorije se krije upravo u brojnosti sjedećeg namještaja – zabilježene stolice čine 38%, odnosno najveći udio stolica u cjelokupnom kaštelu, prema čemu se nameće mogućnost kako je upravo ova soba imala funkciju glavne blagavaonice. Njenoj izdašnjoj opremljenosti u tu svrhu svjedoči i postojanje posude u kojoj se umiva lice ili peru ruke, dok, s druge strane, njenu reprezentativnost sugerira najveći zabilježen udio tepiha u kaštelu, 86% odnosno šest komada. Za tri tepiha koji su navedeni kao prateći predmeti stolova moguće je pretpostaviti kako popisivačeva oznaka *super* ne označava nužno tapiseriju na zidu „iznad“ ormara, nego pokrov kojim se ukrašavala njegova površina. Položaj preostala tri tepiha nije jasno određen – teže je razlučiti da li su bili spremljeni u raznobojnom ormaru na početku sobe ili su se nalazili pored njega na zidu pri čemu autor popisa nije jasno naznačio bilješku *in pariete*. Nadalje, popisano posuđe u ovoj prostoriji se svojom funkcijom donekle razlikuje od prizemne prostorije za objedovanje – ovdje je navedeno deset kositrenih šalica i 13 kositrenih tanjura, od kojih se „minimalno njih osam trenutno koristi“, zatim različite košare za poslastice, lonac za hlađenje vina, raznovrsno staklovinje i dvije tave. S obzirom da je popisivač nerijetko izostavio točan broj predmeta, navevši ih samo u množini, detaljnija usporedba kvantitativnih vrijednosti posuđa u donjoj i gornjoj blagavaonici nije moguća. U onoj prizemnoj su jasno razdvojeni pehari za piće, dva tanjura u kojima su pripremani lijekovi i raznovrsne šalice za ispijanje kave koje su se nalazile na zidu. Na tamošnjim zidovima se nalaze i 52 slike, dok je ovdje na katu razlučeno samo njih tri i 43 manje na papiru smještene „sa strane“. Razlika u zastupljenosti slika nije

³²⁶ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 6., 9.

velika (oko 10% u donjoj i oko 9% u gornjoj blagavaonici), no, ostaje činjenica da se u sobi za objedovanje koja bi sudeći prema preostalim predmetima trebala biti reprezentativnija nalazi najmanji udio takve vrste dekorativnih predmeta u cjelokupnom kaštelu.

Prema svemu navedenome nije moguće sa sigurnošću tvrditi da se središnji prostor za blagovanje nalazio na gornjoj etaži, ali nekolicina činjenica bi mogla upućivati kako je glavna blagavaonica bila upravo u ovoj prostoriji kata - zabilježen je najveći udio stolica, dok istovremeno nedostaju kreveti koji se javljaju u svakoj opisanoj sobi kaštela, reprezentativnost je naglašena većim brojem tepiha i izrezbarenim umjetničkim djelima, a jasno opisano posuđe nije toliko brojno u prizemlju. No, umanjena sigurnost kojom se donosi ovakva definicija prostora se krije i u podacima iz Vragovićevog inventara smještenog u varaždinskim kućama pavlina. Naime, tamo su pronađene manje stolice od „iglom zašivenog“ raznovrsnog pamuka čiji broj odgovara broju od deset ostarjelih i oštećenih stolica smještenih u gornjoj blagavaonici kaštela. Istovremeno, pronađeno je i šest novih stolica presvučenih crvenom kožom koje bi, u slučaju da nisu bile namijenjene nekom od brojnih stolova u kaštelu, mogle odgovarati šest istovjetnih stolica u prizemnoj blagavaonici koje, sudeći prema opisu, nisu bile tako novijeg stanja. Pitanje koje se postavlja je zašto bi vlasnik obnavljao staru, odnosno pomoćnu blagavaonicu ako je reprezentativnost one glavne na katu, rezervirane za goste, bila mnogo važnija. Pretpostavka da su nove crvene stolice služile za obnovu stare blagavaonice bi mogla biti neutemeljena, pogotovo zato što je odgovor na spomenuto pitanje teško, ako ne i nemoguće dobiti. Jedino u što možemo biti sigurni jest višestruka funkcionalnost pojedinog prostora, odnosno istovremenost korištenja više različitih prostorija u istu svrhu.

Problematika naknadne definicije prostorija se nastavlja i u preostale dvije sobe na katu (br. 4 i 5) koje po svojem inventaru nisu pretjerano raznovrsne. U prvoj se nalaze tri kreveta, veći ormar, četiri jednostavna stola od kojih su dva prekrivena malim tepisima, šest jednakih baršunastih stolica i 121 slika na zidovima. U drugoj je zatečeno osam većih slika, te 120 manjih, raznovrsnih, na papiru, zatim dva velika i jedan manji stol, tri jednostavna i oštećena kreveta i na kraju jedan ormar sa staklovinjem na zidu.³²⁷ Zajedničke osobine ovih prostorija se nalaze u zastupljenosti pojedinih komada namještaja u odnosu na inventar kaštela – u svakoj se nalazi 7% ormara (najmanji udio u kaštelu), 30% kreveta (najveći udio u kaštelu), te gotovo istovjetan postotak slika (oko 24% u sobi br. 4 i gotovo 26% u sobi br. 5). Primarna funkcija ovih prostorija je očiglednija u slučaju prve sobe - sudeći prema povećanom broju stolova, ujednačenih stolica i slika na zidovima, u nju je pristup imao zasigurno veći broj ljudi, odnosno gostiju. No, druga soba predstavlja prostor sa najmanje

³²⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 9.

raznovrsnim inventarom od svih prostorija namijenjenih stanovanju. U trenutku nastanka popisa tamo se nalazi isključivo najosnovnije pokućstvo, pri čemu nije zabilježena niti jedna stolica. Takav bi inventar mogao upućivati na mogućnost kako je ovdje bila riječ o nešto privatnijem prostoru, odnosno spavaćoj sobi izuzetoj od pogleda javnosti.

Prostorija koja je navedena na samom kraju inventara u unutrašnjosti kaštela, dakle izdvojeno od spremišnih prostora poput podruma ili kurije, je kuhinja. Nije prepoznatljivo da li je takav položaj u popisu zavrijedila iz razloga što se zaista nalazila pored prethodno opisanog hodnika na gornjoj etaži. Postoji mogućnost da je bila u prizemlju, pa je zbog svoje nereprezentativne funkcije, a time i manje značajne opreme, spomenuta kao svojevrsan prijelaz između stambenog i spremišnog prostora. Kuhinjski namještaj nije naveden, ali poznato je da se ovdje nalaze dvije male rešetke za pečenje, mjedeni mužar sa tučkom, dva manja i dva veća ražnja, dvije željezne sprave za loženje vatre i bakreni tanjur.³²⁸

Slika 26. Jan Steen, *Igrači tavle*, 1667. (ulje na platnu, *Hermitage*, Petrograd)

Zanemarimo li naglašenost scenskog pristupa proizašlog iz Steenovog smisla za teatralnost i satiričnost, možemo uočiti kako ovaj prikaz ilustrira ranonovovjekovnu praksu višefunkcionalnosti upotrebe prostora očiglednu u nestanku barijere između dnevne i noćne, gostoljubive i spavaće domene

³²⁸ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 10.

7.3. Jest, primati goste, spavati

Otežanost rekonstrukcije križovljanskog stambenog prostora možda najviše dolazi do izražaja po pitanju prostora rezerviranog za spavanje. Već je spomenuto kako kreveti nisu spomenuti samo u jednoj sobi koja je, prema tome, vjerojatno funkcionirala kao središnja blagavaonica. U preostale četiri prostorije kreveti su grupirani po dva komada za sobe br. 1 i 2., odnosno po tri komada za sobe br. 4 i 5, dakle sveukupno njih deset. Oprema i posteljina su na svome mjestu zatečeni u prvom krevetu sobe br. 1 u potpunosti, u drugom krevetu iste sobe i u dva kreveta sobe br. 2 samo djelomično, a u krevetima gornjih soba nisu niti spomenuti. Razlog tome pronalazimo u već spomenutoj situaciji grupiranja cjelokupne opreme u prizemnu sobu br. 1. Iako nije moguće znati tko je odgovoran za takav razmještaj, vrlo je vjerojatno u pitanju premještanje stvari nakon Vragovićeve smrti.

U trenutku popisivanja inventara u sobi br. 1 se nalazio krevet sa madracom, većim uzglavljem, tri velika i jednim manjim jastukom, te dva pokrivača. Drugi je krevet imao samo madrac, uzglavlje i četiri zavjese, odnosno baldahin. U susjednoj sobi na prvom se krevetu nalazio samo pokrivač, na drugom jedno veće uzglavlje. Analizom cjelokupne opreme za spavanje je zaključeno kako je kreveta, madraca i uzglavlja bilo podjednako deset, što znači da je po jedan od tih predmeta bio uobičajen i nedjeljiv dio postelje. S obzirom da su u kaštelu samo jedan krevet potpuno, a dva jedva opremljeni, te da je preostala oprema smještena ili na gomili u prizemnoj sobi ili u podrumu pavlinske kuće u Varaždinu, izračunom glavnih predmeta za spavaonicu na razini cjelokupnog inventara moguće je vidjeti koliko je postelja ostalo u svojoj funkciji nakon što je dio inventara dan u zalog pavlinima. U slučaju da se navedena predaja dogodila za vrijeme Kristoforovog života zaista je moguće rekonstruirati značaj pojedinih prostora za spavanje. Treba napomenuti da uz to postoji mogućnost da su pavlini neposredno nakon Vragovićeve smrti zatražili određene predmete u cjelokupnoj vrijednosti od 1115 rajnskih forinti, ali pritom se postavlja pitanje da li bi u kaštelu ostavili posteljinu čiju je kvalitetu naglasio popisivač, odnosno u svoju kuću između ostalog uzeli oštećen, te samo jedan „dobar“ madrac?

Odgovor na pitanje će nažalost ostati nepoznanica, no u slučaju da su dijelove postelja zaista uzeli prije Kristoforove smrti, u Križovljan – gradu bi razmještaj opreme za krevet donekle mogao biti poznat. Naime, na gomilu opreme je iz soba br. 2, 4 i 5. donešeno pet madraca i pet uzglavlja (dva velika i tri obična). Kreveti u sobi br. 1 su u tom pogledu bili opremljeni, pa je prije razmještaja donešena oprema mogla biti ovako raspoređena: u sobi br. 2 na krevetu s pokrivačem je mogao biti madrac i veliko uzglavlje, u krevetu sa uzglavljem samo madrac; u sobama br. 4 i 5, u tri kreveta je moglo biti stavljeno tri madraca, što znači da

preostala tri na gornjem katu nisu mogla obnašati svoju funkciju. Pritom postoji mogućnost da je to vrijedilo za sobu br. 4 u kojoj je zabilježen veći broj stolova i stolica, odnosno da je ta prostorija, izgubivši na intimnijoj atmosferi, postala otvorenija za ugošćavanja.

Tablica 20. Opremljenost kreveta prema popisu (crno) i pretpostavljeni razmještaj uskladištene opreme (smeđe)

S1		S2		S3	S4		S5
K1	K2	K3	Manji K4	/	Veći K5, K6	Manji K7	Oštećeni K8, K9, K10
Madrac	Madrac	Pokrivač	Veće uzglavlje	/		Uzglavlje?	3 madraca?
Veće uzglavlje	Uzglavlje	Madrac?	Madrac?	/			3 uzglavlja?
3 velika jastuka	Baldahin	Uzglavlje?		/			
Mali jastuk				/			
2 pokrivača				/			

Izvor: DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kut. 1., sign. 2.5.1., str. 4., 7.

Prilikom ovakve analize potrebno je na umu imati jednu ranonovovjekovnu tekovinu izrečenu u citatu podnaslova.³²⁹ Naime, prisutnost velikog broja kreveta, kako na razini cjelokupne građevine, tako i na razini pojedine prostorije, u kućama plemićkog sloja nije predstavljala neuobičajenost. Primjerice, u Francuskoj XVIII. stoljeća blizina kreveta nije predstavljala intiman prostor strogo izuzet od pristupa javnosti, nego naprotiv, jedno od mjesta na kojemu se može redovito ugošćavati obitelj i prijatelje. Pritom se razlikuju kreveti za spavanje koji su po potrebi mogli biti zatvoreni zastorima baldahina i oni koji su služili „za pokazivanje“, odnosno u kojima su gosti slobodno sjedili. Takva je praksa zabilježena još u renesansnoj Italiji, a u drugoj polovici XVII. stoljeća se proširila na šire područje.³³⁰ U slučaju kranjskog dvorca Puštal zamjetna je slična situacija. Naime, jasno definirana imena prostorija zabilježena u popisu inventara nisu odgovarala njihovoj istinskoj funkciji – u baruničinoj sobi, koja je po nazivu trebala predstavljati njene privatne odaje, nije bilo niti jedne postelje i to iz razloga što je barunica spavala u darovanom, lijepo ukrašenom krevetu s bladinom smještenom u tzv. zelenoj sobi. U istoj je prostoriji popisano šest stolova, što znači da su se tamo redovito zabavljali gosti. Nerijetko je to bio slučaj i sa drugim sobama u dvorcu, prema čemu je autor te analize zaključio kako su takve prostorije planski dijelile intimni i javni karakter.³³¹ Prema tome, velik broj kreveta u Križovljan – gradu nije nužno označavao velik broj mjesta za spavanje. U inventaru su zabilježena dva baldahina, što znači da se spavalo u zasigurno dva kreveta. Ostatak je predstavljao mjesto za ugošćavanje, ali i označavao prvenstveno uobičajenost nestajanja razlike između privatnog i javnog prostora, te na kraju mogućnost višestruke iskoristivosti pojedinih soba.

³²⁹ Raffaella Sarti, *Živjeti u kući – Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500 – 1800)* (Zagreb: Ibis grafika, 2006), 152.

³³⁰ Sarti, 142.

³³¹ Marko Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari – Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja* (Ljubljana: Slovenska Matica, 2009), 209., 214.

7.4. Predmeti u kućama vjerovnika

Predmeti koji nisu činili glavni dio Vragovićevog inventara su se nalazili u već spomenutim kućama Kristoforovih vjerovnika, te kao takvi ne mogu poslužiti u potpunosti vjerodostojnoj rekonstrukciji organizacije stambenog prostora u kaštelu. S druge strane, s obzirom na veliku vjerojatnost da su tamo bili smješteni kao zalog za Kristoforove dugove prema pavlinima i Krašniku, te na činjenicu da je poznat točan iznos njegovih dugovanja, pruža se mogućnost procjene njihove sveukupne vrijednosti. Također, potrebno je naglasiti kako detaljniji opisi predmeta u tim varaždinskim inventarima u odnosu na predmete iz kaštela gotovo redovno sugeriraju mnogo veću vrijednost. Time inventar Križovljan – grada dobiva dodatni značaj.

Vragovićevi predmeti u kućama pavlina su zaista raznovrsni.³³² Tu je spremljena prvenstveno odjeća koja se u kaštelu spominje isključivo u slučaju ženskoga mantila. Popisan je veći broj mentena, rubenine, posteljine, opreme za krevet, zavjesa i nedefinirane tkanine. Izdvojeno je mnogobrojno posuđe poput deset tanjura, sedam šalica i više od šest zdjelica za poslastice. Slike čine najveći udio u zatečenim dekorativnim predmetima (njih 80), pri čemu treba istaknuti prikaze (*controffe*) „Njegovog Presvetog Veličanstva“ i „Najuzvišenije Carice“. Za samu obitelj Vragović značajan je portret (*effigies*) baruna Kristofora i njegove supruge, vjerojatno Eve Rozalije. Tu je i tepih, te rasvjetna tijela poput svijećnjaka ili njihovih dijelova, te jedna baklja. Nadalje, pavlinima je predana i određena količina namještaja koja je, s obzirom na cjelokupnu situaciju, očigledno imala veliku vrijednost. Među njima se posebno izdvajaju dva ormara zvana *Pinczetok* u kojima se nalazilo raznovrsno posuđe. S obzirom da prilikom spominjanja staklovinja popisivač u ostatku popisa nije imao običaj na taj ga način povezivati sa spremišnim prostorom u kojem se nalazilo, postoji mogućnost da se u slučaju *Pinczetoka* riječ „staklo“ odnosila na staklena vrata, prema čemu bi ovakva vrsta ormara predstavljala svojevrsan izložbeni prostor s posuđem. U analizi opreme zagrebačkih kuća sredinom XVIII. stoljeća, Matasović (1925) navodi sljedeći citat: „U ormaru peharnom napominje se: *Pinczetok dobro velik szvoiemi sztekli, y kupiczami, sztekla, glumbeki, kupicze, mazane ...*“³³³ Nejasno je da li je peharnik zaista imao „svoja stakla“, te postoji mogućnost kako se u Matasovićevom primjeru, ali i u slučaju Križovljan – grada radilo o ormaru sa staklenim posuđem, ne nužno i staklenim vratima. U potonjem su zabilježeni brojevi koji se

³³² Popisivač definira spremišni prostor u više navrata – riječ je o prostoru „pod svodom ili manjoj sobi“ (*in certo fornice, Sive minori Cubiculo*), „pod donjim svodom“ (*in inferiori Fornice*) i „pod svodom ili u podrumu“ (*in fornice Sive Celario*). Zadnja dva spremišta su jasno naznačena kao dijelovi iste kuće, no nije jasan odnos prvog i drugog spremišta. Prema tome, moguće je pretpostaviti kako se radilo o minimalno dvije pavlinske kuće.

³³³ Josip Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, *Narodna starina* 10 (1925), 51.

možebitno odnose na broj čaša ili posuda (ukupno 11 komada). Tome u prilog ide navod kako su se ormari sa gornjim staklenim vratima u zagrebačkim kućama uvriježili tek nakon sredine XVIII. stoljeća.³³⁴ Nadalje, na istom su mjestu zapisana četiri stolića različitih oblika i sveukupno 22 stolice u tri kompleta. Na kraju, zanimljiva su i dva „obična“ šatora u inventaru spomenuta uz dvije sjedalice, manju kožnu stolicu, te škrinju koja se nalazi na kolima, pa je moguće kako se radilo o dijelovima natkrivene kočije.³³⁵ Brojnost i raznovrsnost ovog varaždinskog inventara bi zasigurno mogla odgovarati Kristoforovom dugovanju prema pavlinu Krištolovцу koje je u odnosu prema ostalim vjerovnicima bilo najveće, te je iznosilo 1115 rajnskih forinti.

S druge strane, Kristofor je mnogo manje dugovao Krašniku (400 rajnskih forinti), čemu i odgovara brojnost predmeta zatečena u njegovoj kući. Radi se o sadržaju jedne kožom presvučene i druge drvene škrinje koje su čuvane u podrumu. Osim tunika, nekoliko para čizmi, raznih dijelova odjeće, rubenine i stolnih tkanina, posebice se izdvajaju dijamantni prsten, te komplet od 12 srebrnih noževa i žlica.

Zanimljivo je kako se u stvarima iz kuća vjerovnika nalazi značajna količina Kristoforove odjeće i obuće, dok je u kaštelu zatečena samo nekolicina manje reprezentativnih, uglavnom bazičnih odjevnih predmeta. Slično je i sa priborom za jelo koji nije pronađen u prostorijama Vragovićevog doma. Time je još jednom postavljeno pitanje o točnom vremenu predaje pojedinih stvari, a u širem smislu o mjestu Kristoforove smrti. Naime, nedostatak osnovnih predmeta u Križovljan – gradu, poput odjeće i pribora za jelo, upućuje na mogućnost da su u trenutku inventarizacije te stvari već bile odnešene iz Vragovićevog doma, odnosno da su vjerovnici naplaćivanje dugova odlučili potražiti neposredno nakon Kristoforove smrti. No, ako je posljednji Vragović preminuo nedugo prije nastanka fiskalnih analiza, takvo što ne bi bilo izgledno. Također, u dokumentu o potraživanjima vjerovnika nerijetko je spomenuto Kristoforovo putovanje u inozemstvo, točnije Požun, iza čega se krije mogućnost da je mjesto njegove smrti bilo upravo u tom gradu. Tome treba pridodati i činjenicu da u inventaru nisu zabilježene veće količine ženske odjeće potrebne supruzi Vragovića. Naravno, Eva Rozalija je mogla preminuti prije svog supruga, ali u inventaru je spomenut ženski mantil što upućuje na vjerojatnost da je bio korišten. To, također, znači da je autor u svoj popis uključivao sve predmete zatečene u kaštelu, a ne nužno one koje su pripadale i trebale isključivo Kristoforu.³³⁶ U ovoj fazi

³³⁴ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 50.

³³⁵ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.)“, 8.

³³⁶ Na primjeru puštalskog inventara vidljivo je kako popisivači nisu uključivali predmete supruge sekvestriranoga plemića. (Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari*, 206.)

istraživanja je bez detaljnijih informacija moguće zaključiti kako postoji značajna mogućnost da su prijeko potrebni odjeća, obuća i pribor za jelo bili predmeti koji su predani vjerovnicima mnogo prije smrti posljednjeg Vragovića, te su s vremenom zamijenjeni novim primjercima. Također, tom bi pretpostavkom Križovljan – grad predstavljao mjesto u kojem se zbog odsutnosti vlasnika rjeđe obitavalo.

Slika 27. Antoine Watteau, *Znak za Gersaintovu trgovinu*, 1720. (detalj)
(ulje na platnu, *Palača Charlottenburg*, Berlin)

Muška moda na početku stoljeća koja je, u vidu raznovrsnih mentena, prvenstveno onih pepeljaste boje, uočljiva i u Vragovićevom inventaru

Ranonovovjekovno razdoblje je vrijeme korjenitih društvenih promjena koje su se, između ostalog, manifestirale i u privatnosti ljudskoga doma. Možda najznačajniji takav pomak vidljiv je na primjeru namještaja i raznovrsnih predmeta potrebnih u kućanstvu, ali ne toliko zbog njihove diferencijacije, porasta brojnosti ili sve profinjenije izvedbe, koliko zbog fenomena autorefleksivnosti, statusne prezentacije i socijalne komunikacije koji su se pritom odražavali. Stjecanje novih društvenih navika i običaja je uzrokovalo pojavu nove slojevitosti u doživljavanju sebe i okoline, pa tako i vlastitog stambenog okruženja, što će u svijetu plemićke imućnosti značajno doći do izražaja.

8.1. Stanovanje imućnog sloja

Takvo što je bilo najvidljivije u ranije spomenutom strukturiranju stambenog prostora koje je zbog posebnosti novih načina života uzrokovalo višedimenzionalnost organizacije stanovanja. Praksa dodjeljivanja istovjetne funkcionalnosti međusobno različitim prostorijama je bila očigledna, između ostalog, i na primjeru kranjskog dvorca Puštal, baruna Franje Antuna Wolkenperga, koji se bilo sa svojom lokacijom u ljubljanskoj okolici, bilo sa 92. 921 rajnsku forintu i 20 krajcara imovine svoga vlasnika uvelike razlikovao od Vragovičevog Križovljan – grada. Unatoč inicijalnoj neusporedivosti dva lokaliteta, jedna se karakteristika može izdvojiti kao zajednička odrednica povijesnih interijera – prenamjena prostora i opreme kao posljedica životne, te socijalne dinamike.³³⁷ U puštalskom slučaju to je očigledno na primjeru dvije blagavaonice, pri čemu je ona novijeg datuma imala izraženu reprezentativnu ulogu. Takva naglašenost se očitovala u slikama na zidovima, pozlaćenim ogledalima, zavjesama koje su ukrašavale vrata, lusteru ili, pak, u ostakljenim ormarima s posuđem i središnjem stolu za objed koji je razvlačenjem mogao primiti veći broj gostiju.³³⁸ „Stara blagavaonica“ je u novoorganiziranom prostoru dvorca sadržavala krevet i naslonjače za odmor koji nisu imali mogućnost ugošćavanja većeg broja ljudi.³³⁹ Autor analize popisa puštalskog inventara nastalog 1756. godine je u rekonstrukciji plemićkog stanovanja na kranjskom području pronašao pomoć u jasno imenovanim prostorijama, te detaljno navedenim novčanim protuvrijednostima pojedinih predmeta. Nažalost, u slučaju

³³⁷ Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari – Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*, 209.

³³⁸ Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari*, 210.

³³⁹ Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari*, 214.

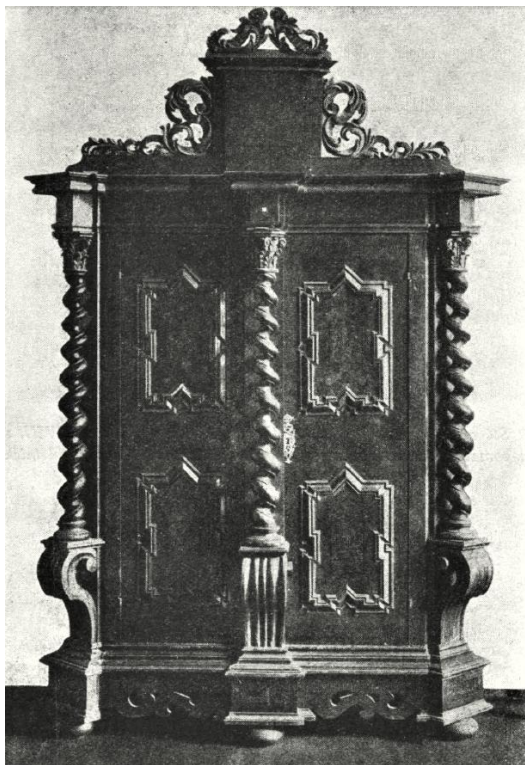
križovljanskog prostora za objedovanje takvo što nije moguće, pa jedinu moguću metodu rekonstrukcije prostora predstavlja usporedba brojnosti stolica i dekorativnih predmeta.

Od skučenih soba nasiromašnijih pripadnika društva do raskošnih dvoranskih prostora imućnog plemićkog sloja nezaobilaznu i od davnina prijeko potrebnu vrstu namještaja činili su stolovi. Na njima se objedovalo, igralo društvene igre, ugošćavalo obitelj, prijatelje, i suradnike, zatim držalo ukrasnu tkaninu i na njoj pokoje umjetničko djelo. Stolovi su mogli biti živahna mjesta s kojih je odjekivao zveket pribora za jelo, graja gladnih domaćina i njihovih žednih gostiju ili samo dekorativni dodaci prostora koji su uza zidne stijene u tišini pridržavali usputno ostavljene predmete ili, pak, teške skulpture i pozlaćena ogledala. Višestrukost funkcija koje su zadovoljavali je odgovarala njihovoj brojnosti. No, po pitanju identifikacije pojedinih dijelova stambenog prostora, stolovi su pripadali samo jednoj sferi življenja – onoj koja je sa svim svojim komponentama označavala dnevnu aktivnost, a time i gubitak privatnosti koju je mogla imati određena prostorija. Kao što će kasnije biti razjašnjeno, u razdoblju ranog novog vijeka postupno nestaje razlika između privatnog i javnog, a time i mogućnost za jasnu diobu pojedinih prostora u vidu njihove funkcije. Razmještaj i brojnost stolova će, pritom, olakšati rekonstrukciju povijesti stanovanja, ali ne više na razini cjelokupne prostorije, nego na razini njenih zasebnih dijelova.

U križovljanskom inventaru su zabilježena sveukupno 22 stola raznih oblika i dimenzija, pri čemu se ističe pojam *Schreibtisch* koji nije nužno označavao stol za pisanje. Naime, stariji oblici stolova za pisanje na hrvatskom području nemaju mogućnost jasne rekonstrukcije, ali za one izrađene prema kraju XVIII. stoljeća je poznato da su predstavljali svojevrsnu kombinaciju stola i ormara zvanu *armare scriptorium* ili *Schreibkasten* – pri sredini donjeg dijela sa ladicama je probijen prostor za noge, a na gornjem dijelu je imao spremnike zaštićene *rolleauom*. Skromniji prototipovi tako razvijenih oblika su se vjerojatno sastojali od radne ploče položene na okvir sa ladicama.³⁴⁰ I dok su se u Vragovićevim pisaćim stolovima nalazile „beznačajne stvari“, u Čikulinijevom stolu su pronađeni dalekozor, ukrasne vrpce, rukavice, čarape, kliješta, svrdlo, šilo, nakit, ali i muška odjeća.³⁴¹ Veličina takvoga stola upućuje na prethodno spomenutu činjenicu kako percepcija tadašnjih pisaćih stolova ne odgovara poimanju onih današnjih. Čikulinijev *sraibtise* u Donjem Oroslavju je bio bliže po -

³⁴⁰ Josip Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 54.

³⁴¹ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 54.

Slika 28. Ormar „fasadnog“ tipa iz razdoblja između 1650. i 1740. godine, te „tabernakul - ormar“ iz ostavštine S. Šrkleca Lomničkog, 1713.

Drugi je ormar izrađen od orahovog furnira i intarzija, sa mjedenim okovima i prihvratima (danas u *Hrvatskom povijesnom muzeju* i *Muzej za umjetnost i obrt*, Zagreb)

jmu tabernakul - ormara³⁴² koji su u svome gornjem dijelu sadržavali središnje spremište, odnosno predstavljali spoj komode i kabinetskog ormarića.³⁴³ Čini se da je u Vragovićevom inventaru razlika između stola za pisanje i spremišnog stola – ormara bila jasno naznačena. U prizemnim soba kaštela se nalazio „stol adaptiran za držanje odjeće“ u kojemu su se u četiri male kutije (ladice) nalazile tkanine za stol i nešto odjeće, te „ormar ili pisaći stol“ sa devet spremnika unutar kojih se držalo sušeno voće. Prema tome, moguće je zaključiti kako su se među Vragovićevim stolovima i ormarima nalazila barem dva komada diferenciranog i posebno namijenjenog namještaja. Slično je i sa ranije spomenutim parom ormara zvanim *Pinczetok*. S druge strane, veći ormari za odjeću su svoj osnovni tip, koji je u određenoj mjeri prisutan i u današnjem vremenu, razvili oko 1700. godine – arhitektonska fizionomija, zamjetna još od renesanse, zamijenila je srednjovjekovni običaj spremanja odjeće u škrinje i

³⁴² Tabernakul ili svetohranište, tj. prostor u kojem se na glavnom oltaru crkve čuvaju hostije. (Anđelko Badurina, ur. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, 4. izdanje [Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000.], 594.)

³⁴³ Olga Maruševski, „Sadržaji i iskazi hrvatskog društva u 17. i 18. stoljeću,“ u: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 62.; Matasović, *Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća*, 50.

stvorila tzv. fasadne ormare sa prostorom za vješanje odjeće i pri dnu sa manjom ladicom u kojoj su se držale odjevni dodaci i različite tkanine.³⁴⁴

Nadalje, iako ne postoji mogućnost potpune rekonstrukcije izgleda stolica u križovljanskom kaštelu, možemo barem donekle pojmiti kakav je u ranonovovjekovnom razdoblju bio sjedeći namještaj. Početkom XVII. stoljeća se javljaju naslonjači koji su bili svojevrsna nadogradnja obične stolice – imali su naslone za ruke zbog kojih su u početnoj fazi razvoja bili nešto većih dimenzija i time rezervirani za glavnog muškarca u kućanstvu ili posebnog gosta. U jednoj od prizemnih soba Križovljan – grada, uz šest crvenih stolica vjerojatno raširenih oko većeg stola se nalazila jedna veća također crvena stolica koja je, prema prijašnjem navodu, mogla biti poseban naslonjač. Krajem XVII. stoljeća dolazi do daljnje nadogradnje stolice, odnosno naslonjač pronalazi svojeg nasljednika u sofí, čime tijekom XVIII. stoljeća postupno dolazi do nestajanja klupica i stolica bez naslona. Diferencijaciju i povećanje brojnosti stolica, zabilježene u drugom dijelu ranog novog vijeka, R. Sarti objašnjava promjenom društvenih običaja koji su počeli uključivati raskošnija i udobnija ugošćavanja, te kulturu zasebnog ili grupnog čitanja.³⁴⁵ Razne igre kojima su se domaćini samostalno ili u društvu svojih uzvanika zabavljali također su iziskivale bogatiju opremljenost doma sjedećim namještajem. Primjer jedne, u vidu kvalitetnog, odnosno plemićkog obrazovanja, zahtjevnije zabave je knjiga „*Orbis lusus seu lusus geographicus*“ koju su 1659. godine u Grazu predstavili kranjski grof Wolf Engelbert Turjaški (Auersperg) i njegov sveučilišni profesor. Tim su djelom nastojali promovirati učenje geografije kroz društvenu igru osvajanja zemalja na karti svijeta.³⁴⁶ Također, u analizi gradskoga života u hrvatskom ranonovovjekovlju, Z. Nikolić (1996) kao omiljenu zabavu pučanstva spominje kartanje i kockanje za novac prilikom kojih su građani plemićkog roda nerijetko spali na prosjački štap.³⁴⁷ U jednoj zagrebačkoj kući takva je bila igra zvana *fritillus* ili *Brettspiel* u kojoj su se po drvenoj tabli bacale kocke.³⁴⁸

U imućnijim kućama na hrvatskom, točnije zagrebačkom području, sredinom XVIII. stoljeća je zabilježen raznovrsni sjedeći namještaj izrađen od hrastovine, bukovine i jelovine. U inventarima su zapisane stolice visokog naslona u francuskom stilu za vrijeme Luja XIV.,

³⁴⁴ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća,“ 57 – 58.

³⁴⁵ Sarti, 144.

³⁴⁶ Više u: Jernej Sekolec, „O družabni igri kranjskega plemiča in njegovega učitelja iz 17. stoletja in o geografiji, brez katere so velika dejanja nema in zgodovina slepa,“ *Kronika* 3 (2007), 365 – 386.

³⁴⁷ Zrinka Nikolić, *Gradska kultura u djelima Jurja Habdelića*, diplomski rad (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996), 21. (objavljeno i u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 19[2001], 183 – 213.)

³⁴⁸ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća,“ 56.

Slika 29. „Naslonjač“ i „stolica“ s kraja XVII., odnosno početka XVIII. stoljeća

Naslonjač iz plemićke kurije u Hrvatskom zagorju je izrađen od ulaštene i dijelom rezbarene orahovine, presvlake od svinjske kože učvršćene mjedenim zakovicama, dok je stolac iz dvorca grofa Szapáryja u Murskoj Soboti napravljen od jednako tretirane bukovine, presvučen vunenom gobelinskom tkaninom učvršćenom također mjedenim zakovicama (danas u *Muzeju za umjetnost i obrt*, Zagreb)

zatim one bez naslona najčešće presvučene kožom, te podnožnjaci i manje stolice koje su osiguravale dodatnu udobnost. Koliko su bile zastupljene stolice sa naslonima za ruke, te da li su ti nasloni po nizozemskom običaju bili dodatno presvučeni mekanom tkaninom, nažalost nije poznato. Bogata dekorativna obrada stolica u vidu talijanske mode intarzija u drvetu na našim se prostorima počela ukorijenjivati tek početkom vladavine Marije Terezije.³⁴⁹

Također, istraživanja o ranonovovjekovnim prostorima za spavanje su pokazala kako u svijetu tadašnjeg imućnijeg sloja nije bilo riječi o spavaonicama strogo odijeljenima od pogleda javnosti, odnosno prostorima rezerviranim isključivo za spavanje. Tome su pridonijeli diferencijacija oblika i opremljenosti, te porast broja kreveta koje je moguće pratiti od vremena XV. stoljeća. Naime, tada su kreveti polako počeli dobivati na značaju što je slamarice namještene na jednostavne okvire postupno zamijenilo sa kompleksnijim „instalacijama“ sastavljenim od osovina okruženim uzglavljem i škrinjama za odlaganje potrepština. S vremenom se ustalio običaj uokviravanja kreveta zastorima pričvršćenim na stropne šipke čime je stvoren temelj za krevete sa raskošno izvedenim baldahinima. Tako je

³⁴⁹ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 52 – 54.

tijekom XVII., a napose u XVIII. stoljeću jedna od osnovnih ljudskih potreba zaprimila novu dimenziju – estetska vrijednost je postala gotovo primarna uloga kreveta, čime se raskošnost baroknih arhitektonskih izvedbi iz sfere gradnje sakralnih i profanih građevina preslikala i u prostor spavaonice.³⁵⁰

8.2. Dekorativnost doma

Osim brojnih predmeta i komada namještaja čija je funkcionalnost određena ispunjavanjem osnovnih ljudskih potreba poput spavanja, prehranjivanja i socijalne interakcije, značajan dio Vragovićevog inventara se odnosio na dekorativne predmete koji su morali zadovoljiti profinjenije zahtjeve ranonovovjekovnog plemića – prezentaciju vlastitog sloja i proživljavanje pritom određenih normi. U inventaru su tu zadaću obnašale prvenstveno slike. Od ukupno 578 zabilježenih komada, poznati su motivi samo njih šest. Među njima su se našla dva prikaza (*controffe?*) cara i njegove supruge, izrađena *in lamine*, koja svojim prisustvom u inventaru odražavaju specifične društvene promjene na širem području Habsburške Monarhije. Primjerice, u slučaju slovenskih zemalja je tijekom druge polovice XVII. stoljeća zabilježena pojava i sve veća distribucija portreta vladara, što je predstavljalo značajni kontrast ranijem vremenu kada je što zbog konfesionalnih, što zbog strogo političkih razloga bio uobičajen otpor vladajućim strukturama. Centralistička politika bečkoga dvora je zahtijevala pojačanje identifikacije i integracije kraljevog, odnosno carskog autoriteta na cjelokupnom teritoriju Carstva. Takvo što je očigledno u slučaju baruna Rudolfa Paradeisera čiju blagavaonicu sredinom XVII. stoljeća nisu više krasili isključivo obiteljski portreti, nego i carski prikazi.³⁵¹ Iako je konkretizacija i materijalizacija vladarevog lika³⁵² u svojim počecima vjerojatno imala poluprisilan karakter, na križovljanskom primjeru je moguće vidjeti kako je dašak carske prisutnosti u privatnosti plemićkoga doma s vremenom postala uobičajena praksa plemićkog stanovanja.

Na zagrebačkom području su do sredine XVIII. stoljeća zabilježeni prikazi Eleonore (1655. – 1720.), supruge cara Leopolda I. (1640. – 1705.), cara Karla VI. (1685. – 1740.), Marije Terezije (1717. – 1780.) i cara Franje I. (1708. – 1765.). S obzirom na tematiku vjerojatno su bili izvedeni kao ulja na platnu.³⁵³ Općenito govoreći, vladarski portreti su

³⁵⁰ Sarti, 139.

³⁵¹ Marko Štuhec, „Slava na polici, cesar na steni in podgane v damastnih prtih – Zapuščinski inventar kot vir za plemiški vsakdanjik v 17. stoletju,“ 27. *zborovanje slovenskih zgodovinarjev - Zbornik*, ur. Aleš Gabrič (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1994), 60 – 61.

³⁵² Štuhec, „Slava na polici...“, 60.

³⁵³ „Karl VI.,“ *Neue Deutsche Biographie*, 211. (<http://www.deutsche-biographie.de/sfz57293.html>); „Leopold I.,“ *Neue Deutsche Biographie*, sv. 14, ur. Walter Bußmann (Berlin: Duncker & Humblot, 1985), 256. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013. <http://www.deutsche-biographie.de/sfz70500.html>);

prvenstveno nastajali sa svrhom dekoracije unutrašnjosti dvorova, ali su se nerijetko od istog umjetnika naručivale i njihove replike koje su, po potrebi, bile distribuirane udaljenim članovima obitelji i drugim vladarima, ali i kraljevskim institucijama, te crkvenim tijelima diljem zemlje.³⁵⁴ U slučaju hrvatskog plemstva se tako ističe nesvakidašnji primjer bogate galerije Ugarsko – hrvatskih vladara, nastale tijekom XVII. i prve polovice XVIII. stoljeća, koja se do sredine XIX. stoljeća nalazila u dvorcu Šestine, privatnom posjedu obitelji Kulmer.³⁵⁵ Nadalje, u kućama tog vremena nalazio se i velik broj bakroreza i drvoreza sa današnjeg njemačkog, nizozemskog, francuskog i talijanskog područja čiji su motivi predstavljali u narodu duboko zapamćene borbe kršćanskog i muslimanskog svijeta. Pritom je zanimljiv iz današnje perspektive pomalo dvosmislen naziv kojim se imenuju grafička djela – u zagrebačkim popisima to su *Tessesev, y Paperniateh kipov*, dok je u slučaju inventara Donjeg Orosavlja iz 1746. godine riječ o „velikom broju *papernatih kipcov aukspurskoga dela*“.³⁵⁶ Grafička je umjetnost, naime, u razdoblju XVII. stoljeća, na hrvatskom području stvarana i distribuirana sa velikim intenzitetom, što je moguće uočiti na primjeru Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.) i njegovih brojnih djela, primjerice 39 bakroreznih veduta hrvatskih mjesta, ilustracija grbova u „Stemmatographiji“, (1701., Beč), te njegovoj suradnji sa J. W. Valvasorom od koga je 1690. godine zagrebačka biskupija pod vodstvom Aleksandra Ignacija Mikulića (1688. – 1694.) otkupila 10000 grafika. Također, značajna je i akvarelna ilustracija sa suvremenim prikazima ljudi i njihovih kostima u „Sibili“ Katarine Zrinske.³⁵⁷ Nadalje, u kućama su zamijećeni i brojni prikazi čudotvornih Gospi, pri čemu se najčešće radilo o bakrorezima manjeg formata. Određen udio slika je bio uokviren, odnosno ostakljen.

Također, značajno je spomenuti i umjetnička djela povezana sa obitelji Zrinski. Naime, nizozemski učenjak Jakov Tollus je prilikom svoje posjete Čakovcu 1660. godine detaljno iznio vlastiti dojam o zatečenoj plemićkoj rezidenciji u kojoj je, između ostalog, primijetio velik broj slikovnih prikaza vladara, proslavljenih osoba poput Martina Luthera i supruge Katarine, te prizore junačkih djela svog domaćina, grofa Nikole Zrinskog.³⁵⁸ Portreti grofa i njegovog sina Adama su se nalazili i u franjevačkom samostanu u istome gradu.³⁵⁹

„Maria Theresia“, *Neue Deutsche Biographie*, sv. 16, ur. Fritz Wagner (Berlin: Duncker & Humblot, 1990), 176.; Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013. <http://www.deutsche-biographie.de/sfz58288.html>); Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 56.

³⁵⁴ Isto je vrijedilo za visokopozicionirane političke osobe (banove, vojne zapovjednike) i znamenite članove crkvenih krugova (biskupe, donatore). Marijana Schneider, *Portreti 16 – 18. stoljeća* (Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1982), 12.

³⁵⁵ Tzv. *Galerija kraljeva*, u kojoj je stilski prepoznato autorstvo više nepoznatih umjetnika, danas se nalazi u *Hrvatskom povijesnom muzeju* u Zagrebu (više u: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 148., 243.)

³⁵⁶ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 56.; Maruševski, 62.

³⁵⁷ Horvat, *Između gotike i baroka*, 305.

³⁵⁸ Horvat, *Između gotike i baroka*, 303 – 304.

³⁵⁹ Horvat, *Između gotike i baroka*, 303.

Također, problematika dekoracije plemićkog životnog prostora, odnosno odabira pristupa ukrašavanju umjetničkim djelima dolazi do izražaja u slučaju zidnog slikarstva koje je u profanim prostorima, odnosno plemićkoj stambenoj arhitekturi bilo rijetko. Dominacija tepiha i tapiserija na zidnim ploham je sporadično bila prekinuta nekolicinom slučajeva između kojih se izdvaja ciklus zidnih slika s pojedinim prizorima iz Kristovog života u glavnoj palači ozaljskog kaštela obitelji Zrinski.³⁶⁰

Slika 30. Nepoznati autor, „Ex voto plemkinje i plemića“, poč. 18. st.,
crkva Marije Snježne, Kamensko

Vrijednost ovakve vrste prikaza se ne odnosi isključivo na pitanje kvalitete izvedbe djela umjetničkog obrta, nego pridonosi i problematici fenomena donatorstva, odnosno međusobnog odnosa crkvenih i plemićkih krugova, te proučavanju jednog od mnogih vidova materijalne kulture – odjeće

Nakon sredine XVIII. stoljeća u zagrebačkim je domovima postala očigledna ponovna popularizacija obiteljskih portreta,³⁶¹ no, u pojedinim plemićkim rezidencijama šireg hrvatskog područja njihova je proizvodnja tijekom ranonovovjekovlja predstavljala konstantu. Tako se obitelj Drašković mogla pohvaliti najpotpunijom obiteljskom galerijom (nastalom u razdoblju od XVI. do XX. stoljeća) koja se, poput portreta plemića Praunsperger – Bošnjak u samoborskom dvorcu Podolje nalazi *in situ*.³⁶² Galerija potonjih sadržava prikaze iz XVII.

³⁶⁰ Horvat, *Između gotike i baroka*, 300.

³⁶¹ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 56.

³⁶² Schneider, 13., Horvat, *Između gotike i baroka*, 303.

stoljeća.³⁶³ Važno je napomenuti kako su mnoge obitelji nerijetko imale običaj naknadno naručivati portrete koji su nedostajali u tzv. *galerijama predaka*. Takvo što je očigledno u slučaju obitelji Patačić koja je narudžbom novih, stilski ujednačenih i preinakom starih portreta unificirala cjelokupnu obiteljsku galeriju sredinom XVIII. stoljeća ili obitelji Eltz koja je u istom razdoblju naručila izradu potpuno novih prikaza svojih predaka.³⁶⁴

Dekoraciji zidnih ploha i općenito unutrašnjosti plemićkih domova je potrebno pridodati običaj portretiranja bračnih parova, što je moguće pratiti i u slučaju Križovljan – grada. Naime, u inventaru je zabilježen spomenuti *effigies defuncti Domini Baronis ac ejusdem Dominae Conthoralis* koji je poput brojnih onovremenih prikaza plemićkih ili vladarskih supružnika odražavao naviku obilježavanja značajnih životnih promjena kao što su bile zaruke, vjenčanje, dobivanje plemstva, nadogradnje titule i raznovrsnog odlikovanja.³⁶⁵ Pritom se ne smije zanemariti činjenica kako su u pojedinim slučajevima supružnici znali biti portretirani od strane različitih umjetnika ili sa značajnim vremenskim odmakom.³⁶⁶

Pitanje autorstva navedenih likovnih djela, pa tako i mnogobrojnih slikovnih prikaza zatečenih u Vragovićevom kaštelu, nažalost, ne može ponuditi pouzdan odgovor. Naime, većinu portreta nastalih tijekom XVIII. stoljeća naslikali su putujući umjetnici čiji identitet, zbog nedostatka izvora, ali i njihovog kraćeg boravka u pojedinim hrvatskim gradovima, nije moguće ustvrditi.³⁶⁷ Za razdoblje XVII. stoljeća takav je zadatak posebno otežan, no već u vremenu XVIII. stoljeća raznovrsni izvori omogućavaju vjerodostojnu identifikaciju slikara čije je djelovanje ostalo zabilježeno u domovima hrvatskoga plemstva. Tako je moguće primijetiti kako podrijetlo velikog broja njih pronalazimo izvan granica hrvatskog teritorija, prvenstveno sa štajerskog, koruškog, austrijskog ili ugarskog područja. Među njima se posebno izdvajaju znameniti Johann Michael Millitz (Beč, 1725. – Beč, 1779.) koji je radeći u svome rodnome gradu naslikao brojne portrete članova obitelji Drašković, Erdödy, Patačić, Oršić, Sermage, Nadasdy, Bátorhyany, Festetics i mnogih drugih, potom Valentin Metzinger (St. Avold, 1699. – Ljubljana, 1759.) i Johann Gottfried Auerbach (Mühlhausen, 1697. – Beč, 1753.) koji su portretirali članove obitelji Drašković i Erdödy, zatim autori portreta članova Hillebrand – Prandau i Pejačević Ephraim Hochhauser (Banska Bistrica, ? – Beč, 1771.) i Johann Weickert (Beč, 1745. – Beč, 1799.), nadalje Stephan Dorffmeister (Beč, 1729? – Šopron, 1797.) poznat po portretu Ivana Raucha i Fortunat Bergant (Mekinje kod Kamnika,

³⁶³ Horvat, *Između gotike i baroka*, 303.

³⁶⁴ Schneider, 13.

³⁶⁵ Schneider, 14.

³⁶⁶ Schneider, 14.

³⁶⁷ Miroslav Klemm, *Gradski muzej Varaždin – Kulturno povijesni odjel: Vodič stalnim postavom odjela* (Varaždin: Gradski muzej Varaždin, ?), kat. br. 71.

1721. – Ljubljana, 1769.), autor manje obiteljske galerije plemića Oršić.³⁶⁸ U prvoj četvrtini stoljeća zabilježena je nekolicina slikara koji su se s vremenom trajno nastanili na varaždinskom području, a svojim su radom doprinijeli razvoju pretežito sakralne umjetnosti – slikar Zirky spomenut oko 1701. godine, zatim pozlata, polikromator i „soboslikar“ Ivan Georg Miller zabilježen u izvorima 1680. i 1715. godine, Martin Lamperger, od 1720. godine varaždinski građanin, te franjevci Luka Ehrle (1700. – 1728.) i Engelbert Manhoffer (1705. – 1739.).³⁶⁹

8.2.1. *Portret nepoznatog Vragovića*

U Gradskom muzeju Varaždin čuva se portret neidentificirane muške osobe pod nazivom „Muškarac iz obitelji Vragović Maruševečki“ (GMV KPO inv. br. 249). Stručnim mišljenjem njegov identitet je povezan sa spomenutim plemićima, a vrijeme nastanka smješteno je u XVII. stoljeće.³⁷⁰ Na njemu prikazan muškarac u crvenim hlačama i kaputu bogatog kopčanja, sa zaogrnutim plaštom podstavljenim krznom, te crvenom kapom krznenog ruba stoji na obali blago uzburkanog mora na čijoj su pučini galije. S obzirom da uz navedeno nosi i žute konjaničke čizme, te mu mač visi o struku moguće je zaključiti kako je riječ o prikazu vojnika (Slika 31). Uslijed nedostatka informativnih natpisa vezanih za prikazanu osobu i njene titule, te oznaka umjetnika ili njegove radionice, otkrivanje identiteta prikazanog je bez daljnjeg, sustavnijeg istraživanja podložno isključivo pretpostavkama. Unatoč tome, u ovoj fazi istraživanja plemićke obitelji Vragović moguće je iznijeti određene prijedloge identifikacije, pri čemu nas usmjerava nekolicina informacija.

Za početak treba promotriti razloge zbog kojih bi Vragovići naručili izradu ovakvog slikovnog prikaza, a moguće ih je pronaći u njihovoj želji da ovjekovječe vojno dostignuće svojega pripadnika, odnosno njegovo sudjelovanje u jednom ili više ratnih pohoda. No, čak i u slučaju da je prikazana vojna kampanja konkretizirana temeljem vjerodostojnih izvora, pouzdana datacija portreta je onemogućena, posebno ako se prisjetimo onovremene uobičajene prakse prikazivanja članova obitelji sa značajnim vremenskim odmakom. Prema tome postoji i mogućnost da su se Vragovići mogli odlučiti na suvremeno portretiranje davnog pretka koji je svojim ratnim zaslugama na zadarskom području obitelji priskrbio plemićki status (Grgur od Maruševca, 1351. godine). Iako je uslijed nedostatka odgovarajućih

³⁶⁸ Marina Bregovac Pisk, „Barokni portreti sjeverozapadne Hrvatske“, u: *Od svagdane do blagdane* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 150., 154.; Schneider, 26 - 27.; Vera Kuntner, „Likovni život Varaždina i okolice u posljednjih 270 godina“, u: *Varaždin* (Varaždin, Zagreb: Skupština općine Varaždin, Spektar, 1975), neoznačene stranice

³⁶⁹ Kuntner, neoznačene stranice

³⁷⁰ *Plemstvo Županije varaždinske- portreti, grbovi, grbovnice, rodoslovlja* [katalog izložbe], predg. Ljerka Šimunić (Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 1996), 6., 18.

izvora takva pretpostavka krajnje neutemeljena, njena eventualna primijenjivost na jednu od 578 slika zatečenih u Križovljan – gradu upućuje na činjenicu kako je u konačnici ne bismo trebali potpuno odbaciti. No, u slučaju Vragovićevog portreta iz varaždinskog *Muzeja* izglednije je da je riječ o prikazu sedamnaestostoljetnog ratnika koji svojom opremom odgovara opisima vojnika koji su sudjelovali u Tridesetogodišnjem ratu, a potjecali su sa hrvatskog i krajiškog područja.³⁷¹ Naime, do drugog velikog Wallensteinovog novačenja 1632. godine, hrvatski su vojnici bili prepoznatljivi po crvenoj boji odjeće koja je odgovarala opremi njihovog zapovjednika i grbu kraljevstva, istovremeno ih razdvajajući od dominantno zelenih i modrih tonova uobičajene osmanlijske vojne nošnje tog vremena.³⁷² U hrvatskim postrojbama su nošene *dolame* (tur.), odnosno krute haljine/ kaputi dugih rukava³⁷³ sa gusto naslaganim nizom gumbi, „dugi istočnjački kaputi“ jarkih boja, te *gajtani* (tur.) ili ukrasni pojasevi³⁷⁴ oko struka koji su u izvorima povezivani isključivo sa hrvatskim vojnim odredima, a često su bili ukrašeni „zlatom i srebrom“ što je odgovaralo dekoracijama na njihovom oružju i konjičkoj opremi.³⁷⁵ Navedene su i kape od vučjeg krzna koje su svojim šiljatim oblikom podsjećale na kozačka pokrivala za glavu, a često su bile ukrašene raznovrsnim kopčama (franc. *agrafama*).³⁷⁶ Zanimljivo je kako izvori u nošnjama hrvatske vojske bilježe redovito crnu boju čizama, različitu od onih turskih izvedenih u žutim tonovima,³⁷⁷ ali i od onih koje nosi portretirani Vragović. Pritom je neumjesno zaključiti kako je osmanlijska vojska na europskom tlu jedina koristila tako izrađenu obuću, što se može vidjeti, primjerice, na prikazu budućeg poljskoga kralja Władysława IV. Vase (1632. – 1648.) iz oko 1626. godine, danas čuvanog u krakovskom *Muzeju Czartoryski*.³⁷⁸ Nadalje,

³⁷¹ Oni stupaju u Tridesetogodišnji rat 1619. godine pod zapovjedništvom bana Nikole Frankopana na području Moravske, a bore se pod nazivima *Kroaten*, *Polen* (termin koji ne označava narodnost, nego vrstu naoružanja i taktički položaj), *Wallachen*, *Uskocken*, *Raitzen*, *Ratzen* („Rašani“), *Granitscharen*, *Insulaner* (međimurski vojnici Zrinskih), *Wenden* (hrvatsko stanovništvo između Kupe i Drave), *Türken* (pobježi sa osmanskog područja koji su nosili kapu „fes“ i dvosjekli bojni nož „handžar“) ili *Zigeuner* (sličnost sa romskom nošnjom i tamnopotosti pobjega). Godine 1620. se bore protiv pobune erdeljskog vojvode Gábora Bethlena (kao i 1623. godine pod A. E. von Wallensteinom). Hrvatske su čete u Tridesetogodišnjem ratu sudjelovale kod Heidelberga, Göttingena, u Hollsteinu, na otocima Rügen i Stralsund, zatim kod Magdeburga i Breitenfelda, 1632. godine se iskazale u Lützen, 1634. godine u Nördlingenu pod zapovjedništvom Giovannija Isolana, a 1636. godine se, također pod Isolonom, bore u blizini Pariza, potom od 1643. do 1647. godine pod vodstvom Nikole i Petra Zrinskog protiv švedske vojske i erdeljskih pobunjenika Jurja Rákóczyja. (Ernest Bauer, *Hrvati u Tridesetogodišnjem ratu* [Zagreb: Matica Hrvatska, 1941], 19 – 20.; Budak, *Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku*, 26 – 37.; Maleković, „Od blagdana do svagdana. Ka prepoznavanju duha baroka u Hrvatskoj,“ 12 – 16.)

³⁷² Do Wallensteinove djelomično uspješne inicijative dvadesetih godina XVII. stoljeća, europske vojske nisu bile uniformirane (Vladimir Brnardić, *Imperial Armies of the Thirty Years' War*, 1. sv. [Oxford: Osprey Publishing, 2009], 36.); Bauer, 23.

³⁷³ Klaić, *Riječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice*, 317.

³⁷⁴ Klaić, *Riječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice*, 463.; Richard Brzezinski, *Lützen 1632: Climax of the Thirty Years' War* (Oxford: Osprey Publishing, 2001), 24.

³⁷⁵ Bauer, 23.

³⁷⁶ *Ibid.*; Klaić, *Riječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice*, 25.

³⁷⁷ Bauer, 23.

³⁷⁸ Pieter Claesz. Soutman, *Portret Władysława Vase*, oko 1626. (objavljeno 12. svibanj 2012., preuzeto rujan 2013.): http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Claesz_Soutman_W%C5%82adys%C5%82aw_Vasa.jpg

Vragovićeve vojne čizme imaju ostruge (tur. *mamuze*) koje upućuju na uobičajen hrvatski položaj u konjaničkom sektoru Wallensteinove vojske. Naime, zbog kvalitetnog iskustva prikupljenog na vojnokrajiškom području i zapovjednikovoj averziji prema poljskoj lakoj konjici, vojnici sa hrvatskog tla su nakon početnih pješačkih manevriranja postupno postali predodređeni za konjanike naoružane arkebuzama i kopljima.³⁷⁹ S obzirom da je Vragović na portretu iz varaždinskog Muzeja prikazan isključivo sa hladnim oružjem (mač/ sablja), a na pojasu nema traga vrećici sa barutom,³⁸⁰ postoji mogućnost kako nije pripadao arkebuzirskim odredima. Primjerice, u bitci kod Lützena 1632. godine borbeni odredi označeni kao „hrvatski“ sudjelovali su u trupama feldmaršala Gottfried Heinrich grofa od Pappenheima (1594. – 1632.) u sklopu iregularne lake konjice ili u tzv. imperijalnoj vojsci generala Wallensteina (Albrecht Wentzel Eusebius von Waldstejn, 1583. – 1634) kao „hrvatska regimenta“ posebno izdvojena od preostalih konjaničkih snaga (kirasira, arkebuzira i draguna). U njoj se, između sveukupno četiri zapovjednika, isticao znameniti general Ludwig Johann Hektor grof od Isolana (1586. – 1640.) kao vrhovnik svih hrvatskih odreda i lake konjice.³⁸¹

U *Obiteljskom fondu Vragović* nalazi se dokument kojim je moguće izravno povezati jednog od pripadnika obitelji sa generalom Isolanom. Riječ je o službenoj ispravi izdanoj 16. srpnja 1636. godine u generalovo ime kojom se Jurju Vragoviću mlađem potvrđuje buduća jednogodišnja plaća za vršenje dužnosti konjaničkog kapetana.³⁸² Primatelj isprave je u *Analitičkim inventarima* označen kao u ranijem poglavlju spomenut Juraj († 1650.), sin Jurja Kristofora († 1616.) koji je, sudeći prema zapisima hrvatskih sabora 1640. i 1642. godine, upravljao križovljanskim imanjem. Također, isprava Ferdinanda II. izdana 9. ožujka 1635. godine kojom se istome Vragoviću, uslijed obavljanja službenih poslova za kralja u inozemstvu, do povratka odgađaju sve sudske parnice, te pismo Nikole Zrinskog sa spomenom Jurja dana 12. prosinca 1649. godine³⁸³ može dodatno razjasniti dubinu Jurjevog angažmana u Tridesetogodišnjem ratu. Detaljnijim analizama spomenutih dokumenata trebalo bi razotkriti da li se njegovo izbivanje sa hrvatskog područja u jeku velikih vojnih sukoba na europskom tlu uistinu odnosilo na sudjelovanje u spomenutom ratu, dok korespondencija Vragovića sa N. Zrinskim, od 1646. godine aktivnim sudionikom rata, „generalom svih

³⁷⁹ Bauer, 18., 24., 26

³⁸⁰ Bauer, 25.

³⁸¹ Brzezinski, 17., 25 – 26., 37.; Više o Isolanu u: „Isolano, Johann Ludwig,“ *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. 14, ur. Rochus von Liliencron (München: Historischen Commission bei der Königlichen Akademie der Wissenschaften, 1881), 637 – 640. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.) <http://www.deutsche-biographie.de/sfz36527.html>

³⁸² Levanić, *Analitički inventari*, 37.

³⁸³ Levanić, *Analitički inventari*, 37.

hrvatskih četa“ unutar imperijalne vojske, te hrvatskim banom,³⁸⁴ pruža mogućnost konkretizacije njegove vojne službe. I dok arhivski spisi pouzdano potvrđuju Vragovićovo prisustvo na srednjoeuropskoj bojišnici, značajna nepotpunost *Fonda*, uzrokovana gubitkom ili nedostupnošću dokumenata, umanjuje njegovu povezanost sa portretiranim ratnikom, a time i legitimnost ovog prijedloga identifikacije. Primjerice, dosadašnje analize genealoških odnosa Vragovića bi u ovakvim okolnostima mogle biti zakinute za informacije o slabo ili potpuno nepoznatim članovima obitelji, a time i njihovom možebitnom sudioništvu u velikom ratu.

Izuzev pisanih izvora, u spoznavanju identiteta portretirane osobe značajan doprinos ostvaruje sam slikovni prikaz, odnosno njegove ikonografske značajke. Naime, ratnikov položaj ispred brodovlja na morskoj pučini ukazuje na svjedočanstvo bitci koja se odvijala u blizini obale ili na otvorenom moru. U slučaju da ovaj portret nije primjer idealiziranog prisjećanja na takvu vrstu pohoda, k tome i želje Vragovićevih potomaka za naknadnim uprizorenjem njegovog vojevanja, analize bitaka u kojima su se vojne grupacije pod zapovjednicima iz redova hrvatskog plemstva dotakle morske obale bi trebale omogućiti dodatno rasvijetljavanje opsega Vragovićevih vojnih kretanja. No, s obzirom da je ovdje riječ o specifičnom slučaju podložnom raznovrsnim nagađanjima, čak bi i tako donešeni zaključci bez konkretnih pisanih dokaza teško bili u potpunosti kredibilni, te bi trebali biti svedeni isključivo na prijedloge koji će sitnim koracima doprinijeti razumijevanju šire slike. Također, iako ne postoji jamstvo da je ovaj prikaz krasio unutrašnjost križovljanskog kaštela, on ipak predstavlja vrijednu ilustraciju onovremenih plemićkih navika u dekoriranju vlastitog životnog prostora, ali i značajan primjer nezaobilaznog fenomena u istraživanjima povijesti materijalne kulture - autorefleksije statusa i društva kojem pripadaju, te načela tome sukladnog samoprikazivanja.

³⁸⁴ Bauer, 131 – 132.

Slika 31. Nepoznati autor,
„Muškarac iz obitelji Vragović Maruševečki“ (djelomičan prikaz?), 17. stoljeće
(ulje na platnu, 198 x 93 cm)

8.2.2. Dekorativnost doma kroz prizmu društvenih poznanstava

Među popisanim slikama isticao se prikaz Blažene Djevice Marije Čenstohovske iza kojeg se krije posebna dimenzija vragovićevskih društvenih veza, a time i naznaka psiholoških preokupacija pojedinih članova obitelji. Naime, riječ je o ikoni „Naše Gospe od Czestohowe“, šire znanoj kao *Crna Madona od Czestohowe*, nastaloj do 1384. godine od kada se čuva u pavlinskom samostanu na Jasnoj Góri, znamenitom poljskom svetištu. Riječ je o Majci Božjoj sa Djetetom u ruci, odnosno ikonografskoj temi zvanoj *Hodegetria* i posebno cijenjenoj u cjelokupnoj pavlinskoj redozajednici.³⁸⁵ Vjerovanje da je autor slike apostol sv. Luka, te čudotvorna svojstva koja su joj pripisana tijekom sedamnaestostoljetne opsade samostana pretvorili su dom ove ikone u značajano religiozno i kultuno odredište,³⁸⁶ stvorivši tako veliku potražnju za njenim replikama. Mnogobrojne slike koje se čuvaju u svetištu pokazuju utjecaje venecijanskih umjetnika i nizozemskih manirista, a s druge strane početkom XVII. stoljeća na antverpenskom području se izdaje knjiga o čenstohovskoj Bogorodici posvećena austrijskom nadvojvodi Albrechtu.³⁸⁷ Ispremiješanost kulturno – umjetničkih utjecaja koji su pratili ikonu na široj europskoj razini su snažnim komunikacijskim putevima pavlinskoga reda doveli ovu ikonografsku temu i na hrvatsko područje. Jedan od najpoznatijih primjera takvoga utjecaja je zasigurno leopoldovska Majka Božja Čenstohovska, prvi puta spomenuta 1508. godine, tijekom XVII. stoljeća je dekorirana donacijom Marije Magdalene Nadasdy, a od prve polovice XVIII. stoljeća smještena na glavnom oltaru crkve sv. Marije (Slika 32).³⁸⁸

Pavlinskom prisutnošću u kulturno – umjetničkom uzdizanju novovjekovnog hrvatskog društva na ovaj prostor dolaze brojne izvedenice poljske Madone,³⁸⁹ a pritom je jedna od njih pronašla svoje mjesto u križovljanskom kaštelu. Njeno prisustvo u Kristoforovom domu je dodatna potvrda snažne veze obitelji Vragović i pavlinskoga reda, te općenito još jedna ilustracija plodonosnog suživota hrvatskih plemića i Crkve. I dok slika potvrđuje, arhivski dokumenti utiru puteve novih spoznaja. Naime, iza često spominjane činjenice da su Kristoforove stvari djelomično bile držane u kućama pavlina unutar varaždinskih zidina krije se spoznaja o dubini suradnje obitelji i pavlina. Spomenuti vjerovnik Ivan Krištolovec (Varaždin, 1658. - ?, 1730.), od 1708. (1715.) godine vrhovni poglavar

³⁸⁵ Janusz S. Pasierb, *The Shrine of the Black Madonna at Czestohowa*, 4. izdanje (Warsaw: Interpress Publishers, 1991), 5 – 6.

³⁸⁶ Pasierb, 11 – 12.

³⁸⁷ Pasierb, 15 – 16.

³⁸⁸ *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.: Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, umjetnički obrt, književnost, glazba, prosvjeta, ljekarstvo, gospodarstvo*, katalog izložbe, ur. Đurđica Cvitanović et al. (Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989.), 422 – 423., 426.

³⁸⁹ *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, 398., 415 – 416., 426.

pavlinskog reda i redoviti sudionik saborskih zasjedanja, te od 1716. godine savjetnik kralja Karla III., istaknuo se svojim književnim radom, te zaslužio posebno mjesto u povijesti kajkavske književnosti.³⁹⁰ Malo je poznato da je Krištolovec surađivao sa Kristoforovom sestričnom, Barbarom Katarinom Vragović, na izradi njenog molitvenika o naučavanjima Tome Kempenca. J. Bratulić spominje Krištolovca kao autora prijevoda Kempenčevog dijela, izdanog 1710. godine u Beču, te nanovo izdanog 1760. godine u Zagrebu.³⁹¹ No, u zagrebačkoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici se čuva prvo izdanje pod punim nazivom „OD NASZLEDUVANYA CHRISTUSSEVOGA./ NAVUKI OSZEBUYNI/ Szpizsani od uelikoga Duhov/noga Navuchitela THOMASSA/ DE KEMPISSA/ Iz Dijachkoga na Horuaczki illi/ Szlouenszki iezik preobernijeni po/ nekoiem pobosnom Redovniku / Reda S. Paula, pervoga Puschenika./ Po poglauite Pako, ij uiszoko/ Rogiene goszpe/ BARBARE KATARINE/ WRAGOVICH/ OD MARVSEVECZ./ Nekadasnyega Poglavitoga, Viteskoga,/ ij uszega dobroga Szpominka Goszpona/ PATACHICH LASZLO-/ VA OD ZAJEDZE,/ Czeszaroue y Kralyeve Szvetloszti,/ uu Krayne y Fesztunge Krisevechke/ Vice Obersztara,/ OSTAVLYENE VDOVE/ Stampati Vuchinyeni./ uu Bechu pri Goszpe Janne Vdovicze Woigtin, letta 1720.(?)“³⁹²

Osim što je još jednog pavlina imao za svojeg vjerovnika (priora pavlinskog samostana u Remetama Davida Lisjaka), Kristofor je u svome križovljanskom domu, vjerojatno na zidu, držao prikaz *controffe*? onovremenog vesprimskog biskupa Mirka Esterházyja (Vágryhely, 1665. – Požun, 1745.), nekadašnjeg priora lepoglavskog samostana i vrhovnog poglavara hrvatske pavlinske provincije od 1702. do 1708. godine.³⁹³ Prema svemu sudeći, očigledno je da povezanost Vragovića i pavlina nije bila površna suradnja usputnog karaktera, nego dugotrajno sudjelovanje u zajedničkim interesima. Takav kontakt je bio dublje ukorijenjen u širim dijelovima obitelji, što po pitanju intelektualnog rada, što u vidu pokroviteljstva izrade umjetničkih djela. Samim time tragovi pavlina u Križovljan – gradu upućuju na zaključak da se u stambenom prostoru nalazio podsjetnik na tu povezanost, ali i reprezentativan dokaz utjecajnih društvenih poznanstava obitelji Vragović.

³⁹⁰ Ante Sekulić, „Ivan Krištolovec – pavlin i hrvatski pisac,“ u: Lepoglavski zbornik 1994.: Radovi sa znanstvenog skupa Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi, Lepoglava, 17. rujna 1994. (Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1995), 34 – 38.

³⁹¹ Sekulić, „Ivan Krištolovec – pavlin i hrvatski pisac,“ 37.

³⁹² Knjiga sadrži predgovore Barbare i Krištolovca u kojima objašnjavaju razlog tiskanja ovakvog dijela. <http://katalog.hazu.hr/WebCGI.exe?Tip=Listic&Jbmg=069852&Baza=1> (preuzeto veljača 2013.); Digitalizirano izdanje Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek: <http://baza.gskos.hr/knjige/dekempiss.pdf> (objavljeno 2008., preuzeto veljača 2013.)

³⁹³ Esterházy je obnašao dužnost biskupa u Vácu 1706. godine, zagrebačkog biskupa od 1708. do 1723. godine kada postaje vesprimski biskup i potom kancelar kralja Karla III., a 1725. godine biva proglašen ostrogonskim biskupom (Hrvatski biografski leksikon, ur. Trpimir Macan [Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1998], 111.; Ante Sekulić, „Pavlinski vrhovni poglavari,“ u: *Od blagdana do svagdana – barok u Hrvatskoj*, ur. Vladimir Maleković [Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993], 374., 376.)

Slika 32. Nepoznati autor, *Majka Božja Częstohowska*, 15/ 16. stoljeće
(danas na glavnom oltaru crkve sv. Marije, Lepoglava)

8.2.3. Ostali predmeti umjetničkog obrta

Plemićke domove su krasili i brojni predmeti umjetničkog obrta čija je estetska vrijednost vodila bitku sa njihovom funkcionalnošću. U križovljangradskom slučaju ih pronalazimo prvenstveno na primjerima pozlaćenog i posrebrene posuđa, pojedinih dijelova odjeće i obuće, svijećnjaka, nakita ili kovanih prikaza vladara. Njih su izrađivali zlatari, srebrnari i pojasari koji su tijekom XVII. stoljeća djelovali pod snažnim utjecajem augsburških obrtnika, autora mnogobrojnih predmeta naručenih za opremanje sakralnih interijera sjeverozapadne Hrvatske. U sljedećem stoljeću njihov je neupitan autoritet postupno zamijenio intenzivan priljev bečkih i gradačkih načela izrade i oblikovanja obrtničkih proizvoda.³⁹⁴ S obzirom da su žigovi mjesne radionice ili majstorski inicijali bili vrlo rijetko

³⁹⁴ Ivo Lentić, „Zlatarstvo baroka i rokoka u Hrvatskoj,“ u: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 132., 134., 136., 138., 142., 144.

naznačeni, gotovo je nemoguće određivanje autorstva umjetničkih predmeta koje su izrađivali domaći obrtnici. No, s druge strane, identifikacija inozemnih majstora čiji su radovi bili namijenjeni hrvatskom području omogućava uvid u njihovu brojnost i raznovrsnost.³⁹⁵ Iako, nažalost, nisu poznati autori pribora za jelo, pehara, zdjela i ostalog posuđa, te svijećnjaka, kopči i gumbi, a možda čak i okova za knjige koji su se nalazili u inventaru Kristofora Vragovića, u nedostatku izravnijih tragova o podrijetlu i autorstvu pojedinih predmeta arhivski izvori mogu ponuditi barem male dijelove ove složene i nepoznate slagalice. Naime, prema popisu vjerovnika moguće je ustvrditi kako je barun unutar jednog od svojih dužničkih odnosa bio u posjedu posude za šećer koju je izradio zlatar Izak Rudel (*aurifaber Isaac Rudel*).³⁹⁶

Također, osim šest draguljničarski izrađenih potpornja za svijeće, u Vragovićevom je inventaru zabilježen i prsten sa tri veća i osam manjih dijamanta, koji je zbog svoje vrijednosti zatečen u stvarima koje su se nalazile u kući Ivana Krašnika. S obzirom da nema detaljnijeg opisa ovog predmeta, možemo samo na temelju onovremenih općih trendova u izradi nakita zaključiti nešto više o njegovom karakteru. Naime, zahvaljujući unaprijeđenim tehnikama brušenja dragog kamenja, odnosno povećanjem broja *faseta* (ravnih površina na tijelu kamena), barokni je nakit u odnosu na renesansni odavao veći sjaj, a time „lakoću i prozračnost oblika“. Ukratko, daljnji razvitak brusnih modela oko 1700. godine, povećanje raznovrsnosti dragog kamenja, a time i njihova dominacija u dizajniranju nakita, zatim promicanje dijamanta kao najdragocijenijeg materijala u izradi, te usklađivanje vrste *fasunga* (metalnog okvira od srebra, zlata i drugog) sa bojom kamenja³⁹⁷ je obilježilo početke XVIII. stoljeća. Iako šturi, opis Vragovićevog prstena je donekle informativan, prema čemu postoji mogućnost kako su spomenuti principi izrade nakita mogli biti izgledni i u križovljanskom slučaju.

U Vragovićevom inventaru je zabilježena i nekolicina predmeta od stakla čiju brojnost i raznovrsnost, nažalost, nije moguće precizirati. Unatoč tome, vrijedno je spomenuti kako su, sudeći prema arhivskim izvorima, dosadašnja istraživanja donijela zaključak o isključivo uvezno orijentiranom hrvatskom tržištu na kojem tijekom XVII. stoljeća, zbog nedostatka proizvodnje, nije bilo domaćih staklenih predmeta.³⁹⁸ Razvoj prvih staklarskih manufaktura na hrvatskom području seže u prvu polovicu XVIII. stoljeća, kada se 1728. godine u

³⁹⁵ Više u: Ivo Lentić, „Zlatarstvo baroka i rokoka u Hrvatskoj“, 134., 136., 138., 142.

³⁹⁶ „Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.)“, 8.

³⁹⁷ Karmen Gagro, „Nakit i kićenje u Dubrovniku u 17. i 18. stoljeću“, u: *Od svagdane do blagdane* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 198., 200., 202.

³⁹⁸ Đurđica Comisso, „Staklo baroknog razdoblja u Hrvatskoj“, u: *Od svagdane do blagdane* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 164.

goranskom Crnom Lugu otvorila staklana *Perlasdorf* španjolskog markiza Villana Perlasa de Rialpa koja je zapošljavala češke majstore, dok prva hrvatska staklana nastala temeljem ulaganja domaćeg kapitala djeluje od 1764. do 1773. godine na Draškovićevom imanju u blizini njihovog trakošćanskog dvorca.³⁹⁹ Unatoč nedostatku domaćih proizvodnih snaga tijekom XVII. stoljeća, hrvatsko je plemstvo i građanstvo obilno koristilo obične staklene čaše (*kupice*), ali i skupocjene čaše od brušenog stakla (*rezane kupice*) ili one sa pokrovom, te kristalne čaše i staklene posude za slastice. Prilikom inventarizacija staklenih predmeta naveden je pojam *horvatsko staklo* za kojeg se pretpostavlja kako je riječ o inozemnim staklarskim proizvodima namijenjenima hrvatskom tržištu.⁴⁰⁰ Počevši od razdoblja srednjeg vijeka venecijansko je područje predstavljalo najveći uzor u europskoj proizvodnji staklarskih proizvoda, no s vremenom je sa izrade stakla za prozore, ogledala i nakit ponuda proširena i na brojne luksuznije predmete, kao i na one nezaobilazne u svakodnevnoj upotrebi. Krajem XVI. stoljeća, austrijski se dvor odlučio suprotstaviti venecijanskoj dominaciji proizvodnje stakla, čime su ubrzo praške manufakture sa obrtnicima talijanskog, njemačkog i češkog podrijetla postale najznačajniji izvor za distribuciju staklarskih proizvoda na području Habsburške Monarhije (Slika 34).⁴⁰¹ Stoga ne čudi mnogobrojnost staklenog posuđa češke provenijencije koje je, nestavši sa nekadašnjih plemićkih stolova, ormara i polica, svoj novi dom pronašlo u hrvatskim muzejima.

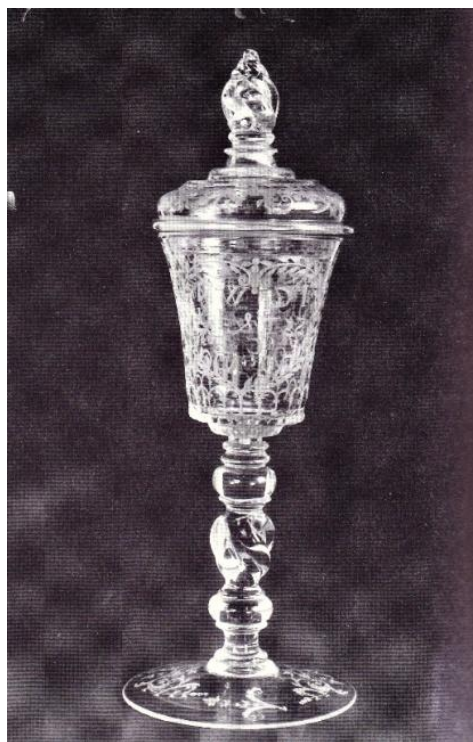
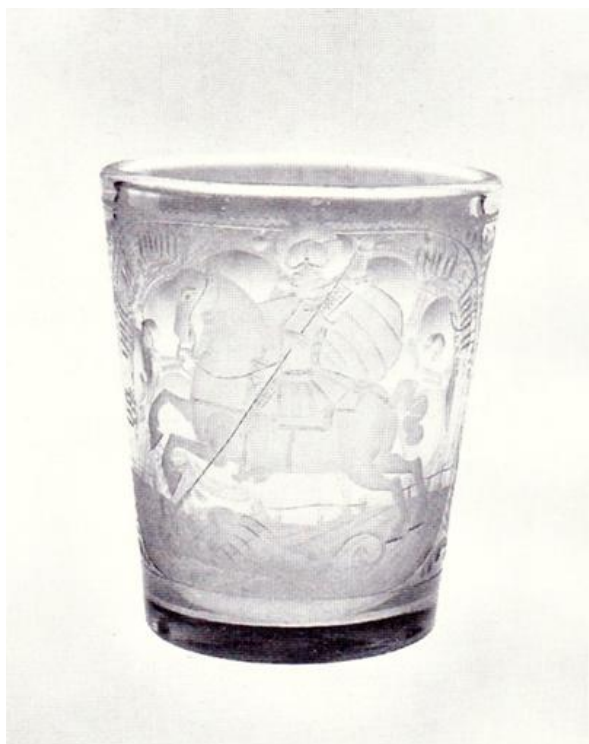

Slika 33. Šćernica augsburškog majstora J. L. Sigela (oko 1705.) izrađena od lijevanog, graviranog i cizeliranog srebra (danas u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb)

³⁹⁹ Comisso, 164., 168.

⁴⁰⁰ Comisso, 164.

⁴⁰¹ Klemm, *Gradski muzej Varaždin – Kulturno povijesni odjel: Vodič stalnim postavom odjela*, kat. br. 16., 17.

Slika 34. Češki *bilikum* od bezbojnog masivnog stakla i matiranog stakloreza iz vlasništva obitelji Modić – Bedeković u Donjoj Lomnici (kraj 17.st., danas u *Muzeju za umjetnost i obrt*, Zagreb), te vrč s poklopcem od puhanog i brušenog stakla, vjerojatno češke proizvodnje (prva polovica 18. st., danas u *Gradskom muzeju Varaždin*)

8.3. Za baroknim stolom

Pripremanje i konzumiranje hrane bilo je jedno od središnjih djelatnosti koje su okupirale i seljačku kuću i plemićki dvorac, pri čemu je iskonska suprotstavljenost ova dva toliko različita svijeta ilustrirala način na koji se tome pristupalo. O. Maruševski u svojem prikazu „Sadržaja i iskaza hrvatskog društva u 17. i 18. stoljeću“ predstavlja Jurja Habdelića i njegovo djelo „*Pervi otca našega Adama greh*“ iz 1674. godine kao „živu sliku ljudi i običaja [koja] iz mrtvila diže stvari što se jedne pored drugih nalaze bez reda popisane u inventarima, oporukama ili mirazima...“ (1993).⁴⁰² I zaista, zahvaljujući Habdelićevim rječitim osudama društvenog zastranjenja imamo mogućnost spoznati kako je izgledala posvemašnja dekadentnost imućnog sloja, pa tako i na stolu za blagovanje. Navodeći vjerojatno najraskošnije društvene zabave visokog plemstva on spominje konzumaciju raznovrsne divljači, riječnih i morskih riba, pašteta, bademima, limunima i pozlatnom ukrašenih torti, te raznovrsnih poslastica uz koje su se pila lutemberška, talijanska i španjolska vina ili muškat.⁴⁰³ U bogato opremljenoj čakovečkoj knjižnici obitelji Zrinski su se, između ostalog, našle i kulinarske knjige, poput djela iz 1643. godine slavnog kuhara Bartolomea Scappija,

⁴⁰² Maruševski, 44.

⁴⁰³ Maruševski, 46.; Nikolić, 20.

ali i rukopisna zbirka narodnih recepata prema kojima možemo pretpostaviti kako se na stolovima visokog plemstva nisu nužno posluživali najskuplji hrana i piće.⁴⁰⁴ U jednoj gradačkoj kuharici, izdanoj u XVII. stoljeću, predstavljen je plemićki objed od osam nizova, no pretpostavka je da je takav običaj bio rezerviran isključivo za najviše plemićke sloje prilikom posebnih, svečanih prigoda.⁴⁰⁵ Tako se, osim navedenog, konzumiralo i meso domaćih životinja kombinirano sa kuhanim zeljem, sirom, jajima, lukom, peršunom, salatama ili ciklom, začinjeno sa majčinom dušicom ili egzotičnim začinima poput papra, šafrana, klinčića, cimeta, đumbira, muškarnog orašćića i anisa. Jelo se i raznovrsno voće poput jabuka, trešanja, bresaka, dinja, jagoda i smokvi, a pila se bolja vina poput *petrovščaka*, *goljaka*, *bukovščaka*, *slame* ili lošija poput paljenog vina, odnosno rakije.⁴⁰⁶

U Vragovićevoj je inventaru zabilježeno raznovrsno posuđe, te spremnici čija nam namjena omogućuje određene uvide o njegovoj prehrani. Poznato je da su u križovljanskom kaštelu konzumirane kruške i drugo sušeno voće, te nedefinirane vrste poslastica. U kuhinji se na ražnjevima peklo meso, vjerojatno pileće i kokoške sakupljeno kmetskim podavanjima, a u mužarima se gnječili začini i ljekovito bilje. U podrumskim prostorima su pronađene mješavine voća ubranog u voćnjaku nedaleko kaštela, zatim bob, proso i pšenica od koje se izrađivalo kvalitetno brašno, te veće količine „domaćeg vina“ i nešto manje octa.⁴⁰⁷ Dokument sa potraživanjima Kristoforovih vjerovnika otkriva posebnu skupinu prehrambenih namirnica konzumiranih u kaštelu - kavu, čaj, čokoladu i proizvode od ružinih latica koje je kupovao od kavanara Petra Fiorinija (*Petrus Fiorini*).⁴⁰⁸ S obzirom da spomenuti napitci i čokolada (koja se mogla konzumirati u krutom i tekućem stanju) tijekom XVIII. stoljeća tek pronalaze svoje mjesto na listi uobičajenih namirnica, zanimljivo je kako je krajem prve četvrtine stoljeća Vragović bio dijelom njihove standardizacije. Naime, kava je prenijeta na europsko područje u prvoj polovici XVI. stoljeća posredstvom arapske i venecijanske trgovine sa istočnoafričkog prostora. Tijekom XVII. stoljeća otvorene su prve kavane u Francuskoj, a do kraja istog se taj napitak u određenoj mjeri raširio područjem Habsburške Monarhije, osobito nakon zapljena veće količine kave nakon neuspješne osmanlijske opsade Beča 1683. godine.⁴⁰⁹ Primjerice, na kranjskom području početkom XVIII. stoljeća kava je predstavljala luksuz koji si je mogla priuštiti isključivo elita, no do kraja stoljeća u njoj su

⁴⁰⁴ Maruševski, 46.

⁴⁰⁵ Bogdan Šteh, *Zapuščinski inventarji kranjskega plemstva s konca 18. stoletja kot zgodovinski vir*, magistrski rad (Ljubljana: Filozofski fakultet, 2010.), 126.

⁴⁰⁶ Nikolić, 18 – 20.

⁴⁰⁷ „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.),“ 4., 10., 19.

⁴⁰⁸ Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (25. svibnja 1725.),“ 7.

⁴⁰⁹ Šteh, 131 – 132.

mogli uživati i širi slojevi društva.⁴¹⁰ Slično je bilo i sa čajem, no ta je namirnica predstavljala robu nešto egzotičnijeg, a time i manje dostupnog karaktera. Na europskom je tlu prvi puta zabilježen početkom XVII. stoljeća kada pošiljke stižu iz Indije u Amsterdam, ali se do kraja stoljeća nije uspješnije proširio, predstavljajući još uvijek svojevrsni raritet.⁴¹¹ U prvoj polovici XVIII. stoljeća među kranjskim stanovništvom njegovu rijetku upotrebu ocrtava činjenica da se tijekom priprave koristilo isključivo specijalizirano posuđe (rijetke porculanske šalice), vjerojatno iz razloga što se u začecima europskog korištenja slijedio azijski princip pripreme.⁴¹² Čokolada je također bila rijetka namirnica imućnih slojeva. S obzirom da je po pitanju svoje prehrambene vrijednosti postala dijelom medicinskih istraživanja koja su nerijetko tvrdila kako je zdravija od kave, nastale su brojne rasprave koje su trebale razriješiti pitanje načina njene upotrebe – agregatnog stanja i temperature.⁴¹³ Sve u svemu, pojavom novih prehrambenih namirnica među plemićkim slojevima u XVIII. stoljeću, dolazi do neminovnog povećanja broja diferenciranog posuđa. Tako je u Vragovićevom inventaru zabilježen predmet pod nazivom *pistoletarum*, koji bi mogao označavati mlinac za kavu.⁴¹⁴

Najbrojnijem posuđu, odnosno predmetima za pripremu i konzumaciju hrane koji su se nalazili na stolovima i ormarima križovljanskog kaštela svakako pripadaju tanjuri (26 komada) i šalice (minimalno 23 komada). Oni su kao i većina ostalog posuđa, poput pehara i sita, bili izrađeni od kositra i lima. Naime, u razdoblju ranog novog vijeka srednjovjekovne drvene tanjure zamjenjuju oni od kositra, srebra ili drugog metala, kao što je, primjerice, bakar od kojeg su bila izrađena tri Vragovićeva tanjura.⁴¹⁵ U slučaju daleke Engleske, istraživanje je pokazalo da je 1675. godine samo 9% obitelji jelo iz tanjura izrađenih od rafiniranog kositra, a 1725. godine taj se udio povećao na 45%.⁴¹⁶ Kao bliži primjer može poslužiti Matasovićev navod kako se na zagrebačkom području od 1752. godine spominju „nove forme“, pri čemu se vjerojatno misli na porculan.⁴¹⁷

Po pitanju ranonovovjekovne kulture objedovanja zanimljiv je zaključak Štuhecove analize (1994) inventara kranjskih plemića: „*Struktura i raznolikost predmeta, koji su*

⁴¹⁰ Šteh, 131.

⁴¹¹ Sarti, 209.; Šteh, 132 – 133.

⁴¹² Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari*, 242.; Šteh, 132 – 133.; Sarti, 146 – 148.

⁴¹³ Štuhec, *Besede, ravnanja in stvari*, 241.

⁴¹⁴ Ne postoji točan prijevod ove riječi. Riječ *pistor* označava „mlinara, pekara, slastičara“, a *pistillum* „tucanj u mužaru“, odnosno *pistare* „gnječiti, mrviti“. Moguće je da se radi o tučku za mužar, ali ti su predmeti spomenuti u inventaru pod drugim nazivima. Zbog toga, a i činjenice da je *pistoletarum* predan pavlinima, odnosno da je mogao imati povećanu vrijednost, moguće je pretpostaviti da se radilo upravo o mlincu za kavu (Marević, 3895 – 3896.); „Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (20. listopada 1724.)“, 7.

⁴¹⁵ Sarti, 175.

⁴¹⁶ Sarti, 146.

⁴¹⁷ Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, 73.

kranjskim plemićima služili pri jelu, jasno ukazuju na individualizaciju njihove upotrebe. Jedan samome sebi namijenjen pribor, tanjur i ubrusi predstavljaju standard objedovanja kako sredinom XVII., tako i početkom XVIII. stoljeća. Jesti sa svojim priborom iz svojega tanjura, piti iz svoga pehara, čaše, vrča, bokala ili „kositrnice“ označava spriječavanje bliskog tjelesnog dodira sa drugima za stolom, osobito dodira s intimnim dijelovima tijela, s ustima.“⁴¹⁸ I u križovljangradskom inventaru spomenuti komplet od 12 srebrnih noževa i žlica pokazuje kako je uvriježen običaj kranjskih plemića pri objedima vrijedio u slučaju pripadnika nižeg plemstva u varaždinskoj okolici. Zanimljivo je kako je među Vragovićevim stvarima pronađen dvodijelni set pribora za jelo, pri čemu nedostaju vilice. Takvo što se može objasniti činjenicom da su nož i žlica predmeti čija upotreba seže daleko u povijest, dok se vilica, kao predmet kojim se hrana primiče u usta, a ne koristi samo za rukovanje namirnicama, javlja na bizantskom i talijanskom području tek tijekom X. i XI. stoljeća. Povezivanje vilice sa demonskim simbolima je uzrokovalo zastoj u prihvaćanju tog predmeta kao uobičajenog pribora za jelo, te se, ako zanemarimo povremene trendove, dugi niz stoljeća u pravilu izbjegavala. Tijekom XVII. stoljeća postaje učestalija na francuskom i njemačkom području, ali je zabilježeno kako je, primjerice, na francuskom dvoru još 1730. godine bilo averzije prema korištenju vilice, dok je 1725. godine u Engleskoj zabilježeno samo 10% obitelji koje su ju prihvatile u svom procesu hranjenja.⁴¹⁹ Iako se izbjegavanje upotrebe vilice može smatrati općim fenomenom šireg europskog područja, ipak ne treba zaboraviti na sporadične individualizirane slučajeve njenog korištenja. Takav je primjer Julije Črnkovečke Orehoczy koja je 1664. godine svome suprugu Stjepanu Pethő de Gerse u miraz donijela čak 40 vilica koje su služile kako za pripremu, tako i za konzumaciju hrane.⁴²⁰ Nasuprot njoj je primjer sličan Vragovićevom – u dvorcu Ivana Franje Čikulina u Donjem Oroslovju 1746. godine nije zabilježena niti jedna vilica.⁴²¹

⁴¹⁸ Marko Štuhec, „Kranjska suita za zrcalo, vilico, nož, žlico, kavno ročko, čajnik in njuhalni robec,“ *Zgodovina za vse* 1 (1994), 5.

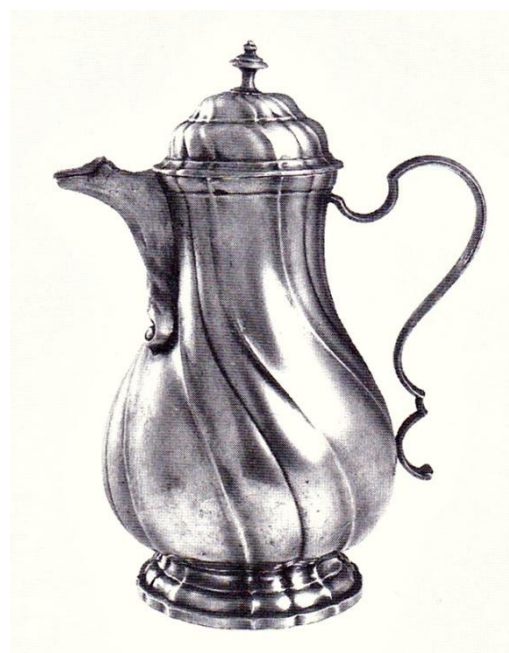
⁴¹⁹ Sarti, 174 – 175.

⁴²⁰ Maruševski, 50.

⁴²¹ Maruševski, 62.

Slika 35. Lijevan, graviran i iskucan kositreteni tanjur augsburškog majstora Sebalda Ruprechta (1712., danas u *Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb*), te nož i vilica francuske provenijencije izrađeni od lijevanog i graviranog srebra, sedefa i poludragog kamenja (17. – 18. st., danas u istome muzeju)

Slika 36. Mužar od lijevane bronce iz vlasništva varaždinskog ljekarnika Franje Sigla (1740., danas u *Gradskom muzeju Varaždin*), te kanta za čokoladu od lijevanog kositra austrijske ili njemačke proizvodnje (sredina 18. st., danas u *Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb*)

8.4. Knjige

U ranijem poglavlju istaknuta pokroviteljska i donatorska, te književna djelatnost određenih pojedinaca obitelji ilustrira vragovićevsku uključenost u kulturni život varaždinskog kraja XVII. i XVIII. stoljeća. Ispunjavanje tadašnjih običaja plemićke reprezentativnosti manifestiralo se naglašavanjem vlastitog doprinosa općem društvenom i kulturnom boljitku zajednice. S druge strane, u slučaju da možemo govoriti o postojanju privatne sfere plemićkog sloja, koja je sama po sebi bila pod neprekinutim utjecajem isticanja statusa, plemićka se superiornost u privatnim prostorima, između ostalog, posebno isticala u vidu obrazovanja. Znamenit primjer pismenosti, te žeđi za osobnim kulturnim uzdizanjem vidljiv je u popisu knjiga čakovečke knjižnice obitelji Zrinski (tzv. *Zriniane*) čiji su se pripadnici istaknuli i doprinosom razvoju hrvatske književnosti.⁴²² U čakovečkom gradu su se nalazile brojne knjige sa područja književnosti, arhitekture (Vitruvijeve, Palladijeve i Serlijeve traktati), govorništva, filozofije, prirodoslovnih znanosti, zatim vjerskih, političkih i vojnih nauka, te primjerci raznovrsnih biografija i bibliografija. U raznovrsnosti ne zaostaju niti jezici koji su bili zastupljeni u brojnim naslovima – latinski, njemački, mađarski, talijanski, francuski, španjolski i poljski.⁴²³ Tako visoka razina kulturno - obrazovne nadmoći nekada najutjecajnije plemićke obitelji na hrvatskom području se ne može mjeriti sa Vragovićima. Ipak, i u njihovom su slučaju zabilježeni još uvijek nedovoljno istraženi, ali kulturno – povijesno vrijedni primjeri izricanja jednog vida plemićkog mentaliteta.

Naime, u inventaru, u velikoj prizemnoj sobi su uz bakrene stvari na kaminu i ostale predmete u blizini zabilježene knjige (*Libri*), ali iz popisivačevih šturih informacija nije poznato u kojem su broju bile zastupljene, niti na koju su se tematiku odnosile. Podatak koji bi nas dodatno mogao približiti vragovićevskim intelektualnim promišljanjima je obiteljska bilježnica, danas pohranjena u varaždinskom Državnom arhivu (DAVŽ, OFV, kut. 3., sign. 15.4.1.). Postoji mogućnost da je izvorno služila nekome od Vragovića za teoretiziranje o pisanju dramskih tekstova, dok joj je posljednji vlasnik, prema riječima K. Levanić, bio upravo Kristofor. Na početku se nalazi rukopis pod nazivom *Practica Manuductio Ad inveniendam disponendamque Tragoediam*, odnosno u prijevodu “Praktično rukovođenje za

⁴²² Danas sačuvan katalog knjiga punog naziva „*Catalogus omnium librorum Bibliothecae Chaktorniensis excellentissimi atque illustrissimi domini comitis Nicolai a Zrinio Bani. Anno Domini 1662. die 10 Octobris*“ sastavljen je po napatku i konceptu Nikole Zrinskog 1662. godine, no, pretpostavlja se da je knjižnica nastala ranije. Zvonimir Bartolić, „Čakovečka knjižnica Nikole Zrinskog: u prigodi 340. obljetnice nastanka Zriniane“, *Podravina* 1 (2002), 137 – 138.

⁴²³ Maruševski, 40 – 42.; U katalogu iz 1662. godine građa je razvrstana u 11 skupina: „*Historici antiqui Romani et alii*“, „*Historici omnis generis et nationis mixtim*“, „*Historici Pannoniae et Orientalium*“, „*Politici*“, „*Militares*“, „*Geographi et Cosmographi*“ (!), „*Poetae Latini*“, „*Poetae Itali*“, „*Scholastici*“, „*Domesticae oeconomiae*“ i „*Miscellanei*“. Prema: Digitalizirana baština Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, *Katalog Knjižnice obitelji Zrinski* (objavljeno 2005., preuzeto listopad 2013.) <http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=665>

pisanje tragedije“ datirano u 1662. godinu.⁴²⁴ Riječ je o 32 stranice teoretskog teksta sa sedam podnaslova o dijelovima tragedije, te o koru, protagonistima i njihovim dijelima koja se pritom javljaju. Nakon toga slijedi 16 stranica pod naslovom „*Elegia de B. Stanislas./ Suspirante Vener. Eucharistia*“, ali je ostatak istrnut. Do kraja bilježnice se nastavlja abecedno redanje raznovrsnih pojmova povezanih sa dramaturškom raspravom na početku. Na kraju je zapisana tragedija pod nazivom „*Vin Dolorum/ Christus Patiens/ In Dolorosam cordis meditationem repraesentatum 1662.*“ na 12 stranica kojoj prethode dvije stranice indukcija, odnosno kraćih uvodnih komentara sa zapisanom 1673. godinom. Bilježnica završava sa eklogom od deset stranica.

Na zadnjoj oštećenoj korici bilježnice nalazi se crtež čovjeka u profilu, pogleda usmjerenog prema gledatelju (Slika 37). Iako je zbog nedostatka donjeg dijela korica moguće vidjeti samo gornji dio tijela, s obzirom da se desna ruka sasvojevrsnom pisaljkom čini naslonjena na radnu površinu, možemo pretpostaviti kako se figura nalazi u sjedećem položaju. Detaljnije su prikazani poluduga, kovrčava kosa i prsti, no ostale su linije samo površne ilustracije kontura, te je vjerojatno riječ o usputnom skiciranju. Ne postoje naznake niti mogućnost sigurnije pretpostavke o identitetu prikazane figure. Dramaturški tekst, elegija, tragedija i ekloga su pisani identičnim rukopisom pri čemu je korišteno nekoliko različitih tinti i pera, a smeđi tonovi crteža bi mogli odgovarati barem jednoj od ranije korištenih tinti. Ovdje se postavlja nekoliko pitanja – da li je zaista pripadnik obitelji Vragović koristio ovu bilježnicu? Da li je svoja promišljanja zapisivao vlastitom rukom? Da li se, pritom, odlučio skicirati gledajući se u ogledalu poput Parmigianina na slavnom autoportretu iz 1524. godine⁴²⁵ ili je imao namjeru ilustrirati zamišljeni lik iz svoje tragedije?

Odgovore na ta pitanja je gotovo nemoguće dobiti. Možda je značajnije zapitati se na koji način i s kojim razlogom je ova bilježnica pristigla u Kristoforove ruke. Naime, u dijelu sa abecedno popisanim pojmovima zapisani su na latinskom i hrvatskom izračuni kmetskih obaveza u Križovljan – gradu, te razni privatni računi (*Restantiae*) iz 1713. i 1714. godine. Istom crnom tintom su nastali crtež jedne ptice, te sa smirenom rukom detaljiziran i višeperspektivan prikaz nepoznatog grada pod nazivom „*Des Castell Cittadelle*“ (Slika 10).⁴²⁶ Gledano s lijeva na desno, crtež započinje sa čudnovatom konstrukcijom, vjerojatno mostom, nastavlja se na uski crkveni toranj sa baroknom lukovicom, smješten uz građevinu centriranog

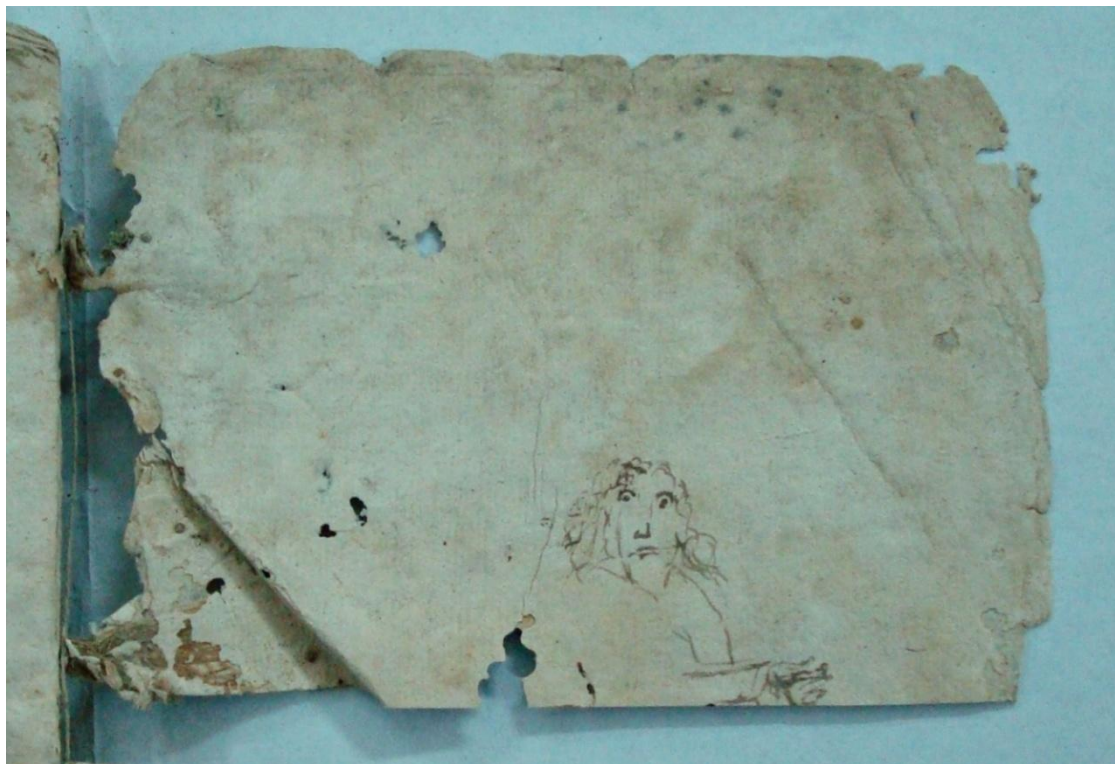
⁴²⁴ Levanić, *Analitički inventari*, 42.

⁴²⁵ Horst Woldemar Janson, Anthony F. Janson, *Povijest umjetnosti* [Radovan Ivančević, dopunjeno izdanje] (Varaždin: Stanek, 2003), 485.

⁴²⁶ Zanimljivo je kako je Kristofor kao član Pinte prozvan upravo „doktor Vogel“ (Dugački, 18). „Bilježnica sa tekstom *Praktično rukovođenje za pisanje tragedije* i bilješkama o izdacima (1662., 1713/ 1714.),“ Državni arhiv u Varaždinu, Obiteljski fond Vragović, kut. 3., sign. 15.4.1., str. 17. (nakon istrnutog dijela)

ulaza u prizemlju i nekolicine prozora prvog i drugog kata. Slijedi niža uzvisina na čijem su vrhu dvije građevine i ulazna kula na koju se nadovezuju zidana pojačanja. Sa svake strane uzvisine je po jedan obrambeni top, a u dnu je niski toranj sa prostranim ulazom. U neposrednoj blizini na desnoj strani prikazana je monumentalnija uzvisina „okružena“ zidinama s tlocrtom zvijezdanih krakova – u „gradu“ su dvije veće građevine, manja kapelica iza koje je još jedan krov, a sa svake strane po jedan crkveni toranj čiji šiljati oblici sugeriraju srednjovjekovnu izvornost.

Ne možemo sa sigurnošću znati da li se radi o prikazu stvarnoga grada kojeg je Kristofor imao prilike posjetiti ili o skiciranju zamišljenih utvrđenja o kojima je promišljao nakon eventualnog proučavanja teoretskih tekstova o arhitekturi. Velika je mogućnost i to da je nacrtao grad koji je poznao, ali je pritom interpretaciju njegove arhitekture izveo na slobodniji način. Prema podacima navedenima u ranijem poglavlju, pouzdano možemo znati da je, osim Varaždina, putovao u Zagreb i Požun. S obzirom na karakter njegovog crteža i nedostatak sustavnijeg istraživanja Vragovićevih spisa, svaka pretpostavka o „identitetu citadele“ bi u ovom trenutku bila neutemeljena. Tako da je jedino moguće zaključiti kako bilježnica sa bogato razrađenim dramaturškim mislima i svojevrsnom arhitektonskom ilustracijom dodatno označava vragovićevsko poznavanje raznovrsnih književnih i teoretskih djela.

Slika 37. Crtež na koricama bilježnice u vlasništvu Kristofora Vragovića (Snimila I. Šupljika, 2013.)

Materijalna kultura Križovljan – grada tema je koja sveobuhvatno prožima nekoliko istraživačkih pristupa, no njen glavni fokus smješten je na središnje pitanje Vragovićevog inventara i vrijednosti koju ima kao manifestacija fenomena plemićke samosvijesti, te općenito kao nezaobilazan dio hrvatske kulturne baštine. Temeljnom analizom predmeta zatečenih u inventaru Kristofora Vragovića 1724. godine ustanovljen je velik broj raznovrsnih predmeta kao konstituirajućih elemenata njegovog stambenog prostora. Tako je otkriveno da je od 109 komada namještaja u cjelokupnom inventaru pronađeno 22 stolova ili stolića, 49 stolica, 17 ormara, 11 škrinja, deset kreveta i pridruženih im madraca i uzglavlja, sveukupno 24 jastuka raznih veličina, zatim od posuđa 26 tanjura, minimalno 23 šalice, neodređen broj pehara, staklenog suda, komplet od 12 noževa i žlica, te raznovrsnih komada odjeće, uz kojih pet pari čizama. Posebno se izdvajaju dekorativni predmeti izrađeni u duhu umjetničkog obrta, među kojima prvenstvo brojnosti odnosi 578 komada slika. Vragoviću je pripadalo nekoliko skulptura i nedefiniranih vrsta prikaza vladara, te osobno baruna i njegove supruge. U inventaru je zabilježen velik broj ukrasnih tkanina, sveukupno 209 komada potrebnih u procesu objedovanja (stolnjaci, ubrusi), deset tepiha i 12 komada zavjesa. Ostalim predmetima, poput ogledala, svijećnjaka, sata, knjiga i poljoprivrednih alata pridružuju se sadržaji spremišnih prostora koji su se odnosili na vino i prehrambene namirnice.

Potrebno je podsjetiti kako se nisu svi Vragovićevi predmeti nalazili u križovljangradskom interijeru, nego su uslijed osobnih dugovanja predani vjerovnicima i čuvani u njihovim spremištima. Iako je zbog toga pokušaj rekonstrukcije njegovog stambenog prostora bio otežan, organizacija interijera je, zahvaljujući povremenim bilješkama popisivača o kretanju kroz prostor, ipak mogla poprimiti osnovni nacrt. Prema podacima u izvoru, u kaštelu je zabilježeno sveukupno šest soba, kuhinja, podrum, stepenište i hodnik na prvom katu. Sami nazivi prostorija rezerviranih za cjelodnevni boravak vlasnika su prilikom inventarizacije uglavnom izostavljeni, te se u većini soba nalazio gotovo istovjetan inventar. Ipak, zahvaljujući dominaciji pojedinih skupina predmeta, ustanovljeno je kako se u prizemlju nalazila jedna reprezentativna prostorija, te uz nju prostor za blagovanje koji nižom kvalitetom svoje opremljenosti nije mogao konkurirati prostoriji istovjetne namjene smještenoj na prvom katu kaštela. U potonjoj je zabilježen veći broj sjedećeg namještaja i dekorativnih predmeta, prema čemu je moguće zaključiti kako je ova soba funkcionirala kao središnja blagavaonica otvorena za veći broj gostiju. Na istoj etaži se nalazila i tzv. *Stara*

palača koja je u trenutku inventarizacije služila kao spremište, te još dvije prostorije. Također, prilikom rekonstrukcije se ističe poseban fenomen ranonovovjekovnih praksi stanovanja, a to je višestrukost namjene pojedinih prostorija, to jest nemogućnost jasne razlučivosti funkcionalnosti određene sobe. U križovljangradskom slučaju taj fenomen najviše dolazi do izražaja po pitanju prostora za spavanje. Analizom broja i položaja kreveta, te svijeću o načinima upotrebe ležećeg namještaja moguće je zaključiti kako se u Križovljan – gradu zasigurno spavalo u dva kreveta, dok su ostali svoju funkciju mogli dijeliti sa onom sjedećeg namještaja.

S obzirom da nije izvršena direktna usporedba križovljanskog inventara sa drugim koji pripada istom ili višem razredu financijskog kapaciteta plemenitog vlasnika, te da u ovoj fazi istraživanja nije pribjegnuto analizi novčanih protuvrijednosti predmeta u dugom razdoblju XVII. i početka XVIII. stoljeća, nemoguće je ustanoviti pravu vrijednost Vragovićevog inventara. Stoga su na ovoj razini istraživanja, u svrhu kontekstualizacije, sagledane opće karakteristike plemićkog stanovanja kako na hrvatskom, tako i na širem europskom području u navedenom vremenu. Vragovićev primjer je, pritom, konkretizirao povezanost crkvenih redova i plemića koja se očitovala u međusobnoj suradnji na polju pokroviteljske i donatorske djelatnosti, odnosno općeg kulturnog uzdizanja zajednice. Također, iako prilikom inventarizacije nije direktno spomenut, te ne postoji potvrda neposredne povezanosti sa Križovljan – gradom, po pitanju materijalne kulture Vragovića posebno se ističe portret njihovog neidentificiranog pripadnika, čuvan u Gradskome muzeju Varaždin. Preliminarnom analizom popisa dokumenata prisutnih u Državnom arhivu u Varaždinu u ovom je radu predstavljen prijedlog njegove identifikacije koji upućuje na člana križovljanske grane obitelji. Tako se ukazuje na mogućnost da ratniku odjevenom u odoru sudionika Tridesetogodišnjeg rata odgovara identitet Jurja Vragovića, konjaničkog kapetana koji je ratovao pod zapovjedništvom grofa od Isolana, generala u navedenom ratu.

Slučaj ovakvih indikacija koje se temelje tek na uvodnim koracima daljnjih istraživanja povijesti cjelokupne obitelji Vragović potvrđuju osnovno obilježje ove teme – nedovoljna istraženost obitelji, njihovog djelovanja i pritom ostavljenih povijesnih tragova, koja poziva na daljnje, sistematične analize. Brojni su izvori koji današnjim istraživačima nude mogućnost približavanja svijetu Vragovića i njihovih suvremenika, te dugotrajno, ali sigurno poput dijelova slagalice pridonose razumijevanju šire slike ranonovovjekovnog društva na hrvatskom području. Također, s obzirom na izuzetno vrijedne, gotovo jedintvene tragove vragovićevskog prisustva unutar zidova Križovljan – grada pruža se mogućnost

unaprijeđivanja svijesti ne samo o bogatoj povijesti varaždinske okolice, nego i iznimne vrijednosti hrvatske kulturne baštine.

U diplomskom radu se obrađuje tema materijalne kulture dvorca plemićke obitelji Vragović, smještenog na rubu Varaždinske županije. Istraživanje se temelji na dokumentima iz Državnog arhiva u Varaždinu, točnije popisima imovine nastalima nakon smrti posljednjeg pripadnika obitelji (1724. – 1726.), pri čemu je fokusirano na popis predmeta zatečenih u inventaru dvorca. Analizirana je brojnost, materijal, kvaliteta i boja izrade, te veličina zastupljenih predmeta. U daljnjim koracima razrađen je njihov smještaj u interijeru, odnosno naglašena njihova važnost u rekonstrukciji organizacije stambenog prostora jedne plemićke obitelji. Također, povučena je paralela sa trendovima plemićkog stanovanja u razdoblju XVII. i XVIII. stoljeća na hrvatskom kontinentalnom, ali i širem europskom području.

Radom je obuhvaćena i nedovoljno istraživana povijest obitelji Vragović, prilikom čega je naglasak stavljen na usuglašavanje, nerijetko i ispravljanje dosadašnjih navoda u literaturi. Posebno je izdvojeno pitanje identifikacije portreta nepoznatog muškarca iz obitelji koji se čuva u Gradske muzeju Varaždin. Također, nezaobilazan doprinos istraživanju materijalne kulture pronađen je u ekonomsko – historijskoj analizi križovljanskog posjeda, te osobnih dugova posljednjeg Vragovića kojom se iskazuje namjera rekonstrukcije financijske moći obitelji.

Konačna namjera ovoga rada je ukazivanje ne samo na odlike plemićke materijalne kulture tijekom hrvatskog ranonovovjekovlja, nego i na pomalo zaboravljene vrijedne primjere hrvatske kulturne baštine.

MATERIAL CULTURE OF KRIŽOVLJAN – GRAD, FAMILY VRAGOVIĆ CASTLE (1724. – 1726.)

Summary

In this thesis author reveals exploration of material culture in castle Križovljan – grad, founded and inhabited by noble family Vragović in outskirts of the Varaždin county. Study is based upon documents wielded by State archive in Varaždin, better still upon assets inventory originated immediatly after death of the last member of the family (1724. – 1726.), during which it is mainly focused on the list of items present in castle interior. Author analyzes

amount, material, quality and colour of workmanship, in addition of size of all objects represented on building grounds. Furthermore, it is followed by evaluation of their setting in interior, regarding their importance in reconstruction of historical space organization distinctive for this castle and his noble owners. Also, inventory is compared with general trends of noble habitation found in period of XVIIth and outset of XVIIIth century on croatian continental, and west european territory.

Thesis includes insufficiently explored history of the family Vragović, during which it emphasizes harmonization, even revision of former assertions in bibliography. It specially secludes problem of identification of the portrait that represents unknown family member guarded by City Museum of Varaždin. Also, inevitable contribution for this study of material culture is found in economic – historical analysis of Križovljan – grad estate and personal debts of the last member Kristofor Vragović which reveals intention of reconstruction of his financial power.

Finally, the ultimate cause of this thesis is not only demonstration of features characteristic for noble material culture during croatian early modern period, but also of forgotten, but valuable examples of croatian cultural heritage.

IZVORI

Državni arhiv u Varaždinu, *Obiteljski fond Vragović:*

- Kut. 1, sign. 2.5.1.** Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (Varaždin, 20. listopada 1724.)
- Kut. 1, sign. 2.5.2.** Prijepis popisa zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanjima Maruševec i Križovljan (Varaždin, 20. studenog 1724.), zajedno s prijepisom odluke Ugarske dvorske komore o prodaji imanja Križovljan i Maruševec braći Bakić (Požun, 6. listopada 1732.)
- Kut. 1, sign. 2.5.3.** Popis zgrada, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s njihovim obavezama na imanju Križovljan (Varaždin, 20. listopada 1724., ovjereni prijepis 27. veljače 1733.)
- Kut. 1, sign. 2.5.4.** Procjena vrijednosti nekretnina na imanju Križovljan (Varaždin, 15. travnja 1725.)
- Kut. 1, sign. 2.5.5.** Popis vjerovničkih potraživanja iz imovine pokojnog K. Vragovića (Varaždin, 25. svibnja 1725.)
- Kut. 1, sign. 2.5.6.** Prijepis popisa i procjene vrijednosti zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka na imanju Maruševec (Varaždin, 6. srpnja 1726.)
- Kut. 3, sign. 15.3.12.** Pismo od Ota Kulmera (s. d.)
- Kut. 3, sign. 15.4.1.** Bilježnica sa tekstom „Praktično rukovođenje za pisanje tragedije“ (1662.) i bilješkama o izdacima (1713./ 1714.)
- Kut. 3, sign. 15.4.2.** Račun od trgovca Leonarda ?Milbachera? (1697.)

POVIJEST VARAŽDINA I OKOLICE

- Adamček, Josip.** „Sukobi grada Varaždina i varaždinske vlastele u XVI. I XVII. stoljeću.“ U: *Varaždinski zbornik 1181 – 1981.*, ur. Andre Mohorovičić, 233 – 245. Varaždin: JAZU, Skupština Općine Varaždin, 1983.
- Androić, Mirko.** „Nesigurni putovi u XVII. stoljeću.“ *Varaždinske vijesti*, 12. veljače 1953.
- Androić, Mirko.** „Kako su se zabavljali naši stari.“ *Varaždinske vijesti*, 12. ožujka 1953.
- Androić, Mirko.** „Raskoš i bijeda XVII. stoljeća.“ *Varaždinske vijesti*, 26. ožujka 1953.
- Androić, Mirko.** „Gozbe mesarskog ceha.“ *Varaždinske vijesti*, 16. travnja 1953.
- Androić, Mirko.** „Grad osamstoljetne dokumentirane historije.“ *Varaždinske vijesti*, 12. lipnja 1968.

Androić, Mirko. „Centar Hrvatske.“ *Varaždinske vijesti*, 4. ožujka 1970.

Androić, Mirko. „Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću.“ U: *Varaždin u XVIII. stoljeću i političko - kameralni studij*, ur. Mirko Androić, Vladimir Bayer, Eugen Pusić, Slobodan Štampar, 13 – 88. Zagreb, Varaždin: Sveučilište u Zagrebu, Historijski arhiv u Varaždinu, 1972.

Androić, Mirko. „Neke značajke razvoja Varaždina u XVIII. stoljeću.“ U: *Varaždinski zbornik 1181 – 1981.*, ur. Andre Mohorovičić, 209 – 219. Varaždin: JAZU, Skupština Općine Varaždin, 1983.

Barbarić, Josip, ur. *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina*. Sv. 9. Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu, 2003.

Budak, Neven. „Varaždin – od postanka do 'zlatnog doba'.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 1 – 9. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009.

Cesar, Đurđica. „Političke i kulturne prilike u Hrvatskoj krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća.“ U: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović, 13. Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003.

Cvekan, Paškal. *Djelovanje franjevac u Varaždinu: povijesno – kulturni prikaz sedamsto godišnje prisutnosti Franjevac u Varaždinu*. Varaždin: Vlastita naknada, 1978.

Damiš, Ivan. „Prisutnost franjevac (OFM) i njihovo djelovanje u prošlosti Varaždina.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 97 – 109. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009.

Gabričević, Ante. *Stanovništvo Varaždina tijekom minulih stoljeća*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin, Grad Varaždin, 2002.

Horvat, Rudolf. *Povijest grada Varaždina*. Zagreb: Zavod za znanstveni rad HAZU, 1993.

Ilijanić, Mira. „Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina.“ U: *Prilozi historiji Varaždina*, ur. Krešimir Filić, Mira Ilijanić, 5 – 38. Varaždin: Narodno sveučilište „Braća Ribar“, Ogranak Matice Hrvatske, 1967.

Ilijanić, Mira. „Prilog istraživanju historijsko – urbanističke dokumentacije Varaždina.“ U: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić, 33 – 47. Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999.

Ilijanić, Mira, Slavko Kapustić. „Prilog istraživanju stanovništva i urbanog razvoja Varaždina do zaključno 16. stoljeća.“ U: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić, 55 – 108. Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999.

- Ilijanić, Mira.** „Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrđe u 16. stoljeću.“ U: *Urbanizam, graditeljstvo, kultura*, ur. Mira Ilijanić, 137 – 145. Varaždin: Grad Varaždin, Gradski muzej Varaždin, 1999.
- Ivezić, Velimir.** „Propovjedaonica franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu iz 17. stoljeća: konzervatorsko – restauratorska istraživanja.“ *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 16 – 17 (2006), 187 – 210.
- „Iz starog Varaždina: Pod plaštem praznovjerja i stradanja vještica.“ *Varaždinske vijesti*, 23. travnja 1953.
- „Iz starog Varaždina: Plemeniti razbojnici i oni drugi.“ *Varaždinske vijesti*, 5. ožujka 1953.
- Janković, Julije.** *Pabirci po povijesti Županije varaždinske*. Varaždin, Brzotiskom Stjepana Platzera, 1898.
- Kemiveš, Mirko.** „Kapucinski samostan u Varaždinu.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 109 – 121. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009.
- Klaić, Vjekoslav.** „Hrvatski sabori do godine 1790.“ U: *Zbornik Matice Hrvatske: hrvatskome narodu njegovim prošlim naraštajima na spomen sadašnjima i budućim na pobudu o tisućitoj godišnjici Hrvatskog kraljevstva*, ur. Filip Lukas, 247 – 311. Zagreb: Matica Hrvatska, 1925.
- Korade, Mijo.** „Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 121 – 131. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009., 122.
- Lentić – Kugli, Ivy.** „Prilog istraživanju dokumentacije o pavlinskom (bivšem isusovačkom) sakralno – samostanskom kompleksu u Varaždinu.“ U: *Isusovačka crkva i samostan u Varaždinu*, ur. Vlado Ukrainčik, 3 – 26. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Hrvatske, 1988.
- Levanić, Karmen.** „Položaj grada Varaždina u feudalnome svijetu na temelju izdanih isprava.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 27 – 39. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009.
- Lončarić, Magdalena.** „Podrške i potpore plemstva uršulinkma u Varaždinu.“ U: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović, 67 – 77. Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003.
- Matić, Ivan.** „Varaždinski kolegij i gimnazija u mreži isusovačkih europskih škola.“ *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 18 (2007): 221 – 230.

Obadić, Ivan. „Međudnos ljudi i rijeke Drave na području varaždinske Podravine u novom vijeku.“ *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 18 (2007): 301 – 325.

Pecnik, Jaroslav. „Splet društvenih i crkvenih prilika u vrijeme dolaska uršulinki iz Bratislave u Varaždin 1703. godine.“ U: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović, 59 – 65. Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003.

Piasek, Gustav. *Zdravstvo Varaždina do konca 19. stoljeća*. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad Varaždin, 1996.

Radović, Ljubica. „Društvene, gospodarske i kulturne prilike u Varaždinu na početku 18. stoljeća.“ U: *300 godina uršulinki u Varaždinu: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 18. listopada 2003. godine u Varaždinu*, ur. Klaudija Đuran, Eduard Vargović, 15 – 32. Zagreb, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu: Uršulinski samostan u Varaždinu, 2003.

Slukan Altić, Mirela. „Razvoj i gradnja Varaždina u 16. stoljeću.“ *Podravina* 14 (2008): 75 – 88.

Slukan Altić, Mirela. *Povijesni atlas gradova: Varaždin*. Sv. 5. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Varaždinu, 2009.

„Varaždinski spomendani u mjesecu studenom.“ *Varaždinske novosti*, 14. studenog 1940.

Wissert, Adolf. „Bilješke o nekim varaždinskim kućama.“ U: *Spomenica Varaždinskog muzeja 1925 – 1935.*, predg. Andre Mohorovičić, Ljerka Šimunić, 29 – 55. Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, 1995. [1935.]

VOJNE I VOJNO – KRAJIŠKE TEME

Bauer, Ernest. *Hrvati u Tridesetogodišnjem ratu*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1941.

Brnardić, Vladimir. *Imperial Armies of the Thirty Years' War*. Sv. 1. Oxford: Osprey Publishing, 2009.

Brzezinski, Richard. *Lützen 1632: Climax of the Thirty Years' War*. Oxford: Osprey Publishing, 2001.

Cofek, Danijela, Nataša Štefanec. „Vojnokrajiške institucije u praksi: Slavonska krajina 1578. godine.“ *Podravina* 19 (2011): 5 – 44.

Holjevac, Željko, Nenad Moačanin. *Hrvatsko – slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*, sv. 2. Zagreb: Leykam international, 2007.

Nadilo, Branko. „Podravske utvrde u blizini Koprivnice.“ *Građevinar* 56 (2004): 575 – 583.

Petrić, Hrvoje. „Prilozi poznavanju Varaždina kao središta Varaždinskog generalata.“ U: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa*

Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel, 245 – 263. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009.

Petrić, Hrvoje. *Pogranična društva i okoliš: Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*. Zagreb, Samobor: Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Meridijani, 2012.

Rothenberg, Gunther Erich. *The Austrian Military Border in Croatia, 1522 – 1747*. Urbana: The University of Illinois Press, 1960.

Varaždinski generalat (katalog izložbe, Dora Bošković... [et al.]). Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 2005.

PLEMSTVO

Blagec, Ozren. „Hrvatski podbanovi i župani Varaždinske i Križevačke županije od sredine 16. do sredine 18. stoljeća.“ *Cris* 1 (2011): 300 – 318.

Bojničić, Ivan. *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Zagreb: Golden Marketing, 1999. [1899.]

Dugački, Vladimir. „'Doktori neomedicinskog fakulteta' Baltazara Patačića (1696. – 1719.),“ *Gazophylacium* 1-2 (2004): 5 – 49.

Đorđević, Tihomir R. „Putovanje Simona Klementa kroz severozapadne krajeve naše zemlje 1715 godine.“ *Časopis za zgodovino in narodopisje* XVI (1921): 79 – 104.

Kukuljević Sakcinski, Ivan. „Dragocjene i umjetne stvari grofovah Zrinjskih u gradu Čakovcu.“ *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* I (1851): 155 – 172.

Laszowski, Emil. „Povijesni podaci o obitelji Vragovića maruševčkih.“ *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 7 (1904): 203 – 206.

Levanić, Karmen. *Analitički inventari*. Varaždin, Državni arhiv u Varaždinu, 2009.

Maček, Pavao. *Dva stara roda Zagrebačke županije: Mikulići od Brokunovca i Črnkovečki od Črnkovca*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2007.

Plemstvo Županije varaždinske- portreti, grbovi, grbovnice, rodoslovlja (katalog izložbe), predg. Ljerka Šimunić. Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 1996.

Sekolec, Jernej. „O družabni igri kranjskega plemiča in njegovega učitelja iz 17. stoletja in o geografiji, brez katere so velika dejanja nema in zgodovina slepa.“ *Kronika* 3 (2007): 365 – 386.

Šteh, Bogdan. *Zapuščinski inventarji kranjskega plemstva s konca 18. stoletja kot zgodovinski vir* (magistarski rad). Ljubljana: Filozofski fakultet, 2010.

Štuhec, Marko. „Kranjska suita za zrcalo, vilico, nož, žlico, kavno ročko, čajnik in njuhalni robec.“ *Zgodovina za vse* 1 (1994): 1 – 9.

Štuhec, Marko. „Slava na polici, cesar na steni in podgane v damastnih prti – Zapuščinski inventar kot vir za plemiški vsakdanjik v 17. stoletju.“ U: *27. zborovanje slovenskih zgodovinarjev - Zbornik*, ur. Aleš Gabrič, 59 – 66. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1994.

Štuhec, Marko. *Besede, ravnanja in stvari – Plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*. Ljubljana: Slovenska Matica, 2009.

POVIJESNO – UMJETNIČKE TEME

Badurina, Anđelko, ur. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000.

Botica, Dubravka, Lana Domšić. „Župna crkva sv. Nikole u Varaždinu. Prilog sakralnoj arhitekturi kasnobaroknog razdoblja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.“ *Peristil* 51 (2008): 29 - 40.

Bregovac Pisk, Marina. „Barokni portreti sjeverozapadne Hrvatske.“ U: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković, 148 – 163. (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.

Comisso, Đurđica. „Staklo baroknog razdoblja u Hrvatskoj.“ U: *Od svagdana do blagdana*, ur. Vladimir Maleković, 164 – 169. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.

Gagro, Karmen. „Nakit i kićenje u Dubrovniku u 17. i 18. stoljeću.“ U: *Od svagdana do blagdana*, ur. Vladimir Maleković, 196 – 203. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.

Hall, James. *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1998.

Horvat, Anđela. *Između gotike i baroka – umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1975.

Horvat, Anđela, Radmila Matejčić, Radmila, Kruno Prijatelj. *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.

Janson, Horst Woldemar, Anthony F. Janson. *Povijest umjetnosti*. Dopunjeno izdanje - Radovan Ivančević. Varaždin: Stanek, 2003.

Klemm, Miroslav. *Gradski muzej Varaždin – Kulturno povijesni odjel: Vodič stalnim postavom odjela*. Varaždin: Gradski muzej Varaždin, ?

Kuntner, Vera. „Likovni život Varaždina i okolice u posljednjih 270 godina.“ U: *Varaždin*, neoznačene stranice. Varaždin, Zagreb: Skupština općine Varaždin, Spektar, 1975.

Lentić, Ivo. „Zlatarstvo baroka i rokoka u Hrvatskoj.“ U: *Od svagdana do blagdana*, ur. Vladimir Maleković, 132 – 147. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.

Lentić – Kugli, Ivy. *Varaždinski graditelji i zidari*. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1981.

- Maković, Zvonko.** „Prostor i vrijeme jedne slike – Mariahilf.” U: *Sic ars deprenditur arte: zbornik u čast Vladimira Markovića*, ur. Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl, 363 – 375. Zagreb: IPU, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog Fakulteta, 2009.
- Moder, Gregor.** „Zbirka preprog na gradu Strmol.“ *Kronika – Iz zgodovine gradu Strmol na Gorenjskem* 2 (2006): 339 – 346.
- Obad Šćitaroci, Mladen.** *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*. Zagreb: Školska knjiga, 1993. [1989.]
- Pasierb, Janusz S.** *The Shrine of the Black Madonna at Częstohowa*, 4. izd. Warsaw: Interpress Publishers, 1991.
- Pelc, Milan.** *Renesansa*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2007.
- Schneider, Marijana.** *Portreti 16 – 18. stoljeća*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1982.
- OSTALO
- Adamček, Josip.** *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980.
- Adamček, Josip.** *Bune i otpori*. Zagreb: Globus, Filozofski fakultet u Zagrebu, OOUR za humanističke i društvene znanosti, Zavod za hrvatsku povijest, 1987.
- „AHR Conversation: Historians and the Study of Material Culture.“ *American Historical Review* 5 (2009): 1355 – 1404.
- Bartolić, Zvonimir.** „Čakovečka knjižnica Nikole Zrinskog: u prigodi 340. obljetnice nastanka Zriniane,“ *Podravina* 1 (2002): 137 – 162.
- Budak, Neven.** *Hrvatska i Slavonija u ranom novom vijeku*. Zagreb: Leykam international, 2007.
- Cvitanović, Đurđica et al.** *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.: Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, umjetnički obrt, književnost, glazba, prosvjeta, ljekarstvo, gospodarstvo* (katalog izložbe). Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989.
- Divković, Mirko.** *Latinsko – hrvatski riječnik za škole*, 8.izd. Zagreb: Naprijed, 1997.
- Đurić, Tomislav, Dragutin Feletar.** *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*. Čakovec: Kulturno – prosvjetno društvo „Zrinski“, 1971.
- Đurić, Tomislav, Dragutin Feletar.** *Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske*. Koprivnica: Biblioteka „Cvrčak“, 1992.
- Fališevac, Dunja, Nemec, Krešimir, Darko Novaković, ur.** *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga, 2000.
- Herkov, Zlatko.** *Naše stare mjere i utezi*. Zagreb: Školska knjiga, 1973.
- Horvat, Rudolf.** *Povijest Hrvatske*. Sv. 1. Zagreb, 1924.

- Jembrih, Alojz.** „Ivan Krištolovec kao kajkavski pisac.“ U: *Lepoglavski zbornik 1994.: Radovi sa znanstvenog skupa Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi*, 41 – 55. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1995.
- Klaić, Bratoljub.** *Riječnik stranih riječi – tuđice i posuđenice*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1978.
- Kociper, Janez Evangelist, Kovačić, Franc, Matej Slekovec.** *Kruci na Slovenskem Štajerskem* Maribor: Murski, 1905.
- Kolumbić, Nikica, ur.** *Hrvatski biografski leksikon*. Sv. 1. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983.
- Košić, Ivan.** *Povijest župe Križovljan*. Radovec: Župni ured Križovljan, 1987.
- Krčelić, Baltazar Adam.** *Annuae ili historija: 1748-1767 - Annuae sive historia: ab anno inclusive 1748 et subsequis (1767) ad posteritatis notitiam*, prev. Veljko Gortan. Zagreb: JAZU, 1952.
- Maleković, Vladimir.** „Od blagdana do svagdana. Ka prepoznavanju duha baroka u Hrvatskoj.“ U: *Od blagdana do svagdana – barok u Hrvatskoj*, ur. Vladimir Maleković, 12 – 32. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.
- Marević, Jozo.** *Latinsko – hrvatski enciklopedijski riječnik*. Sv. 1. Zagreb: Matica Hrvatska, 2010.
- Maruševski, Olga.** „Sadržaji i iskazi hrvatskog društva u 17. i 18. stoljeću.“ U: *Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković, 32 – 91. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.
- Matasović, Josip.** „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća.“ *Narodna starina* 10 (1925): 46 – 78.
- Matasović, Josip.** „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar.“ *Narodna starina* 28 (1932): 99 – 114.
- Matasović, Josip.** „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar.“ *Narodna starina* 29 (1932): 169 – 204.
- Matasović, Josip.** „Knez Lenard, Kaptoloma zagrebečkoga kramar.“ *Narodna starina* 32 (1933): 187 – 252.
- Matasović, Josip.** *Iz galantnog stoljeća (kulturnohistorijski fragmenti)*, 2. izd., prir. Teodora Shek Brnardić. Zagreb: Dora Krupićeva, 2008.
- Nikolić, Zrinka.** *Gradska kultura u djelima Jurja Habdelića* (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996).
- Od svagdana do blagdana* (katalog izložbe), ur. Vladimir Maleković. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.
- „Par redaka o povijesti Križovljan – grada i okolice.“ *Narodno jedinstvo*, 17. svibnja 1928.

- Sarti, Raffaella.** *Živjeti u kući – Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500 - 1800).* Zagreb: Ibis grafika, 2006.
- Stopar, Ivan.** *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji: med Prekmurjem in porečjem Dravinje.* Ljubljana: Založba Park, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani, 1991.
- Sekulić, Ante.** „Pavlinski vrhovni poglavari.“ U: *Od blagdana do svagdana – barok u Hrvatskoj*, ur. Vladimir Maleković, 373 – 376. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993.
- Sekulić, Ante.** „Ivan Krištolovac – pavlin i hrvatski pisac.“ U: *Lepoglavski zbornik 1994.: Radovi sa znanstvenog skupa Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi*, 33 – 39. Zagreb: Kajkavsko spravišće, 1995.
- Suhić, Nevenka, ur.** *Općina Cestica: monografija.* Varaždin: TIVA Tiskara Varaždin, 2005.
- Szabo, Gjuro.** *Sredovječni gradovi Hrvatske i Slavonije.* Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 2006. [1920.]
- Szabo, Gjuro.** *Kroz Hrvatsko zagorje.* Zagreb: Izdanje Vasić i Horvat, 1939.
- Szabo, Gjuro.** „Spomenici kotara Ivanec.“ *Vjesnik Hrvatskog arheološkog muzeja u Zagrebu* 14 (1919): 22 – 97.
- Talan, Franjo.** „Kako zaustaviti propadanje dvorca i perivoja u Križovljangradu?“ *Varaždinske vijesti*, 22. lipnja 2005.
- Vanino, Miroslav.** *Isusovci i hrvatski narod.* Sv. 1. Zagreb: Filozofsko – teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969.

INTERNET POVEZNICE

- Bibliografije hrvatskih latinista (Croatiae scriptores Latini recentioris aetatis)*, prema: Jurić, Šime. *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis Pars I: Opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita.* Bibliographiae fundamenta. Additamentum I: Ad tomos I et II/ collegit et digessit Šime Jurić. Zagrabiae: Bibliotheca nationalis et universitaria Zagrabensis, Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1982. – Zbirka *Croatiae auctores Latini* projekta „Digitalizacija hrvatskih latinista“ (objavljeno 2011., preuzeto travanj 2013.)
<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.2:3955.juric>
<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.2:3956.juric>
- „Cestica, Dvorac Križovljan – grad“, *Registar kulturnih dobara*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2013. (preuzeto 11. svibnja 2012.)
<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=47087196>
- Cvetnić, Sanja. „Umjetnička baština Varaždina – između zavičajnoga i europskog identiteta,“ *Hrvatska revija* 2 (2009) (preuzeto veljača 2013.)
http://www.matica.hr/HRRevija/revija2009_2.nsf/AllWebDocs/Izmedju_zavicajnoga_i_europskoga_identiteta;

- „Isolano, Johann Ludwig,“ *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. 14, ur. Rochus von Liliencron (München: Historischen Commission bei der Königlichen Akademie der Wissenschaften, 1881), 637 – 640. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.)
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz36527.html>
- „Karl VI,“ *Neue Deutsche Biographie*, sv. 11., ur. Walter Bußmann (Berlin: Duncker & Humblot, 1977), 211. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.)
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz57293.html>
- Katalog Knjižnice obitelji Zrinski* - Digitalizirana baština Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (objavljeno 2005., preuzeto listopad 2013.)
<http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=665>
- Krištolovec, Ivan, Barbara Vragović. *Tomaša Kempisa od nasledovanja Kristuševog knjige*. Beč: Anna Franziska Voigt, 1719. – Digitalizirano izdanje Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek (objavljeno 2008., preuzeto veljača 2013.)
<http://katalog.hazu.hr/WebCGI.exe?Tip=Listic&Jbmg=069852&Baza=1>
<http://baza.gskos.hr/knjige/dekempiss.pdf>
- „Leopold I,“ *Neue Deutsche Biographie*, sv. 14., ur. Walter Bußmann (Berlin: Duncker & Humblot, 1985), 256. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.)
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz70500.html>
- „Maria Theresia,“ *Neue Deutsche Biographie*, sv. 16., ur. Fritz Wagner (Berlin: Duncker & Humblot, 1990), 176. Digitalizirano izdanje (preuzeto rujan 2013.)
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz58288.html>
- Mulih, Juraj. *Škola Kristuševa kršćanskoga nauka obilno puna*. Zagreb: Ivan Weitz, 1744. - Elektroničko izdanje izvornika u sklopu „Digitalizirane zagrebačke baštine“ Knjižnica grada Zagreba (objavljeno 2009., preuzeto rujan 2013.)
<http://kgzdz.b.arhivpro.hr/?kdoc=301004426>
- „Ormož castle“, *Pokrajinski muzej Ptuj Ormož*, 2013. (preuzeto rujan 2013.)
<http://pmpo.si/en/zbirke-in-razstave/stalne-zbirke/>
- Pieter Claesz. Soutman, *Portret Władysława Vasa*, oko 1626. (objavljeno 12. svibanj 2012., preuzeto rujan 2013.)
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Claesz_Soutman_W%C5%82adys%C5%82aw_Vasa.jpg
- Status Familiae Patachich sive notitia illius universalis honorifica aequae ac utilis ex archivis et documentis authenticis desumpta* – „Zbirka rukopisa i starih knjiga,“ Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb (objavljeno 2005., preuzeto listopad 2012.)
<http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=481>
- „Thomas à Kempis“ - Digitalizirano izdanje *Catholic Encyclopedia*, (2009., preuzeto travanj 2013.)
<http://www.newadvent.org/cathen/14661a.htm>
- Topographia Ducatus Stiriae 1681: Avthore et Delineatore Georgio Matheo Vischer* - Reprint originala i digitalizirano izdanje University of Toronto Libraries pod nazivom „Topographia Ducatus Stiriae (1900)“ (preuzeto travanj 2013.)
<http://archive.org/details/topographiaducat00visc>

Tötösy de Zepetnek, Stephen, ed. *nobilitashungarie: List of historical surnames of hungarian nobility. A magyar történelmi nemesség családneveinek listája*. West Lafayette: Purdue University Press, 2010. (objavljeno 7. lipnja 2012., preuzeto rujan 2012.)
<http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/nobilitashungariae>

„Velika Nedelja Castle,“ *Pokrajinski muzej Ptuj Ormož*, 2013. (preuzeto rujan 2013.)
<http://pmpo.si/en/zbirke-in-razstave/stalne-zbirke/>

Slika 1. Detalj popisa predmeta u inventaru

- Državni arhiv u Varaždinu (DAVŽ), *Obiteljski fond Vragović*, kutija 1., sign. 2.5.1., str. 8.

Slika 2.. Veduta Johanna Ledentua s prikazom Varaždina iz smjera zapada, 1639.

- Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, sv. 5 (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv u Varaždinu, 2009), 71 – 73.

Slika 3. Plan P. C. Donata s prikazom unutrašnjosti grada i prijedlogom dogradnje utvrđenja, 1672.

- Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 78 – 82.

Slika 4. Prikaz Varaždina sa sjevera i zapada od Mathiasa Antona Weissa, 1729.

- Miroslav Klemm, „Najvažnija slikovna građa obrambenog sustava Varaždina,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 89.
- Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 87 – 88.

Slika 5. Detalj prikaza Varaždina s juga, Sigismund Kopp, 1732.

- Biserka Vlahović, „Povijesni prikaz požara u Varaždinu i neke važne naredbe vlasti,“ u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. – 2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, ur. Slobodan Kaštela, Miroslav Šicel (Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Grad Varaždin, Varaždinska županija, 2009), 221.
- Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 88 – 89.

Slika 6. Grb obitelji Vragović

- Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (Zagreb: Golden Marketing, 1999 [1899]), Tablica 147.

Slika 7. Grb Baltazara Vragovića na maruševečkom dvorcu, 1618.

- Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja* (Zagreb: Školska knjiga, 1993 [1989]), 168.

Slika 8. Nadgrobni spomenik Ladislava Patačića, supruga Barbare Vragović, sa obiteljskim grbovima (crkva sv. Marije u Lepoglavi, 1710.)

- Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982), 266.

Slika 9. Natpis na pročelju križovljanskog dvorca

- Snimila I. Šupljika, lipanj 2012.

Slika 10. Ilustracija grada iz bilježnice u vlasništvu Kristofora Vragovića (fragment lista)

- DAVŽ, *Obiteljski fond Vragović*, kutija 3, sign. 15.4.1., str. 52.

Slika 11. Položaj križovljanskog posjeda u feudalnoj mreži sjeverozapadnog hrvatskog područja sredinom XVI. stoljeća (detalj karte)

- Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1980.), 480/ 481.

Slika 12. Križovljanski dvorac danas – pogled sa sjevera na kontraforno pojačanje iz XVII. stoljeća i klasicistički portik

- Snimila I. Šupljika, 2012.

Slika 13. „Croatiae et Sclavoniae“, Nicolo Angielini, 1560.

- Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 12 – 13.

Slika 14. „Mappa über die Windische, Petrinianische und Banatische Granitzen“, Martin Stier, 1657.

- Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 13.

Slika 15. „Nova hactenus editarum mendis expugatis ac multis quae omisa erant additis accurate conncinata partium Regni Sclavoniae et Croatiae a Christianitate etiamnum possessorum confiniumque descriptio. 1673.“, Stjepan Glavač, 1673.

- Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, 14.

Slika 16. Tlocrt kata Križovljan – grada

- Obad Šćitaroci, 234.

Slika 17. Katastarske karte iz 1859. i 1911. godine

- Obad Šćitaroci, 234.

Slika 18. „Castellum et Bona Marusevcz – Possedit Paulus Patachich“, *Status Familiae Patachich*, 1740.

- *Status Familiae Patachich...*, 27. (online: digitalizirana građa NSK, Zagreb, objavljeno 2005., preuzeto listopad 2012.)
http://stari.nsk.hr/Bastina/knjige/Status_familiae_Patachich/Status_familiae_Patachich.html

Slika 19. Prikaz sedamnaestostoljetnog dvorca s imanjem („Hofrain“/ Grmovje pri Pirešici, *Topographia Ducatus Stiriae*, Georg Matthias Vischer, 1681.)

- *Topographia Ducatus Stiriae 1681: Avthore et Delineatore Georgio Matheo Vischer* - Reprint originala i digitalizirano izdanje University of Toronto Libraries pod nazivom „Topographia Ducatus Stiriae (1900)“ (preuzeto travanj 2013.)
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vischer_-_Topographia_Ducatus_Stiria_-_176_Hofrain_bei_Cilli_-_Grmovje_pri_Piresici.jpg

Slika 20. Reljefni medaljoni iznad Vragovićevog ulaza u kaštel Križovljan – grad

- Snimila I. Šupljika, 2013.

Slika 21. Nekadašnji ulaz sa pokretnim mostom (XVII. stoljeće)

- Snimila I. Šupljika, 2012.

Slika 22. Pogled na obje strane ulaza u kapelu, te na dovratnik unutarnjeg podrumskog ulaza (XVII. stoljeće)

- Snimila I. Šupljika, 2012.

Slika 23. Fotografija danas uništenog kamenog portala na katu dvorca (XVII. stoljeće)

- Anđela Horvat, *Između gotike i baroka – umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.* (Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1975), 337.

Slika 24. Dio sačuvanih fragmenata lijevog i desnog nosača portala – tritoni (XVII. stoljeće)

- Snimila I. Šupljika, 2012.

Slika 25. Doprozornik i dovratnik pročelne terase dvorca - detalji (druga polovica XVII. stoljeća)

- Snimila I. Šupljika, 2012.

Slika 26. Jan Steen, *Igrači tavle*, 1667. (ulje na platnu, *Hermitage*, Petrograd)

- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Steen_-_Tric-Trac_Players_-_WGA21758.jpg (objavljeno 4. lipnja 2011., preuzeto rujan 2013.)

Slika 27. Antoine Watteau, *Znak za Gersaintovu trgovinu*, 1720. (detalj) - (ulje na platnu, *Palača Charlottenburg*, Berlin)

- http://en.wikipedia.org/wiki/L%27Enseigne_de_Gersaint (objavljeno 23. srpanj 2013., preuzeto rujan 2013.)

Slika 28. Ormar „fasadnog“ tipa iz razdoblja između 1650. i 1740. godine, te „tabernakul - ormar“ iz ostavštine S. Šrkleca Lomničkog, 1713.

- Josip Matasović, „Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. stoljeća“, *Narodna starina* 10 (1925), 70.
- *Od svagdana do blagdana* [katalog izložbe], ur. Vladimir Maleković (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993), 283.

Slika 29. „Naslonjač“ i „stolica“ s kraja XVII., odnosno početka XVIII. stoljeća

- *„Od svagdana do blagdana*, 284.

Slika 30. Nepoznati autor, „Ex voto plemkinje i plemića“, poč. 18. st., *crkva Marije Snježne*, Kamensko

- Josip Adamček, „Pavlini i njihovi feudalni posjedi“, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.: Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, umjetnički obrt, književnost, glazba, prosvjeta, ljekarstvo, gospodarstvo* [katalog izložbe], ur. Đurđica Cvitanović et al. (Zagreb: Globus, Muzej za umjetnost i obrt, 1989.), 54 – 55.

Slika 31. Nepoznati autor, „Muškarac iz obitelji Vragović Maruševčki“ (djelomičan prikaz?), 17. stoljeće (ulje na platnu, 198 x 93 cm)

- *Plemstvo Županije varaždinske- portreti, grbovi, grbovnice, rodoslovlja* [katalog izložbe], predg. Ljerka Šimunić (Varaždin: Gradski muzej Varaždin, 1996), 6., 18.

Slika 32. Nepoznati autor, *Majka Božja Częstohowska*, 15/ 16. stoljeće (danas na glavnom oltaru *crkve sv. Marije*, Lepoglava)

- *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786.*, 422 – 423., 426.

Slika 33. Šećernica augsburškog majstora J. L. Sigela (oko 1705., danas u *Muzeju za umjetnost i obrt*, Zagreb)

- *„Od svagdana do blagdana*, 277.

Slika 34. Češki bilikum (kraj 17.st., danas u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb), te vrč s poklopcem (prva polovica 18. st., danas u Gradskom muzeju Varaždin)

- „Od svagdana do blagdana, 292.
- Gradski muzej Varaždin – Kulturno povijesni odjel: Vodič stalnim postavom odjela (Varaždin: Gradski muzej Varaždin, ?), kat. br. 18.

Slika 35. Kositreteni tanjur augsburškog majstora Sebalda Ruprechta (1712.), te nož i vilica francuske provenijencije (17. – 18. st., oboje u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb)

- „Od svagdana do blagdana, 276 - 277.

Slika 36. Mužar iz vlasništva varaždinskog ljekarnika Franje Sigla (1740., danas u Gradskom muzeju Varaždin), te kanta za čokoladu od lijevanog kositra (sredina 18. st., danas u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb)

- Gradski muzej Varaždin – Kulturno povijesni odjel: Vodič stalnim postavom odjela, kat. br. 41.
- „Od svagdana do blagdana, 278.

Slika 36. Crtež na koricama bilježnice u vlasništvu Kristofora Vragovića

- DAVŽ, Obiteljski fond Vragović, kutija 3, sign. 15.4.1., unutarnja strana stražnje korice

Dijagram 1. Udjeli objekata i zemljišnih čestica u ukupnoj vrijednosti nekretnina na križovljanskom posjedu, 1725.	76
Dijagram 2. Udjeli kmetova po vremenu izvršenja radne rente (Križovljanski posjed, 1724. - 1725.)	80
Dijagram 3. Način izvršenja radne rente (Križovljanski posjed, 1724. - 1725.)	80
 Grafikon 1. Udjeli kmetova prema vremenu i načinu izvršenja radne rente (Križovljanski posjed, 1724. - 1725.)	80
 Tablica 1. Kretanje promjene broja stanovnika Varaždina u usporedbi sa zagrebačkim Gradecom	21
Tablica 2. Objekti i zemljišne čestice križovljanskog posjeda, 1724. - 1725.	75
Tablica 3. Popis kmetova i njihovih podavanja prema česticama uključenim u križovljansko vlastelinstvo, 1724. (bojama izdvojeni po danima radne rente).....	81
Tablica 4. Popis gornjaka i njihovih obaveza, 1724. - 1725.	82
Tablica 5. Popis potraživanja vjerovnika Kristofora Vragovića, 1725.	85
Tablica 6. Veličina ormara u inventaru	88
Tablica 7. Zastupljenost stolova prema obliku, koloritu i kvaliteti izrade	88
Tablica 8. Udjeli stolica prema materijalu izrade.....	89
Tablica 9. Zastupljenost boja stolica u inventaru	89
Tablica 10. Udjeli ormara prema dimenzijama i koloritu	90
Tablica 11. Materijali posteljine i opreme za krevet	92
Tablica 12. Kvaliteta opreme za krevet.....	92
Tablica 13. Zastupljenost stolnih tkanina po vrstama	95
Tablica 14. Podjela stolnih tkanina prema materijalu izrade	95
Tablica 15. Odjevni predmeti u inventaru Kristofora Vragovića.....	97
Tablica 16. Zastupljenost boja odjeće u inventaru	97
Tablica 17. Boja dodataka odjeći i obući	98
Tablica 18. Popis slika, njihove lokacije u kaštelu i položaja u prostoru.....	99
Tablica 19. Zastupljenost pojedinih predmeta i namještaja prema prostorijama i etažama kaštela.....	105
Tablica 20. Opremljenost kreveta prema popisu (crno) i pretpostavljeni razmještaj uskladištene opreme (smeđe)	112

*

Državni arhiv u Varaždinu
Obiteljski fond Vragović, kutija 1.

2.5.1.

Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i
gornjaka s obavezama (Varaždin, 20. listopada 1724.)

*

Obiteljsko stablo Vragovića
Prošireno rodoslovlje obitelji Vragović
(Izradila I. Šupljika)

a)

2.5.1. Prijepis popisa pokretnina u dvorcu Križovljan, zemljišnih čestica, kmetova i gornjaka s obavezama (Varaždin, 20. listopada 1724.)

Transkript

Nos Infrascripti Inclyti Comitatus Varasdiensis Judex Nobilium et Vice Judex Nobilium. Memoriae Comendamus tenore praesentium Significantes quibus expedit Universis. Quod in Anno Domini 1724. die nona Mensis Septembris, in Castello Krisovlyan, Illustrissimi Domini olim Baronis Christophori Vragovich de Mariassocz, in Districtu Vinicza, et Comitatu Varasdiensi existente habito; Coram Nobis Generosus Georgius Junior Czindery Suae Maestatis Sacratissimae in Regno Croatiae Fiscalis Procurator, Virtute datae Sibi per Inclytam Altetitulatae Suae Maestatis Sacratissimae Cameram Hungaricam Poseniensem de Dato diei Sextae, Anni et Mensis Suprascripti Posenio emanatae, Nobisque in Specie Remonstratae Commissionis et Specialis Mandati, praeinsinuatam Castellum, et immediate Vicinam Curiam, cum omnibus appertinentiis videlicet Colonis, Agris, Pratis, Vineis, Juribus montanis, Cunctisque Rebus mobilibus, olim praementionati Domini Baronis, tam videlicet per eundem, usque ad dies Vitae Suae tenta et possessa, quam et Suo modo hactenus Titulo arendatitio, prae manibus et potestate Strenuorum Francisci Skochay, et Salomonis Verbecz existentia, Verum post mortem, et ex hac luce ejusdem decessum, in Fiscum Suae Maestatis Regium qua videlicet omnium deficientium indubitatum, et a lege definitum Successorem devoluta. Pro Parte Crebrofati Suae Maestatis Fisci Regii appraehenderit, et occupaverit, manusque Suas Fiscales ad praementionata omnia, et Universa quocunque Nominis Vocabulo Vocitata apposuerit; Resque mobiles in Suprascripto Castello habitas, illa qua fieri potuit, brevitassue Temporis admisit, usque nimirum ad mentem Cameralis Commissionis pariter per Nos instituendam earundem Conscriptionem, Cura et Sollicitudine ad bina ejusdem Castelli Cubicula inferiora Composuerit, et Sigillis nostris Authenticis Judiciariis obsignari Curaverit, et in Nomine Fisci, Providum Michaellem Veliksich, hactenus officialem Vragovichianum actualiter in eodem Castello Repertum Constituerit, Sedulamque omnium Curam Strictissime eidem injunxerit et Commiserit, et ne in futurum aliquem Sive tandem praetensum, Successorem, aut nefors Creditorem intromittat, aut intromittere praesumat Sub amissione Capitis, demandaverit.

Quibus taliter institutis, posteaquam Anno praeinserto die vero 13 Praescripti Mensis, mentionatus Procurator Fiscalis ad mentem Commissionis Suae in Conscribendorum Conscriptione procedere Voluisset, nosque Vi muneris, et Juramentalis Obligationis nostrae legalem Instantiam et Requisitionem ejusdem Secundare Volentes, in praefato Castello Krisovlyan Rerum, et Substantiae olim Vragovichianae, jam vero Vragovichiano Fiscalis Inventationem, et Conscriptionem institumus, modo et Ordine, subsequente.

Et Signanter in inferiori Contignationis ejusdem Castelli Domo angulari partim in eadem Res inventae, partim vero aliunde eo deportatae Sequuntur, et inventae Sunt hae, Videlicet unum Schreibtsch infra Speculum majus positum laboris quidem aestimandi, et appretiandi, Res vero parvae Considerationis, Sive Conditionis in Se Continens.

Item Secundum Schreibtsch nigrum deauratum immediate penes fenestram in quo res exiguae Considerationis Repertae sunt.

Item tertium Schreibtsch Simplicioris quidem Laboris, ligno attamen duriori ad quod Literalia fragmenta Reposita sunt.

Subtus quod aliud majus pro Compositione Vestium adaptatum, cum Cistulis quatuor, ubi et in quo Repertum extitisset, utpote Mappae, Crassiores Numero quinque: Manutergia, tenuiora Consideratione digna Numero 10. Linteamina itidem bona Numero 4. diversi Generis *firhangh* frusta Numero 12. Indusia Virilia partim tenuira, partim Crassiora Numero 7. Indusia Septem, et Perisomata pariter Septem.

Post hac unum majus Armarium, Super quo aliud parvum nigrum, et Super eo Familiae sacrae Statua, in quo Strophiorum mensalium duodenae et quinquae et Strophiola decem, Simpliciora octo; Item Mappae tenuiores, et ex parte aliqua et Thomosk Numero 21. Item in eodem Linteamina pulchra tenuia Numero 32.

Item in eodem Armario, alio vero Schubladl inferiori Strophiorum mensalium ex Thomosk, laboris aestimandi duodenae Numero 3. Ibidem una duodenae pariformiter ex Thomosk deterioris tamen Considerationis. Ac praeterea Strophiola Simpliciora, et ordinaria Numero 6. et in eodem Armario distincto Schubladl, Mappa ex Thomosck (!) nova una, et Strophiola mensalia ejusdem Sortis Numero 9. In eodem Schubladl, Linteamina cum Fimbriis Numero 2. ibidem *Haubt? Kysl?* Numero 30. manutergia ibidem tenuiora Numero 6.

Item Subtus idem aliud Armare, in quo Repertum est Tunica et Caligae ex Sericeo Caeruleo Panno, in Tunica Zona Sericea, argento intertexta, praeterea Vestis attrita, ex Panno

Italico itidem Cerulej Coloris, ac pariformiter Zona Supraspecificata obducta Sine omni Subductura; Ibidem quaedam Res Vetustae, quae Conscriptione non Sunt dignae.

Tandem unum Armare inmuratum, in quo Telae Crassioris frusta Numero 2. Apparatus Equestris unus Turcici Laboris, exigui Laboris, aliaeque Res parvae, quae propter onerandam Chartam, et Sui Valorem Conscribi haud Censebantur.

Item penes Portam, et Fenestram Domus ejusdem parvum Armariolum unum; ac desuper Speculum minus unum, in quo Reculae nullius Valoris.

Ulterius in Inventatione procedendo ibidem aperta Cista una major, in qua Reperta Tegumenta Sericea, ex Taffet Coloris Viridis numero 2. Ibidem alia bina Rubri Coloris, unum ex materia, aliud ex Holoserico cum Suis Linteaminibus iisdem insutis, et penes unum magnum hyemale Tegumentum pariformiter ex materia Sericea.

Post haec una alia Cista, in qua de Sale Maritimo Mensurae Varasdiensis Circiter una, quod pro Famila Relictum est, Cista vero, qua Vacua, ad Superiorem Contignationem exportata est.

Praeterea Cista una ferro bene obducta et elaborata, quae aperiri non poterat adeoque nec Scitur quidnam intus esset; Communiter tamen Litteralia Instrumenta in eadem Containeri perhiberentur.

Item duae aliae Cistae antiquae, una desuper nigra pelle obducta, alia vero Rubro Colore decolorata.

Tandem Sellae tres, una flavi Coloris magna, alia vero itidem magna Rubri Coloris panno, et tertia major ex diversi Coloris lana elaborata. Item Speculum unum majus, de quo Supramentio facta fuisset, Demum lecti duo, unus quidem Simplex, et ex Simplicibus asseribus decoloratus, et in parte deauratus alter.

Item duae Mensae parvae, una Lapidea, prout et alia, Supra unam Tapes unus attritus, Supra primam Lapideum Speculum unum majus deauratum Circa quod diversae Speciei imagines, partim deauratae, partim nigro Colore decoloratae in toto Numero 26.

Et praeterea in parietibus Imago Beatissimae Virginis Mariae Chestakoviensis una imago magna Repraesentans certum quoddam miraculum, erga Regis Cujusdum / : uti dicunt Hungarici : / Votum, per Imaginem Crucifixi Salvatoris Domini Nostri Jesu Christi factum.

Controffe unum Episcopi olim Zagradiensis, moderni vero Vespremiensis, Excelentissimi Comitum Emerici Esterhazy.

Tandem Universim in Parietibus diversi Generis, et Speciei majores et minores Imagines, omnes cum Suis deauratis Tabellis, modi *Pild?* dictus, Numero 110 et hoc in Suprascripto duntaxat Cubiculo.

Praeterea in praeffecta mensula penes fenestram, Imagines generis Cujus Supra Numero 9. et in pariete imediate penes fenestram ad partem Orientalem Imago Beatissimae Virginis in Vitro existens una.

Item Amphora una Cuprea Continens Circiter tres pintas mensurae Varasdiensis, Culcitra una Simplex.

Tandem deveniendo ad Lectisternia, partim in eodem Cubicilo inventa, partim vero ex Superiori Contignatione tutioris nimirum Conservationis Gratia ad idem Cubiculum deportata, Et imprimis duo ? (*nečitko*) *Madrats* Simplicia, ex Tela Crassiori, item duo ex Parchat nova, in Anno 1721. uti in iisdem annotatum esset, Comparata, Pulvinaria magna duo, ex pulchro Parchat, Tria identidem pulvinaria bona, ex Czvilich, Cervicalia majora nova, et bona ex Parchat Numero 8. Item Cervicalia tria majora ex Czvilich, et unum *Madrats* ? (*nečitko*), et hoc ad unum Cumulum Cubiculi imediate appositum.

Item in uno praemissorum Lectorum, *Madracz* unum Simplex, Pulvinar majus ex Czvilich unum, Cervicalia majora pariter ex Czvilich tria, minus unum, et Tegumentum unum, Coopertorium ? (*nečitko*) dictum unum.

Item in alio Lecto *Madracz* Simpliciter unum, pulvinar ex Czvilich unum, et quatuor frusta fürhang dicta; Ibidem Certae Res Cupreae ad Caminum adaptatae; Et praeterea Scatulae, Libri, aliaeque Res parvae, quae omnes parvam mererentur Considerationem.

Finito tandem in hoc Cubiculo negotio, et praemissa Inventatione, ad aliud imediate Contiguum, per quod nimirum pateret ex ambitu aditus ad Cubiculum praecedens, in quo Armare unum Sive Schreibtisch cum Ladulis novem in quibus piira Sicca, et aliae Res his Similes. Itidem in Armario eodem unum Simplex, ubi de aliquid de Cremato et Smigmate asservatum haberetur.

Item in Loco Camini Armare tertium Simplex cum Sex Ladulis, in quo pariformiter diversi Generis exsiccati fructus.

Item penes Portam unum parvum Armare Simplex, in quo nihil Repertum est, Verum desuper aliquot Pocula Simplicia pro bibendo.

Item in eodem Cubiculo, Horologium unum pendens, Item in eodem Lectus unus, cum Coopertorio Sive Tapete; Item Subtus eundem lectum, unus parvulus Lectus, cum uno pulvinari majori, Simplici, et parvae Considerationis; Item supra eundem Lectum certum quasi Conservatorium cum Tela Cerulea obductum, in quo diversa Vitra cum exustis Aquis Reposita essent.

Praeterea circuli Stannei duo, et aliqua Circula itidem Stannea et poculum unum Stanneum, policiunum unum Circiter Continens ad Armarium in Loco Camini habitum; Reposita sunt, prout et aliud poculum unius Pintae Stanneum.

Item in eodem Cubiculo mensa una, et altera penes fenestram parva, item ibid Scutellae Cuprae duae, pro Conficiendis medicamentis aptae.

Ibidem Sellae cum Coreo Rubro elaboratae Sex; Item Sella major, una cum Rubro Panno; Item Supra primum ? (*nečitko*), prouti et in Pariete diversi Generis Scutellulae, ex quibus Cafe bibitur, ibidem Securis una, et aliqua antiqua ferramenta.

Item in pariete depictae Imagines tres, et praeterea diversi Generis et Speciei Modi ? (*nečitko*) Numero 49. Et Sic ejusdem Cubiculi Inventatio finita est.

Continuative proseguendo annotatam Inventationem Ventum est ad Superiorem Contignationem, Domum immediate e Regione Graduum, ad partem Orientalem, ubi inventa Sunt primo et ante omnia Armare unum magnum Sublongum ex asseribus pineis Colore intermixto decoloratis; quo Tapes unus magnus, ex diversis et distincti Coloris frustis panni Consutus et duo atritti parvi Tapetes, praeterea aliqua ferramenta in una ejusdem Armarii, Cistula Reposita.

Deinde parvum Armariolum nigri Coloris unum, in quo nullius Valoris Res inventae Sunt, Supra idem Armare Tapes unus, et una parvula Cista Simplex, in qua diversi generis Semina hortensia ibidem Lebes unus pro aqua ex floribus exurenda, ibidem mensa una Simplex alba, ibidem mensa minor una obducta Coreo, Tertia Simplex alba, Supra quam Tapes Turcici Laboris, sed Valde attritus; et Super eandem duo Tureumata, pro Ornamento Domus, Ibidem quarta Mensa, itidem parvae Considerationis cum Tapete valde attrito, et super eandem Torcular, pro Componendis Rebus ligneis. Et in Reliquo cum antenominatus Fiscalis Procurator fide digne inaudivisset; quemadmodum et eidem Litteratorie Scriptum, et per eundem Nobiscum Communicatam extitisset; quod Reverendus Pater Prior Conventus Lepoglaviensis Substantiam, Vragovicsiano Fiscalem, per eundem Procuratorem coram Nobis Repraehensam, et Sigillis nostris Authenticis obsignatam aperire, tuliterque Juribus Fiscalibus intentionetur (!)⁴²⁷; Ut itaque pro muneris Sui exigentia iisdem Competentibus invigilare, et Excelsae Camerae Cursum Negotiorum perscribere et notificare possit; Ejusdem Inventationis progressum Reiciendum, et quam proxime Reassumentes? desiderasset qui omnino et Reicietur.

Anno praeinserto 1724. die imediate Sequenti ad Instantiam Cujus Supra Procuratoris Fiscalis. In Domibus Venerabilis Conventum Reverendorum Patrum Paulinorum Lepoglaviensium omnino intra muros, et moenia Liberae Regiae Civitatis Varasdiensis Situatus; Rerum et Substantiae, uti Suprascriptum esset, Vragovichiano Fiscalis in

⁴²⁷ Navedeni oblik „intentionetur“ nije uobičajen u latinskome jeziku, ali se možda može povezati sa glagolima *intendere*, 3. (*napeti, pružati, usmjeriti, pokrenuti, pokrenuti protiv, podnijeti, baviti se čime, povećati, nastajati, naumiti, odlučiti se na što, poduprijeti, zahtijevati, izjasniti se, skrbiti se o sebi*) i *intentare*, 1. (*napeti, usmjeriti, pružati, prijetiti, pokušati, produljiti*): Marević, 2589 – 2591.

praenotatis Domibus per defectum olim Christophorum Vragovich Repositae, ulterior Conscriptio Continuata est.

Et imprimis in certo fornice, Sive minori Cubiculo Chlamiis una nova Rubia, sive *rubi*? *farb* sericei Panni cum fimbriis majoribus, et minoribus aueris, nodis quindecim ex Scoffio, et Subductura totaliter Pellis *Czobolinae*. Secunda Clamiis nova ex Panno Sericeo Cinerei Coloris Vulgo ? (*nečitko*) *farb* cum nodis novis magnis argenteis, laboris filagran *arbeits*? Numero 12. et fimbreis argenteis majoribus et minoribus, ab ante et dorso ac manipulis, Circa Circum vero Zona argentea obducta, et cum Subductura ex pellibus Martis.

Tertia Clamiis itidem nova Sericea, Coloris Cujus supra immediate, cum nodis argenteis deauratis Numero 14. cum Zona Sericea aurointaxta, et Subductura ex Pelle Vulpina malovina dicta, et obducta cum Pelle Vulpina.

Tandem una Tabula pellis *Czobolinae* ex pelibus et aliis extremitatibus ejusdem Consutis.

Dein una Clamiis Vulgo *Kandusll* ex materia Serica Rubra, auro et argento intertexta, cum Subductura ex pelle Glirium Sylvestrium intertexta.

Praeterea quarta Clamiis Crisii Coloris cum Zona Sericea, et Nodis Sericeis cum Suis fimbriis, ac Subductura nigra, ex Pellibus *enutin*? dicta.

Item unum Caeputium Sericeum Crisii Coloris, jam Satis attritum cum *Czobolina*, Sed ut praemisum est Valde attritum.

Item ? (*nečitko*) unum mediocre ex Tela Germanica decolorata, item Cooperculum unum ad lectum, Sive Pavilion ex Tela Germanica decolorata. Item pro Perisomatibus frusta majora et minora Numero 33. ex Pellibus decoloratis et deauratis. Item Scutellulae pro Confectione ex Lamine, item Hungarici Laboris Scutellulae pro Confectione Numero 5.

Tandem Madrocz unum ex Tela Simplici, aliud vero ex *Czvillich* bonum Pulvinar majus, ex *Czvillich* albo unum, Cervical majus ex Parchat unum, et minora itidem tria ex Parchat, et duo minora ex *Czvillich*.

Item Pallium Sive Penula Subnova Crisii Coloris. Item effigies defuncti Domini Baronis, ac ejusdem Dominae Conthoralis; Item flineta ? una Nova, et pistoletarum Par unum, item una Scutelulla ex lamine.

Item ad binas Partes ex Panno Rubro Simplici, *fürfäng* prout et ad binas fenestras ex Tela alba majores 4. et minores ex Viridi Numero 4.

Tandem ? (*nečitko*) unum in quo Salinare argenteum unum, Lothonum 4. Fimbriarum antiquarum ex auro Lotones quinque; Item ex Novis fimbriis novis aureis Loth unum, et medium.

Praeterea Specula duo, unum Novum, cum Rubre Colore, et aliud argento Simplici decoloratum; Item Controffe, in Lamine duo, Controfe unum Suae Maestatis Sacrissimae aliud vero Augustissimae Imperatricis. Item Linteamina tria Simplicia domesticae Telae, Item Imagines in toto diversi Generis et Speciei majores et minores Numero 60.

Item Pulvinar unum, et Cervicalia tria ex Czvillich et *Madrats* Sat attritum unum; Item Flasco unus ex Stanno unius Circiter Pintae. Item Tapes unus Turcici Laboris attritus magnus: Item parva aenea Candelbra tria.

Item Vulgo Cherga duo, Clava una, Sedes parvae Numero duae, Cista Simplex ad Currum una, Sellula ex Cores una.

Praeterea in inferiori Fornice apertum ? (*nečitko*) intus inventa Sunt, Scilicet frusta tria, *fürfang* ex Panno rubro ad fenestram adaptata.

Item in tribus Scatulis Rosae pro Ornamento Altarium Ecclesiae necessatae. Item Ramae tres deauratae pro Imaginibus itidem adaptatae; Item una Simplex Rama. Item ibidem in eodem fornice Pelvis cum fusorio Suo uno ex lamine; Item Tabula una Subductura ex Pelle Ovina. Item Imagines majores decem, Octo quidem Similes et aequales Rotundae dein Imagines aliae decem diversi Generis et Speciei.

Item ferrei Circuli pro Carpento adaptati Numero 2. Arcularii laboris Columnae pro Candelis No. 6. Lampas una, Sed Vetusta ex Orbiculis Vitreis.

Item Circuli Stannei duo, Orbes Similiter Stannei Numero 13. Scutellae minores Numero 6. Stanneae, majores vero 4. Scutellula itidem ex Stanno Tacza una, Scutellulae Sex insimul in uno Loro Coagulatae; Flascones Stannei Numero 2. Cribrum ex Lamine unum.

Item Tegumenta attrita et Simplicia Numero 3. Circulus ferreus pro Vasis Vinariis, unum mordarium aeneum cum *Stelcz/ Stelez?* in fracto unum.

Item Mensulae duae una Rotunda, nigra decolorata, altera triangularis, tertia itidem Rotunda tecta Operticulo ex diversis Speciebus Lanae; Quarta mensula *damastill* Vocat ex ligno nucis; Item Sellae novae Sex cum Rubro Coreo, desuper Sellae magnae Sex cum diversi Generis lana, acu Consutae; Item minores 10. Laboris utsupra.

Item Celariola *Pinczetok* dicta, cum Vitris Suis, unum cum Vitris 6. aliud cum Vitris 5.

Item in iisdem domibus in fornice Sive Celario Stertin Vini 3. Cujus Sint bonitatis ignoratur: quia gustata non Sunt, ibidem Vasa Vacua tria.

Superato in Domibus Patrum Paulinorum Labore tandem perventum est, ad Domum et Fornicem Domini Joannis Krasnik, ubi praedefuncti Christophori Vragovich Res Sequentes in Cistis infranotatis contentae.

Et imprimis aperta et Cista Coreo obducta, et in eadem Repertae Sunt Res mobiles Sequentes.

Utpote Tunicae duae Germanici Coloris, una cum fibulis argenteis Numero 13. Laboris filigran, et alia cum nodis deauratis Numero 20. Laboris Ejusdem Cujus Supra, Caligae unae Coloris ejusdem, Germanici Sine fibulis cum Zona argentea Iterum Caligae *Rubin farb* cum fibulis argenteis; Itidem Caligae Cerulei Coloris cum Zona Simplici alias Panni Sericei.

Item argenteorum Cultrorum Paria Numero 12. cum Suis Coclearibus, et Suo *Tok* dicto; ibidem et in eadem Ladula Poculum argenteum deauratum unum, annulus cum majoribus tribus et minoribus 8. adamantibus, item unum *Maicz* inauratum *Smolcz* majus, aliud minus, item Scatula una ? (*nečitko*); Item Zona argentea in una Scatula involuta; Item nodi argentei Numero 12. ad eandem Scatulam Repositi; Item Processus Iudiciarii Numero 2.

Item alia Cista Lignea, in qua melioris laboris Linteamina Nova Numero 8. item in eadem Cista Strophiola mensalia, Numero 13. ibidem manutergia meliora, et deteriora Numero 8.

Item Tapetes Turcici Laboris duo, Mappa mensalis una, ibidem frusta, duo Holoserici Coloris flavi, frustum unum Ulnarum duarum, *Prokotell* Vocatum; Item praeter priores Caligae ex panno Sericeo Cerulei Coloris unae.

Eodem Anno, die vero 17. Mensis Septembris in Castello quo Supra ac per Nos quos Supra Judex Nobilium et Vicejudex Nobilium, ac ad Instantiam Cujus Supra Procuratoris Fiscalis Rerum et Substantiae praeinsertae Vragovichiano Fiscalis Inventatio est Reassumpta, et Conscriptio.

Et imprimis in eadem Domo Armare unum majus, in quo Orbium Stanneorum majorum et minorum duodenae Sex, Scutellulae parvulae; Stanneae decem. Scutellae majores Stanneae tredecim, minores octo, minimae quae actualiter usutantur, Sex, Lavatorium Sive Mosdo unum, diversae Corbes pro fructibus Sive Confect, et aliquot Vitra, Cista una Nova, in qua unum Mantile Mulibre Lebes Cupreus pro Refrigerando Vino; Item a parte una Cista Vacua, tres Imagines pictae, Praeterea minores ex Charta diversi Generis et Speciei 43. sartagine duae Cuprae, Sellae Valde attritae, et Vetustae decem.

Tandem in alia domo angulari, Lecti duo majores, unus minor, Armare unum majus, Sellae aequales ex Byssos, Sex in mediocri Statu, Mensae Simples Numero 4. in duabus, Tapetes Turcici Laboris exigui, Imagines pictae in Parietibus Chartaceae diversi Generis et Speciei 121.

In alia tandem Domo Imagines majores Numero 8. pictae, minores Papyraceae diversi Generis 120. mensae magnae duae, minor una, Lecti Simples tres attriti, Armare unum, in Pariete cum aliquot Vitris.

Item in ambitu ante Portam Superiorem una Cista magna, Item in Palatio antiquo Superioris Contignationis asseres pro Pavimento adaptati Numero 27.

Item in eodem Palatio Helcia attrita Numero 4. unus apparatus Equestris pro Trahis, Vasa antiqua, Cistae, aliaeque Res parvae his Similes, quae Valde parvam merentur Considerationem, ibidem 4., frustor ? (*nečitko*).

In Pavimento quatuor Crates ferrei novi ad 4. fenestras adaptates, et Vasa aliquot Vacua, et nonnullae Res lignae parvi momenti.

In Culina Craticulae parvae duae, Sartagines duo, Mordarium aeneum cum *stoss*, Veru quatuor, duo majora, duo minora; Ferramenta duo in quibus ignis extruitur, Scutella Cuprea una.

Extra Castellum penes Stabulum Carpentum unum, Schesa una, et Traha obferatta una, in Stabulo pariter Traha una magna, Vulgo ? (*dalje nečitko*).

Item ante Celarium Lebes magnus pro exurendis foccibus. In Celario Vini Novi et antiqui Stertin Numero 15 quod usitatus actualiter medium Stertin unum, item unum medium Stertin aceti.

Item ante Castellum Acervi antiqui Sex, qui propter Vetustatem parvam dabunt utilitatem. Eodem Anno Suprascripto 1724. die vero 4. Mensis Octobris in ulteriori functione nostra procedendo, deventum est ad Bonorum Stabulum Vragovichiano Fiscalium Conscriptionem, quae Tenoris esset Subsequentis.

Castellum muratum, quo ad murum, et accomodationem bonum, quo vero ad tutum Reparatione apprime indigens: afforis Stabulum pariformiter Reparatione indigens, penes Hortus ad duo Circiter Iugera, Se Se extendens, Pomarium ad juger Circiter unum.

Curia Ligna itidem Reparatione indigens, cum inferiori domo Familiari Culina, ac Camera, ac a parte domo Allodiali, Stabulis, Haris, et Hoores(!)⁴²⁸, utcunque provisa.

Mola in Fluvio Dravi Valde Vetusta, quae Consideratis Considerandis Summo pretio appretiatum Rhenensium 100

Vinea Veliki Vinograd dicta in Promonthorio Mehnatecz ad Fossores Circiter 125

Vinea Humez in Promonthorio Humez ad Fossores Circiter 90

Vinea Bodolen in Promonthorio Prekorie ad Fossores Circiter 50

Vinea Zaszad in eodem Promonthorio e Regione prioris ad Fossores Circiter 50

Vinea Trombetas in Promonthorio Veliki Szelczy ad Fossores Circiter 30

Vinea e Regione Zalczad dicta ad Fossores Circiter 14

Vinea Mali Humez in eodem Promothorio ad Fossores Circiter 50

Terrae arabiles loco pod Ternaczom Juger Circiter 30

⁴²⁸ Vjerojatno greška u pisanju, treba biti horres (lat. horreum, i, n.)

Item in loco Brezina	11
Item in eodem loco distincto Tabulato	14
Item in loco Dolinschicza	5
Item in eodem duce Nive dictae	4
Item proti Dvoru Za Ledveniczum	6
Item Za Dvorom Versus Zaton	12
Item imediate penes Curiam	4
Item penes Hortum	4
Item in alio Loco penes Hortum	4
Item in loco Vu Kerochi dictae	12
Item in loco Sztruge dictae	7
Item in Virie	7
Item Terrae Extirpatitiae	10
Item in Loco Kiszeljacha jugera	4
Foenile Treschicze dictus ad Falcatores Circiter	45
Foenile Poljano dictus ad Falcatores Circiter	25
Foenile Kramarschicza ad Falcatores Circiter	6
Sylva Quercina ad Jugera Circiter.....	20
Alia Sylva penes Dravam a Metalibus Comitibus Draskovich usque ad metales Styriae Se extendens ad jugera Circiter.....	200
Item Dumetum unum penes Horreum ad jugera Circiter.....	15
Tandem Coloni ad praeinsinuatam Castellum et Curiam Spectantes forent Subsequentes, utpote.	
Joannes Kovach praestat Robotham animalibus diebus tribus dat Caponem unum, galinam unam, pulum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam Grossos Novem.	
<i>(naknadno dodana bilješka sitnijeg rukopisa: Matthias ? praestat Robottam animalibus diebus tribus dat Caponem unum, gallinam unam, pullum unum, dalje nečitko)</i>	
Jacobus Genez praestat Robotham animalibus diebus tribus dat Caponem unum, Gallinam unam, Pulum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam Grossos novem.	
Jacobus Vinczetich praestat Robotham Sine animalibus diebus duobus dat Caponem, unum, Gallinam unam, Pulum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam Grossos Sex.	
Georgius Zagorecz prestat Robotham diebus tribus, dat Caponem unum, Galinam unam, Pulum unum, Scapulam unam, Ova sex, Decimam Grossos Sex.	
<i>(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Joannes...)</i>	

Andreas Kudak praestat Robotham animalibus diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pulum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam Grossos Sex.

(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Matthias...)

Joannes Posaveczech praestat Robotham animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam Grossos Sex.⁴²⁹

(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Joannes...)

Kranjecz Maczelakovo aliter Polianecz iz Krisovlyan praestat Robotham, animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam Grossos Novem.

Andreas Balthicza praestat Robotham Sine animalibus, diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam Grossos Sex.

Pagus Virja

Andreas Valich praestat Robotham animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam grossos Novem.

Andreas Satko praestat Robotham Sine animalibus diebus duobus⁴³⁰ dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Novem, Decimam grossos Novem.

Michael in Virja praestat Robotham, animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam grossos Novem.

Marcus Mikolisnjak praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam grossos Sex.

Andreas Gregorich jam Sirek, praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam grossos Novem.

Petkecz in Virja praestat Robotham Sine animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova novem, Decimam grossos Novem.

Andreas Germecz praestat Robotham Sine animalibus diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam grossos Sex.

Petrus Skerblin jam Paulus Zagorecz praestat Robotham Sine animalibus diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam grossos Sex.

⁴²⁹ U popisu nastalom na isti datum (Fasc. 5, 167.) za Joannesa Posavecza je navedena obaveza darivanja 9 jaja i desetine u vrijednosti od 9 groša, što bi i odgovaralo 1. kategoriji kolona koji su tlaku izdržavali tri dana na stočni način, te darivali 9 jaja i 9 groša desetine.

⁴³⁰ U drugom popisu (Fasc. 5, 167.) navedeno je kako Andreas Satko nije izdržavao tlaku dva, nego tri dana.

Martinus Paulovecz praestat Robotham diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam grossos Sex.

Pagus Haczesticza

Paulus Vidacz jam Kerklecz praestat Robotham Sine Animalibus diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam grossos Sex.

Petrus Sostar, jam Marcus praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova 9. Decimam grossos 9.

Georgius Globucharech praestat Robotham animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam 1. Pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam grossos 9.

Joannes Mlinar praestat Robotham animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam 1. Pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam grossos 9.

Georgius Kubecz praestat Robotham, animalibus tribus diebus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam grossos 9.

Georgius Posavech praestat Robotham animalibus diebus 3. dat Caponem unum, Gallinam 1. Pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam grossos Novem.

PAGUs Szelcza

Franciscus Zajeck praestat Robotham animalibus diebus duobus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. Decimam grossos 6.

Stephanus Lazar praestat Robotham Sine Animalibus diebus duabus, dat Caponem unum, Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. Decimam grossos 6.

Thomas Vori praestat Robotham animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam grossos Novem.

Kollmann praestat Robotham Sine animalibus diebus duobus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. Decimam Grossos 6.

Stephanus Kavecz jam Joannes Furjan praestat Robotham Sine animalibus diebus duabus, dat Caponem unum, Gallinam unam, Pulum 1. Scapulam unam, Ova 6. Decimam grossos 6.

Michael Turchak praestat Robotham Animalibus diebus 3. dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam Grossos Novem.

Georgius Varga praestat Robotham diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, Pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. decimam Grossos Novem.

Martinus Vori praestat Robotham Animalibus diebus 3. dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 9. Decimam Grossos 9.

Andreas Furian praestat Robotham Sine animalibus diebus duabus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. Decimam Grossos 6.

Paulus Furian praestat Robotham Sine animalibus die 1. dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 3. Decimam Grossos 3.

Relicta Picskanka praestat Robotham Sine Animalibus die 1. dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova tria, decimam Grossos tres.

Mathias Czesar praestat Robotham Animalibus diebus duobus, dat Caponem unum, Gallinam unam, Pullum unum, Scapulam unam, Ova Sex, Decimam Grossos Sex.

PAgus Brizia

Crni? Köösz jam Petrich praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova 9. Decimam grossos 9.

Michael Petrich praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam unam, pullum unum, Scapulam unam, Ova 9. Decimam Prossos 9.

Mathias Grech praestat Robotham Animalibus diebus tribus, dat Caponem unum, Gallinam 1. pullum 1. Scapulam 1. Ova 9. grossos 9. decimam.

Paulus Grumpach praestat Robotham Sine Animalibus diebus tribus, dat Caponem 1. Gallinam 1. pulum 1. Scapulam 1. Ova 9. decimam Grossos 9.

Michael Rugony praestat Robotham Animalibus diebus duobus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. decimam Grossos 6.

Martinus Rugony praestat Robotham Animalibus diebus 2. dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1., Ova 6. decimam Grossos 6.

Andreas Makar praestat Robotham Animalibus diebus duobus, dat Caponem 1. Gallinam 1. Pulum 1. Scapulam 1. Ova 6. decimam grossos 6.

Joannes Sostor praestat Robotham Sine Animalibus diebus duobus, dat Caponem 1. Gallinam 1. pulum 1. Scapulam 1., Ova 6. decimam Grossos 6.

Montanistae vero Actualiter ad
praemissa Spectantes invenirentur
modalitate sequenti.

Michael Polianecz praestat Cubulos 6. Capones 4. decimam denarios 6.

Nicolaus Rakovich Cubulos 4. Pintas 10. Capones 3. decimam denarios 6.

Andreas Mariass Cubulos 3. Caponem 1. decimam denarios 6.

Joannes Zagores Cubulos duos, Caponem 1. decimam denarios 6.

Martinus Paulovich praestat Cubulum 1. Pintas 10. Caponem 1. decimam denarios 6.

Joannes Tollan a Vinea Czvetkovich Cubulum 1. Capones 4. decimam denarios 6.

Joannes Forjan ex Krisovlnjan Cubulos 7. Capones 4. decimam denarios 6.

Jacobus Korotany Cubulos 4. et $\frac{1}{2}$ Capones 3. decimam denarios 6.

Nicolaus Sckrinar Cubulum 1. Caponem 1. decimam denarios 6.

Jacobus Corpor Cubulum 1. et $\frac{1}{2}$ Capones 2. decimam denarios 6.

Andreas Tessok Cubulos 5. Caponem 3. decimam denarios 6.

Georgius Brachessak Cubulos tres et medium, Capones 3. decimam denarios 6.

Fabianus Szpevan Cubulos 3. Capones duos, decimam denarios 6.

Vidua Gregorich Cubulos duos et medium, Capones duos, decimam denarios 6.

Martinus Hurusskach Cubulos 4. et medium, Capones duos, decimam denarios 6.

Michael Lazar Cubulos duos et medium, Capones duos, decimam denarios 6.

Michael Oster Cubulos tres, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Josephus Koller Cubulos duos, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Petrus Ramffy Cubulos tres, Capones tres: id est 2. decimam denarios 6.

Joannes Strok Successor Mathiae Horbecz praestat Cubulum unum, Caponem unum, decimam denarios 6.

Michael Valent Cubulos tres, Pintas Sex, Capones 4. decimam denarios 6.

(naknadno dodana nečitka bilješka: Joannes... Cubulos 8, Capones 4, decimam denarios 6.)

Colmannus Stiber Cubulos tres, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Idem a Vinea Pehacs Cubulos duos, Caponem unum, decimam denarios 6.

Mathias Kolmachich Cubulos duos, Capones tres, Decimam denarios 6.

Stephanus Kraly Cubulos duos, Caponem unum, decimam denarios 6.

Martinus Gaves Cubulos 4. et medium, Capones 4. Decimam denarios 6.

Stephanus Krech Cubulos tres et medium, Capones duos, Decimam denarios 6.

Michael Rogany Cubulum unum, Pintas 10. Caponem unum, Decimam denarios 6.

Marius Ivancsich Cubulos tres, Caponem unum, decimam denarios 6.

Paulus Forian Cubulos tres, Caponem unum, decimam denarios 6.

Andreas Bednaich Cubulos duos, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Nicolaus Supanich Cubulos octo, Capones 4. Decimam denarios 6.

Joannes Forian Cubulos Sex, Pintas 10. Capones duos, Decimam denarios 6.

Andreas Forian Cubulos tres, Caponem 1. Decimam denarios 6.

Georgius Kovacsich Cubulos duos, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Idem Georgius Kovacsich Cubulos tres, Capones duos, decimam denarios 6.

Michael Suppanich Cubulos 4. Capones duos, Decimam denarios 6.
 Joannes Skrujanecz Cubulum unum, Pintas 10. Caponem unum, decimam denarios 6.
 Michael Gradincschak Cubulos tres, Capones duo, Decimam denarios 6.
 Nicolaus Paulovich Cubulos duos, Pintas 10. Capones duos, Decimam denarios 6.
 Georgius Rodes Cubulos 4. Pintas 10, Capones duos, Decimam denarios 6
 Joannes Bzyk Cubulum unum, Caponem unum, Decimam denarios 6.
 Andreus Korpar Cubulos duos, Caponem unum, Decimam denarios 6.
 Jacobus Czesar Cubulos tres, Capones duos, Decimam denarios 6.
(naknadno dodana nečitka bilješka...)
 Georgius Gencz Cubulum unum, Pintas 10. Caponem unum, decimam denarios 14.
 Michael Vohanecz Cubulum unum, et medium, Caponem 1. Decimam denarios 6.
 Georgius Zkok Cubulum unum et medium, Caponem unum, decimam denarios Sex.
 Josephus Lazar Cubulos duos, Capones duos, Decimam denarios 6.
 Georgius Czvetkovich Cubulum unum et medium, Capones duos, Decimam denarios 6.
 Lucas Sterlekar Cubulos duos, Capones duos, Decimamm denarios 6.
 Georgius Senich Successor Turchin Cubulum unum et medium, Caponem unum, Decimam
 denarios Sex.
 Mathias Haitich Cubulum unum, Caponem unum, Decimam denarios 6.

Posthac pro finali et Coronide Anno Praeinserto Rerum in Bonis praeinsinuatis per modernos
 eorundem Arendatores, Possessores Comparatur, actualiterque ibidem habitum
 Conscriptio modalitate subsequenti intercessit.

In Cellario infra Castellum Domesticarum Vinearum modo praevis exarenduturam
 Procreationis Vini Stertin Numero 20
 quodlibet per duodecim Urnas Circiter Computans.
 Ibidem ex propria Vineae Arendatoris Francisci Skocsay acquisita et illine deducta Stertin
 Numero..... 5
 Ibidem Reposita et per attactum Franciscum Skoczay a Domino Comite Druskoczy
 empti Stertin Numero 5
 In una Camera infra antescriptam Curiam Castello Vicinam habita de Domesticarum
 Vinearum procreatione media Stertin Numero 15
 Ibidem in alia Camera pariter media Stertin Numero 21
 quodlibet per Cubulos Circiter Sex Computans.
 Ibidem Frumenti mixturae de Bonis praeinsinuatio acquisitae Vasa 24.
 quodque Continens Metretas Circiter 12

Ibidem in Pavimento Siliginis Metretae Circiter	26
Milei Metretae Circiter	25
Siliginis Metretae Circiter	40
Mixturae Metretae Circiter	12
Fabarum Metretae Circiter	18
Tritici Metretae Circiter	4
Acervi penes Horreum Numero	8
Straminej acervi Numero	4
Ac antiqui et novi foeni Currus Circiter	100

Super quibus omnibus modo praevio Coram Nobis appraehensis, ac dein per Nos ad Instantiam Cujus Supra Genuine Conscriptis, praesentes Litteras Nostras Testimoniales extradeditimus Varasдини die 20. octobris Anno 1724.

Georgius Glick Inclyti

Comitatus Varasdiensis Judex nobilem.

? Joannes Antonius

Horvath Inclyti Comitatus Varasdiensis

Vicejudex nobilem

Poledina:

Fasciculus 5

Numero 164.

INVENTARIUM

Et

Conscriptio Rerum Vragovichianarum in Croatia existentium.

(potpis)

Mi dolje naznačeni plemićki sudac i podsudac slavne Županije varaždinske. Povjeravamo na pamćenje snagom ove isprave onima na koje se odnosi da je godine Gospodnje 1724. devetog dana mjeseca rujna u kaštelu Križovljan, pokojnog presvjetlog gospodina baruna Kristofora Vragovića od Maruševca, koji se nalazi u okrugu Vinica i Županiji varaždinskoj, pred nama plemeniti Juraj Mlađi Czindery, fiskalni prokurator Njegovog Presvetog Veličanstva u Hrvatskom kraljevstvu snagom sebi izdane, od strane slavne gore navedene požunske Ugarske komore Njegovog Presvetog Veličanstva u Požunu šestog dana mjeseca i godine gore navedenih, i nama pokazane zapovijedi i posebnog naloga, prije spomenuti kaštel i kuriju u neposrednoj blizini sa svim pripadnostima, odnosno kmetovim, oranicama, livadama, vinskim daćama i cjelokupnim pokretninama pokojnog prije spomenutog gospodina baruna kako ono što je dakako sve do svoje smrti držao i posjedovao, tako i na neki način ono što je bilo u zakupu, što se nalazilo u rukama i posjedu marljivih Franje Skochaya i Solomona Verbecza, a što je poslije smrti i time njegovog odlaska potpalo pod Kraljevski fisk Njegovog Veličanstva kao nedvojbenom i zakonom definiranom nasljedniku onih koji umru bez nasljednika. U ime često spomenutog Kraljevskog fiska njegovog veličanstva Czindery je preuzeo i zauzeo i stavio u svoje fiskalne ruke sve ono prije spomenuto i općenito kojim god imenom zvano; i popis pokretnina držanih u gore spomenutom kaštelu onom brigom i marljivošću s kojom je moglo biti i koliko je dopuštala kratkoća vremena prema zadatku komore i po nama ustanovljen popis istih u dvije donje prostorije istoga kaštela i našim autentičnim sudačkim pečatom je zbrinuo i u ime fiska je postavio brižnog Mihaela Veliksicha koji je dosada bio Vragovićev službenik u kaštelu i najstrože mu zadao i povjerio marljivu brigu za sve i zatražio pod prijetnjom gubitka glave da u budućnosti ne pusti ili ne pomisli pustiti unutra nekog navodnog nasljednika ili vjerovnika.

Kad je to učinjeno, nakon toga prije spomenute godine dana 13. prije napisanog mjeseca, spomenuti fiskalni prokurator je u smislu svoje zapovijedi htio nastaviti s popisivanjem onoga što se treba popisati i mi želeći pomoći snagom naše službe i zakletvene obaveze njegov zakonit zahtjev i traženje napravili smo inventatio i popis stvari i imetka nekad vragovićevskih, sada pak vragovićevsko – fiskalnih u prijašnjem kaštelu Križovljanu sljedećim načinom i redom.

I izričito u donjoj etaži, kutnom domu istoga kaštela dijelom su u istom pronađene stvari, a dijelom su zaista od drugamo donešene i pronađene; očigledan je jedan pisaći stol smješten ispod većeg ogledala zasigurno procijenjivanja i vrednovanja izrade, te stvari malog značaja koje se u njemu nalaze.

Također, drugi pisaći stol, crni s pozlatom, odmah pokraj prozora, u kojem su pronađene stvari sitnog značaja.

Također, treći pisaći stol, zasigurno jednostavnije izrade, ali od čvrstog drveta, na kojem su ostavljeni fragmenti pisama.

Niže od tog stola je drugi veći za pohranjivanje odjeće, sa četiri manje kutije, gdje i u kojem bijaše otkriveno kao pet grubljih stolnjaka, deset finijih i razmatranja vrijednih ručnika, četiri jednako dobra komada rubenine, 12 komada zavjesa različitih vrsta. Muških košulja sedam komada, dijelom mekših, dijelom grubljih. Košulja sedam, a muškog donjeg rublja podjednako sedam.

Poslije ovog, jedan veći ormar, iznad kojeg je drugi manji crne boje, a iznad njega se nalazi skulptura Svete obitelji, u kojem se nalazi tucet i pet stolnih ubrusa, te deset rupčića i još 8 jednostavnije izrade; također, 21 mekanih stolnih ubrusa koji su s druge strane od vrlo grube tkanine. Također, u istom (*ormaru*) nalazi se 32 komada tanjih, mekših tkanina.

Također, u istom ormaru, u drugoj donjoj ladici nalazi se otprilike tri tuceta stolnih ubrusa od grube tkanine. Na tom istom mjestu jedan tucet tkanine grublje, slabije izrade. I osim toga, šest komada jednostavnijih i običnijih ubrusa i u istom ormaru, u posebnoj ladici, jedan novi stolni ubrus grublje izrade i devet komada stolnih tkanina. U istoj ladici ima i dva komada lanene tkanine sa resicama, a na istom mjestu i 30 komada ? (*nečitko*), te šest komada finijih ručnika.

Također, ispod istog drugog ormara, u kojem su otkriveni tunika i čizme od modrog svilenog sukna, na svilenom pojasu tunike je ušivena srebrna tkanina, osim toga tu je i iznošena odjeća od modrog talijanskog sukna, i jednak pojas gore spomenut prekriven i bez cjelovite podstave; na istom mjestu zasigurno se nalaze stare stvari, čiji zapis nije vrijedan.

Na kraju, jedan uzidani ormar, u kojemu su dva komada grublje tkanine. Jedna konjanička oprema turske i sitnije izrade, druge male stvari u blizini koje uopće nemaju vrijednost i zbog toga se ne zapisuju.

Također, u blizini vrata i prozora istog doma nalazi se jedan manji ormar; i odozgo je jedno malo ogledalo, u kojem se nalaze stvarčice nikakve vrijednosti.

Sljedeće što je otkriveno je na istom mjestu jedna velika otvorena škrinja, u kojoj su pronađena dva komada svilena pokrivala (odijela) od lagane svilene tkanine zelene boje.

Na istom mjestu još dva crvene boje, jedno od nepoznatog materijala, drugo potpuno svilenog sa pamučnim ušivcima i u blizini jedno veliko zimsko zaštitno pokrivalo od svilenog materijala.

Nakon toga, jedna druga škrinja, u kojoj je 1 varaždinska mjera morske soli i koja je obiteljska ostavština, prazna je i donešena iz gornjih prostorija.

Osim toga, tu je i jedna željezna škrinja, kvalitetno presvučena i izrađena, koja se ne mogao otvoriti niti je poznato kako ju otvoriti. Ipak, pretpostavlja se da se u njoj nalaze pisane isprave.

Također, tu su i druge dvije stare škrinje, jedna odozgo presvučena crnom kožom, druga obojana u crveno.

Na kraju, tri stolice, jedna velika žuta, druga na isti način velika i presvučena crvenim suknom i treća velika izrađena od raznovrsnog lanenog materijala. Također, jedno veće ogledalo, o kojem je iznad već govoreno, konačno, dva kreveta, jedan je zasigurno na jednostavan način izrađen od obojanog drvenog šiblja, drugi je djelomično pozlaćen.

Također, dva mala stola, jedan kameni točno kao i drugi, iznad jednog se nalazi jedan oštećen tepih, a iznad prvog jedno veće pozlačeno ogledalo kamenog okvira oko kojeg se nalaze sveukupno 26 raznovrsnih slika, djelomično pozlaćenih, djelomično u crno obojanih.

Osim toga, na zidovima je i jedna velika slika Blažene Djevice Marije Čenstohovske koja je zasigurno predstavljala čudotvorstvo, prema tome zakletvu kralja /: odnosno mađarskog :/ pred slikom Raspeća Gospodina Našega Spasitelja Isusa Krista.

Jedan *Controffe*? nekadašnjeg zagrebačkog, sadašnjeg vesprimskog biskupa, presvjetlog župana Emerika Esterhaczyja.

Na kraju, općenito se na zidovima nalazi 110 velikih i malih slika različitih vrsta i oblika koje imaju pozlačene daščice, a izvedbe su zvane *Pild*?. Ovo što je gore spomenuto je sve što se nalazi u ovoj sobi.

Također, na prijespomenutom stolu blizu prozora ima više od devet obiteljskih slika, te na zidu odmah blizu prozora nalazi se djelomično orijentalna slika Blažene Djevice izvedena u staklu.

Tu je i jedan bakreni vrč koji sadržava oko 3 pinte varaždinske mjere, te jedno jednostavno punjenje za jastuk ili madrac.

Konačno, dolazim na posteljinu, dijelom pronađenu u ovoj sobi, dijelom donešenu sa gornjeg kata u ovu sobu zasigurno zbog sigurnijeg očuvanja, i prvenstveno dvije jednostavne ? (*nečitko*) od grublje tkanine, također dvije nove od *parchat*, kao što 1721. godine bijaše

zabilježeno i uspoređeno, dva velika uzglavlja⁴³¹ od lijepog *parchat*, ponovno tri lijepa uzglavlja, od cviliha, 8 velikih novih i lijepih jastuka od *parchat*. Također, tri velika jastuka od cviliha, i jedan madrac ? (*dalje nečitko*). Ovo je naslagano na jednom mjestu u sobi.

Također, u jednom od prethodnih kreveta se nalazi jedan jednostavan madrac, jedno veliko uzglavlje od cviliha, tri velika jastuka od kojih su dva također od cviliha, te jedno pokrivalo i jedan poklopac zvan ? (*nečitko*).

Također, u drugom krevetu je jedan jednostavniji madrac, veliko uzglavlje od cviliha, i četiri zavjese; na istom mjestu smještene su i bakrene stvari smještene na kamin i osim toga kutije, knjige i druge male stvari koje zaslužuju malo pažnje.

Konačno, završeno je pronalaženje i popisivanje u ovoj sobi, prelazi se na sljedeći susjedni prostor kojemu se pristupa svakako kroz ulaz iz prethodne sobe. Tu je jedan ormar ili pisaći stol sa devet spremnika u kojima su sušene kruške i druge slične stvari. Isto tako, u istom ormaru je jedan jednostavan gdje je držano nešto za čišćenje.⁴³²

Također, na mjestu gdje je kamin nalazi se treći jednostavni ormar sa šest spremnika, u kojem je također sušeno voće raznih vrsta.

Također, u blizini vrata nalazi se jedan mali jednostavni ormar, u kojem nije ništa otkriveno, a ponad njega je nekoliko jednostavnih vrčeva za piće.

Također, u istoj prostoriji visi jedan sat, također u istoj se nalazi jedan krevet sa pokrivačem ili pokrovnom vunenom tkaninom; također, ispod istog je jedan manji krevet sa jednim velikim i jednostavnim uzglavljem malog značaja; također iznad istog kreveta zasigurno je nešto poput spremnika prekrivenog modrom tkaninom i u kojem je ostavljeno različito staklovinje sa isušenom vodom.

Osim toga tu su i dva kositrena obruča i drugi također kositreći obruč te kositreći vrč pobicium sadrži otprilike jedan ostavljeni na ormaru u blizini kamina, kao i drugi kositreći vrč od 1 pinte.

Također u istoj sobi je jedan stol i drugi manji blizu prozora, također na istom mjestu su dvije bakrene plitice prikladne za pripremu lijekova.

Na istom mjestu nalazi se šest stolica napravljenih od crvene kože, također jedna velika stolica sa presvlakom od crvenog sukna, također, iznad prve ? (*nečitko*), baš kao na zidu

⁴³¹ Latinski pojmovi *pulvinar*, - aris, n. i *cervical*, - alis, n. prevode se općenito kao „uzglavnica, jastuk“, no *pulvinar* se, između ostalog povezuje i sa „božjim uzglavljem u hramu“, odnosno „uzglavnicom pripremljenom za bogove“, „carskom posteljom“, „božjom posteljom“ (*pulvinarium*, - ii, n.) ili općenito „spavaonicom“ (Divković, 181., 866.; Marević, 574., 4234.)

⁴³² Riječi „*cremato*“ (*cremare*, 1. spaliti, kremirati) i „*smigmate*“ (*smegma*, - atis, f. sredstvo za čišćenje, omekšavanje, sapun) nas upućuju kako se zaista radilo o onovremenim pripravcima za čišćenje. (Marević, 1032 – 1033., 4910)

razne vrste šalice iz kojih se pije kava, na istom mjestu jedna sjekira (oštrica) i druga starinska željezna.

Također, na zidu je moguće vidjeti tri slike, uz to i razne vrste i oblike njih 49 izvedenih na način ? (*nečitko*). I tako, završava pregledavanje ove sobe.

Dalje slijedi opisivanje onog što je pronađeno na gornjem katu, u prostoriji uz stepenište na istočnoj strani. Ovdje su bili pronađeni prvenstveno i prije svega jedan veliki ormar izrađen od borovih grana i obojan različitim bojama, zatim jedan veliki tepih zašiven od raznovrsnih komadića sukna različitih boja i dva istrošena mala tepiha, a osim toga u ormaru je i željezna škrinjica.

Potom, jedan manji crni ormarić, u kojem su pronađene stvari nikakve vrijednosti, iznad tog ormara je jedan tepih i jedna manja jednostavna škrinjica u kojoj se nalazi sjeme različitih vrtnih biljaka, na istom mjestu jedan spremnik za vodu koja istječe iz cvijeća, na istom mjestu je i jedan jednostavni bijeli stol, kao i manji stol presvučen kožom, treći jednostavni bijeli iznad kojeg je tepih turske izrade, ali poprilično oštećen. Iznad su i dva u drvu izrezbarena ukrasa za ukrašavanje doma, na istom mjestu četiri stola, također malen poprilično oštećen tepih i iznad istog tijesak za spremanje drvenih stvari.

Što se tiče ostalog, kada je fiskalni prokurator vjerodostojno čuo, kao što mu je bilo pismom napisano i bilo je po njemu nama obznanjeno, da je velečasni otac prior lepoglavskog samostana mogao otvoriti vragovićevisko – fiskalni imetak preuzet pred nama po istom fiskalnom prokuratoru i zapečaćen našim autentičnim pečatima i na taj način podržan fiskalnim pravima; i tako po zahtjevu svoje službe budno nadgledati sa prikladnima i zapisati tijek naloga Uzvišene komore i o njemu izvijestiti; prokurator je poželio je odbacivanje nastavka popisivanja i onda ponovno preuzimanje svega odbačenoga.

Prije spomenute 1724. godine odmah sljedećeg dana na zahtjev fiskalnog prokuratora. U prostorijama prečasnih župnika očeva pavlinskog lepoglavskog samostana smještenog potpuno unutar zidova i bedema slobodnog kraljevskog grada Varaždina; stvari i imetak, kako gore bijaše napisano, vragovićevisko – fiskalni, u prije zabilježenim domovima za pokojnog Kristofora Vragovića su ostavljene, te je preostalo popisivanje nastavljeno.

I prvenstveno sigurno pod svodom ili u manjoj sobi nalazi se jedan novi menten crvene boje od svilenog sukna sa većim i manjim pozlaćenim resicama, 15 pletenih gumbiju i potpuno kožnatom podstavom *Czobolinae*. Drugi novi menten od svilenog sukna pepeljaste boje jednostavne izvedbe? (*nečitko*) sa 12 novih velikih posrebrenih gumbiju filigranske izrade i velikim, te malim posrebrenim resama, od naprijed, na leđima i na manipulu je srebrnasti pojas, a ima i podstavu od kože kune.

Treći menten je također nov i od svile, čija je boja kao i prethodnog mentena, ima 14 srebrnih gumbiju sa pozlatom, svileni pojas protkan zlatnim nitima i podstavu od vučje kože zvane malovina, te je prekriven također vučjom kožom.

Napokon, jedna ploča kože *Czobolinae* od drugih koža i poruba zajedno zašivenih.

Nadalje, jedan obični menten *Kandusll* od crvenog svilenog materijala, protkan zlatnim i srebrnim nitima sa podstavom od krzna šumskoga puha.

Osim toga, tu su i četiri mentena zlatne boje sa svilenim pojasom i svilenim gumbima sa resicama, crne podstave, od kože koja se naziva *enutin*?

Također, jedan svileni kaput zlatne boje, već dosta iznošen sa *Czobolinom*, ali kao i prijašnje je poprilično oštećen.

Također, jedan osrednji ? (*nečitko*) od njemačke obojane tkanine, također jedan pokrivač na krevetu ili paviljon od njemačke obojane kože. Također, za pokrivanje 33 manjih i većih komada od obojene i pozlaćene kože. Također, male limene plitice za drobljenje, te pet malih plitica ugarske izrade za drobljenje.

Napokon, jedan madrac od jednostavnog materijala, drugi uistinu od cviliha, jedan dobar veliko uzglavlje od cviliha bijele boje, jedan veliki jastuk od *parchat* i tri manja od *parchat*, te dva manja od cviliha.

Također, gotovo novi ogrtač ili kabanica zlatne boje. Također, kip pokojnog baruna i njegove gospođe supruge; također, jedna nova *hint*? i jedan *pistoletarum*?, te jedna mala limena plitica.

Također, na dvije strane od jednostavnog crvenog sukna zastori, te na dva prozora četiri veća zastora od bijele tkanine, te četiri manja zelena.

Napokon, jedan ? (*nečitko*) u kojem je jedan srebrni salinare od 4 Lota. Antikvarni fimbriarum – porub, resice od zlata 5 Lota, također novi od novih zlatnih resica fimbriis 1,5 Lota.

Osim toga, dva zrcala, jedan novi crvene boje, a drugi jednostavniji srebrni, te obojani. Također, dvije metalne *Controffe*?, jedna Njegovog presvetog Veličanstva, druga najuzvišenije carice. Također, tri jednostavna platna od domaćeg materijala, onda različite vrste i oblici sveukupno 60 slika. Također, jedno uzglavlje, tri jastuka od cviliha i jedan prilično istrošeni madrac. Također, jedna kositrena boca (ćutura) od otprilike 5 pinti. Također, jedan veliki oštećen tepih turske izrade i tri malena brončana svijećnjaka.

Također, dvoje običnih *cherga*?, jedna toljaga, dvije male stolice, jedna jednostavna škrinja na kočiji i jedna kožna stoličica.

Osim toga, u donjem svođenom prostoru otvoreni ? (*nečitko*) koji je unutra otkriven, zasigurno tri komada zavjesa od crvenog sukna koji su adaptirani na prozoru.

Također, u tri kutije su ruže potrebnih za ukrašavanje crkvenog oltara. Također, tri pozlaćena okvira za slike i jedan jednostavni okvir. Na istom mjestu je i jedna limena plitka zdjela sa svojim fusoris/o lijevkom, također i jedna ploča podstavljena ovčjom kožom. Tu je i 10 velikih slika, među kojima je 8 njih sličnog kružnog oblika, ali i 10 slika raznih vrsta i oblika.

Također, dva željezna obruča za karpenat, šest nosača za svijećnjake koje je izradio draguljar, jedna već stara lampa napravljena od kružnog stakla.

Također, dva kositrena obruča, 13 sličnih kositrenih krugova, četiri velike i šest malih kositrenih plitica, kao i jedna kositrena zdjelica na taci, šest zdjelica zajedno povezanih remenom, dvije kositrene bočice (ćuturice), jedno limeno cijedilo.

Također, tri oštećena i jednostavna pokrivala, željezni obruč za vinske boce, jedan brončani mužar sa komadićima tučka?.

Također, dva stolića, jedan okrugli crni, drugi trokutni, treći isto okrugli prekriven raznovrsnim lanenim tkaninama, četvrti stolić od orahovog drveta zvan *damastill*, također šest novih stolica od crvene kože, iznad njih šest velikih stolica izrađenih od raznovrsnog pamuka šivanog iglom, također i 10 manjih izrađenih na isti način.

Također, spremište (ormar peharnik) poznato kao *Pinczetok*, sa svojim staklovinjem, jedan sa šest stakala, drugi sa njih pet.

Također, u istoj prostoriji pod svodom odnosno u podrumu 3 stertina vina koje nije degustirano i čija je kvaliteta zanemarena. Na istom mjestu su i tri prazne posude.

Napokon, završen je posao u domu pavlinskog oca, te je nastavljen pod svodovima prostorije gospodina Joannesa Krašnika gdje je pokojni Kristofor Vragović u škrinji držao sljedeće.

Prvenstveno otvorena je škrinja prekrivena kožom i u njoj su otkrivene sljedeće stvari.

Kao što su dvije tunike njemačke boje, jedna sa 13 srebrnih kopči filigranske izrade i druga sa 20 pozlaćenih gumbiju također filigranske izrade, jedne čizme iste njemačke boje sa srebrnim pojasom bez kopči, po drugi put čizme rubinske boje sa srebrnim kopčama, također čizme modre boje sa jednostavnim pojasom od svilenog sukna.

Također, 12 srebrnih noževa sa svojim žlicama i svojom kožnom navlakom zvanom *Tok*.

Također, u istom kovčegu je i pehar od pozlaćenog srebra, prsten sa tri velika i osam manjih dijamanta, također jedan usrebrni *Maicz?*, veliki *Smolcz?*, drugi manji, također jedna kutija ? (*dalje nečitko*), zatim jedan srebrni pojas u jednoj kutiji, 12 srebrnih gumbiju ostavljenih u istoj kutiji i dva sudačka *Processusa?*.

Također, u drugoj drvenoj škrinji nalazi se osam novih lanenih platna bolje izrade, zatim 13 stolnih ubrusa, na istom mjestu i 8 što boljih, što oštećenijih ručnika.

Također, dva tapiha turske izrade, jedan stolni ubrus, dva potpuno svileni žute boje, jedan od 2 ulne zvan *Prokotell*, osim toga i jedne čizme od svilenog platna modre boje.

Iste godine, 17. dana mjeseca rujna od strane nas, plemićkog suca i podsuca, te zalaganjem fiskalnog prokuratora u dvorcu je nastavljeno pronalaženje i zapisivanje prijespomenutih vragovićevsko - fiskalnih stvari i imetka.

Prvenstveno, u istoj se prostoriji nalazi jedan veliki ormar u kojem je šest tuceta manjih i većih kositrenih obruča, 10 malenih kositrenih zdjelica, 13 velikih kositrenih plitica, malih osam i šest najmanjih koje se trenutno koriste, jedan umivaonik odnosno *Mosdo*, različite košare za voće ili poslastice i drugo staklovinje, jedna nova škrinja u kojoj je ženski ogrtač, bakreni spremnik za hlađenje vina, također djelomično prazna škrinja, tri naslikane slike, osim toga 43 manjih slika na papiru/ metalnoj pločici različitih vrsta i oblika, dvije bakrene tave, 10 poprilično oštećenih i ostarjelih stolica.

Napokon, u drugoj kutnoj prostoriji, dva velika kreveta, jedan manji, jedan veliki ormar, šest stolica od baršuna u osrednjem stanju, četiri jednostavna stola, u dva skromni tepisi turske izrade, 121 na papiru naslikana slika različitih vrsta i oblika, smještenih na zidovima.

U drugom domu osam velikih naslikanih slika, 120 malih različitih oblika od papirusa, dva velika stola, jedan manji, tri jednostavna oštećena kreveta, jedan ormar na zidu sa raznim staklovinjem.

Također, u prostoru ispred gornjih vrata je jedna velika škrinja, u staroj „palači“ na gornjem katu na podu je namješteno 27 drvenih dasaka.

Također, u istoj palači četiri oštećenih komota, jedna konjička oprema za vuču, starinska posuda, škrinje, slične male stvari koje zaslužuju malo pažnje, također četiri komada ? (*nečitko*).

Na podu (*u hodniku ili prolazu?*) četiri nove željezne rešetke namještene na četiri prozora, jedna prazna posuda i nekolicina beznačajnih drvenih stvari.

U kuhinji su dvije male rešetke za pečenje, dvije tave, brončani mužar s tučkom, četiri ražnja, dva manja, dva veća, dvoje željeznih oruđa za oganj i jedna bakrena plitica.

Izvan kaštela blizu staje je jedan karpenat, jedna *Schesa?*, jedna željezna vršalica, u staji velika istovjetna vršalica, ? (*dalje nečitko*) .

Također, ispred podruma (spremišta) nalazi se veliki kotao za gašenje vatre. U podrumu ima 15 stertina novog i starog vina od kojih se trenutno koristi pola stertina, a također ima i pola stertina octa.

Također, ispred kaštela ima šest starih nakupina koje su zbog starosti slabo korištene. Iste, već spomenute 1724. godine, 4. dana mjeseca listopada nastavljamo sa našom daljnjom

funkcijom, dolazimo do popisivanja staje vragovićevesko - fiskalnog dobra i nastavljamo bez prekida.

Zidani kaštel koji ima dobru konstrukciju i akomodaciju, ali uistinu u potpunosti zahtjeva osobit popravak. Izvan je staja koju na jednak način treba obnoviti, u blizini je vrt koji se širi na otprilike 2 jugera, voćnjak površine otprilike 1 jugera.

Drvena kurija također zahtjeva obnovu, u unutrašnjosti se nalazi obiteljski dom, kuhinja i soba, te su na jednoj strani alodijalni dom, staje, svinjci i hambar kako god osigurani.

Mlin na rijeci Dravi poprilično zastario čija je najviša vrijednost, uzevši sve u obzir, procijenjena na 100 rajnskih forinti.

Vinograd zvan Veliki vinograd na brežuljku Mehnatecz od oko 125 kopača.

Vinograd Humez na brežuljku Humez od oko 90 kopača.

Vinograd Budolen na brežuljku Prekorie od oko 50 kopača.

Vinograd Zaszad na prethodno spomenutom brežuljku i području od oko 50 kopača.

Vinograd Trombetas na brežuljku Velik Szelczy od oko 30 kopača.

Vinograd i područje zvano Zalczad od oko 14 kopača.

Vinograd Mali Humez na istom brežuljku od oko 50 kopača.

Obradiva zemlja u mjestu *pod Ternaczom* od oko 30 jugera.

Također u mjestu Brezina od oko 11 jugera.

Također na istom mjestu odvojen pojas zemlje od oko 14 jugera.

Također u mjestu Dolinschicza od oko 5 jugera.

Također na istom mjestu zvanom *duge Nive* od oko 4 jugera.

Također *proti Dvoru Za Ledveniczum* od oko 6 jugera.

Također *Za Dvorom Versus Zaton* od oko 12 jugera.

Također odmah blizu kurije od oko 4 jugera.

Također u blizini vrta od oko 4 jugera.

Također na drugom mjestu u blizini vrta od oko 4 jugera.

Također u mjestu zvanom *Vu Kerochi* od oko 12 jugera.

Također, u mjestu zvanom Sztruge od oko 7 jugera.

Također, u Virie od oko 7 jugera.

Također, ekstirpaturistička zemlja na oko 10 jugera.

Također, u mjestu Kiszeljacha od 4 jugera.

Livada zvana Treschicze od oko 45 kosaca.

Livada zvana Poljano od oko 25 kosaca.

Livada Kramarschicza od oko 6 kosaca.

Hrastova šuma na oko 20 jugera.

Druga šuma blizu Drave koja se proširuje od granice sa županom Draškovićem sve do granice sa Štajerskom na oko 200 jugera.

Također, jedna šikara u blizini horreum na oko 15 jugera.

Napokon promatrajući, kmetovi koji su pripadali prijespomenutom kaštelu i kuriji bijahu sljedeći.

Joannes Kovach izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

(naknadno dodana bilješka sitnijeg rukopisa: Matthias ? (nečitko) izvršio je rad sa životinjama tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, dalje nečitko)

Jacobus Genez izvršavao je tlaku sa životinjama tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Jacobus Vinczetich izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Georgius Zagorecz izvršavao je tlaku tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Joannes...)

Andreas Kudak izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Matthias...)

Joannes Posavecza izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.⁴³³

(blijeda i nečitka naknadna bilješka: Joannes...)

Kranjecz Maczelakovo odnosno Polianecz iz Krisovlyana izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Andreas Balthicza izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Selo Virja

Andreas Valich izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

⁴³³ U popisu nastalom na isti datum (Fasc. 5, 167.) za Joannesa Posavecza je navedena obaveza darivanja 9 jaja i desetine u vrijednosti od 9 groša, što bi i odgovaralo 1. kategoriji kolona koji su tlaku izdržavali tri dana na stočni način, te darivali 9 jaja i 9 groša desetine.

Andreas Satko izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.⁴³⁴

Michael in Virja izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Marcus Mikolisnjak izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Andreas Gregorich jam Sirek, izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Petkecz u Virju izvršavao je tlaku bez stoke tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Andreas Germecz izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Petrus Skerblin jam Paulus Zagorecz izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Martinus Paulovecz izvršavao je tlaku dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Selo Haczesticza

Paulus Vidacz jam Kerkleczech izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Petrus Sostar, jam Marcus izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Georgius Globucharech izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Joannes Mlinar izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Georgius Kubecz izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Georgius Posavech izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Selo Szelcza

Franciscus Zajech izvršavao je tlaku sa stokom dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

⁴³⁴ U drugom popisu (Fasc. 5, 167.) navedeno je kako Andreas Satko nije izdržavao tlaku dva, nego tri dana.

Stephanus Lazar izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Thomas Vori izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Kollmann izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Stephanus Kavecž jam Joannes Furjan izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Michael Turchak izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Georgius Varga izvršavao je tlaku tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Martinus Vori izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Andreas Furian izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Paulus Furian izvršavao je tlaku bez stoke jedan dan i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, tri jaja i tri groša desetine.

Relicta Picskanka izvršavala je tlaku bez stoke jedan dan i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, tri jaja i tri groša desetine.

Mathias Czesar izvršavao je tlaku sa stokom dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Selo Brizia

Crni? Kőosz jam Petrich izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Michael Petrich izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Mathias Grech izvršavao je tlaku sa stokom tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Paulus Grumpach izvršavao je tlaku bez stoke tri dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, devet jaja i devet groša desetine.

Michael Rugony izvršavao je tlaku sa stokom dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Martinus Rugony izvršavao je tlaku sa stokom dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Andreas Makar izvršavao je tlaku sa stokom dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Joannes Sostor izvršavao je tlaku bez stoke dva dana i dao jednog kopuna, jednu kokoš, jednog pilića, jednu plečku, šest jaja i šest groša desetine.

Aktualni gornjaci na prijespomenutom dobru
promatranjem bijahu zapaženi sa sljedećim uvjetima.

Michael Polianecz osigurao je šest kubula, četiri kopuna, šest dinara desetine.

Nicolaus Rakovich četiri kubula, deset pinti, tri kopuna, šest dinara desetine.

Andreas Mariass tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Joannes Zagores dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Martinus Paulovich osigurao je jedan kubul, deset pinti, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Joannes Tollan iz vinograda Czvetkovich jedan kubul, četiri kopuna, šest dinara desetine.

Joannes Forjan iz Krisovlnjan sedam kubula, četiri kopuna, šest dinara desetine.

Jacobus Korotany 4,5 kubula, tri kopuna, šest dinara desetine.

Nicolaus Sckrinar jedan kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Jacobus Corpor 1,5 kubul, dva kopuna, šest dinara desetine.

Andreas Tessok pet kubula, tri kopuna, šest dinara desetine.

Georgius Brachessak 3,5 kubula, tri kopuna, šest dinara desetine.

Fabianus Szpevan tri kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.

Udovica Gregorich 2,5 kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.

Martinus Hurusskach 4,5 kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.

Michael Lazar 2,5 kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.

Michael Oster tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Josephus Koller dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Petrus Ramffy tri kubula, tri to jest dva kopuna, šest dinara desetine.

Joannes Strok nasljednik od Mathiae Horbecz osigurao je jedan kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Michael Valent tri kubula, šest pinti, četiri kopuna, šest dinara desetine.

(naknadno dodana nečitka bilješka: Joannes... osam kubula, četiri kopuna, šest dinara desetine.)

Colmannus Stiber tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Isti u vinogradu Pehacs dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Mathias Kolmachich dva kubula, tri kopuna, šest dinara desetine.
Stephanus Kraly dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Martinus Gaves 4,5 kubula, četiri kopuna, šest dinara desetine.
Stephanus Krech 3,5 kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Michael Rogany jedan kubul, deset pinti, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Marius Ivancsich tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Paulus Forian tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Andreas Bednaich dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Nicolaus Supanich osam kubula, četiri kopuna, šest dinara desetine.
Joannes Forian šest kubula, deset pinti, dva kopuna, šest dinara desetine.
Andreas Forian tri kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Georgius Kovacsich dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Isti Georgius Kovacsich tri kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Michael Suppannich četiri kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Joannes Skrujanecz jedan kubul, deset pinti, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Michael Gradincschak tri kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Nicolaus Paulovich dva kubula, deset pinti, dva kopuna, šest dinara desetine.
Georgius Rodes četiri kubula, deset pinti, dva kopuna, šest dinara desetine.
Joannes Bzyk jedan kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Andreas Korpar dva kubula, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Jacobus Czesar tri kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.

(naknadno dodana nečitka bilješka...)

Georgius Gencz jedan kubul, deset pinti, jednog kopuna, 14 dinara desetine.
Michael Vohanecz 1,5 kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Georgius Zkok 1,5 kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Josephus Lazar dva kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Georgius Czvetkovich 1,5 kubul, dva kopuna, šest dinara desetine.
Lucas Sterlekar dva kubula, dva kopuna, šest dinara desetine.
Georgius Senich nasljednik od Turchin 1,5 kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.
Mathias Haitich jedan kubul, jednog kopuna, šest dinara desetine.

Potom, za kraj i završetak, prijespomenute godine popisivanje stvari na prijespomenutom dobru uspoređenih za sadašnje zakupodavce i posjednike i trenutno držanih na istom mjestu dolazi na sljedeći način.

U podrumu ispod kaštela ima domaćeg vina dobivenog proizvodnjom vina na prethodni način i to stertina 20.

Kako mu drago izračunato za otprilike 12 urni vina.

Na istom mjestu iz odgovarajućeg vinograda zakupodavca Francisca Skocsaya preuzeto je i oduzeto 5 stertina vina.

Na istom mjestu ostavljeno je i za dotičnog Francisca Skocsaya od strane gospodina župana Druskoczya ispražnjeno 5 stertina vina.

U sobi ispod spomenute kurije u blizini kaštela smješteno je proizvedeno domaće vino količini od 15 polovina stertina

Na istom mjestu u drugoj sobi isto u količini od 21 polovina stertina

Kako mu drago izračunato za otprilike 6 kubula vina.

Na istom mjestu preuzeto je mješavina voća na prijespomenutom dobru u količini od 24 posude.

koje sadrže oko 12 metreti

Na istom mjestu na pločniku ima kvalitetnog brašna oko 26 metreti

Prosa oko 25 metreti

Kvalitetnog brašna oko 40 metreti

Mješavine oko 12 metreti

Boba oko 18 metreti

Pšenice oko 4 metrete

Gomila u blizini vrta 8

Gomila slame 4

I starog i novog sjena oko 100

Ponad svega ovoga na prijašnji način našom brigom preuzetoga i prema tome po nama na zahtjev iznad vjerodostojno popisanoga, donosimo naše postojeće dokazujuće spise u Varaždinu, 20. dana listopada godine 1724.

Georgius Glik,
plemički sudac slavne
Varaždinske županije

? Joannes Antonius Horvath,
plemički podsudac slavne
Varaždinske županije

Poledina:

Fascikl 5.

Broj 164.

INVENTAR

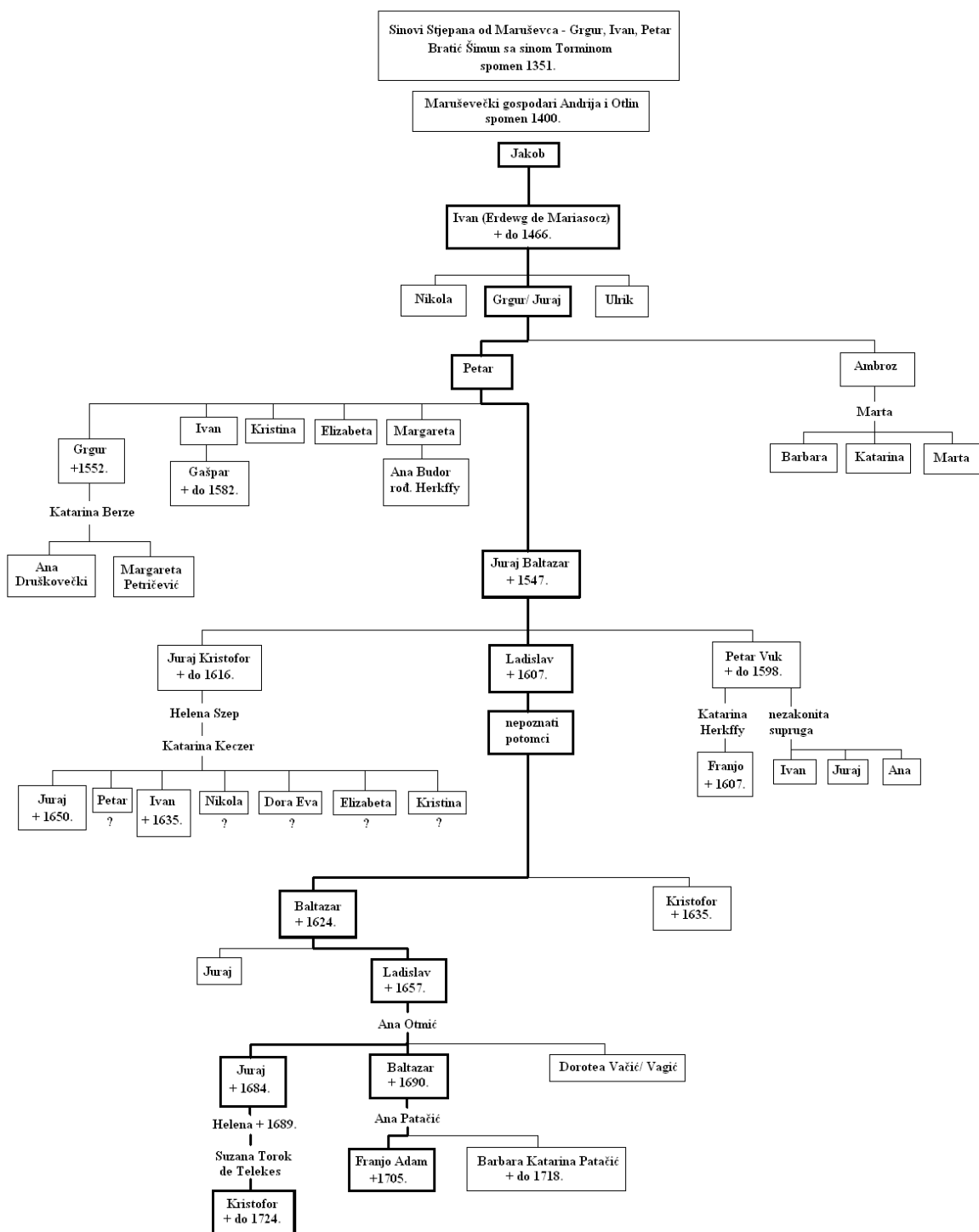
i

popis Vragovićevih stvari u Hrvatskoj.

(potpis)

b)

OBITELJSKO STABLO VRAGOVIĆA

c)

PROŠIRENO RODOSLOVLJE OBITELJI VRAGOVIĆ 1351 - 1724

